

हाम्रो वन

वन विभागको बार्षिक प्रतिवेदन

(आ.व. २०७३/७४)

नेपाल सरकार

वन तथा वातावरण मन्त्रालय

वन विभाग

बबरमहल, काठमाडौं

हाम्रो वन

(वन विभागको वार्षिक प्रतिवेदन)
(आ.व. २०७३/७४)

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय

वन विभाग
बबरमहल, काठमाडौं

सम्पादन मण्डल

प्रमुख सल्लाहकार

कृष्णाप्रसाद आचार्य

महानिर्देशक, वन विभाग

सल्लाहकारहरू

डा. अनुजराज शर्मा

उप-महानिर्देशक, सामुदायिक वन महाशाखा, वन विभाग

डा. राजेन्द्र के.सी.

उप-महानिर्देशक, राष्ट्रिय वन महाशाखा, वन विभाग

विज्ञानाथ भा

सह-सचिव (प्रा.), वन विभाग

राजेन्द्र न्यौपाने

महाशाखा प्रमुख, वन सम्बर्धन महाशाखा, वन विभाग

प्रधान सम्पादक

श्रीमगवान प्रसाद गुप्ता

प्रचार-प्रसार अधिकृत, प्रचार-प्रसार शाखा, वन विभाग

सम्पादक

खगेन्द्र प्रसाद दुलाल

सहायक वन अधिकृत, प्रचार-प्रसार शाखा, वन विभाग

रोजिना श्रेष्ठ

रेन्जर, प्रचार-प्रसार शाखा, वन विभाग

पुस्तकको नाम	: हाम्रो वन” (वार्षिक प्रतिवेदन, आ.व. २०७३/७४)
प्रकाशक	: प्रचार-प्रसार शाखा योजना तथा अनुगमन महाशाखा वन विभाग बबरमहल, काठमाडौं
फोन	: ०१-४२२२०८८
ई-मेल	: extension@dof.gov.np
वेबसाइट	: www.dof.gov.np
प्रकाशन प्रति	: ४००
प्रकाशन वर्ष	: २०७५
भाषा सम्पादन	: राम बाबु पौड्याल, जि.व.अ., काठमाडौं
फोटो सौजन्य	: रोजिना श्रेष्ठ
सज्जा	: टच क्रिएसन प्रा.लि., बागबजार
द्रष्टव्य	: सर्वाधिकार प्रकाशकमा सुरक्षित

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वन विभाग

फ्याक्स : ४-२२७३७४
(कृपया पत्रोत्तरमा प्राप्त पत्र संख्या
र मिति उल्लेख गर्नुहोला ।)

प्राप्त पत्र संख्या र मिति :
पत्र संख्या :-
च. नं. :-

बबरमहल,
काठमाडौं, नेपाल

वनस्रोत नेपालको महत्वपूर्ण प्राकृतिक सम्पदा हो । देशको आर्थिक विकासको मेरुदण्डको रूपमा रहेका कृषि, पर्यटन, जलस्रोत, उद्योग आदिका आधारस्तम्भ पनि वन नै हो ।

वन विभाग देशका पुराना विभागहरू मध्येको एक महत्वपूर्ण विभाग हो । विभाग र मातहतका कार्यालयहरूले सम्पादन गरेका गतिविधिको बारेमा पुस्तिकामार्फत सार्वजनिक गर्ने कार्यको श्रृङ्खला आ.व. २०४९/५० बाट शुरु भएको हो । आ.व. २०४९/५० मा “वन विभाग-एक परिचय”, २०५०/५१ देखि २०५४/५५ सम्म “वन विभाग-वार्षिक प्रतिवेदन” र २०५५/५६ देखि हालसम्म “हाम्रो वन” नामक पुस्तिकामार्फत वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशित हुँदै आएको छ । पुस्तिकामा वार्षिक प्रगतिका साथै प्राप्त उपलब्धिहरू एवं समस्याहरूको विश्लेषण गरिनुका साथै वन सम्बन्धी समसामयिक सवालहरू समेत समाविष्ट हुँदै आएका छन् ।

नेपाल सरकारले आगामी वर्ष वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यक्रमलाई सबै जिल्लाहरूमा अझ बढी प्रभावकारी बनाउँदै काठजन्य उत्पादनमा वृद्धि गरी बाह्य आयात न्यूनीकरण गर्दै वन पैदावारमा आत्मनिर्भर हुने र काठमाडौं लगायतका अन्य शहरहरूमा शहरी वन विकास गर्ने लक्ष्य लिएकोमा यस पुस्तिकामा समावेश गरिएका विषयवस्तुहरूले सो लक्ष्य प्राप्त गर्न सहयोग पुऱ्याउने आशा राखेको छु । यो पुस्तिका वन पेशाकर्मी, वनसंग सम्बन्धित संघसंस्था, वन समूहहरू, अनुसन्धानकर्ताहरू, विद्यार्थी एवं वनका कार्यक्रममा अभिरुची राख्ने सबैका लागि उपयोगी हुने विश्वास लिएको छु । यसमा वनका कार्यक्रम र उपलब्धि लगायतका विविध पक्षलाई सकभर समाहित हुनेगरी स्पष्ट बनाउने जमर्को गरिएको छ । साथै प्रकाशित विषयवस्तु बारेमा बिज्ञ पाठकबर्गबाट प्राप्त अमूल्य सुझावलाई मार्गदर्शनका रूपमा लिई आगामी प्रकाशन परिष्कृत गरिनेछ ।

अन्त्यमा पुस्तिका प्रकाशनमा सुझाव एवं सल्लाह प्रदान गर्नुहुने महाशाखा प्रमुखहरू डा. अनुजराज शर्मा, श्री विद्यानाथ भ्ना, डा. राजेन्द्र के.सी. र श्री राजेन्द्र न्यौपाने प्रति आभारी छु । साथै आवश्यक सामग्री संकलन, व्यवस्थापन र प्रकाशन गर्न अहं भूमिका निर्वाह गर्ने प्रचार-प्रसार शाखाका प्रचार-प्रसार अधिकृत श्रीभगवान प्रसाद गुप्ता, सहायक वन अधिकृत खगेन्द्र प्रसाद दुलाल र रेन्जर रोजिना श्रेष्ठलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । त्यसैगरी गुणस्तरीय लेख रचना उपलब्ध गराउने विज्ञ लेखकहरू, आवश्यक सूचना उपलब्ध गराईदिने विभिन्न महाशाखा/शाखाका सहकर्मी साथीहरू लगायत यसमा प्रत्यक्ष तथा परोक्ष सहयोग पुऱ्याउने सबैजना धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ ।

(Handwritten signature)

कृष्णप्रसाद आचार्य
महानिर्देशक
वन विभाग

प्रकाशकीय

वन विभाग र अन्तर्गतका जिल्ला वन कार्यालयहरू, आयोजना, परियोजना, कार्यक्रमहरूबाट सम्पादित कार्यक्रमहरूको यथार्थ जानकारी गराउने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०४९/५० देखि “वन विभाग एक परिचय” को नामबाट विभागको बार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशनको प्रारम्भ भएको हो । त्यसपछिका वर्षहरूमा “बार्षिक प्रतिवेदन” को नामले पुस्तिका प्रकाशन हुँदै आएकोमा आ.व. २०५५/५६ र २०५६/५७ का प्रगति प्रतिवेदनहरू समेत समावेश गरी आ.व. २०५७/५८ मा “हाम्रो वन” को नामले पुस्तक प्रकाशन गरियो । तत्पश्चात प्रत्येक आ.व. मा “हाम्रो वन” प्रकाशनले निरन्तरता पाइरहेको छ ।

आ.व. २०७३/७४ को यो “हाम्रो वन” नामक पुस्तकमा वन विभाग अन्तर्गतका निकाय तथा कार्यक्रमहरूबाट भए गरेका क्रियाकलापहरूको प्रगति विवरण प्रकाशन गरेका छौं । यस प्रतिवेदनमा समावेश भएका कतिपय लेखहरू आ.व. २०७३/७४ को अवधिसंग सम्बन्धित छन् भने कति पय हालसम्मकै समेत समावेश गरिएका छन् । यसबाट वन सम्बन्धमा चासो राख्ने सर्वसाधारण, अनुसन्धानकर्ता लगायत वनक्षेत्रसँग सरोकार राख्ने सबैलाई तथ्यपरक जानकारी उपलब्ध हुनेछ भन्नेमा हामी आशावादी छौं । पुस्तक प्रकाशनमा लेख रचना तथा सूचना प्रदान गरी प्रत्यक्ष वा परोक्ष सहयोग पुऱ्याउनु हुने सबै प्रति आभार व्यक्त गर्दछौं ।

अन्त्यमा, यो प्रकाशनलाई त्रुटिरहित राख्ने हाम्रो अभिलाषा र प्रयास रहँदा रहँदै पनि कुनै कमी-कमजोरी रहेको भए विगत वर्षहरूमा भै सो कुराहरूलाई औल्याई दिनु हुन हार्दिक अनुरोध गर्दछौं । प्राप्त अमूल्य सुझावलाई समेटी आगामी अंकलाई परिस्कृत रूपमा प्रकाशन गर्ने कार्यमा मार्गदर्शन हुनेछ ।

सम्पादक मण्डल

विषय सूची

शीर्षकहरू	पाना नं.
भाग १: लेख/रचनाहरू	१-६६
वन विभागको सांगठनिक संरचना र जनशक्तिको विद्यमान अवस्था -वसन्तराज पुरी	१
नेपालमा दिगो तथा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको वर्तमान अवस्था, अवसर, समस्या र चुनौतीहरू -मोहन राज काफ्ले	१०
REDD+ in Nepal -मोहन पौडेल	२०
भू-परिधि स्तरीय संरक्षण तथा वन व्यवस्थापन : अवधारणागत अनुभवबाट केही सिकाई, चुनौती तथा भविष्यको बाटो -पशुपति नाथ कोइराला	२६
राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त योजनाको लागि वन क्षेत्रको जग्गा उपलब्ध गराउने सम्बन्धी व्यवस्था : नीतिगत व्यवस्था, वर्तमान अवस्था, समस्या र चुनौती -राकेश कर्ण, गणेश बहादुर खड्का	३५
नेपालमा वृक्षारोपणका प्रयासहरू: एक समीक्षा -राम बाबु पौड्याल	४०
नेपालमा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन: नीतिगत व्यवस्था तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन स्थिति विश्लेषण - प्रकाश लम्साल	४५
Scientific Forestry Practices in Participatory Forest Management System of Nepal -जिवेश के.सी., रोजिना श्रेष्ठ	५८
भाग २: विविध जानकारीहरू	६७-९६
नेपालका विभिन्न वन व्यवस्थापन पद्धतिहरूको तथ्यांकीय भ्रलक	६९

नेपालमा भएका सामुदायिक वनहरुको विवरण	७०
नेपालमा भएका संरक्षित वनहरुको विवरण	७२
नेपालमा भएका साभेदारी वनहरुको विवरण	७३
अतिक्रमित वनक्षेत्रको अद्यावधिक तथ्याङ्क	७५
वन क्षेत्रको जग्गा विभिन्न संघसंस्थाहरुलाई विभिन्न मितिमा उपलब्ध गराएको विवरण (आ.व. २०७३।७४ मात्र)	७७
साईटिस प्रमाण पत्र प्राप्त प्रजाती र तिनको परिमाणको विवरण	८१
आ.व. २०७३।७४ मा वन विभाग मार्फत संचालित कार्यक्रमहरु	८६
भाग ३: प्रगती विवरण	९७-१४४
पृथक-पृथक प्रगति विवरण	९९
भाग ४: वन पैदावारको विवरण	१४५-१८४
काठ, दाउरा तथा जडीबुटीको बिक्री वितरणको विस्तृत विवरण	१४७
भाग ५: आर्थिक विवरण	१८५-२२८
पुजीगत एकीकृत केन्द्रीय आर्थिक एवं राजस्व र धरौटीको विवरण	१८७
भाग ६: विभिन्न कार्यक्रमसंग सम्बन्धित फोटोहरु	२२९-२३४

भाग १

लेख/रचनाहरू

वन विभागको संक्षिप्त भ्रमलक

तसन्तराज पुरी

उप-सचिव, वन विभाग

१. पृष्ठभूमि

वन विभाग नेपालका पुराना विभागहरु मध्येको एक हो । यस विभागको स्थापना वि.सं.२००८ सालमा भएको हो । यो विभाग वन तथा वातावरण मन्त्रालय, अन्तर्गतका ५ वटा विभागहरु मध्ये साङ्गठनिक संरचना, जनशक्ति र कार्य क्षेत्रका हिसावले सवैभन्दा ठूलो विभाग मानिन्छ । स्थापना कालको वनको संगठन संरचनामा २ सर्कल, ११ वन डिभिजन र ४४ रेञ्ज पोष्टहरु रहेका थिए । तत्पश्चातको साढे छ दशक भन्दा बढीको समयवाधिमा वन प्रशासन संचालन गर्ने कार्यालयहरुको संगठन संरचना र नाममा पटक पटक फेरवदल हुँदै आएको पाइन्छ ।

वि.सं. २०३३ सालमा राष्ट्रिय वन योजना लागू भए पछि वन विभागको संगठन संरचनामा व्यापक रूपमा परिवर्तन भयो । जस अनुसार ९ वटा सर्कल, ४० वटा वन डिभिजन र १७४ वटा रेञ्ज पोष्टहरुको स्थापना गरियो । वि.सं. २०४० सालसम्म सोही संरचना मार्फत वन प्रशासन संचालन हुँदै आएकोमा वि.सं. २०४० सालमा विकेन्द्रीकरणको मर्म र भावना अनुरूप पाँच वटा क्षेत्रीय वन निर्देशनालयहरु स्थापना गरिए । आ.व. २०४३/४४ मा देशका ७५ वटै जिल्लामा जिल्ला वन कार्यालयहरु स्थापना गरिए । वि.सं. २०४६ को जनआन्दोलन पश्चात् निर्दलीय पंचायती व्यवस्थाको अन्त्यसँगै प्रजातन्त्रको पुनर्वहाली भएपछि वि.सं. २०५० सालमा वन विभाग र अन्तर्गतको संगठन संरचनामा सामान्य हेरफेर गरी मुस्ताङ्ग बाहेक ७४ जिल्लाहरूमा जिल्ला वन कार्यालय, ती कार्यालयहरु अन्तर्गत ९२ इलाका वन कार्यालय र ६९८ रेञ्ज पोष्टहरू रहने व्यवस्था गरियो ।

वि.सं. २०५० मा कायम भएको संगठन संरचना क्रियाशील रहँदै आएकोमा तत्कालीन वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयद्वारा गठित “वन क्षेत्रको लोकतान्त्रीकरण, सुशासन एवं दिगो विकास कार्यदल” को प्रतिवेदन, व्यवस्थापिका-संसद्को प्राकृतिक स्रोत र साधन समितिबाट वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयलाई विभिन्न विषयहरूमा दिइएको निर्देशन अनुसार गठित उच्चस्तरीय आयोग, २०६७ ले समेत वन संगठनमा विद्यमान समस्या तथा कमजोरीहरूको सुधारका लागि वन प्रशासनको साङ्गठनिक तथा व्यवस्थापकीय पुनर्संरचनाको आवश्यकता महसुस गरी निजामती सेवा ऐन, २०४९ (दोश्रो संशोधन) अध्यादेश, २०६९ को दफा २४ घ१ बमोजिम बढुवा भएका कर्मचारीहरूको समायोजन तथा पदस्थापन गर्ने क्रममा आ.व. २०७०/७१ बाट लागू हुने गरी वन विभाग तथा मातहतका जिल्ला वन कार्यालयहरूको संगठन संरचनामा फेरवदल गरी

वर्तमान संगठन संरचना २०७०/०४/२८ मा स्वीकृत भई लागू भएको हो ।

वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गत केन्द्रीय निकायको रूपमा वन विभाग रहेको छ । वन विभाग वन सेवाका रा.प.प्रथम श्रेणीको महानिर्देशकको नेतृत्वमा ४ वटा महाशाखा, यी महाशाखा अन्तर्गत २० वटा शाखा र महानिर्देशकको प्रत्यक्ष मातहतमा रहेका अन्य ५ वटा शाखा तथा सशस्त्र वन रक्षक तालिम केन्द्र, टिकौली, चितवन सहितको साङ्गठनिक स्वरूपको रहेको छ ।

वन विभाग अन्तर्गत हाल ७४ जिल्ला वन कार्यालयहरू रहेका छन् । मुस्ताङ जिल्लामा जनरल फरेष्ट्री समूहको वन अधिकृत रहेको जिल्ला भू-संरक्षण कार्यालय रहेको छ । वन विभागको वर्तमान केन्द्रीय संगठन तथा मातहतका जिल्ला वन कार्यालयहरूको संगठन संरचना स्वीकृत हुँदा मुस्ताङ जिल्ला बाहेक अन्य ७४ जिल्लामा जिल्ला वन कार्यालयहरू रहने व्यवस्था गरियो । यी जिल्ला वन कार्यालयहरू अन्तर्गत ९२ सेक्टर वन कार्यालय र ६९६ इलाका वन कार्यालयहरू रहेका छन् । जिल्ला वन कार्यालयहरू मध्ये कैलाली, दाङ र उदयपुर जिल्ला वन कार्यालयहरूमा रा.प.प्रथम (प्रा.) श्रेणीको जिल्ला वन अधिकृत र अन्य ७१ जिल्ला वन कार्यालयहरूमा रा.प.द्वि(प्रा.) श्रेणीका जिल्ला वन अधिकृत रहने व्यवस्था गरेको छ ।

२. वन विभागको संगठन संरचना

वन विभागमा चारवटा महाशाखाहरू रहेका छन् । यी महाशाखाहरू अन्तर्गत प्रत्येक महाशाखामा ५/५ वटा शाखाका दरले विभिन्न २० वटा शाखाहरू, महानिर्देशकको प्रत्यक्ष मातहतमा अन्य ५ वटा शाखाहरू र टिकौलीमा सशस्त्र वन रक्षक तालिम केन्द्र रहेका छन् । यसरी हेर्दा विभागमा जम्मा २५ वटा शाखा रहेका छन् ।

२.१ महाशाखाहरू

यस विभागमा निम्न अनुसारका चारवटा महाशाखाहरू रहेका छन् ।

- i) राष्ट्रिय वन महाशाखा
- ii) सामुदायिक वन महाशाखा
- iii) योजना तथा अनुगमन महाशाखा
- iv) वन सम्वर्धन महाशाखा

२.२ शाखाहरू

(क) राष्ट्रिय वन महाशाखा अन्तर्गत रहेका शाखाहरू

- i) वन व्यवस्थापन शाखा
- ii) वन पैदावार शाखा
- iii) वन संरक्षण शाखा
- iv) वातावरण शाखा
- v) वन्यजन्तु तथा द्वन्द्व समन्वय शाखा

(ख) सामुदायिक वन महाशाखा अन्तर्गत रहेका शाखाहरू

- i) सामुदायिक वन शाखा
- ii) निजी तथा कृषि वन शाखा
- iii) वन उद्यम शाखा
- iv) वृक्षारोपण प्रविधि शाखा
- v) कवुलियती वन शाखा

(ग) योजना तथा अनुगमन महाशाखा अन्तर्गत रहेका शाखाहरू

- i) योजना तर्जुमा तथा कार्यक्रम शाखा
- ii) अनुगमन तथा मूल्याङ्कन शाखा
- iii) प्रचार प्रसार शाखा
- iv) तथ्याङ्क शाखा
- v) नीति तथा अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि समन्वय शाखा

(घ) वन सम्बर्धन महाशाखा अन्तर्गत रहेका शाखाहरू

- i) वन बीउ सुधार शाखा
- ii) वृक्ष सुधार शाखा
- iii) भौगोलिक सूचना प्रणाली व्यवस्थापन शाखा
- iv) वन सम्बर्धन शाखा
- v) शहरी वन तथा सार्वजनिक विकास समन्वय शाखा

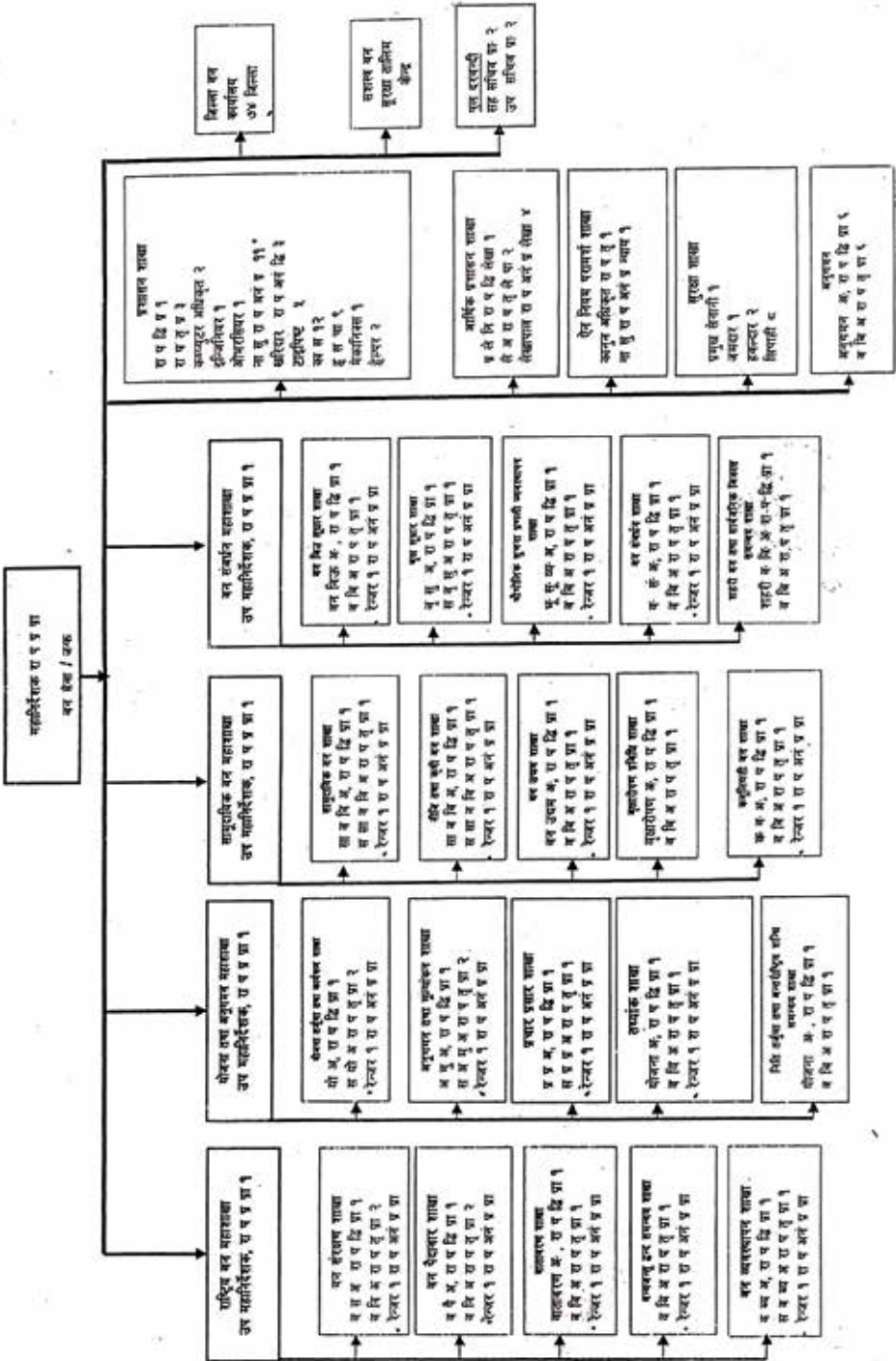
विभागमा ४ वटा महाशाखा अन्तर्गत नरहेका निम्न अनुसारका ५ वटा शाखाहरू समेत रहेका छन् । यी शाखाहरूलाई सोभै महानिर्देशक मातहत राखिएको छ ।

- i) प्रशासन शाखा
- ii) आर्थिक प्रशासन शाखा
- iii) ऐन, नियम परामर्श शाखा
- iv) सुरक्षा शाखा
- v) अनुगमन परामर्श शाखा

सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट वि.सं. २०७०/०४/२८ मा स्वीकृत गरेको यस विभागको संगठन संरचनालाई देहायको तालिका नं. १ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

वन विभाग

२.३ वन विभागको विद्यमान जनशक्ति विवरण

यस विभागको सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट मिति २०७०/०४/२८ मा स्वीकृत भएको संगठन संरचना अनुसार विभागमा विभिन्न सेवा समूहका जम्मा १५४ जनाको दरबन्दी रहेको छ। उक्त संगठन संरचना अनुसार हाल कायम रहेको दरबन्दी, पदपूर्तिको अवस्था र रिक्त दरबन्दीको विवरण देहायको तालिका २ मा दिइएको छ।

सि.नं.	पद	श्रेणी	सेवा, समूह	वन विभाग			कैफियत
				स्वीकृत	पदपूर्ति	रिक्त	
१	महानिर्देशक	रा.प.प्रथम	वन	१	१	०	
२	उप महानिर्देशक	रा.प.प्रथम	वन/ ज.फ.	४	२	२	
३	सह सचिव(प्रा.)	रा.प.प्रथम	वन/ ज.फ.	२	०	२	२ पुल
४	उप सचिव (प्र.)	रा.प.द्वितीय	प्रशासन/ सा.प्र.	१	१	०	
५	उप सचिव (प्र.)	रा.प.द्वितीय	प्रशासन/लेखा	१	१	०	
६	उप सचिव (प्रा.)	रा.प.द्वितीय	वन/ज.फ.	२७	१५	१०	
७	प्रमुख सेनानी	रा.प.द्वितीय	प्रशासन	१	०	१	
८	शाखा अधिकृत	रा.प.तृतीय	प्रशासन/सा.प्र.	३	३	०	
९	लेखा अधिकृत	रा.प.तृतीय	प्रशासन/ लेखा	२	२	०	
१०	कानून अधिकृत	रा.प.तृतीय	न्याय	१	१	०	
११	सहायक वन अधिकृत	रा.प.तृतीय	वन/ज.फ.	३०	२७	३	
१२	कम्प्युटर अधिकृत	रा.प.तृतीय	विविध/ क.इ.	२	२	०	
१३	इन्जीनियर	रा.प.तृतीय	इन्जिनियरिड/सिभिल	१	०	१	
१४	नायव सुब्बा	रा.प.अनं. प्रथम	प्रशासन/सा.प्र.	९	७	२	
१५	नायव सुब्बा	रा.प.अनं. प्रथम	न्याय	१	०	१	
१६	लेखापाल	रा.प.अनं. प्रथम	प्रशासन/ लेखा	४	१	३	
१७	टाइपिस्ट	रा.प.अनं. प्रथम	प्रशासन/सा.प्र.	३	१	२	
१८	रेञ्जर	रा.प.अनं. प्रथम	वन, ज.फ.	३३	४	२९	२८ पुल
१९	ओभरसियर	रा.प.अनं. प्रथम	इन्जीनियरिड/मेका.	१	०	१	
२०	खरिदार	रा.प.अनं. द्वितीय	प्रशासन/सा.प्र.	३	३	०	
२१	मेकानिक्स	रा.प.अनं. द्वितीय	इन्जीनियरिड	१	१	०	
२२	हेल्पर	रा.प.अनं. चर्तुथ	इन्जीनियरिड	२	०	२	
२६	सवारी चालक	श्रेणी विहीन		९	६	३	
२७	का.स.	श्रेणी विहीन		१२	४	८	
			जम्मा	१५४	८२	७२	

* मिति २०७४ चैत्र मसान्तसम्मको विवरणमा आधारित

२.४ सशस्त्र वन रक्षक तालिम केन्द्र

वन विभागको प्रत्यक्ष मातहतमा रहने गरी तराईका सम्पूर्ण जिल्लाहरू र पहाडी क्षेत्रका केही जिल्ला गरी ३१ जिल्लामा वन क्षेत्रको संरक्षणको लागि खटिने सशस्त्र वन रक्षकको तालिम तथा अनुगमनको लागि चितवनको टिकौलीमा एक सशस्त्र वन रक्षक तालिम केन्द्र रहेको छ। यस तालिम केन्द्रमा ३५ जनाको दरवन्दी कायम गरिएको छ। जसको विवरण एकीकृत रूपमा तालिका नं. ३ मा दिइएको छ।

२.५ जिल्ला वन कार्यालयहरू

यस विभाग अन्तर्गत ७४ वटा जिल्ला वन कार्यालयहरू रहेका छन्। वन विभागको कार्यविधि, २०६१ अनुसार जिल्ला वन कार्यालयहरूलाई वन क्षेत्रको घनत्व तथा वन माथिको चापको आधारमा देहाय अनुसार ५ वर्गमा विभाजन गरिएको छ।

- i) “क” वर्गमा १० वटा जिल्लाहरू रहेका छन्। यी जिल्लाहरूमा उदयपुर, मोरङ, बारा, मकवानपुर, चितवन, नवलपरासी, कपिलवस्तु, दाङ, बाँके र कैलाली हुन। यी जिल्ला वन कार्यालयहरूमा ३ वटा सेक्टर र १५ वटा इलाका वन कार्यालय रही आएकोमा निजामती सेवा ऐन, २०४९ (तेश्रो संशोधन) अध्यादेश, २०६९ को दफा २४घ १ अनुसार बढुवा भएका कर्मचारीहरूको दफा २४घ १ख वमोजिम समायोजन गर्ने सिलसिलामा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट २०७०/०४/२८ मा स्वीकृत भएको संगठन संरचनामा “क” वर्गका जिल्ला मध्ये चितवनमा सेक्टर वन कार्यालय २ र इलाका वन कार्यालय १० वटा र बाँकेमा सेक्टर वन कार्यालय ३ तथा यथावत राखी इलाका वन कार्यालय १४ वटा कायम गरेको छ।
- ii) “ख” वर्गमा १६ जिल्लाहरू रहेका छन्। यी जिल्लाहरूमा इलाम, भूपा, सुनसरी, सप्तरी, सिन्धुली, धनुषा, सिरहा, महोत्तरी, सर्लाही, रौतहट, ललितपुर, रुपन्देही, पर्सा, सुर्खेत, बर्दिया र कञ्चनपुर हुन। यी जिल्ला वन कार्यालयहरूमा २ वटा सेक्टर र १२ वटा इलाका वन कार्यालयहरू रहेकोमा २०७०/०४/२८ मा स्वीकृत संरचनामा “ख” वर्गका १६ जिल्ला वा मध्ये जिल्ला वन कार्यालय, पर्सालाई ख-२ बनाई यसमा सेक्टर वन कार्यालय २ र इलाका वन कार्यालय ७ वटा रहने व्यवस्था गरी अन्य जिल्ला वन कार्यालयलाई ख-२ बनाई २ वटा सेक्टर वन कार्यालय र १२ वटा इलाका वन कार्यालय यथावत रहने व्यवस्था गरेको छ।
- iii) “ग” वर्गमा ५ जिल्लाहरू रहेका छन्। यी जिल्लाहरूमा काठमाडौं, धादिङ, तनहुँ, कास्की र अर्घाखाँची हुन्। यी जिल्ला वन कार्यालय अन्तर्गत १ वटा सेक्टर र ८ वटा इलाका छन्।
- iv) “घ” वर्गका जिल्लाहरू १७ वटा छन्। यी जिल्लाहरूमा धनकुटा, दोलखा, सिन्धुपाल्चोक, काभ्रे, नुवाकोट, गोरखा, पाल्पा, प्यूठान, सल्यान, स्याङ्जा, पर्वत, वाग्लुङ्ग, गुल्मी, डडेल्धुरा, वैतडी, जुम्ला हुन। यी जिल्ला वन कार्यालयहरूमा १ वटा सेक्टर र ८ इलाका वन कार्यालयहरू रहेकोमा २०७०/०४/२८ मा स्वीकृत संरचनामा “घ” वर्गका १७ वटा जिल्ला वन कार्यालयहरूलाई घ-१, घ-२ र घ-३ वर्गमा बाँडेको छ। जस अनुसार जिल्ला वन कार्यालय, दोलखालाई घ ३ मा राखी १ वटा सेक्टर वन कार्यालय

र ६ वटा इलाका वन कार्यालय, जिल्ला वन कार्यालयहरु सिन्धुपाल्चोक, नुवाकोट, गुल्मी, पर्वत, प्यूठान, जुम्ला, डोटी, वैतडीलाई घ-२ कायम गरी १ वटा सेक्टर वन कार्यालय र ८ वटा इलाका वन कार्यालय रहने व्यवस्था गरी बाँकी जिल्ला वन कार्यालयलाई घ-१ राखी १ वटा सेक्टर वन कार्यालय र ८ वटा इलाका वन कार्यालय रहने व्यवस्था गरेको छ ।

- V) “ड” वर्गका २६ जिल्लाहरु रहेका छन् । यी जिल्लाहरुमा भक्तपुर, रसुवा, लम्जुङ, मनाङ, डोल्पा, हुम्ला, मुगु, कालिकोट, ताप्लेजुङ, पांचथर, तेह्रथुम, भोजपुर, संखुवासभा, म्याग्दी, रोल्पा, रुकुम, वाजुरा, जाजरकोट, वझाङ, रामेछाप, सोलुखुम्बु, ओखलढुंगा, खोटाङ, दैलेख, दार्चुला र अछाम हुन् । यी जिल्ला वन कार्यालयहरु मध्ये भक्तपुर, रसुवा, मनाङ, डोल्पा, मुगु, कालिकोट, हुम्लामा ४ वटा इलाका र बाँकी जिल्लामा ८ वटा इलाका वन कार्यालयहरु रही आएकोमा पछिल्लो पटक २०७०/०४/२८ मा स्वीकृत संरचना अनुसार “ड” वर्गका जिल्ला वन कार्यालयहरु मध्ये मनाङमा २ वटा, रसुवा/भक्तपुर/मुगु/कालिकोट/हुम्ला/डोल्पा/मा ४/४ वटा, दार्चुलामा ५ वटा, ताप्लेजुङमा ७ वटा मात्र इलाका वन कार्यालय कायम गरी बाँकी अन्य जिल्ला वन कार्यालयहरुमा ८/८ वटा इलाका वन कार्यालय रहने व्यवस्था गरिएको छ ।

यसरी हेर्दा जिल्ला वन कार्यालयहरुको वर्गीकरण अनुसार फरक फरक साङ्गठनिक संरचना र दरवन्दी संख्या रहने व्यवस्था गरिएको छ । “क” वर्गका जिल्लाहरु मध्ये उदयपुर, दाङ र कैलालीमा वन सेवाका रा.प. प्रथम श्रेणीका जिल्ला वन अधिकृत रहने गरी दरवन्दी स्वीकृत गरिएको छ भने बाँकी सवै जिल्ला वन कार्यालयहरुमा रा.प.द्वि. (प्रा.) श्रेणीका जिल्ला वन अधिकृत रहने व्यवस्था गरिएको छ । सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट २०७० साल श्रावण २८ मा स्वीकृत भएको संगठन संरचना अनुसार ७४ जिल्ला वन कार्यालयहरुमा रहेका विभिन्न सेवा, समूह, उप समूहका कुल दरवन्दी संख्या, पद पूर्तिको अवस्था र रिक्त दरवन्दीको विवरण देहायको तालिमा नं. ३ मा दिइएको छ ।

तालिमा नं. ३ : जिल्ला वन कार्यालयहरुको कुल दरवन्दी, पदपूर्ति र रिक्त दरवन्दी विवरण

सि.नं	पद/श्रेणी	सेवा	समूह	दरवन्दी	पदपूर्ति	रिक्त
१	सह सचिव(रा.प.प्र.प्रा)	वन	ज.फ.	३	३	३
२	जि. व. अ. / उपसचिव (रा.प.द्वि.प्रा)	वन	ज.फ.	८९	८६	३
३	स.व.अ.(रा.प.तृ.प्रा)	वन	ज.फ.	८५६	७०९	९७
४	शाखा अधिकृत (रा.प.तृ.)	प्रशासन	सा.प्र	३८	२३	१५
५	लेखा अधिकृत(रा.प.तृ.)	प्रशासन	लेखा	१९	६	१३
६	रेन्जर(रा.प.अनं.प्र.प्रा)	वन	ज.फ.	३५१	३०२	४९
७	ना.सु.(रा.प.अनं.प्र.प्रा)	प्रशासन	सा.प्र	१३०	१२२	८

८	लेखापाल(रा.प.अनं.प्र.प्र)	प्रशासन	लेखा	५३	३५	१८
९	खरिदार(रा.प.अनं.द्वि.प्र)	प्रशासन	सा.प्र	७२	२९	४३
१०	स.ले.पा.(रा.प.अनं.द्वि.)	प्रशासन	लेखा	५०	१२	३८
११	टाइपिष्ट(रा.प.अनं.प्र.)	प्रशासन		७२	१८	५४
१२	व.का.स. / पनरेष्टर (रा.प.अनं.द्वि.प्रा.)	वन	ज.फ.	७९०	६२५	१६५
१३	व.र.(श्रेणी विहीन)	वन	ज.फ.	२७५६	२२५६	५००
१४	का.स.(श्रेणी विहीन)	प्रशासन	सा.प्र	३८८	१०७	२८१
१५	डाइभर	प्रशासन	सा.प्र	१६७	३२	१३५
१६	सेनानी	विविध		१	०	१
१७	सह सेनानी	विविध		१	०	१
१८	उप सेनानी	विविध		१	०	१
१९	सहायक सेनानी	विविध		१	०	१
२०	सुवेदार	विविध		३१	०	३१
२१	जमदार	विविध		६२	३२०	६९९
२२	हवलदार	विविध		६५	१७	
२३	स.व.र.	विविध		९०९	०	
२४	चौकिदार	प्रशासन		४३	०	४३
२५	रनर	विविध		१५७	०	१५७
जम्मा				७१०५	४७५२	२३५३

* २०७४ साल चैत्र मसान्तसम्मको विवरणमा आधारित

निष्कर्ष

वन विभाग स्थापनाकालदेखि नै वन प्रशासन संचालन गर्ने केन्द्रीय निकायको रूपमा रहदै आएको छ । वन क्षेत्रको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने मुख्य दायित्व वन विभाग र अन्तर्गतका जिल्ला वन कार्यालयहरूको हो । यी निकायहरूले तोकिएको जिम्मेवारी जवाफदेहीपूर्ण ढंगले सम्पादन गर्दै आएका छन् । जसको परिणाम स्वरूप वन क्षेत्रले ढाकेको भू-भागको क्षेत्रफल ३९.६ प्रतिशतबाट बढोत्तरी भई ४४.७४ प्रतिशत पुगेको छ ।

मुलुक संघीय संरचनामा गइसकेको वर्तमान अवस्थामा वन तथा वन्यजन्तुको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने कार्यमा संलग्न रहेका निकायहरूको पुनःसंरचना गर्ने क्रममा अलग अलग विभागको रूपमा रहेका वन विभाग र भू-तथा जलाधार संरक्षण विभागलाई एक आपसमा गाभेर वन तथा भू-संरक्षण विभाग कायम गर्ने प्रस्ताव सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट मन्त्रिपरिषद्मा पेश भईसकेको अवस्थामा छ । त्यसै गरी हाल संचालनमा रहेका ७४

जिल्ला वन कार्यालयहरूको संरचना हेरफेर गरी ८४ वटा डिभिजन वन कार्यालयहरूमा परिणत गर्ने प्रक्रिया समेत प्राथमिकताका साथ अघि बढिरहेको छ । अतः आगामी आ.व. २०७५।७६ को शुरुवातबाटै नयाँ संरचना अनुसारका कार्यालयहरू स्थापना भई संचालनमा आउन सक्ने संभावना रहेको हुँदा मुलुकले अझीकार गरेको संघीयता कार्यान्वयनको प्रतिवद्धतामा सघाउ पुग्ने देखिन्छ ।

सन्दर्भ सामग्रीहरू :

१. निजामती सेवा ऐन, २०४९ तथा निजामती सेवा नियमावली, २०५०
२. नेपाल वन सेवा (गठन, समूह तथा श्रेणी विभाजन र नियुक्ति) नियमहरू, २०५१
३. वन विभाग र अन्तर्गत निकायको संगठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षण प्रतिवेदन, २०७०
४. नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७४
५. वन विभागको कार्यवधि, २०६१
६. “हाम्रो वन” नामक वन विभागका वार्षिक प्रतिवेदनहरू ।

नेपालमा दिगो तथा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको वर्तमान अवस्था, अवसर, समस्या र चुनौतीहरू

मोहन राज काफ्ले

जिल्ला वन अधिकृत, लमजुङ

Email: mkafle@gmail.com

१. पृष्ठभूमि

नेपालमा विगत देखि अवलम्बन गरिदै आएका वन व्यवस्थापनका पद्धति एवं कृयाकलापहरूको समीक्षा गर्दा विभिन्न समयमा कुनै न कुनै किसिमबाट वन स्रोतलाई महत्व दिई संरक्षण एवं व्यवस्थापन गरिदै आएको पाइन्छ। वन ऐन २०१८, वन संरक्षण (विशेष व्यवस्था) ऐन २०२४, राष्ट्रिय वन योजना २०३३, पंचायती वन तथा पंचायत संरक्षित वन नियमावली २०३५, वन विकास गुरुयोजना २०४५ हुँदै वन ऐन २०४९ तथा वन नियमावली २०५१ जारी भए पश्चात मध्य पहाडी क्षेत्रका वनहरू क्रमशः सामुदायिक वनको रूपमा स्थानीय समुदायहरूलाई समूह गठन गरी सामुदायिक वनको रूपमा हस्तान्तरण गर्दै लगियो भने तराई तथा भित्री मधेशका वनलाई सरकारबाट नै व्यवस्थापन गर्ने नीति अवलम्बन गरियो। तर तराई तथा भित्री मधेशको वन क्षेत्र जनसंख्याको बढ्दो चापका कारण वन पैदावार चोरी निकासी तथा वन अतिक्रमणको चपेटामा पर्न गयो र ती क्षेत्रका वनको प्रभावकारी संरक्षणका लागि सरकारले विभिन्न प्रयासहरू गरेतापनि वन विनाशको दरमा कमी आउन सकेन। साथै वन क्षेत्रबाट टाढा बसोवास गर्ने जनताहरू वन पैदावारको पहुँचबाट विमुख हुने अवस्थाको सिर्जना समेत भयो। पहाडी भू-भागको जस्तो ढाँचामा सामुदायिक वनहरू हस्तान्तरण समेत हुन सकेनन्। वन संरक्षण, व्यवस्थापनको इतिहास र अभ्यासहरूको सिकाइलाई मनन गरी सामुदायिक वन वाहेकको तराई तथा भित्री मधेश क्षेत्रका राष्ट्रिय वन क्षेत्रको उचित संरक्षण र व्यवस्थापनमा वन क्षेत्रदेखि टाढा बसोवास गर्ने जनताहरूलाई समेत प्रत्यक्ष रूपमा सहभागी गराई स्थानीय समुदाय, स्थानीय सरकार र नेपाल सरकारको त्रिपक्षीय साभेदारीमा वनको व्यवस्थापन तथा वन पैदावारको सहज एवं दिगो आपूर्ति गर्ने लक्ष्यसाथ साभेदारी वन व्यवस्थापन कार्यक्रम शुरु गरियो, जसका लागि साभेदारी वन व्यवस्थापन निर्देशिका २०६८ जारी गरी कार्यान्वयन गरियो।

वि.सं. २०६० को दशक अघि वनको संरक्षणलाई लक्षित गरी सीमित मात्रामा व्यवस्थापनका कार्यक्रमहरू संचालन गरिदै आएकोमा त्यस पछि वनको अवस्थामा आएको सुधार र व्यवस्थापन गर्नुपर्ने आवश्यकतालाई महसुस गरी वनको दिगो एवं बैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्नुपर्ने कुराको बहस शुरु भयो। जस अनुसार वि.सं.

२०६८ देखि नै कपिलवस्तुको तिलौराकोट साभेदारी वन व्यवस्थापनका लागि वन सम्वर्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्ययोजना तयार पारी साल बाहुल्य वनको वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको कार्य प्रारम्भ गरियो । यस प्रकारको व्यवस्थापन पद्धतिको सिकाईलाई संस्थागत गर्दै निरन्तरता दिन तथा देशका अन्य क्षेत्रका सम्भावित साभेदारी एवं सामुदायिक वनहरुमा समेत वैज्ञानिक व्यवस्थापन योजना अनुरूप व्यवस्थापन गर्ने कार्यलाई विस्तार गर्न विभिन्न वहस, छलफल, अध्ययन, अवलोकन जस्ता कृयाकलापहरुलाई व्यापकता दिई कानूनी तथा प्रकृयागत आधारका लागि वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यविधि २०७१ जारी गरी कार्यान्वयनमा ल्याइयो । वनको दिगो तथा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनलाई थप विकास र विस्तार गर्न वन नीति २०७१ मा समेत नीतिगत व्यवस्था गरियो । हाल नेपालमा ४० जिल्लाका २८५ वटा सामुदायिक वनको २८,५०० हेक्टर, १२ जिल्लाका ३० वटा साभेदारी वनहरु मध्ये १५ वटा साभेदारी वनको करिव ४०,००० हेक्टर र ६ वटा चक्ला वनको १३००० हेक्टर गरी करिव ८१,५०० हेक्टर वन क्षेत्रको वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन योजना तयार पारी व्यवस्थापन कार्य गरिएको छ ।

२. दिगो तथा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन

सामाजिक, आर्थिक तथा वातावरणीय हिसावले उपयुक्त र वनले प्रदान गर्ने बस्तु तथा सेवाको निरन्तरता वा बृद्धि हुने गरी गरिने वन व्यवस्थापन नै दिगो व्यवस्थापन हो । दिगो वन व्यवस्थापन सुनिश्चित हुने गरी गरिने वन व्यवस्थापनलाई वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन पनि भन्न सकिन्छ । वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनमा व्यवस्थापन कार्य वन सम्वर्धन प्रणाली (Silviculture system) मा आधारित हुनुपर्दछ र व्यवस्थापनको निर्णय मापनको आधारमा र वन विज्ञानको सिद्धान्त पालना गरी गरिएको हुनुपर्दछ । वन व्यवस्थापन गर्दा वातावरणीय पक्षका अतिरिक्त सामाजिक तथा आर्थिक पक्षहरुलाई समेत उचित ध्यान दिनु पर्दछ । वनको व्यवस्थापन कार्य अन्तर्गत वीउको प्रवन्ध, विरुवा उत्पादन वा पुनरुत्पादन, यसको संरक्षण, गोडमेल, एकल्याउने,पतल्याउने, भाडी सफाइ, पुनरुत्पादन कटान , पुनरुत्पादन तयारी कटान, पात पतिंगर एवं भिंजा मिजा व्यवस्थापन, वार वेरा, अग्नि रेखा एवं वन पथ निर्माण, घाटगद्दी व्यवस्थापन, पाइलिङ, यार्डिङ र यसका लागि व्यवस्थापन सामग्री एवं औजारहरु, प्राविधिक, आर्थिक तथा मानव स्रोत साधन व्यवस्थापनको कार्य समेत पर्दछन् ।

वनको दिगो एवं वैज्ञानिक व्यवस्थापन मार्फत वनक्षेत्रको उत्पादकत्व तथा वन पैदावारको उत्पादनमा बृद्धि भई काठ दाउरा लगायतका वन पैदावारको आपूर्ति बढ्न जान्छ र यसबाट रोजगारी एवं उद्यम प्रवर्धन भई आर्थिक तथा सामाजिक क्षेत्रमा टेवा पुग्दछ भने वनको निरन्तर रूपमा प्रभावकारी संरक्षण तथा व्यवस्थापनका कारण वातावरणीय लाभ प्राप्त भइरहन्छ ।

३. दिगो तथा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको आधार र सूचकहरु

विश्वव्यापी रूपमा दिगो तथा वैज्ञानिक व्यवस्थापनको लागि निम्न अनुसारका सर्वमान्य आधार र सूचकहरु निर्धारण गरिएको छ ।

आधार

१. वनको वार्षिक वृद्धि भन्दा वार्षिक कटान परिमाण कम हुनु पर्ने ।
२. सतत वन पैदावार आपूर्तिको लागि “उत्पादन वा वृद्धि” सतत हुनु पर्ने ।
३. सतत उत्पादनको लागि वनमा विभिन्न उमेर समूह र प्रजातिका रुख विरुवाहरु उचित अनुपातमा हुनु पर्ने ।

सूचकहरु

१. व्यवस्थापनका लागि अनुकूल कानूनी, आर्थिक एवं संरचनागत वातावरणको सिर्जना ।
२. उत्पादन र कटान एवं सदुपयोग बीच तालमेल कायम राखी वन स्रोतको सुनिश्चितता ।
३. वन पैदावार र सेवाको परिमाण तथा गुणस्तरको सुनिश्चितता गर्ने खालको अवस्था, स्वास्थ्य र पारिस्थितिकीय प्रणाली ।
४. वनबाट उत्पादित वस्तुको उपलब्धता ।
५. जैविक विविधता ।
६. भू तथा जलाधार संरक्षण ।
७. आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक हिसावले वन पैदावार र सेवाको उपलब्धताको सुनिश्चितता ।

४. नेपालका नीति, रणनीति, योजना, ऐन, नियममा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन

१. राष्ट्रिय वन योजना २०३३ मा वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्ने कुरा उल्लेख ।
२. वन विकास गुरुयोजना २०४५ मा वनको दिगो व्यवस्थापन गर्ने उल्लेख ।
३. वन ऐन २०४९ मा सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको कार्ययोजना तयार गरी स्वीकृत कार्ययोजना बमोजिम वनको व्यवस्थापन गर्ने तथा सामुदायिक वनको हकमा सामुदायिक वन व्यवस्थापन कार्ययोजना अनुसार गर्ने भन्ने व्यवस्था ।
४. परिमार्जित वन नीति २०५७ मा तराई तथा भित्री मधेशको चक्ला वनको सहभागितामूलक तरिकाले दिगो एवं वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्ने भन्ने उल्लेख ।
५. साभेदारी वन व्यवस्थापन निर्देशिका २०६८ मा वनको दिगो व्यवस्थापन गर्ने भन्ने उल्लेख ।
६. बाह्रौं त्रिवर्षीय योजना २०६७/६८-२०६९/७० को उद्देश्यमा वन सम्पदाको वैज्ञानिक, समावेशी र सहभागितामूलक व्यवस्थापनद्वारा पारिस्थितिकीय सेवाको प्रवर्धन गर्दै वनको उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने र नीति खण्डमा नेपालमा रहेका सबै प्रकारका वनहरुलाई दिगो वन व्यवस्थापन पद्धति अनुरूप व्यवस्थापन गर्ने भन्ने उल्लेख ।
७. वि.सं. २०६९ मा जारी समृद्धिको लागि वन भन्ने वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयको दूरदृष्टि-२०३० को एउटा प्रमुख आधारस्तम्भको रूपमा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन रहेको ।
८. आ.व. २०६९/७० को बजेट वक्तव्यमा एक लाख हेक्टर वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्ने कुरा उल्लेख

गरिएको ।

९. तेह्रौँ योजना २०७०।७१-२०७२।७३ मा दिगो र वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन पद्धतिको माध्यमबाट वनको व्यवस्थापन गर्ने, साभेदारी वन कार्यक्रम संचालनबाट थप ७५,००० हेक्टर वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापन गर्ने भन्ने योजना रहेको ।
१०. वन नीति २०७१ को नीति नं. १ मा दिगो वन व्यवस्थापनद्वारा वन क्षेत्रको उत्पादकत्व र वन पैदावारको उत्पादन वृद्धि गर्ने नीतिगत व्यवस्था रहनुका साथै सोही नीतिको कार्यनीतिमा सरकार तथा समुदायद्वारा व्यवस्थित वनमा सम्वर्धन प्रणालीमा आधारित व्यवस्थापन गर्ने भन्ने उल्लेख ।
११. वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयबाट २०७१ मा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यविधि २०७१ स्वीकृत गरिएको । यस कार्यविधिमा वन सम्वर्धन प्रणालीमा आधारित वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन योजना तयारी देखि कार्यान्वयनसम्मका पक्षहरु विस्तृत रूपमा समेटिएको ।
१२. वन क्षेत्रको रणनीति २०७२ मा तराई तथा भित्री मधेशको ५०% र मध्य पहाडी क्षेत्रको २५% वनको दिगो एवं वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्ने रणनीति उल्लेख ।
१३. चौधौँ योजना २०७३।७४-२०७५।७६ को उद्देश्यमा नै दिगो वन व्यवस्थापनद्वारा वन क्षेत्रको उत्पादकत्व र वन पैदावारको उत्पादन वृद्धि गर्ने भन्ने एवं सोही योजनाको रणनीतिमा वनको सहभागितामूलक दिगो एवं वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्ने भन्ने उल्लेख भएको ।
१४. सरकारको आ.व २०७५।७६को लागि जारी बजेट वक्तव्यमा वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापन गरिने कार्यक्रम रहेको ।

५. घोषणा एवं प्रतिवद्धताहरुमा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन

१. पाँचौँ सामुदायिक वन गोष्ठीको घोषणापत्र, २०६५ एवं छैटौँ सामुदायिक वन गोष्ठीको घोषणापत्र, २०७० मा दिगो एवं वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको नीतिगत व्यवस्था गरी कार्यान्वयन गर्दै जाने उल्लेख ।
२. जिल्ला वन अधिकृतहरुको चौथो राष्ट्रिय गोष्ठीको घोषणापत्र, २०६६ मा दिगो एवं वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन गर्ने भन्ने उल्लेख ।
३. जिल्ला वन अधिकृतहरुको पाँचौँ राष्ट्रिय गोष्ठीको घोषणापत्र, २०७१ मा सबै प्रकारका उत्पादनशील वन क्षेत्रलाई दूरदृष्टि सहित वन व्यवस्थापन योजना तयार गरी वन सम्वर्धन प्रणालीमा आधारित दिगो एवं वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्न प्राथमिकताका साथ विस्तार गर्दै जाने, यसका लागि आवश्यक पर्ने मार्गदर्शन तथा कार्यविधिहरु तयार गरी जारी गर्ने प्रतिवद्धता रहेको ।
४. प्रथम साभेदारी वनको राष्ट्रिय गोष्ठी २०७१ को घोषणापत्रमा पहिचान भएका उत्पादनशील वनहरुको व्यवस्थापन गरी वन पैदावारहरुको सतत: आपूर्ति गर्दै स्थानीय एवं राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा योगदान पुऱ्याउन वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको रणनीति तथा कार्यविधि तयार गरी जारी गर्ने, वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्था गरी क्षमता

अभिवृद्धि गर्ने तथा आवश्यकतानुसार सेवा खरिद गर्नुका साथै उत्पादनशील वनको वृद्धि मौज्जात, उत्पादन क्षमता, काठ दाउराको माग र आपूर्तिको अवस्था, जैविक विविधता र पारिस्थितिकीय सेवालार्ई आत्मसात गरी उपयुक्त (एकल वा मिश्रित) वन सम्बर्धन प्रणालीद्वारा वनको व्यवस्थापन गर्ने जस्ता प्रतिवद्धताहरु जाहेर भएको ।

५. दोस्रो साभेदारी वनको राष्ट्रिय गोष्ठी २०७१ को घोषणापत्रमा सवै साभेदारी वनहरुमा वन सम्बर्धन प्रणालीमा आधारित व्यवस्थापन पद्धति अनिवार्य रुपमा लागू गर्ने उल्लेख गरिएको ।
६. वन अधिकृतहरुको राष्ट्रिय गोष्ठी २०७५ को घोषणापत्रमा समेत वनको दिगो तथा वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्ने प्रतिवद्धता जाहेर भएको ।

६. नेपालमा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको हालको अवस्था

कपिलवस्तु जिल्लाको तिलौराकोट साभेदारी वनबाट वि.सं. २०६८ मा शुरु गरिएको बैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यक्रम हालसम्म आइपुग्दा १२ वटा जिल्लाका ३० वटा साभेदारी वन मध्ये १७ वटा साभेदारी वनमा, ४० जिल्लाका २८५ वटा सामुदायिक वनमा र ६ जिल्लाका ६ वटा चक्ला वनमा कार्यान्वयन भई कुल ८१,५०० हेक्टर वन क्षेत्रमा यस प्रकारको व्यवस्थापन कार्य हुँदैआएको छ । सामुदायिक वनको हकमा तराई तथा भित्री मधेशका १६ जिल्लाका १४५ वटा, मध्य पहाडका १९ जिल्लाका १२५ वटा तथा उच्च पहाडका ५ जिल्ला (बाजुरा, दोलखा, सिन्धुपाल्चोक, जुम्ला र सोलुखुम्बु) का १५ वटा सामुदायिक वनहरुमा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको अवधारणा अनुसारको कार्ययोजना तयार पारी कार्यान्वयन गरिएको देखिन्छ । ३० वटा साभेदारी वनहरु मध्ये कार्ययोजना तयार भएका बाँकी १३ वटा साभेदारी वनहरुको करिव ३३,००० हेक्टर क्षेत्रमा तत्काल कार्यान्वयनमा ल्याउन सकिने र थप सामुदायिक वनहरुमा समेत यसको विस्तार गर्ने योजना रहेको छ ।

यसरी विभिन्न वन व्यवस्थापन पद्धति अन्तर्गत वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यक्रम लागू गरिएको भएतापनि सवै सामुदायिक एवं साभेदारी तथा चक्ला वन व्यवस्थापन योजना तयारी तथा कार्यान्वयनमा एकरूपता रहेको देखिंदैन । बैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यविधिमा रहेको सीमित प्रावधानका कारण विभिन्न प्रजाति एवं भौगोलिक क्षेत्रका वनहरुको व्यवस्थापनका लागि समेत एकै प्रकारको सम्बर्धन प्रणाली अवलम्बन गर्ने गरी कार्ययोजना तयार पारिएको देखिन्छ जसका कारण समेत कार्यान्वयनमा कठिनाइ देखिन थालेका छन् । स्वीकृत वन व्यवस्थापन योजनामा उल्लेख भएका विविध सम्बर्धन तथा व्यवस्थापनका कृयाकलाहरु मध्ये पनि सवै कृयाकलापहरुको कार्यान्वयन गर्न नसकिएको र अधिकांश वनको व्यवस्थापनमा पुनरुत्पादन कटान वाहेकका अन्य कृयाकलापहरु कार्यान्वयन नभएको अवस्था देखिन्छ । वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यक्रमको लागि केन्द्र वा विभागमा अलग्गै इकाई र जनशक्ति हुन नसक्दा प्रभावकारी अनुगमन गरी समयसापेक्ष समीक्षा एवं सुधार गर्न सकिएको अवस्था छैन । दिगो कि वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन भन्ने दुई प्रकारका अवधारणा र यसको बहस अझै जारी रहे पनि नेपाल सरकारको आ.व. २०७५/७६ को नीति तथा कार्यक्रम र बजेटमा वनको व्यवस्थापन बैज्ञानिक ढंगले गर्ने र वन क्षेत्रलाई समृद्धिको आधार बनाउने कुरा उल्लेख

भएको छ। नयाँ ढंगको व्यवस्थापन कार्य भएको कारण केही पक्षहरूमा कमी कमजोरी रहेता ती पक्षहरूलाई सुधार गर्दै उपभोक्ताहरू एवं निजी क्षेत्रको समेत सहभागितामा वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापन गरी काठ दाउरा लगायतका वन पैदावारको सतत् आपूर्ति एवं उत्पादनमा वृद्धि गर्दै, देशभित्रै वन क्षेत्रको रोजगारी सिर्जना एवं वन उद्यम विकास तथा विविधिकरणका माध्यमबाट आर्थिक विकासका लागि वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यक्रम आवश्यक ठानिएको छ र सोही उद्देश्यका साथ अघि बढिरहेको अवस्था छ ।

तालिका नं. १ : नेपालमा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको वर्तमान अवस्था

सि.नं.	वनको प्रकार	लागू भएका कुल जिल्ला	वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन भएका वनको संख्या	व्यवस्थापन भएको क्षेत्रफल (हे.)	कुल काठ उत्पादन क्षमता (क्यू.फि.)
१.	साभेदारी वन	१२	१५	४०,०००	११,४०,०००
२.	सामुदायिक वन	४०	२८५	२८,५००	१६,००,०००
३.	चक्ला वन (सल्लेरी वन धनकुटा समेत)	७	७	१४,५७२	५,००,०००
कुल जम्मा			३०७	८३,०७२	३२,४०,०००

स्रोत: वन विभाग, २०७५ र डा. वृद्धि सागर पौडेल र टिम, वन अधिकृतहरूको राष्ट्रिय गोष्ठीको प्रस्तुती, २०७५

तालिका २: आगामी ५ वर्षमा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको अपेक्षित अवस्था

विवरण	५ वर्ष भित्र			जम्मा
	सामुदायिक वन	साभेदारी वन	चक्ला वन	
लागू हुने वन	२,२०० वटा (२,२०,००० हे)	३२ वटा (७५,००० हे)	८ वटा (१५,००० हे.)	२२४० वटा (३,१०,००० हे.)
उत्पादन हुने काठ	८८,००,०००	३०,००,०००	६,००,०००	१,२४,००,०००
सिर्जना हुने रोजगारी (प्रत्यक्ष वनक्षेत्र भित्रको, श्रम दिन)	८८,००,००० (३२,५९३ व्यक्ति वर्ष)	३०,००,००० (११,१११ व्यक्ति वर्ष)	६,००,००० (२,२२२ व्यक्ति वर्ष)	१,२४,००,००० (४५,९२५ व्यक्ति वर्ष)
आवश्यक पर्ने बजेट वार्षिक (रु०००)	४,२०,०००	७,५०,०००	१,८७,५००	१३,५७,५००
आम्दानी वार्षिक (रु०००)	५२,८०,०००	१८,००,०००	३,६०,०००	७४,४०,०००

स्रोत: डा. वृद्धि सागर पौडेल र टिम, वन अधिकृतहरूको राष्ट्रिय गोष्ठीको प्रस्तुती, २०७५

७. अवसरहरु

- वनको उत्पादकत्व एवं वन पैदावारको उत्पादन वृद्धि गरी बजारमा काठ दाउराको सहज र सतत् आपूर्ति बढाउन सकिने जसबाट काठ दाउराको मूल्य समेत घट्न सक्ने ।
- काठको आयातलाई कम गरी निर्यात बढाउन सकिने ।
- वन क्षेत्रबाट थप आमदानी एवं रोजगारीको सिर्जना गरी स्थानीय तथा राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा टेवा पुऱ्याउन सकिने ।
- जलवायु परिवर्तनको असरलाई अनुकूलन, न्यूनीकरण वा कम गर्दै वातावरणीय सेवामा वृद्धि ल्याउन सकिने ।
- जैविक विविधताको संरक्षण एवं प्रवर्द्धन गर्न सकिने ।
- प्राकृतिक पुनरुत्पादनलाई बढाउन सकिने ।
- वन विनाश र क्षयीकरणलाई रोकी हैसियत विग्रिएका वनको स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउन सकिने ।
- नविनतम प्रविधिको प्रयोग हुने ।
- वनक्षेत्रमा सुशासन कायम गर्न सकिने ।

८. समस्या एवं चुनौतीहरु

समस्याहरु

- नीतिगत रूपमा सबै सरोकारवालाहरुको स्पष्ट बुझाई नहुनु ।
- कार्यान्वयन स्तरमा पनि स्पष्ट बुझाई हुन नसक्नु ।
- वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन योजना तयारी तथा कार्यन्वयनमा समेत प्राविधिकहरु बीचमा नै एकरूपता कायम हुन नसक्नु ।
- उपभोक्ता लगायतका सरोकारवालालाई वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन बारेमा स्पष्ट रूपमा बुझाउन नसक्नु ।
- आवश्यकता अनुसार दक्ष जनशक्ति विकास तथा परिचालन गर्न नसकिनु ।
- नविनतम प्रविधि तथा आधुनिक औजार उपकरणहरुको प्रयोगमा जोड दिन नसक्नु ।
- उत्पादित काठ दाउराको समयमा नै बिक्री वितरण हुन नसकी काठ (खासगरी नरम काठ प्रजाति)को गुणस्तरमा कमी आउनु ।
- प्रभावकारी अनुगमन र पृष्ठपोषणको कमी हुनु ।
- आर्थिक स्रोत साधन पर्याप्त नहुनु ।

चुनौतीहरु

- पुनरुत्पादन कटान बाहेक अन्य कृयाकलापहरु जस्तै : पुनरुत्पादन संरक्षण, अग्नि रेखा निर्माण, पुनरुत्पादन तयारी कटान, आदि कार्य कार्ययोजना बमोजिम समयमै सम्पन्न नगर्दा वनको अवस्थामा नकारात्मक परिवर्तन आउन सक्ने ।

- दक्ष जनशक्ति, प्रविधि, स्रोत साधनको अभाव एवं राजनैतिक कारणबाट कार्ययोजना कार्यान्वयनको निरन्तरता हुन नसकी व्यवस्थापनको चक्रमा असर पर्न सक्ने र नकारात्मक सन्देश प्रवाह हुन सक्ने ।
- वन्यजन्तुको प्राकृतिक वासस्थान, जैविक विविधता एवं वातावरणीय पक्षमा नकारात्मक असर पर्न सक्ने ।
- अतिक्रमण, चोरी कटानी, चरिचरण जस्ता कृयाकलापहरुको नियन्त्रण हुन नसकी थप वन विनाश हुन सक्ने ।
- वनको प्रकार, प्रजाति, भौगोलिक क्षेत्र अनुरूपका प्रणाली अवलम्बन गर्न नसकिंदा आशातित उपलब्धि हासिल हुन नसक्ने ।
- सरोकारवालाहरुबाट सहयोग प्राप्त गर्न नसकी कार्यक्रमको निरन्तरतामा बाधा पुग्न सक्ने ।
- संघीय संरचना अनुसारका तीन तहका सरकार र कार्यान्वयन निकाय बीच आवश्यक कानूनी, प्रकृयागत एवं कार्यान्वयनगत पक्षहरुमा समन्वय र समझदारी कायम हुन नसकी कार्यक्रम संचालनमा बाधा व्यवधान श्रृजना हुन सक्ने ।

९. सुझाव

- दक्ष प्राविधिक जनशक्तिको विकास गर्दै नयाँ र आधुनिक प्रविधि एवं उपकरणहरु(जस्तै मोबाइल एप्स, कम्प्युटर सफ्टवेयर, रेन्ज फाइन्डर, भर्टेक्स, लेजर डिस्ट्यान्स मिटर, जि.पि.एस्.आदि)को प्रयोग गर्दै सम्बर्धन एवं व्यवस्थापनको कार्यमा थप प्रभावकारिता ल्याउनुपर्ने ।
- नीति निर्माता, व्यवस्थापक, प्राविधिक र सरोकारवालाबीचमा साझा बुझाई हुने गरी कार्यसंचालन हुनुपर्ने ।
- सिकाई र उचित किसिमले सवै प्रकार र अवस्थाका वनको व्यवस्थापन गर्न मार्ग प्रशस्त गर्ने गरी विद्यमान वन नीति, वन ऐन, नियमावली, स्रोत सर्भेक्षण मार्गदर्शन एवं वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यविधिमा आवश्यक परिमार्जन र सुधार हुनुपर्ने ।
- वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यक्रम संचालन भएका जिल्लाहरुमा सम्बन्धित विषयमा दक्ष कार्यालय प्रमुख र सहयोगी प्राविधिकहरुको टिम खटाउने प्रावधान गर्ने ।
- वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयनलाई समेत कार्यसम्पादन मूल्यांकनको एक प्रमुख आधार बनाउन सकिने ।
- काठ दाउराको लगत, छपान, संकलन कार्यलाई थप सरलीकृत गर्ने र आधुनिक प्रविधि जस्तै मेशिन रिडएवल चिप्स वा बारकोडको प्रयोग गर्ने तथा लिलाम बिक्री प्रकृयालाई छोटो र सरल बनाई घाटगद्दीमा लामो समयसम्म काठ दाउरा रहने वातावरणको अनत्य गर्ने ।
- व्यवस्थित छानो सहितको घाटगद्दी व्यवस्थापन गरी नरम प्रजातिका काठको प्रभावकारी सदुपयोगका लागि सिजनिड तथा ट्रिटमेन्ट प्लान्ट स्थापना र संचालन गरी उत्पादन विविधतामा जोड दिने ।
- जिल्ला र ईलाका वा कार्यक्षेत्रमा काम गर्ने कर्मचारीको आगि आवश्यक पर्ने न्यूनतम भौतिक साधनहरु

जस्तै: गाडी, औजार उपकरण तथा आर्थिक स्रोत साधनको प्रवन्ध गरी उपयुक्त वातावरणको सिर्जना गर्ने ।

- वन संरक्षण एवं व्यवस्थापन कार्यमा खटिने कर्मचारी एवं कामदारको सुरक्षाका लागि नीति तथा मापदण्ड बनाई लागू गर्ने ।
- समय समयमा कामदार र कर्मचारीहरूलाई रिफ्रेसर तालिम तथा क्षमता विकासका कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- वन व्यवस्थापन कार्ययोजनाहरूको निरन्तर र प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने, अनुगमन निरीक्षण र पृष्ठपोषणलाई सघन बनाउँदै समयसापेक्ष योजना तयारी तथा कार्यान्वयनलाई थप सुधार गर्दै जाने ।

१०. निष्कर्ष

नेपालको तराई देखि उच्च पहाड क्षेत्रमा अवस्थित विभिन्न प्रकारका उत्पादनशील वनहरूको दिगो तथा वैज्ञानिक व्यवस्थापनका माध्यमले वन क्षेत्रको उत्पादकत्व एवं वन पैदावारको उत्पादन बढाई देशभित्रको काठ दाउराको आन्तरिक मागको पूर्ति गर्दै थप निर्यात बढाएर वन क्षेत्रको आम्दानी बढाई समृद्धि हासिल गर्न सक्ने प्रचुर सम्भावना र अवसर रहेको छ । यसका लागि विद्यमान वन नीति, ऐन, नियम, निर्देशिकाहरूमा समयसापेक्ष परिमार्जन एवं सुधार गरी हाल देखिएका समस्या एवं चुनौतीहरूको उचित प्रकारले सम्बोधन गर्दै अघि बढ्नुपर्ने आवश्यक देखिन्छ । यसो गर्न सकिएमा हाल विदेशबाट भइरहेको काठको आयातलाई समेत रोक्न सकिने र वन क्षेत्रबाट रोजगारीको सिर्जना, काठ दाउराको उत्पादन वृद्धि गरी वन उद्यमको विकास एवं वनको स्वास्थ्यमा समेत सुधार ल्याई अन्ततोगत्वा स्थानीय तथा राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा समेत ठूलो योगदान पुऱ्याउन सकिन्छ । मुलुक संघीयता कार्यान्वयनको चरणमा गइसकेको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा साभेदारी वन लगायतका हाल कार्यान्वयनमा रहेका वन व्यवस्थापन पद्धति र वन व्यवस्थापन समूहहरूको अधिकार एवं कार्यक्षेत्रमा आउनसक्ने समस्यालाई दृष्टिगत गरी हालका वन व्यवस्थापन पद्धति तथा ती भित्रका दिगो तथा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनका कृयाकलापहरूलाई निरन्तरता दिने गरी ढिलो नगरीकन वन क्षेत्रको उपयुक्त पुनर्संरचना गरी समयसापेक्ष ऐन, नियम, निर्देशिकाहरू तयार गरी कार्यान्वयनमा जानुपर्ने अपरिहार्यता देखिन्छ ।

सन्दर्भ सामग्री

- साभेदारी वन व्यवस्थापन निर्देशिका २०६८, वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाण्डौ
- वन नीति २०७१, वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाण्डौ
- वन क्षेत्रको नीति २०५७, वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाण्डौ
- हाम्रो वन २०७०।७१, वन विभाग, ववरमहल, काठमाण्डौ
- वन ऐन २०४९ तथा वन नियमावली २०५१
- वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यविधि २०७१, वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, काठमाण्डौ

- वन क्षेत्रको रणनीति २०७२, वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, काठमाण्डौ
- राष्ट्रिय वन योजना २०३३
- वन विकास गुरु योजना २०४५
- वन ऐन, २०४९ (शंशोधन २०७३ सहित), वन नियमावली, २०५१ (संशोधन सहित)
- यादव, नागेन्द्र प्र. (२००८), सहभागितामूलक वन व्यवस्थापन पद्धतिबाट वन, आर्थिक विकास र रोजगारीमा परेको प्रभाव, एल.एफ.पी. राप्ति क्षेत्रको अध्ययन: सामुदायिक वन राष्ट्रिय गोष्ठी २०६५, नेपाल
- डा. बुद्धिसागर पौडेल र टिम, वन अधिकृतहरूको राष्ट्रिय गोष्ठीको प्रस्तुती, २०७५
- प्रथम राष्ट्रिय साभेदारी वन गोष्ठी प्रतिवेदन २०७१, वन विभाग, ववरमहल, काठमाण्डौ
- दोस्रो राष्ट्रिय साभेदारी वन गोष्ठीको घोषणापत्र २०७४, वन विभाग, ववरमहल, काठमाण्डौ
- पाँचौ सामुदायिक वन गोष्ठीको प्रतिवेदन २०६५, वन विभाग, ववरमहल, काठमाण्डौ
- छैटौँ सामुदायिक वन गोष्ठीको प्रतिवेदन २०७०, वन विभाग, ववरमहल, काठमाण्डौ
- जिल्ला वन अधिकृतहरूको चौथो राष्ट्रिय गोष्ठीको प्रतिवेदन २०६६, वन विभाग, ववरमहल, काठमाण्डौ
- जिल्ला वन अधिकृतहरूको पाँचौँ राष्ट्रिय गोष्ठीको प्रतिवेदन २०७१, वन विभाग, ववरमहल, काठमाण्डौ
- प्रथम वन सम्बर्धन राष्ट्रिय कार्यशाला गोष्ठीको प्रतिवेदन २०७३, वन विभाग, ववरमहल, काठमाण्डौ
- वन अधिकृतहरूको गोष्ठीको घोषणापत्र, २०७५

REDD + in Nepa

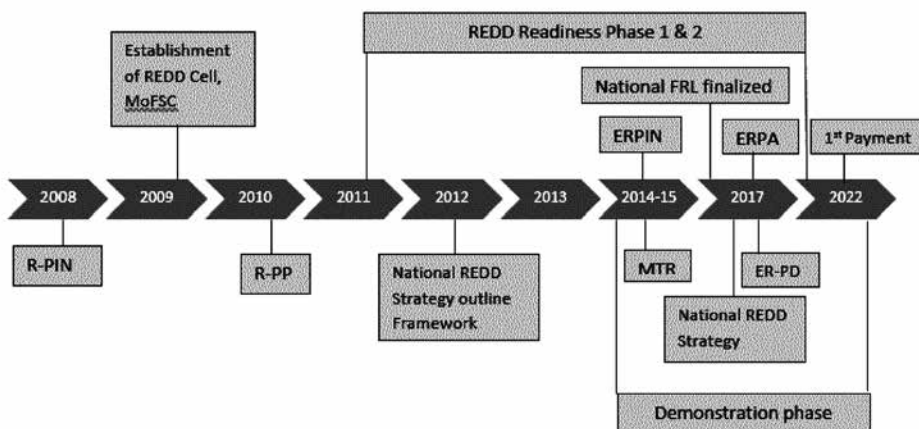

Mh a Pu del, P hD
REDD Implementation Center

REDD+ development status in Nepa

A policy mechanism for Reducing Emissions from Deforestation and forest Degradation, as well as increasing carbon stock by the sustainable management of forests – more commonly known as REDD+. REDD+ seeks to pay forest managers for verifiable emissions reductions. Nepal is a party to the UNFCCC, the Kyoto Protocol and the Paris Agreement. After the 13th COP in Bali, in 2007, Nepal initiated various REDD readiness activities. The Ministry of Forest and Environment submitted a REDD Readiness Plan Idea Note (R-PIN) to the FCPF of the World Bank in March 2008. Subsequently, the REDD Forestry and Climate Change Cell, currently called the REDD Implementation Center, was established under the Ministry of Forests and Environment. The government then prepared the Readiness Preparation Proposal (R-PP), which was submitted to FCPF in April 2010 and was endorsed by participant committee of FCPF in June 2010. Figure 1 shows the landscape of REDD+ development in Nepal. The readiness activities have been supported by several donors especially FCPF, UN-REDD and other development partners such as USAID, SDC, DFID, GIZ and NORAD.

Figure 1 Landscape of REDD+ development in Nepa

Nepal has prepared a readiness report (i.e. R-Package) through multi-stakeholder self-assessment process which was endorsed by the FCPF in 2016. The R Package has not only reflected progress that Nepal has achieved so far but also has opened window to access additional grant to complete readiness activities. As planned in the R-PP many studies have been carried out on the various key areas such as Strategic Environmental and Social Assessment (SESA), Environmental and Social Management Framework (ESMF), analytical studies on Grievance Redress Mechanism (GRM), drivers of deforestation, carbon ownership, the political economy of land use and the value of Nepal's forests; Monitoring, Reporting and Verification (MRV) system design, and Forest Reference Level (FRL) estimation. These have resulted a valuable findings, which provided basis for an effective design and implementation of the National REDD+ Strategy. Table 1 shows outcomes of self assessment of REDD+ process in Nepal based on progress by the Mid of 2016.

Table 1 Outcomes of self assessment of REDD+ readiness in Nepal (1)	
Readiness Components	Progress Status
1. Readiness Organization and Consultation	
1a. National REDD+ Management Arrangement	
1b. Consultation, Participation and Outreach	
2. Prepare the REDD Strategy	
2a. Assessment of Land Use, Land-Use Change Drivers, Forest Law, Policy and Governance	
2b. REDD Strategy Options	
2c. REDD Implementation Framework	
2d. Social and Environmental Impacts	
3. Forest Reference Levels	
4. Monitoring System for Forests & Safeguards	
4a. National Forest Monitoring System	
4b. Information System for Multiple Benefits, Other Impacts, Governance, and Safeguards	
Significant progress	Insignificant progress
Progress well Further development required	Not demonstrated progress

Vision, mission and objectives and guiding principles of REDD+ in Nepal

Nepal has defined its vision, mission and objectives for REDD+ implementation based on which REDD+ strategy and action plans are being developed. REDD+ activities and their implementation approaches will be guided by some guiding principles as shown in Box below. The guiding principles are developed considering safeguard principles, Cancun safeguards in particular.

Vision, mission and objectives and guiding principles for REDD+ in Nepal

Vision: Optimize carbon and non-carbon benefits of forest ecosystems for the prosperity of the people of Nepal.

Mission: To strengthen the integrity and resilience of forest ecosystems, and improve socio-economic and environmental values of forests for emission reductions and increased community benefits through improved policy and legal measures, improved institutional functioning, and enhanced stakeholders' capacity, capability and inclusiveness.

Objectives:

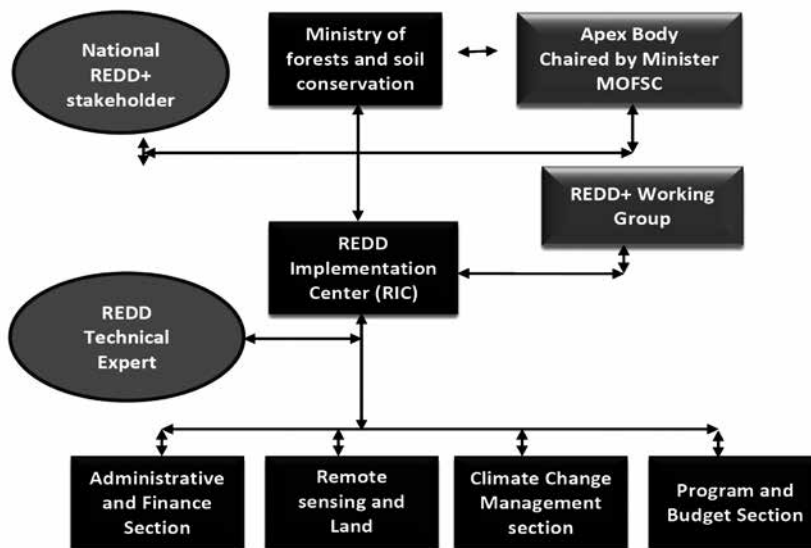
1. To reduce carbon emission, enhance carbon sequestration and enhance climate resilience through both mitigation and adaptation approaches by intensifying sustainable management of forest resources and minimizing the causes and effects of drivers of deforestation and forest degradation across the ecological regions.
2. To ensure fair and equitable sharing of carbon and non-carbon benefits of forests among rights holders with effective implementation of safeguard measures.
3. To increase livelihood assets and diversify employment opportunities of forest dependent communities, particularly poor, women, IPs and Dalits.
4. To improve and harmonize policy and legal framework to harness carbon and non-carbon benefits; strengthen institutional capability and improve governance of forest agencies and the forest sector.
5. To establish and maintain a robust National Forest Monitoring System with strong monitoring, reporting and verification mechanisms.

Guiding principles

- Aligning with overall national development goals and strategies
- Building on the successful community-based approaches and practices
- Enhancing harmony and synergy among different sectors and agencies
- Utilizing and building on the existing capacity and capabilities
- Maintaining ecosystem integrity and optimizing the wide range of ecosystem benefits and
- Promoting people-centric, gender and socially inclusive practices and approaches, as well as equitable benefit sharing and social justice
- Addressing and respecting social, and environmental safeguards
- Strengthening participatory, reliable and efficient measurement, monitoring and information system
- Improving forestry sector governance and multi-stakeholder approaches

To oversee and to implement REDD+, the Ministry of Forests and Environment established a three-tiered institutional mechanism. They include: 1) a REDD+ multi-sectoral and multi-stakeholder coordinating and monitoring committee known as the apex body, 2) the REDD Working Group at the operational level and 3) the REDD Implementation Center as the coordinating entity. In addition, a stakeholder forum has been practiced to engage a wide range of stakeholders in the entire REDD+ process. At district or local level, a multi-stakeholder working group called REDD Working Group (RWG) will be established including DFO, representatives from FECOFUN, NEFIN and related women groups and NGOs. A REDD desk will be established under a district forest office to serve as the secretariat of the DRWG. Figure 2 shows institutional arrangement for REDD+ readiness at

Figure 2: Institutional arrangement for getting ready for REDD+

central level.

Currently various programs supporting Nepal's REDD readiness and demonstration activities are underway. The major programs are explained in the following sections.

Emission Reduction Program: Given the experiences from preliminary REDD+ initiatives, Nepal is preparing to pilot a sub national level performance-based carbon trading scheme under the FCPF carbon fund support. The proposed sub-national Emission Reduction Program (ERP) covers 12 districts of the Terai Arc Landscape (TAL), and is expected to start from early 2018. Nepal has committed at national and international level to reduce emissions by addressing drivers of

deforestation and forest degradation and therefore Nepal is actively engaged in REDD readiness and implementation process. Additionally, this is a step towards the decentralization of forest management, strengthening of community-based forestry and resource use, enhancement of non-carbon benefits and recognition of customary practices. This will furthermore create opportunity to access finance for REDD+.

REDD+ Himalaya Project: The specific objective of the REDD+ Himalaya project jointly implemented by REDD IC and ICIMOD is to strengthen the capacity of the REDD Implementation Centre to prepare its self for implementation of REDD+ activities at sub-national level. The project assists in the

establishment and development of the REDD desk at district levels in Dolkha, Gorkha and Chitwan as pilot districts which are being used as learning centers for mainstreaming REDD+ activities in sustainable forest management practices.

Forest Investment Program (FIP): Nepal has also sought access to Forest Investment Program (FIP): a funding window of the Climate Investment Fund (CIF). Nepal's letter of intent to receive forest investment plan preparation grant was accepted by the FIP and an agreement was made between Nepal and the World Bank (an administrator of FIP), on December 19, 2016. Nepal prepared and submitted its FIP investment plan to the FIP subcommittee in October 2017. The FIP subcommittee assessed the submission through a technical assessment panel. Based on the assessment report and Nepal's commitment for future improvement, the subcommittee accepted the investment plan in December 2017. This has secured 24 million US\$ finance for Nepal to be invested for the betterment of forests, environment and economy of Nepal. The FIP investment plan has identified priority actions to address the challenges and opportunities related to forests, including but not limited to sustainable management of forests, biodiversity conservation, livelihood diversification and enhancement of indigenous peoples and local communities. FIP investments will be complemented by the FIP Dedicated Grant Mechanism (DGM) of worth 4.5 million \$US that will particularly be used for capacitating Indigenous People and Local Communities through a small grants program designed and implemented by Nepal's Indigenous Peoples and local community groups.

REDD+ and Community Based Forest Management (CBFM): While REDD+ has been initiated

through several forest management regimes in Nepal, the implementation of REDD+ through CBFM may have critical importance since CBFM regimes provide a source of subsistence for local people and conservation of forest for both biodiversity and carbon emissions. Existing experiences of implementation of REDD+ and similar carbon mechanisms through community managed forests have demonstrated both complementarities and conflicts between CBFM approaches and REDD+ resulting in both negative and positive outcomes for carbon stocks, local livelihoods, non-carbon forest ecosystem services and forest biodiversity.

Challenges for effective implementation of REDD+ in Nepal : At a time when overarching Forest Policy 2015 and Forestry Sector Strategy 2016 are in place and being implemented, implementation of REDD+ mechanism not only opens up opportunities for additional benefits of mitigation measures and finance, but also creates a range of risks and challenges. Although Nepal has adopted a 'no harm' strategy to the existing social, economic and ecological benefit while embracing REDD+ programs, the following potential challenges have been identified.

- **Federal restructuring** Ongoing political transition, particularly moving away from a unitary state to federal governance that may shift natural resource management authority to province and local levels of governments may pose some challenges in implementing the REDD+ Strategy.
- **Capacity, capability and technology** REDD+ program need to be streamlined with overall forestry program for its effective implementation. While government foresters are relatively well trained in working with local communities and stakeholders, only a few are adequately trained and have experience on developing management plans integrating REDD+ activities especially in conducting MRV.
- **Financing** Nepal has to seek external financing for REDD+. However, uncertainty and cumbersome process of receiving international funds may pose challenge for the implementation of REDD+.
- **Governance and expectations** : Governance, across the political, bureaucratic and community institutions, is still a major challenge despite continued efforts to improve the performance, transparency and accountability. The over expectations of the local communities is also considered as a challenge and need to be addressed through outreach program and developing a transparent benefit sharing mechanism.

भू-परिधि स्तरीय संरक्षण तथा वन व्यवस्थापन : अवधारणागत अनुभवबाट केही सिकाई, चुनौती तथा भविष्यको बाटो

पशुपति नाथ कोइराला

आयोजना संयोजक

पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना
हात्तीसार, काठमाडौं

१. परिचय तथा पृष्ठभूमि

नेपालको वन क्षेत्रको संरक्षणमा विशेष गरी वैधानिक शुरुवात निजी वन जंगल राष्ट्रियकरण ऐन, २०१३ पश्चात भएको भन्न सकिन्छ। देश भरको वन क्षेत्रलाई व्यवस्थापन गर्नको लागि वन ऐन, २०१८ ले भूमिका खेलेको भएतापनि वन्यजन्तु संरक्षण तथा प्राकृतिक वासस्थानको व्यवस्थापनको लागि राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ पश्चात मात्र निकुञ्जहरुको घोषणा भए पछि भएको हो। अहिले नेपालको कूल भूभागको २३.३२ प्रतिशत भाग संरक्षण क्षेत्रले ओगटेको छ भने करिब ३५ प्रतिशत वन क्षेत्र समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन पद्धतिमा आवद्ध भएको पाइन्छ। नेपालको भूमि प्रणाली अनुसार वन क्षेत्र अर्थात सरकारी स्वामित्व, निजी जग्गा तथा वन क्षेत्र बाहेकको सार्वजनिक भूमिको रुपमा वर्गीकरण गर्न सकिन्छ। अतयव जैविक विविधताको संरक्षण, व्यवस्थापन तथा दिगो पारिस्थितिकीय सेवा प्राप्तिको लागि पछिल्लो दशकमा भूपरिधि स्तरीय व्यवस्थापन तथा ढाँचाबाट उपलब्धि भइरहेको हुँदा यसको थप चर्चा गर्नको लागि यो लेख प्रस्तुत गरिएको छ। यो लेख नेपालको आफ्नो अनुभव तथा लेखकले मनन गरेको विषयमा आधारित भएर लेखिएको छ।

भूपरिधि स्तरको संरक्षण तथा पुर्नस्थापना किन आवश्यक छ भन्ने विषयमा मनन हुनु आवश्यक छ। प्रकृति तथा प्राकृतिक संभावनालाई अत्यधिक मानवमुखी बनाउन खोजेकोले नै समस्याहरु निम्त्याउने गरेको छ। अतयव: निम्न कारणले गर्दा यो क्षेत्रको विकास अवधारणा पारिस्थितिकीय सेवाको व्यवस्थापनमा अगाडि सारिएको हो।

- जीवित प्रजातिहरुको कुनै पनि आफ्नो सीमा रहेको हुँदैन।
- समस्याहरु एक अर्का प्रति अन्तरसम्बन्धित रहेका हुन्छन् (Symptomatic and interrelated)।
- कुनै निश्चित प्रकारको समाधान छैन। निरन्तररुपमा समस्याहरु थपिदै गएको छ जस्तै जलवायु परिवर्तनको असर, भौतिक विकासको मागहरु आदि।

- अत्यधिक मात्रामा सरोकारवालाहरू रहेको र सरोकारवालाहरूको पृथक पृथक अन्तरनिहित स्वार्थहरू रहेको ।
- समस्याहरूलाई आफ्नै स्वार्थ अनुसारको वुझ्ने प्रवृत्ति ।
- समाधानको लागि विभिन्न निकायहरूको जिम्मेवारी रहेको तथा जिम्मेवारी एवं उत्तरदायित्व बोधको आवश्यकता रहेको ।
- समाधानको लागि विभिन्न तरिकाको ढाँचा तथा प्रारूपहरू कार्यान्वयन गरिएको भएतापनि ठोस समाधान नभएको ।

उपरोक्त बमोजिमको विभिन्न कारणहरूलाई सम्बोधन गर्नको लागि नेपालले अबलम्बन गरेको प्रारूप बमोजिमको सिकाई तथा अनुभवहरू निम्न बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

२. नेपालको अनुभव

नेपालले औपचारिक रूपमा भूपरिधि स्तरको कार्यक्रम सन २००४ देखि सन २०१४ सम्म तराईका १४ जिल्लाहरू समेटेर तराई भूपरिधि कार्यक्रम संचालन गरेको र पुनः सन २०१६ देखि सन २०२५ सम्म तराई भूपरिधि रणनीति मार्फत कार्यक्रम संचालन गरेको पाइन्छ । यसै बीचमा चितवन-अन्नपूर्ण भूपरिधि, कैलाश पवित्र भूपरिधि, पवित्र हिमालय भूपरिधि तथा कञ्चनजंघा भूपरिधिस्तरमा कार्यक्रमहरू संचालन भैरहेको छ । राष्ट्रिय स्तरमा भूपरिधि स्तरको कार्यक्रमलाई मूल प्रवाहीकरणको रूपमा आत्मसात गरेको भएतापनि कार्यक्रम स्तरमा यसको मर्म बमोजिमको कार्यक्रमको रूपमा संचालन हुन सकेको छैन । यो कार्यक्रमलाई सहयोगी कार्यक्रमको रूपमा मुख्य कार्यक्रमहरूले लिएको पाइन्छ । जस्तै तराईको वागमतीदेखि कञ्चनपुर सम्मको जिल्लाहरू र केही पहाडी क्षेत्रको जिल्लाहरू समेत समेटेर १८ जिल्लामा तराई भूपरिधि कार्यक्रमको रणनीतिले समेटे पनि जिल्लास्तरको मुख्य कार्यक्रमहरूमा यस रणनीतिले अंगिकार गरेको क्रियाकलापहरू संस्थागत रूपमा मूल प्रवाहिकरण हुन सकेको छैन । तथापि यस कार्यक्रमबाट धेरै सकारात्मक प्रतिफल तथा उपलब्धिहरू प्राप्त भएको छ ।

जैविक विविधता महासन्धि, सन १९९२ ले परिलक्षित गरेको उद्देश्य पूरा गर्नको लागि सन २००२ मा तयार गरिएको नेपाल जैविक विविधता रणनीति तथा सन २०१४ देखि सन २०२० सम्मको लागि तयार गरिएको नेपाल जैविक विविधता रणनीति तथा कार्ययोजनाले पनि भूपरिधि स्तरको व्यवस्थापनलाई जोड दिएको छ । यसैगरी तराई भूपरिधि कार्यक्रमको उपलब्धिलाई अझ व्यवस्थित तथा परिष्कृत गर्नको लागि निम्न बमोजिम संरक्षण भूपरिधिहरू (Conservation landscapes) पहिचान गरिएको छ ।

तालिका नं १: संरक्षण भूपरिधिहरु

क्र.सं.	भूपरिधि को नाम	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	जिल्लाहरु	मुख्य उद्देश्य	कैफियत
१	तराई भूपरिधि	२४,७१०.१३	१८ (तराइको रौतहट देखि कञ्चनपुर लगायत पाल्पा, अर्घाखाँची, सल्यान, सुर्खेत र डडेल्धुरा)	नेपालको तराई क्षेत्रको ७५ प्रतिशत वन क्षेत्रको संरक्षण, जैविक विविधता संरक्षण तथा वन क्षेत्रमा आश्रित जनताको जीविकोपार्जनमा सहयोग ।	भारत र नेपालमा रहेको यस भूपरिधिबाट दुवै देशको जैविक विविधता संरक्षणमा योगदान (विशेष गरी ठूला प्रजातिहरु गैंडा, बाघ, हात्ती, अर्ना, गौरी गाई, बाह्र सिंघा आदि)
२	चितवन अन्नपूण भूपरिधि	३२,०९०	१९ जिल्लाहरु उत्तर र दक्षिण क्षेत्रको समायोजनको लागि विशेष गरी गण्डकी जलाधारको व्यवस्थापनको लागि ।	जलवायूमैत्री संरक्षण तथा व्यवस्थापन	
३	पवित्र हिमालय भूपरिधि	२३,३३६.३६	१७ जिल्लाहरु सिन्धुपाल्चोक देखि ताप्लेजुंगको केही भाग विशेष गरी कोशि नदीको जलाधार क्षेत्रलाई समेटेर ।	Ecotone of paleoarctic and oriental geographical realms converge	
४	कैलाश पवित्र भूपरिधि	१३,२४६.१८	नेपालको हुम्ला, बझांग, वैतडी तथा दार्चुला एवं भारत र चिनमा फैलिएको ।	कैलाश मानसरोवर क्षेत्रको सौन्दर्य तथा हिमालय क्षेत्रको पारिस्थितीकीय प्रणालीको व्यवस्थापन गर्न ।	
५	कञ्चनजंघा भूपरिधि	५,१९०	नेपाल, भारतको सिक्कीम तथा भूटानमा फैलिएको र नेपालमा केवल २१ प्रतिशत मात्र रहेको ।	विश्वको जैविक विविधताको लागि अति जोखिम क्षेत्रको व्यवस्थापन तथा वातावरणीय सेवाको प्रवाहलाई निरन्तरता गरी त्रिदेशीय सहकार्यलाई अभिवृद्धि गर्ने ।	
६	कर्णाली भूपरिधि	३१,४७१.४२	पहाडी क्षेत्रको अछाम देखि सल्यान सम्म कर्णाली जलाधारलाई आधार लिएर प्रस्ताव गरिएको ।	वातावरणीय सेवाको प्रवाहलाई सतत: रूपमा उत्पादन गर्ने ।	नयाँ प्रस्ताव गरिएको ।

क्र.सं.	भूपरिधि को नाम	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	जिल्लाहरु	मुख्य उद्देश्य	कैफियत
७	पूर्वी चुरे तराई भूपरिधि	९,७१८.९४	तराई भूपरिधि कार्यक्रमको पूर्वी क्षेत्रको विस्तार तथा सबभन्दा कम वन क्षेत्र भएको भूपरिधि क्षेत्र	चुरे तथा तराई क्षेत्रको जैविक विविधता तथा कोशी जलाधारको तल्लो तटको व्यवस्थापनमा योगदान गर्ने ।	नयाँ प्रस्ताव गरिएको ।

यसै गरी १४ औं त्रिवर्षीय योजनामा पश्चिम पहाडी भूपरिधिको परीक्षणको रूपमा पनि कार्यान्वयन गर्नको लागि समावेस गरिएको र आ.व. ०७४।७५ देखि रोल्पा देखि अछाम, डोटीसम्म सानो स्तरमा भए पनि कार्यान्वयन गरिएको छ । वन विभागले यस भूपरिधिको अध्ययन गराएको र विभिन्न उप भूपरिधिहरुको पहिचान पनि गरिएको भएतापनि औपचारिक रूपमा यस भूपरिधिको कार्यक्रम अगाडि वढी सकेको छैन ।

२.१ भूपरिधि स्तरको व्यवस्थापनको लागि भएको नीतिगत तथा रणनीतिगत व्यवस्थाहरु

नेपालमा वन क्षेत्रको व्यवस्थापन तथा जैविक विविधतालाई संरक्षण, व्यवस्थापन तथा बुद्धिमत्तापूर्वक सदुपयोग गर्नु पर्दछ भन्ने वाक्यांशहरु विभिन्न कानूनी तथा नीतिगत दस्तावेजहरुमा राख्ने गरिएको छ । भूपरिधि स्तरको व्यवस्थापनको लागि भएको रणनीतिगत दिशा निर्देश निम्न बमोजिम रहेको पाइन्छ ।

२.२.१ नेपालको संविधान र कानूनहरुमा भएको भूपरिधि प्रणाली कार्यान्वयन गर्न सहयोगी व्यवस्थाहरु

नेपालको संविधानले **भौगोलिक विविधता**लाई विशेषताको रूपमा अंगिकार गरेको छ । यसै गरी धारा ५१ को राज्यका नीतिहरुमा प्राकृतिक साधन स्रोतको संरक्षण, संवर्धन र उपयोग सम्बन्धी नीति अन्तरगत **अन्तरपुस्ता समन्याय** लाई आत्मसात् गरेको छ भने **पर्यावरणीय दिगो विकासको सिद्धान्त अवलम्बन** गर्ने भनिएको छ । विशेषतः जनसाधारणमा वातावरणीय स्वच्छता सम्बन्धी चेतना बढाई औद्योगिक एवं भौतिक विकासबाट वातावरणमा पर्न सक्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्दै वन, वन्यजन्तु, पक्षी, वनस्पति तथा जैविक विविधताको संरक्षण, संवर्धन र दिगो उपयोग गर्ने, **वातावरणीय सन्तुलनका लागि आवश्यक भूभागमा वन क्षेत्र कायम राख्ने**, प्रकृति, वातावरण वा जैविक विविधतामाथि नकारात्मक असर परेको वा पर्न सक्ने अवस्थामा नकारात्मक वातावरणीय प्रभाव निर्मूल वा न्यून गर्न उपयुक्त उपायहरु अवलम्बन गर्ने जस्ता मुख्य नीतिहरु रहेका छन् ।

समग्र जैविक विविधता संरक्षण, वन व्यवस्थापन, वातावरण संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापनको लागि विद्यमान रहेका कानूनहरु निम्न बमोजिम रहेका छन् ।

तालिका नं. २ : विद्यमान कानूनी व्यवस्था र भूपरिधि कार्यक्रमलाई सहयोगी प्रावधानहरू

ऐन, कानूनहरू	भूपरिधि क्षेत्रको संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा पुगेका सहयोगहरू
१. निजी वन जंगल राष्ट्रियकरण ऐन, २०१३	वन क्षेत्रको संरक्षणमा सार्वजनिक दायित्वलाई आत्मसात गरेको ।
२. राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९	विभिन्न पारिस्थितीकीय प्रणालीहरूको जैविक विविधता तथा वातावरणीय संरक्षणमा योगदान । संरक्षण क्षेत्रहरूमा जनसहभागिता परिचालन गरी मध्यवर्ती क्षेत्र समेतको अवधारणाबाट वृहद भूपरिधिको अवधारणाको विकास ।
३. वन ऐन, २०४९	संरक्षण क्षेत्र तथा निजी क्षेत्रको भूपरिधि बीचको सन्निकटतालाई जोडेर भूपरिधि व्यवस्थापनको लागि योगदान गरेको ।
४. वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३	वन तथा जैविक विविधताको संरक्षण, व्यवस्थापन तथा सदुपयोगको लागि वातावरणीय व्यवस्थापनको लागि योगदान ।
४. भू तथा जलाधार संरक्षण ऐन, २०३९	जलाधारीय व्यवस्थापनको लागि समग्र अवधारणाको व्यवस्था (यद्यपि लागू हुन नसकेको) ।
५. सङ्कटापन्न वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको अर्न्तराष्ट्रिय व्यापार नियन्त्रण ऐन, २०७३	विशेष प्रजातिहरूको प्रसारण तथा व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित गर्नको लागि भएको प्रावधानबाट प्रजातिको संरक्षण तथा व्यवस्थापन ।

२.२.२ वन क्षेत्रको नीति, रणनीतिहरू तथा कार्ययोजनामा भएको व्यवस्थाहरू

क. वन नीति, २०७१

वन नीति २०७१ मा वन क्षेत्रलाई एकीकृत रूपमा व्यवस्थापन तथा एक आपसमा जोडिएका वा सरकारद्वारा व्यवस्थित नजिकमा पर्ने स-साना वनलाई एकीकृत रूपमा व्यवस्थापन गरिने गरी कार्यनीति लिइएको छ । यसैगरी दिगो विकास र पर्यावरणीय सन्तुलन (सीमापार जैविक मार्ग समेत) कायम गर्न भू-परिधिस्तरमा संरक्षण तथा व्यवस्थापनको कार्य गरिने तथा नदी प्रणालीमा (River basin) आधारित बृहत् जलाधार क्षेत्रको अवधारणा अनुसार जलाधार क्षेत्रको संरक्षण एवं व्यवस्थापन गर्ने उल्लेख गरिएको छ ।

ख. वन क्षेत्रको रणनीति, २०७३

सरकारद्वारा व्यवस्थित वन तथा संरक्षण क्षेत्रको वन व्यवस्थापनको लागि भूपरिधि स्तरमा योजना तयारी, व्यवस्थापनको लागि समुदायहरु समेतको परिचालन गरेर कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने रणनीति अवलम्बन गर्न दिशा निर्देश गरिएको छ । यस रणनीतिले संस्थागत भूपरिधि मार्फत वन क्षेत्रको व्यवस्थापन गर्नु पर्ने उल्लेख गरिएको छ ।

ग. जैविक विविधता रणनीति तथा कार्ययोजना, २०७०

यस रणनीतिले नेपालमा पहिचान भइसकेका भूपरिधिहरुमा जैविक विविधता तथा वन व्यवस्थापनको कार्यलाई थप वैज्ञानिक एवं उत्पादनमुखी बनाउने उल्लेख गरिएको छ । यसै रणनीति तथा कार्ययोजनालाई थप कार्यान्वयन गर्न तराई भूपरिधि तथा चितवन अन्नपूर्ण भूपरिधि रणनीति तथा कार्ययोजना पनि तयार गरी कार्यान्वयन गरिएको छ ।

घ. कृषि विकास रणनीति, २०७१

जीविकोपार्जनको उपार्जन तथा वन क्षेत्रको उत्पादन वृद्धिको लागि समुदायस्तरको भूपरिधि व्यवस्थापनलाई अंगिकार गरेको छ ।

२.३ उपलब्धिका क्षेत्रहरु

नेपालमा विशेष गरी भूपरिधि स्तरको वन संरक्षण तथा व्यवस्थापनबाट संरक्षण क्षेत्रको व्यवस्थापन भई जैविक विविधता एवं पर्यावरणीय सन्तुलनको लागि उच्च योगदान भएको भएतापनि थप भूपरिधि स्तरको रणनीतिगत कार्यान्वयनबाट वृहदरुपमा वनको व्यवस्थापन तथा संरक्षणमा योगदान दिएको छ । मुख्य योगदानलाई वन व्यवस्थापनको क्षेत्रमा विशिष्टकृत गर्दा निम्न बमोजिम उपलब्धि भएको उल्लेख गर्न सकिन्छ ।

२.३.१ जैविक विविधता संरक्षण तथा व्यवस्थापन

वन क्षेत्र अन्तरगत विशेष प्रजातिहरु तराई तथा भित्री मधेशमा सतिसाल, विजयसाल तथा सालको संरक्षण तथा व्यवस्थापन भईराखेको छ भने पहाडी क्षेत्रमा ओखर, चाँप तथा गुराँसको व्यवस्थापनको लागि कार्यहरु अगाडि बढाई प्राथमिकता दिएको पाइन्छ । वन विभागले विजयसालको संरक्षण कार्ययोजना २०७५ स्वीकृत गरी पाँच वर्षे कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि कार्यहरु अगाडि बढाइएको छ । यसको साथसाथै विभिन्न किसिमका जडीवुटीहरुको संरक्षणको लागि प्राथमिकता दिइएको छ ।

२.३.२ वन व्यवस्थापन

भूपरिधि स्तरमा दिगो वन व्यवस्थापनको कार्यहरुलाई साभेदारी वन व्यवस्थापन, सामुदायिक वन व्यवस्थापन, चक्ला वन व्यवस्थापनको माध्यमबाट अगाडि बढाइएको छ । विभिन्न समूहहरुमा विभक्त गरी वन व्यवस्थापन गरे पनि सम्पूर्ण भूपरिधि तहमा विशेष गरी तराई भूपरिधिमा दिगो वन व्यवस्थापन तथा वन सम्बर्धन प्रणालीको अवलम्बन, पहाडी क्षेत्रको वन व्यवस्थापनमा गैरकाष्ठ वन पैदावारको व्यवस्थापन एवं जलाधार व्यवस्थापनको लागि जोड दिएको पाइन्छ ।

२.३.३ जलाधार व्यवस्थापन क्षतिग्रस्त भूमि पुनरुत्थान तथा व्यवस्थापन

नदी प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन तथा क्षतिग्रस्त भूमिको पुनरुत्थानको कार्य चितवन अन्नपूर्ण भूपरिधि तथा चुरे क्षेत्रको वन व्यवस्थापन प्रणालीमा लागू गरिएको छ। पवित्र हिमाल भूपरिधि तथा कैलाश पवित्र भूपरिधि क्षेत्रमा लगानी कम भएको छ।

२.३.४ जीविकोपार्जन सुधार तथा सहयोग

विशेष गरी तराई भूपरिधि कार्यक्रम तथा अन्य भूपरिधि कार्यक्रम माफत हरित प्रकृतिको जीविकोपार्जन एवं वन उद्यम जडीवुटि खेती विस्तार, साना फर्निचर, अम्रिसो खेती, लोक्ता, चिराइतो आदिको खेती विस्तारको कार्यहरु भैराखेको छ। जीविकोपार्जन एवं आय आर्जनको क्रियाकलापमा सहयोग नगरेसम्म जैविक विविधताको संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा जनसहभागिता जुटाउन नसकिने भएकोले यस क्षेत्रमा लगानी भई केही हदसम्म सकारात्मक धारणाको विकास गर्न मद्दत पुगेको छ।

२.३.५ मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन तथा न्यूनीकरण

भूपरिधि स्तरको संरक्षण तथा व्यवस्थापनको मुख्य उपलब्धि वन्यजन्तुहरुको संख्यामा उल्लेख्य वृद्धि हो जस्तै गैंडा, बाघ, अर्ना, बाह्रसिंघा आदि। तर यस्ता प्रजातिको वृद्धिसँगै मानव वन्यजन्तुको द्वन्द्व पनि बढेको छ। तर यस क्षेत्रमा भूपरिधि स्तरको वन व्यवस्थापनसँगसँगै द्वन्द्व व्यवस्थापनको लागि पनि चेतना बढाउने तथा समुदायहरुको परिचालनमा सफलता प्राप्त भएको छ। भूपरिधि स्तरमा नै शिकार प्रतिरोधी स्थानीय समूहहरु, मध्यवर्ती क्षेत्रका समुदायहरु लगायत सामुदायिक वनहरुले समाधानको लागि सकारात्मक प्रवृत्तिको विकास गरेको पाइन्छ। यद्यपि यो क्षेत्र सबभन्दा चुनौतीपूर्ण क्षेत्रको रूपमा रहेको छ।

२.३.६ जैविक विविधता संरक्षणको लागि सीमा विहिन सम्बन्ध विस्तार

भूपरिधि स्तरको व्यवस्थापन तथा दृष्टिकोणबाट नेपाल, भारत, चीन, भूटान बीच जैविक विविधता तथा वन क्षेत्रको संरक्षणको लागि साझा दायित्वको जिम्मेवारबोध गराएको छ। पूर्वमा कञ्चनजंघा भूपरिधिले नेपाल, सिक्कीम तथा भूटान बीचमा सहकार्य गराएको छ भने तराई भूपरिधिले नेपाल र भारत बीचको वन व्यवस्थापन तथा जैविक विविधताको क्षेत्रमा योगदान गरेको छ। यसैगरी कैलाश तथा पवित्र हिमाल भूपरिधि कार्यक्रमबाट नेपाल र चीन बीचमा थप सहकार्य गर्न मद्दत पुगेको छ। यस क्षेत्रको प्रमुख उपलब्धि भनेको जैविक विविधता तथा हरित क्षेत्र व्यवस्थापनको लागि सिमाविहीन जिम्मेवारी वहन गर्नको लागि संस्थागत भूपरिधिको अवधारणा तथा समुदाय समुदाय बीचको भूपरिधिको सिर्जना गरेको छ।

३. वन क्षेत्रको व्यवस्थापन तथा जलाधार व्यवस्थापनमा भूपरिधि स्तरको अवधारणालाई कार्यान्वयन गरिएको क्षेत्रहरु

नेपालमा भूपरिधिको अवधारणाको वन क्षेत्रको विकास पद्धति अनुरूप निम्न बमोजिमको कार्यहरु पनि भूपरिधि प्रणाली अनुसार नै भएको मान्नु पर्दछ।

३.१ चुरे, तराई तथा मधेशको संरक्षण तथा व्यवस्थापन

राष्ट्रपति चुरे तराई मधेश संरक्षण विकास समितिले संचालन गरिरहेको चुरे क्षेत्रको वन तथा भूमि व्यवस्थापन तराई, चुरे तथा भित्री मधेशको ३६ जिल्लामा संचालन भएको कार्यक्रमको कार्यान्वयन ढाँचा नदी प्रणाली, वन तथा कृषि भूमिको क्षतिग्रस्त भूमि पुनर्स्थापनाको कार्य भूआकृति तथा भूपरिधि प्रणालीमा आधारित भई कार्यान्वयन भइराखेको छ। यस प्रणालीको अपेक्षित उपलब्धिहरूमा चुरे क्षेत्रको वन संरक्षण तथा व्यवस्थापन, जलाधार व्यवस्थापन, सिमसार संरक्षण तथा व्यवस्थापन, सार्वजनिक जग्गामा वन विस्तार आदि कार्यहरू पूर्व पश्चिम फैलिएको चुरे क्षेत्रमा कार्यान्वयन भैराखेको छ।

३.२ संरक्षण कार्ययोजनाहरू

विशेष गरी प्रजाति संरक्षणको लागि तयार गरिएको कार्ययोजनाहरू जस्तै गैंडा, हात्ती, बाघ, गिद्ध, हिउँ चितुवा आदिको कार्यान्वयन भूपरिधि स्तरमा नै गरिने भएकोले यस्ता कार्ययोजनाहरू पनि भूपरिधि स्तरको लागि तयार गरिएको मान्नु पर्दछ। यसै गरी २०७५ सालमा तयार गरिएको विजयसाल संरक्षण कार्ययोजनाले पनि विजयसाल पाइने भूपरिधि स्तरको क्षेत्रहरू पश्चिम तराईको ७ जिल्लाहरू कञ्चनपुरदेखि रुपन्देही सम्म समेटेको छ।

४. भूपरिधि स्तरको व्यवस्थापका चुनौतीहरू

भूपरिधि तथा भूआकृति तहको वन क्षेत्रको व्यवस्थापनको विकासमा नेपालले राम्रो नतिजाहरू हासिल गरेको भएतपनि यो दृष्टिकोणलाई अधिकतम प्रतिफल तथा उपलब्धिमूलक बनाउनको लागि निम्न बमोजिम चुनौतीहरू रहेका छन्।

- क. भूपरिधि स्तरको कार्यहरूको उद्देश्य र लिएको लक्ष्यहरूको आन्तरिकीकरण सरकारी निकाय, गैरसरकारी निकाय, संघीय, प्रदेश तथा स्थानीय तहहरूमा गराउने।
- ख. भूपरिधि प्रणालीको जैविक विविधता तथा संरक्षणको अवधारणालाई नेपाल सरकारको मूलप्रवाहमा रहेको कार्यक्रममा मूलप्रवाहीकरण।
- ग. भूपरिधि स्तरको कार्यक्रमहरूलाई संस्थागत, समुदायगत तथा निकायगत भूपरिधि तह बीच समन्वय, साभेदारी तथा सहकार्यको क्षेत्र विकास गर्ने।
- घ. भूपरिधि तहमा संचालन गरिने क्रियाकलापहरूलाई प्रकृति र प्रकृति बाहिरको सांस्कृतिक समुदायको आवश्यकतालाई लक्षित गरी दिगो रूपमा सामाजिक समावेशीकरण गर्ने।

५. भविष्यमा अबलम्बन गर्नु पर्ने बाटो

नेपालको विभिन्न भूपरिधिहरूलाई वर्गीकरण गरी संकटासन्नता आकलन गरी प्राथमिकता बमोजिमको जैविक विविधता संरक्षण, वन व्यवस्थापन, आर्थिक विकासको सामञ्जस्य तथा दिगो भूव्यवस्थापन बमोजिमको आर्थिक प्याकेजहरूको पहिचान गरी कार्यक्रम बनाउन आवश्यक देखिएको छ।

- समुदाय समुदाय बीचको परिधिलाई कसरी यस अवधारणाको मर्म बमोजिम एकीकरण गर्ने। जस्तै

सामुदायिक वनको परिधि सबभन्दा बलियो तथा सशक्त देखिएको छ भने साभेदारी वन तथा संरक्षित वनको परिधि अझ पनि सुदृढ हुन सकेको छैन ।

- राष्ट्रिय स्तरको मूलप्रवाहमा रहेका कार्यक्रमहरूमा विभिन्न रणनीति तथा कार्ययोजनाले लिएको लक्ष्य बमोजिमको कार्यहरूलाई आन्तरिकीकरण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- वन तथा वातावरण मन्त्रालय र अन्तरगतका विभागहरूमा भूपरिधि स्तरको कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नको लागि संस्थागत निरन्तरताको लागि सक्रिय ईकाइको स्थापना गरी वृहद भूपरिधि भित्र भूपरिधि उपसंभागहरू जस्तै कृषि, वन, वन्यजन्तु, गैरकाष्ठ वन पैदावार आदिको उपयोजनाहरू तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- भूपरिधि स्तरको कार्यान्वयनको मुख्य लक्ष्य हासिल गर्नको लागि वन विभाग (हालै परिवर्तन भएको वन तथा भूसंरक्षण विभाग) ले मुख्य कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने गरी नेतृत्व लिने र अन्य विभागहरूसंग समन्वय गर्ने गराउने व्यवस्था संस्थागतरूपमा विकास गर्ने ।
- राजनीतिक रूपमा पनि भूपरिधि स्तरको कार्यक्रमको आवश्यकता तथा अपरिहार्य हाम्रो जस्तो जोखिम तथा संकटासन्न देशको लागि आवश्यक छ भन्ने विषयमा अझ पनि सामञ्जस्यता देखिएको छैन । विकास, वातावरण तथा भूपरिधि व्यवस्थापन बीच तालमेलमा राजनीतिक रूपमा समन्वय हुनु आवश्यक देखिएको छ ।

अन्त्यमा, यो भूपरिधि स्तरको व्यवस्थापनको अपरिहार्यतालाई राजनैतिक तह देखि कार्यान्वयन तहसम्म समन्वय गरेर आत्मसात गर्न सकेमा अझ यो अवधारणाको विस्तार भई कार्यान्वयन गर्न सजिलो हुने देखिएको छ । नेपालको संविधानले विभिन्न तहमा विभाजन गरिएको अधिकार क्षेत्रलाई नीतिगत तथा कानूनगत रूपमा रूपान्तरण गर्दा भूपरिधि स्तरको प्राकृतिक स्रोतको व्यवस्थापन तथा समग्र दिगो उपयोग हुने गरी परिलक्षित हुन आवश्यक देखिएको छ । यसको लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालयले नेतृत्व लिन आवश्यक छ ।

राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त योजनाको लागि वन क्षेत्रको जग्गा उपलब्ध गराउने सम्बन्धी व्यवस्था : नीतिगत व्यवस्था, वर्तमान अवस्था, समस्या र चुनौती

राकेश कर्ण, उप-सचिव प्रा.

गणेश बहादुर खड्का, स. वन अधिकृत
वन विभाग

परिचय

नेपालको वन क्षेत्रले मुलुकको फण्डै ४५ प्रतिशत क्षेत्रफल ओगटेको छ। सन् १९९० को वन सर्वेक्षण अनुसार ३९.६ प्रतिशत रहेको वन क्षेत्र पछिल्लो सर्वेक्षण अनुसार (२०१०-२०१४) ४४.७४ प्रतिशत पुगेको तथ्याङ्क छ। देशमा रोजगारीको सिर्जना, आय वृद्धि, स्थानीय समुदायको आधारभूत आवश्यकता जस्तै काठ, दाउरा, घासपात, गैरकाष्ठ वन पैदावारहरूको आपूर्तिको साथै कृषि, पशुपालन, पर्यटन र सिँचाइमा समेत वन क्षेत्रको उल्लेखनीय भूमिका रहेको देखिन्छ। विभिन्न पारिस्थितिकीय प्रणाली र जैविक विविधता संरक्षणको लागि विभिन्न संरक्षित क्षेत्र, चरन क्षेत्र, सिमसार र अन्य राष्ट्रिय वनलाई समुदायको सहभागितामा विभिन्न प्रणाली अपनाई वन व्यवस्थापन भइरहेको छ। जनसहभागितामूलक वन व्यवस्थापनका माध्यमबाट स्थानीय आर्थिक-सामाजिक विकास तथा स्थानीय नेतृत्व विकासमा पनि वन क्षेत्रको प्रत्यक्ष योगदान रहेको हुँदा स्थानीय तथा राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा पनि वन क्षेत्रको उल्लेखनीय भूमिका रहेकाले वन क्षेत्र राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रको रूपमा रहन गएको छ। वन क्षेत्रले वन्यजन्तुको लागि वासस्थान, काठ दाउरा, अन्य वन पैदावारको आपूर्ति, मनोरञ्जन प्रदान गर्नु, जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल प्रभाव न्यूनीकरणको लागि महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नुका साथै अन्य वातावरणीय सेवा प्रदान गर्दै आईरहेको छ। यसको लागि स्थानीय क्षमता र जिम्मेवारी वृद्धि गर्नु तथा मुलुकको भौतिक एवम् आर्थिक-सामाजिक विकास र वन संरक्षण कार्यका बीच उत्पन्न हुने द्वन्द्व व्यवस्थापन गर्नु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौती रहेका छन्।

भौतिक पूर्वाधार निर्माण र वातावरण संरक्षणबीच सन्तुलन हुन सकिरहेको छैन। हाल पूर्वाधार विकासको लागि वन क्षेत्रको जग्गा अन्य प्रयोजनको लागि प्रयोग हुने जोखिम बढ्दो छ। नेपालमा खास गरी पछिल्लो समयमा विभिन्न जल विद्युत आयोजना, सडक निर्माण एवं विस्तार, दूरसंचारको प्रसारण लाइनको विस्तार, सिँचाई नहर स्थापना, अन्य खानि जन्य उद्योग एवं सरकारी भवनको लागि वन क्षेत्रको माग बढिरहेको छ। तथापि विभिन्न समयमा गठित सुकुम्वासी समस्या समाधान आयोग, वन क्षेत्र सुदृढीकरण आयोग, पुनर्वास कम्पनी, क्षेत्रीय वसोवास कार्यालय जस्ता निकायबाट वाढी पीडित, राजनीतिक पीडित, मुक्त कर्मैया, सुकुम्वासीहरु र सरकारबाट अधिकरण गरेको जग्गाको सद्भावना र विभिन्न आयोजनालाई वन क्षेत्रको जग्गा उपलब्ध गराउने तत्कालीन सरकारी नीति र परिपाटिले गर्दा वन क्षेत्रमा वढी भन्दा वढी चाप परेको देखिन्छ। वनक्षेत्रको जग्गा विकास

निर्माण, शान्ति सुरक्षा, सामाजिक सस्था एवं सरकारी प्रतिष्ठान लगायत निकायको लागि विभिन्न प्रयोजनार्थ उपलब्ध भई रहेको देखिन्छ ।

वन क्षेत्रको जग्गा अन्य प्रयोजनको लागि प्रयोग गर्दा दीर्घकालीन रूपमा फाईदा वा घाटा हुने नहुने भन्ने कुरा हालको भू-उपयोगको अवस्था, भू-व्यवस्थापन र त्यससँग सम्बन्धित नीति, रणनीतिहरूको वातावरणीय सम्बेदनशीलता, वन क्षेत्र प्रयोग गर्ने आयोजनाले सम्झौता वमोजिमका शर्तहरू पालना गरेको छ, छैन भन्ने जस्ता कुराहरूमा भर पर्दछ । नेपाल सरकारको पूर्व सहमति विना वन क्षेत्रको कुनै पनि भाग अन्य प्रयोजनको लागि प्रयोग गर्न नपाउने व्यवस्था वन ऐन २०४९ ले गरेको छ ।

यस लेखमा वन क्षेत्रको जग्गा अन्य प्रयोजनको लागि उपलब्ध गराउने सम्बन्धी विद्यमान कानूनी व्यवस्था तथा हालसम्मको तथ्याडकलाई विश्लेषण गर्ने प्रयास गरिएको छ । वन क्षेत्रको जग्गा अन्य प्रयोजनको लागि प्रयोग हुने माग बढ्दो अवस्थामा रहेको हुँदा वन व्यवस्थापन गर्ने कार्य नीति निर्माताहरूको लागि दीर्घकालीन चुनौतीको रूपमा रहेको छ ।

वन क्षेत्रको जग्गा अन्य प्रयोजनको लागि उपलब्ध गराउने सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था र प्रकृया

राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त पूर्वाधार निर्माणको लागि वन क्षेत्रको प्रयोगको विकल्प नभएको अवस्थामा वन क्षेत्रको जग्गा मुआब्जा लिएर मात्र उपलब्ध गराइने र उक्त रकम छुट्टै कोषमा जम्मा गरी गुमेको वन क्षेत्र स्थापना गर्न उपयोग गरिने कुरा वन नीति २०७१ मा उल्लेख गरिएको छ । नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृत विना वन क्षेत्रको जग्गाको कुनै पनि भाग अन्य प्रयोजनको लागि प्रयोग गर्न नपाउने व्यवस्था वन ऐन २०४९ ले व्यवस्था गरेको छ ।

वन ऐन २०४९ को दफा ६८(१) ले राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त योजना संचालन गर्न वनको प्रयोग गर्नु वाहेक अन्य कुनै विकल्प नभएमा र त्यस्तो योजना संचालन गर्दा वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल असर नपर्ने भएमा नेपाल सरकारले वनक्षेत्रको कुनै भाग प्रयोग गर्न स्वीकृत दिन सक्ने व्यवस्था गरेको छ । सो सम्बन्धमा वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयले राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त योजनाको लागि राष्ट्रिय वन क्षेत्र प्रयोग गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४ (साविक वन क्षेत्रको जग्गा अन्य प्रयोजनको लागि उपलब्ध गराउने कार्यविधि ०६३) तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । उक्त आयोजना नेपाल सरकारको प्राथमिकता प्राप्त आयोजना हो भन राष्ट्रिय योजनाबाट खुलेको कागजपत्र हुनु पर्ने, सो को निर्णय नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) बाट हुनु पर्ने र सकेसम्म सम्भाव्यताको अध्ययन गर्दा नै वन क्षेत्रको प्रयोग गर्न नपर्ने गरी गर्ने, वन क्षेत्रको प्रयोग गर्ने पर्ने अवस्थामा पनि विभिन्न विकल्पहरू विश्लेषण गरी अति कम वन क्षेत्र प्रयोग गर्ने गरी विकल्प छनौट गर्नु पर्दछ । आयोजना संचालन गर्नु पूर्व वन क्षेत्र माग गर्ने निकायले (प्रस्तावक) ले वातावरण संरक्षण ऐन २०५३ र वातावरण संरक्षण नियमावली २०५४ अनुसार वातावरणीय अध्ययन गराई सो को प्रतिवेदन सम्बन्धित निकायबाट स्वीकृत गराउनु पर्ने र उक्त ऐन नियमावली आकर्षित नहुने साना आयोजनाको हकमा वन ता भू-संरक्षण मन्त्रालयले

तोकेको ढाँचामा स्थलगत सर्वेक्षणको आधारमा वातावरणमा उल्लेखनीय प्रभाव पर्ने, नपर्ने विषयमा वन क्षेत्र माग गर्ने निकायले स्पष्ट गर्नु पर्ने र सो को कार्यान्वयनको क्रममा पर्ने न्यूनतम प्रभावको क्षति न्यूनीकरणको लागि आवश्यक उपायहरू (mitigation measure) आयोजनाको आफ्नै लागतमा गर्नु पर्ने व्यवस्था मिलाउने र तोकिएको शर्तहरू पालना गरे नगरेको स्थितिको बारेमा अनुगमन गरी सम्बन्धित निकायहरूमा प्रतिवेदन पेश गर्नका लागि आवश्यक संयन्त्रको व्यवस्था नेपाल सरकारले गर्ने प्रावधान रहेको छ ।

राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त योजनाको लागि राष्ट्रिय वन क्षेत्र प्रयोग गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४ ले यस सँग आकर्षित हुने आयोजनालाई मुख्य गरी मुनाफा कमाउने (जल विद्युत, दूर संचार, अन्य उद्योग) र मुनाफा नकमाउने अभिप्राय राखी संचालन हुने (खानेपानी, सडक, सिचाई आदि) मा विभाजन गरी आयोजना संचालन गर्दा हुने वातावरणीय प्रभाव एवं नोकसानीको क्षतिपूर्ति को लागि आयोजनाले आफ्नै लागत खर्चमा वृक्षारोपण गर्नु पर्ने र मुनाफा कमाउने उद्देश्यले स्थापित आयोजनाको हकमा आयोजनाले प्रयोग गर्ने स्थायी संरचनाको लागि प्रयोग हुने जग्गा वापत योजना रहेको ठाँउबाट सबैभन्दा नजिक पर्ने राष्ट्रिय वनसँग जोडिएको र सम्भव भएसम्म समान भू बनोट भएको र भौगोलिक क्षेत्रमा रहेको तथा वनको विकास गर्न सकिने जग्गा खरीद गरी सोही जग्गा वरावरको सट्टा भर्ना दिनु पर्ने साथै आयोजनाले प्रयोग गर्ने अस्थायी वन क्षेत्र प्रयोग गर्ने वन क्षेत्रको अर्को व्यवस्था नभएसम्मको लागि वन नियमावली २०५१ को अनुसूची २० का उल्लेखित कवुलियती वनको लागि तोकिएको दस्तुरलाई आधार मानेर सो वरावरको दस्तुर लिइ सम्बन्धित राजस्व खातामा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था छ ।

यसरी प्रयोग गर्ने वन क्षेत्रमा हटाउनु पर्ने रुखहरू समेत भए हटाउनु पर्ने अवस्थामा कटान भएको वन क्षेत्रको क्षेत्रफलमा नघटने गरी ती रुखहरूको संख्यालाई २५ ले गुणन गर्दा हुने संख्या वरावरका विरुवाहरू जिल्ला वन कार्यालयले तोकेको स्थानमा लगाउनु पर्ने, उक्त आयोजनाले आफ्नै लागत खर्चमा सो वृक्षारोपणको ५ वर्षसम्म संरक्षण समेत गरी सम्बन्धित जिल्ला वन कार्यालयलाई वुम्काउनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसरी गरिने वृक्षारोपण को क्षेत्रफल भोगाधिकार प्राप्त वन क्षेत्रको प्रयोग गरिने वन क्षेत्रको क्षेत्रफल भन्दा नघटने गरी व्यवस्था गर्नु पर्नेछ । आयोजनाले आफै वृक्षारोपण गर्न नसकेमा वृक्षारोपण गर्न र सो को ५ वर्षसम्म संरक्षण एवं स्याहार संभार गर्न लाग्ने लागत अनुसारको रकम जिल्ला वन कार्यालयलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने र सो अनुसार जिल्ला वन कार्यालयले वृक्षारोपण तथा संरक्षण गर्नु पर्ने व्यवस्था छ ।

यसरी आयोजनले माग गरे वमोजिम जग्गा भोगाधिकारको कारवाहीको क्रममा जिल्ला वन कार्यालयले आयोजनाबाट प्राप्त निवेदन अनुसार स्थलगत जाचवुम्क गरी सो आयोजना पर्ने अन्य सरकारी वनक्षेत्रहरू (सामुदायिक वन, कवुलियती वन, धार्मिक वन) आदि जे जति पर्ने हो सो वन क्षेत्रसँग सम्बन्धित उपभोक्ताहरूको भेलाको निर्णय सहित सिफारिस पत्र, स्थलगत नक्साङ्कन गरिएको नक्सा तथा फिल्डबुकको सक्कलै प्रति, हटाउनु पर्ने रुखहरूको प्रमाणित लगत सहितको वन क्षेत्रले ओगटने क्षेत्रफल, चारकिल्ला, विकल्पहरूको बारेमा पेश गरिएको जिल्ला वन अधिकृतको स्पष्ट राय सहितको टिप्पणी कागजात संलग्न गरी विभाग मार्फत वन तथा वातावरण मन्त्रालयमा पेश हुने र भोगाधिकार सम्बन्धी अन्तिम निर्णय नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्बाट भई सो वमोजिमको सम्मौता वन विभाग र सम्बन्धित आयोजना बीच सम्पन्न हुनुपर्ने व्यवस्था भएको देखिन्छ ।

भोगाधिकारको प्रयोजन, प्रवृत्ति र वर्तमान अवस्था

वन विभागमा उपलब्ध तथ्याडक अनुसार पर्यटन, केवलकार, पार्क निर्माण, वृक्षारोपण, जलविद्युत आयोजना, जडीवुटी, सरकारी कार्यालय, धर्मशाला, प्रतिष्ठान, वन्यजन्तु फार्म, सिमेन्ट उद्योग, चुनढुङ्गा, मुक्त कर्मैया, सुकुम्वासी, संचार, नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, सामाजिक सेवा (अस्पताल, विद्यालय, कलेज), भौतिक पूर्वाधार (खानेपानी, सिंचाई, सडक) जस्ता प्रयोजनको लागि वन क्षेत्रको जग्गा उपलब्ध गराइँदै आएको देखिन्छ। यसरी वन क्षेत्रको भोगाधिकारको लागि उपलब्ध गराइँएको प्रयोजनको उद्देश्य र प्रकृतिलाई मोटामोटी रूपमा विभिन्न १३ वटा प्रयोजनमा वर्गीकरण गरी यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ। जसमध्ये मुक्त कर्मैया, धार्मिक प्रतिष्ठान, सरकारी कार्यालय आदिको लागि धेरैजसो जग्गा प्रयोग भएको देखिन्छ।

समग्रमा हेर्दा हालसम्म उपलब्ध गराइँएको वन क्षेत्रको जग्गा दीर्घकालीन महत्व राख्ने केही विकास आयोजना उद्योग बाहेक सरकारी भवन निर्माण र निजी नाफामूलक प्रयोजनका नै वढी वन क्षेत्रको जग्गा प्रयोग भएको देखिन्छ।

विभिन्न आर्थिक वर्षहरूमा भोगाधिकार उपलब्ध गराइँएको वन क्षेत्रको जग्गाको विवरण निम्नानुसार छ।

सि.नं.	प्रयोजन	संख्या	क्षेत्रफल (हे.)	कैफियत
१	पर्यावरण , होटल, रिसोर्ट, केवलकार, पार्क निर्माण	१५	१९९.४३५	
२	वृक्षारोपण, (रवर)	६	१,६९०.४	
३	हार्डवेयर, विद्युत लाइन प्रसारण	१३०	३,३५२.७२८	
४	जडीवुटी	४	२५६.००	
५	सरकारी कार्यालय, नगरविकास, गाविस, परियोजना, आयोजना, धर्मशाला, स्मृति प्रतिष्ठान	९९	३,७३६.७४४	
६	वन्यजन्तु फार्म	२	२५६.३७	
७	सिमेन्ट, चुनढुङ्गा	२१	४१५.११८	
८	मुक्तकर्मैया, सुकुम्वासी जग्गा सम्बन्धी	१८	२,८१६.४७५	
९	संचार	२५	११.८२३	
१०	नेपाली सेना	१६	१,४००.३४३	
११	नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी/ट्राफिक	१५	३७९.१३३	
१२	सामाजिक सेवा (अस्पताल, विद्यालय, कलेज)	२४	८५७.१८६	
१३	भौतिक पूर्वाधार (खानेपानी, सिंचाई, सडक)	४७	१,७२२.८८२	
जम्मा		४२२	१७,०९४.६३७	

स्रोत : वन विभाग २०७५, असाढ

समस्या, चुनौती एवं भविष्यको बाटो

वन क्षेत्रको जग्गा अन्य प्रयोजनको लागि उपलब्ध गराउन वन क्षेत्र माग गर्ने आयोजना राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त आयोजना हुनु पर्ने र सो राष्ट्रिय प्राथमिकता हो होइन भन्ने राष्ट्रिय योजना आयोगबाट खुलाई पेश गर्नु पर्ने व्यवस्था भए पनि सोको वस्तुगत मापदण्ड भएको खासै देखिदैन । अर्कातर्फ आयोजना कार्यान्वयन गर्ने र वन क्षेत्रको जग्गा भोगाधिकारको प्रकृया संगसंगै शुरु गर्ने, आयोजनाको वातावरणीय अध्ययन गर्दा गरिने विकल्प विश्लेषण प्रयाप्त मात्रामा नगरिने, आयोजनाहरूले वातावरणीय सम्बेदनशीलतालाई व्यवस्थापन गर्ने गरी संचालन गर्न भन्दा पनि प्रकृया पूरा गरी वन क्षेत्रको जग्गा प्रयोग गर्नेतर्फ वढी ध्यान केन्द्रित गर्न खोजेको भेटिन्छ । तसर्थ वन क्षेत्रको जग्गा अन्य प्रयोजनको लागि उपलब्ध गराउँदा गरिने वातावरणीय अध्ययनलाई वस्तुगत बनाइनु पर्ने र वन क्षेत्रको प्रयोगको विकल्प पनि नभएको र सो वन क्षेत्र प्रयोग गर्दा उल्लेखनीय वातावरणीय प्रभाव पनि नपर्ने र मुलुकको विकासको लागि दीर्घकालीन प्रभाव पार्ने आयोजनाको हकमा प्रकृया थप सरलीकृत गर्नेका साथै वन क्षेत्रको जग्गा घट्टन नदिन जग्गा सट्टा भर्नाको प्रावधान थप कडाईका साथ लागू गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

वन क्षेत्रको जग्गा अन्य प्रयोजनमा प्रयोग गर्ने क्षेत्रफल वरावर योजना रहेको ठाँउबाट सबैभन्दा नजिक पर्ने राष्ट्रिय वनसँग जोडिएको र सम्भव भएसम्म समान भू बोट भएको र समान भौगोलिक क्षेत्रमा रहेको तथा वनको विकास गर्न सकिने जग्गा खरीद गरी सोही वन क्षेत्रको जग्गा वरावरको जग्गा जिल्ला वन कार्यालयको नाममा रजिष्ट्रेशन पास गराउने व्यवस्था भए पनि सोको प्रभावकारी कार्यान्वयन नहुँदा समस्या भएकोले सो को विकल्पमा भूमि बैंक (land bank) को व्यवस्था गरी आयोजनाले स्थानीय दर अनुसार रकम उपलब्ध गराउने व्यवस्था हुन सके वन क्षेत्र घट्टन नदिने सरकारी प्रयासले मूर्त रुप लिन सक्ने साथै वातावरण मैत्री हिसावले विकास आयोजना संचालन एवं व्यवस्थापन गर्न सकिन्छ ।

देश विकास र समृद्ध बनाउने भौतिक पूर्वाधार (खानेपानि, सिंचाई, सडक), जलविधुत आयोजना तथा खानी उत्खनन जस्ता अति आवश्यक आयोजना बाहेक वन क्षेत्रको जग्गाको विकल्प पनि भएका स्कूल, कलेज, विश्वविद्यालय, सरकारी कार्यालय भवन निर्माण लगायत अन्य यस्तै प्रकृतिका आयोजनाहरू तथा सरकारी क्षेत्रबाट हुने विभिन्न बहानामा गरिने वन क्षेत्रको प्रयोगलाई मुक्त राख्न थप नीतिगत स्पष्टता र त्यसलाई कार्यान्वयन गर्न त्यही अनुसारको उच्च राजनैतिक प्रतिवद्धता हुन जरुरी देखिन्छ ।

सन्दर्भ सामग्री

वन निति २०७१

वन ऐन २०४९ र वन नियमावली २०५१

राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त योजनाको लागि राष्ट्रिय वन क्षेत्र प्रयोग गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४

नेपालमा वृक्षारोपणका प्रयासहरूः एक समीक्षा

राम बाबु पौड्याल

जिल्ला वन अधिकृत, काठमाडौं ।

१. पृष्ठभूमि

कृषिप्रधान देश नेपालमा वन र कृषिवीच अन्योन्याश्रित सम्बन्ध रहिआएको छ । देशको दिगो विकासमा वनक्षेत्रको अमूल्य योगदान रहिआएको छ । नेपालमा रोजगारी सिर्जना, आयआर्जन, स्थानीय समुदायको वन पैदावारको आधारभूत आवश्यकता जस्तै काठदाउरा, घाँसपात एवं गैरकाष्ठ वन पैदावार लगायतका वातावरणीय सेवा जस्ता अत्यावश्यक सेवाहरू वनक्षेत्रबाट उपलब्ध हुँदै आएका छन् । साथै वनक्षेत्रले कृषि, उद्योग, जलस्रोत, वातावरण र जैविक विविधता संरक्षणका लागि महत्वपूर्ण आधार प्रदान गरेको छ । यस्तो अमूल्य वनस्रोतको अभिवृद्धिका लागि गरिने वृक्षारोपण कार्य नेपालमा सनातन देखि नै चल्दैआएको छ । सडक दायाँबायाँ, तालतलैया तथा पानी पर्छेरा वरपर एवं नदी किनाराहरूमा फाटफुट विरुवा रोप्ने र हुर्काउने परम्परा आदिकालबाटै रहिरहेको छ । त्यसैगरी धार्मिक स्थल तथा चौताराहरूमा धार्मिक महत्वका विरुवाहरू जस्तै वर, पीपल, शमी, बेल, काभ्रो, नारेश्वर जस्ता प्रजाति रोपी हुर्काएको यत्रतत्र देखिन्छन् । साथै निजी जग्गाहरू र सार्वजनिकस्थलहरूमा समेत खासगरी डालेघाँस एवं फलफूलका प्रशस्त विरुवा लगाई उपयोगमा आइरहेका छन् ।

उपरोक्तानुसारका फाटफुटरूपमा स्थानीय प्रजातिका विरुवा रोपी हुर्काउने प्रचलन प्राचीनकालबाटै चल्दैआएको भए तापनि राणाशासन कालबाट खासगरी काठमाण्डौं उपत्यकामा मसला, काँगियो, मंकीपजल, जिन्गोवाइलोवा, रुखकमल लगायतका विदेशी प्रजातिका सौन्दर्यवर्दक विरुवाहरू सार्वजनिक र निजी जग्गामा रोपण भए । विदेशी प्रजातिका विरुवा रोप्ने कार्यले हालसम्म पनि निरन्तरता पाएकै छ । यसरी केही स्थानमा सानो परिमाणमा वृक्षारोपण कार्य भए तापनि सरकारीस्तरबाट ठूलो संख्या, क्षेत्रफल र देशव्यापीरूपमा विशेषगरी वन प्रजातिका विरुवा रोप्ने कार्य भने योजनावद्ध विकाससंगै शुरु भयो भन्न सकिन्छ । वृक्षारोपण गर्दा पहाडी क्षेत्रमा खोटेसल्ला, गोब्रेसल्ला, जापानी सल्ला र पाटुला सल्ला प्रजातिको बाहुल्यता रह्यो भने तराई र भित्री मधेशमा मसला, खयर र सिसौको पहिलो आवधिक योजनाबाट आठौंसम्म रोपण गरिएका सरकारी जग्गाका वृक्षारोपण क्षेत्रको तथ्यांक उपलब्ध भए तापनि त्यसपछिको भने व्यवस्थित र एकीकृत हुन सकेको देखिँदैन । यसरी वृक्षारोपणको स्पष्ट र एकीकृत तथ्यांक प्राप्त नहुँदा नेपालको क्षेत्रफलभन्दा बढी वृक्षारोपण भइसक्यो भन्ने आरोपसमेत कतैकतै लगाउने गरिन्छ ।

वन विकास गुरुयोजना २०४५ का अनुसार वि.सं. २०२० देखि २०४१ सम्ममा सरकारीस्तरबाट ४७,००० हेक्टर र सामुदायिक स्तरबाट २१,९०० हेक्टर क्षेत्रमा वृक्षारोपण भइसकेको छ । आवधिक योजना अनुसारका वृक्षारोपण क्षेत्रको लगत तलको तालिकामा दिइएको छ ।

तालिका: वृक्षारोपणको लगत

क्र.सं.	आवधिक योजनाको अवधि	वृक्षारोपण क्षेत्रफल	कैफियत
१	२०१३-२०१८	१८२ एकड	
२	२०१९-२०२२	२,४५४ हेक्टर	
३	२०२२-२०२७	४,१५० हेक्टर	
४	२०२७-२०३२	७,४२७ हेक्टर	
५	२०३२-२०३७	९,५९६ हेक्टर	
६	२०३७-२०४२	२१,६९६ हेक्टर	
७	२०४२-२०४७	६४,८०८ हेक्टर	
८	२०४९-२०५४	२६,४५६ हेक्टर	
९	२०५४-२०५९	एकीकृत तथ्याङ्क प्राप्त नभएको	
१०	२०५९-२०६४	एकीकृत तथ्याङ्क प्राप्त नभएको	
११	२०६४-२०६७	एकीकृत तथ्याङ्क प्राप्त नभएको	
१२	२०६७-२०७०	एकीकृत तथ्याङ्क प्राप्त नभएको	
१३	२०७०-२०७३	एकीकृत तथ्याङ्क प्राप्त नभएको	
१४	२०७३-२०७६	एकीकृत तथ्याङ्क प्राप्त नभएको	

स्रोत: १) प्रथम चौधौँ आवधिक योजना, राष्ट्रिय योजना आयोग

२) हाम्रो वन नामक वन विभागका प्रतिवेदनहरू (२०४९/५०-२०७२/७३), वन विभाग

३) वृक्षारोपण वार्षिक प्रतिवेदन (२०४३/४४ र २०४४/४५), वन विभाग

हालसम्म पनि जिल्ला वन कार्यालय लगायतका सरकारी निकायहरू, विभिन्न आयोजना/परियोजना तथा गैरसरकारी संस्थाहरूबाट सरकारी वनक्षेत्र तथा सार्वजनिक जग्गामा ठूलो परिमाणमा वृक्षारोपण एवं निजी वृक्षारोपणका लागि लाखौँ विरुवा वितरण भइरहेका छन्। पुराना वृक्षारोपण क्षेत्रहरू खासगरी २० को दशकदेखि ४० को दशकसम्मका वृक्षारोपणमा उपयुक्त साइजका विरुवा, वृक्षारोपण क्षेत्रमा तारवार र हेरालुको व्यवस्थाका कारण वृक्षारोपण कार्य प्रायः सफल भई कतिपय स्थानमा हाल घना वनको रूपमा विकसित भईसकेका छन्। ५० को दशकपछि खासगरी नयाँ वृक्षारोपणमा भन्दा भैरहेका वनको संरक्षण र व्यवस्थापनमा बढी जोड, विरुवाको गुणस्तरमा कमजोरी एवं तारवार तथा हेरालुको व्यवस्था नभएकोले वृक्षारोपण क्षेत्रहरूका अवस्था अपेक्षाकृत सन्तोषजनक छैन।

२. नेपालमा वृक्षारोपणमा प्रयोग हुने विरुवाका प्रकारहरु

क) प्लाष्टिक थैलीका विरुवा

नेपालमा वृक्षारोपणका लागि प्रायजसो विरुवाहरु प्लाष्टिकका थैलीमा उमारिन्छन् । नर्सरीमा थैली भर्न धेरै माटो लाग्ने र ढुवानीमा समेत कठिनाई हुने भएतापनि यो तरिका सजिलो एवं यसरी उमारिएका विरुवाहरु वृक्षारोपण पछि राम्ररी सर्छन् ।

ख) नाङ्गा जरा भएका विरुवा

कुनै कुनै प्रजातिका नाङ्गा जरा भएका विरुवाहरु पनि सार्न सकिन्छन् । विरुवा ढुवानीमा सहज हुने तथा बकैनु, सिसौ, उत्तिस, पैयुँ, सिरिस जस्ता प्रजातिमा केही सफलता मिले तापनि सल्ला, खयर लगायतका धेरै प्रजातिमा यो प्रविधि उपयुक्त नहुन सक्छ ।

ग) स्टम्प

सिसौ, टिक, बडहर लगायतका सीमित प्रजातिका लागि मात्र यो प्रविधि उपयुक्त हुने भएतापनि ढुवानी गर्न सहज र बाँच्ने प्रतिशत पनि धेरै हुन्छ ।

घ) अन्य

केही प्रजातिमा हार्डउड कटिङ्ग, लेयरिङ्ग र टिस्युकल्चर प्रविधिबाट समेत वृक्षारोपण भइरहेको छ ।

यसरी उपरोक्तानुसारका विधिबाट नेपालमा वृक्षारोपण हुने भएतापनि अत्यधिक प्रचलनमा रहेको प्लाष्टिक थैलीको प्रयोगबाट गरिने वृक्षारोपणका सवाल, समस्या र सोको समाधानार्थ गरिनु पर्ने सुधारका पक्षलाई मात्र यस लेखमा उल्लेख गरिएको छ ।

३) वृक्षारोपणका सवाल, समस्या र सुझावहरु

क) गुणस्तरीय वीउको उपलब्धता

- ❖ “वीउ गुण वालो र दुध गुण वुट्टि” भन्ने नेपाली जनजिब्रोमा भुण्डिएको एक उक्ति हो । मतलब, गुणस्तरीय रुख उत्पादन गर्न गुणस्तरीय वीउको आवश्यकता पर्दछ ।

समस्या

- ❖ जहाँपायो त्यहीबाट र गुणस्तर कमजोर भएको स्रोतबाट समेत वीउ संकलन गरिने ।
- ❖ विश्वसनीयताको सुनिश्चितता नभएका व्यापारीबाट वीउ खरिद गर्ने ।

सुझाव

- ❖ देशका वीउ उत्पादन क्षेत्र तथा वीउ बगैँचाबाट वीउ संकलन गर्ने
- ❖ गुणस्तर सुनिश्चित भएका व्यापारीबाट मात्र वीउ खरिद गर्ने ।

ख) विरुवाको गुणस्तर तथा प्रजाति**समस्या**

- ❖ उपयुक्त साइज र स्वस्थ विरुवाको उपलब्धतामा नहुने ।
- ❖ उपयुक्त प्रजातिको विरुवा नपाइने

सुझाव

- ❖ उपयुक्त रोपण स्थान र प्रजाति अनुसार विरुवाको साइज हुनुपर्ने ।
- ❖ वृक्षारोपण स्थान र प्रजातिको प्रकृति अनुसार नर्सरीमा आवश्यकतानुसार ठूला थैलामा बहुवर्षीय विरुवा समेत उत्पादनको व्यवस्था गरिनु पर्ने ।
- ❖ प्रजाति अनुसार विरुवाको साइज र गुणस्तर तोकिनु पर्ने ।
- ❖ नर्सरी व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिइनु पर्ने ।
- ❖ नर्सरी बाह्रै महिना सञ्चालन गरिनु पर्ने ।

ग) विरुवा ढुवानी**समस्या**

- ❖ नर्सरीबाट विरुवा उठाउँदा थैलीमै नसमाती विरुवामा समात्दा थैली र विरुवा छुट्टिन सक्ने ।
- ❖ कतिपयले माटो सहितको विरुवा ढुवानी गर्नुको सट्टा थैलीबाट विरुवा छुट्ट्याएर लैजाने ।
- ❖ विरुवाको माटो राम्ररी नभिजेको हुँदा ढुवानी गर्दा माटो र जरा छुट्टिने ।
- ❖ ढुवानी गर्दा हेलचक्रयाईले गर्दा माटो र जरा छुट्टिने ।

सुझावहरु

- ❖ यथासम्भव धेरै स्थानमा नर्सरी स्थापना र संचालन गरिनुपर्ने ।
- ❖ विरुवा ढुवानी पूर्व २-३ दिन अघि राम्रोसंग र १ दिन अघि साँझमा पनि अलिअलि पानी दिने ।
- ❖ विरुवा उठाउँदा पात र डाँठमा नसमाती थैलीलाई राम्ररी समातर उठाउने ।
- ❖ ढुवानी गर्ने साधनमा राम्ररी राखी होसियारी साथ ओसार्ने ।
- ❖ विरुवालाई वृक्षारोपण क्षेत्रमा पुऱ्याए पछि सकेसम्म चाँडो रोप्ने तर केही दिन राख्नुपर्ने भएमा सीधा पारी छहारीमा राखी विहान बेलुका सिंचाइको व्यवस्था गरी सुरक्षित राख्ने ।

घ) वृक्षारोपण**समस्या**

- ❖ थैलीको माटो र जरा छुट्टिन सक्ने ।
- ❖ थैली नहटाई रोप्ने ।
- ❖ थैली सहितको विरुवालाई ठूलो खाडलको पिधमा राखी रोप्ने ।
- ❖ जराहरु खुम्च्याएर रोप्ने ।
- ❖ विरुवा सिधा नपारी रोप्ने ।

सुझावहरु

- ❖ विरुवाहरु एक एक गरी हरेक खाडलको छेउमा सिधा गरी राख्ने ।
- ❖ माटो भरेका खाडलमा थैलीको साइज बराबरको सानो खाडल बनाउने ।

- ❖ माटो सहितको विरुवा सिधापारी जराहरु नखलवल्याई खाडलमा रोपी चारैतिरबाट राम्ररी माटोले पुरेर हातले विस्तारै थिच्ने र खाडलमा पानी नजम्ने बनाउने ।
- ❖ विरुवाको डाँठको फेद जमिनको सतह बराबर हुने गरी जराहरु माटोले पुर्ने ।
- ❖ रोपण पछि पानी दिने ।

ड) वृक्षारोपण क्षेत्रको संरक्षण र व्यवस्थापन

समस्या

- ❖ वृक्षारोपण पछि संरक्षणको व्यवस्था कमजोर रहने ।
- ❖ डढेलो र अनियन्त्रित चरिचरणको समस्या ।
- ❖ विरुवामा आवश्यकतानुसार सिंचाइ नगरिने ।
- ❖ मरेको स्थानमा पुनरोपणको योजना नरहने ।
- ❖ गोडमेल, कटनी छटनी लगायतका कार्यले प्राथमिकता नपाउने ।

सुझाव

- ❖ वृक्षारोपण क्षेत्रको बारबन्देज गरी संरक्षणको उचित व्यवस्था गरिनु पर्ने ।
- ❖ आवश्यकतानुसार सिंचाइको समेत प्रबन्ध मिलाउने ।
- ❖ नियमित रुपमा वरपरको भ्वाडी सफा गर्ने र डढेलोबाट बचाउने ।
- ❖ वृक्षारोपण गरेको ३ वर्षसम्म असोज-कार्तिकमा विरुवाको ५० से.मी. वरपरको भारपात हटाई गोडमेल गर्ने ।
- ❖ वृक्षारोपणको १ वर्षपछि मरेको विरुवाहरुको ठाँउमा पुनः रोपण गर्ने ।
- ❖ विरुवा राम्ररी नहुर्केसम्म नियमित भ्वाडी सफाई, गोडमेल लगायतका कार्य जारी राख्ने ।
- ❖ आवश्यकतानुसार वन हेरालुको समेत व्यवस्था गर्ने ।

४) निष्कर्ष

ठूलो संख्यामा उपयुक्त प्रजाति र गुणस्तरीय विरुवा उत्पादन गरी अभियानकै रुपमा सार्वजनिक र निजी जग्गामा वृक्षारोपण कार्य संचालन गरी संरक्षण र व्यवस्थापनमा जोड दिन सकेमा वन पैदावारको सहज आपूर्तिको साथै रोजगारी र आयआर्जनका अवसरमा वृद्धि भएर हरियो वन नेपालको धन भन्ने उक्ति चरितार्थ भई देशको समृद्धिमा टेवा पुग्ने देखिन्छ ।

नेपालमा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनः नीतिगत व्यवस्था तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन स्थिति विश्लेषण

प्रकाश लम्साल

सामुदायिक वन विकास अधिकृत
वन विभाग

सारांशः

यस आलेखमा नेपालमा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्यक्रम- सामुदायिक वन, कवुलियती वन र साभेदारी वन को नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन स्थितिको विश्लेषण तथा समीक्षा गरिएको छ । नेपाल सरकारको वन नीति २०७१, रणनीति २०७२, वन ऐन २०४९, नियमावली २०५१ मा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन सम्बन्धी गरिएका नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था एवं रणनीतिहरूको उल्लेख गर्दै तिनीहरूको स्थलगत कार्यान्वयनको वस्तुगत तथा संख्यात्मक स्थिति प्रस्तुत गरिएको छ । नेपालको कुल राष्ट्रिय वन क्षेत्रको ४१ प्रतिशत भन्दा बढी वन क्षेत्र सामुदायिक वनले मात्र समेटेको अवस्थामा कवुलियती वन तथा साभेदारी वनले समेत उल्लेख्य क्षेत्र समेट्न सफल भएका छन् । सामुदायिक वन, कवुलियती वन तथा साभेदारी वन व्यवस्थापनमा समुदायको लागि फरक किसिमका भोगाधिकारका व्यवस्था, संस्थागत, संरचनागत तथा कार्यविधिगत विशेषता रहेको हुँदा केही उपलब्धि सबै पद्धतिको लागि साभेदारी तथा केही पद्धति विशेषसंग जोडिएका छन् । साभेदारी तथा पद्धति विशेषका प्रगति, समस्या तथा चुनौतीहरूलाई प्रस्तुत गर्दै भावी कार्यदिशाको बारेमा चर्चा गरिएको छ । सामुदायिक वन लगायतका समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन नेपालमा वन व्यवस्थापनको लागि अपरिहार्य पद्धतिहरू हुन्, स्थानीय समूहले प्राप्त गरेको लाभले उनीहरूलाई वन संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा हौसला प्रदान गरिराखेको छ, आगामी दिनमा उनीहरूले भोग गरेको विद्यमान अधिकार यथावतै कायम राखी स्थानीय तथा प्रदेश सरकारको समन्वय तथा साथ सहयोगमा अगाडि बढ्नुपर्ने निष्कर्ष निकालिएको छ ।

१. पृष्ठभूमि

वन क्षेत्र जैविक विविधताको भण्डार सहित विकास निर्माण र उद्योगको लागि आवश्यक सामग्रीको स्रोत पनि हो । यी दुवै विषयको बुद्धिमत्तापूर्ण तथा दिगो सम्बोधन गरी वन संरक्षण तथा दिगो व्यवस्थापनबाट स्थानीय

तथा राष्ट्रिय समृद्धिमा उल्लेख्य टेवा पुऱ्याउनु नेपाको वन क्षेत्रको मूख्य लक्ष्य हो । यो लक्ष्य हासिल गर्न नेपाल सरकारले सामुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन-सामुदायिक वन, कवुलियती वन तथा साभेदारी वन व्यवस्थापन पढ्तिहरुको महत्वका साथ अवलम्बन गर्दै आएको छ । चार दशक अघि देखि क्रमशः आरम्भ, विकास तथा विस्तार हुँदै सामुदायिक वन नेपालको कुल राष्ट्रिय वनको ४१ प्रतिशत भागमा फैलिन सफल भएको छ । सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमले मात्र वन क्षेत्रमा आश्रित समुदायको आवश्यकता र वन व्यवस्थापन गर्ने क्षमता राख्न नसक्ने हुँदा समुदायमा आधारित अन्य व्यवस्थापन पढ्तिहरु पनि कार्यान्वयनमा आएका हुन् । खास गरी विपन्न तथा उत्पादनको स्रोत साधन विहीन परिवारलाई अतिउपयोगबाट क्षतिग्रस्त वन क्षेत्र हस्तान्तरण गरी संलग्न परिवारको आयआर्जन तथा जीविकोपार्जनमा सुधार र वनको पुनरोत्थान गर्ने दोहोरो लक्ष्यकासाथ गरिवी न्यूनीकरणका लागि कवुलियती वन विकास कार्यक्रम वि. सं. २०५२ बाट सुरु भएको देखिन्छ । सामुदायिक वनले उपभोक्तामा समेट्न नसकेका तराइका वन क्षेत्रबाट टाढा रहेका दक्षिणवर्ती समुदायलाई समेत संलग्न गराई वन व्यवस्थापनमा सरकार, स्थानीय निकाय तथा समुदायको साभेदारी स्थापना गर्न र राजस्व संकलन गरी वन व्यवस्थापनमा सरकारको पुनर्लगानी गर्ने उद्देश्यका साथ वि. सं. २०५८ बाट साभेदारी वन व्यवस्थापन सुरु भएको देखिन्छ । गरिवी न्यूनीकरणका लागि कवुलियती वन तथा साभेदारी वन पढ्तिहरु पनि समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनको रुपमा कानूनी तथा संस्थागत रुपमा स्थापित भएका छन् । सामुदायिक वनको कार्यान्वयनको अनुभवबाट सिक्दै साभेदारी वन तथा गरिवी न्यूनीकरणका लागि कवुलियती वन व्यवस्थापन पढ्तिहरुको क्रमशः विकास तथा विस्तार भएको देखिन्छ । उल्लेखित तीन किसिमका वन व्यवस्थापन पढ्तिहरुलाई समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनको समूहमा समावेश गरी नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था, हालसम्मको कार्यान्वयन स्थिति, सन २०२५ सम्मका लागि नेपाल सरकारले तय गरेका महत्वपूर्ण Milestones, विशेषताहरु, चुनौतीहरु तथा भावी कार्यदिशा वारेमा यस आलेखमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

२. वन नीति २०७१ तथा वन क्षेत्रको रणनीति २०७२ मा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन

वन क्षेत्र व्यवस्थापन माफत स्थानीय समुदायको जीविकोपार्जनमा सुधार, स्थानीय तथा राष्ट्रिय समृद्धिमा टेवा पुऱ्याउन वन नीति २०७१ तथा नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न वन क्षेत्रको रणनीति २०७२ लागू छ । समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनको व्यापक विकास तथा विस्तार भइरहेको सन्दर्भमा वन नीति २०७१ को कार्यान्वयन तथा वन क्षेत्रको रणनीति २०७२ का लक्ष्य हासिल गर्न यी पढ्तिहरुले अप्रत्यक्ष रुपमा सबै नीति, कार्यनीति तथा लक्ष्यहरुमा योगदान पुऱ्याउने छन् । समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनसंग प्रत्यक्ष सम्बन्धित व्यवस्था र लक्ष्यलाई मात्र तालिकामा समावेश गरिएको छ । वन नीति २०७१ को प्रमुख ७ वटा नीतिहरु मध्ये समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनसंग प्रत्यक्ष सम्बन्धित नीति नं. १, ४ तथा ५ कार्यान्वयन गर्न निम्न रणनीति तथा कार्यनीति उल्लेख गरिएको छ ।

वन नीति २०७१ मा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनसंग सम्बन्धित व्यवस्था		वन क्षेत्रको रणनीति २०७२-८२ का लक्ष्यहरु (Milestones ३)
नीति	रणनीति तथा कार्यनीति	
(१) दिगो वन व्यवस्थापनद्वारा वन क्षेत्रको उत्पादकत्व र वन पैदावारको उत्पादन वृद्धि गर्ने:	<p>उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिको सम्भाव्यता रहेका वन क्षेत्रको पहिचान गरी दिगो व्यवस्थापन गर्ने, संरक्षण र व्यवस्थापनमा जनसहभागिता अभिवृद्धि गर्ने</p> <ul style="list-style-type: none"> वन क्षेत्रको संरक्षण र व्यवस्थापनमा जनसहभागिता अभिवृद्धि गर्ने सरकार तथा समुदायद्वारा व्यवस्थित वनमा वनको सम्बर्धन प्रणालीमा आधारित उपयुक्त कार्ययोजना बनाई व्यवस्थापन गरिने समूहको चाहना अनुसार एक आपसमा जोडिएका वानजिकमा पर्ने समुदायमा आधारित वन क्षेत्रलाई एकीकृत रूपमा व्यवस्थापन गरिने समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनको विकास र विस्तार गरिने 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यमान औसत वार्षिक वृद्धिलाई वढाई तराइमा ६ घनमीटर प्रति हे. बाट ८ घनमीटर प्रति हे. र पहाडमा ३ घनमीटर प्रति हे. बाट ५ घनमीटर प्रति हे. पुगेको हुने वन वृद्धि मौज्जात १५ प्रतिशतले वढेको हुने वार्षिक १० लाख घन मीटर काठ व्यवसायिक रूपमा बजारमा आपूर्ती भएको हुने
(४) सामुदायिक, कबुलियती, साभेदारी, मध्यवर्ती सामुदायिक, संरक्षित, धार्मिक लगायतका समुदायद्वारा व्यवस्थित वनलाई पारिस्थितिकीय, आर्थिक र सामाजिक रूपले सक्षम बनाउंदै लाभको न्यायोचित बाँडफाँड गर्ने	<p>समुदायद्वारा व्यवस्थित वन क्षेत्रको विकास एवं विस्तार गर्नेस वनबाट टाढा रहेका, विपन्न, आदिवासी, जनजाति, दलित, महिला र सिमान्तकृत उपभोक्ताको पहुँच बढाउनेस दिगो व्यवस्थापन गरेर वन क्षेत्रबाट लिन सकिने लाभ अभिवृद्धि गर्दै सदुपयोगको प्राथमिकता निर्धारण गर्ने र समूहको व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि गर्दै सुशासन सुदृढीकरण गर्ने</p> <ul style="list-style-type: none"> समुदायलाई वन व्यवस्थापनमा सहजता प्रदान गर्न आवश्यक प्रक्रिया सरलीकृत गरिने समुदायको क्षमता अभिवृद्धिका लागि नियमित रूपमा तालिम, सीप विकास प्रविधि हस्तान्तरण र कार्यक्रम सञ्चालन गरिने समूहमा प्राप्त आम्दानीलाई वन संरक्षण तथा व्यवस्थापन, विपन्नमुखी कार्यक्रम र सामुदायिक विकास कार्यमा लगाउने आदिवासी, जनजाति, दलीत, महिला, विपन्न र अपाङ्ग वर्गलाई स्रोतको पहुँच र लाभको बाँडफाँडमा अग्राधिकार सुनिश्चित गरिने वन संरक्षण र सामुदायिक विकास कार्यमा समुदाय र स्थानीय निकायबीच सहकार्य स्थापित गरिने परम्परागतरप्रथाजन्य ज्ञान, सीपको वन व्यवस्थापनमा उपयोग गरिने प्राप्त वन पैदावारको बिक्री वितरण प्रक्रियालाई थप न्यायोचित, पारदर्शी र प्रतिस्पर्धात्मक बनाइने समुदायमा सुशासन सुदृढीकरणका लागि समूह भित्रको लोकतान्त्रिक अभ्यासलाई प्रोत्साहन गरिने व्यवस्थापन सूचना प्रणाली अद्यावधिक गरी सार्वजनिक गर्ने प्रणालीको विकास गरिने एवं समुदायद्वारा व्यवस्थित वनको योगदानबारे अध्ययन र अनुसन्धान गरी प्राप्त नतिजाको आधारमा वन व्यवस्थापन प्रणालीलाई परिमार्जन र विकास गरिने 	<ul style="list-style-type: none"> तराइ तथा भित्री मधेसका ५० प्रतिशत तथा मध्य पहाडी क्षेत्रका २५ प्रतिशत वनमा वैज्ञानिक व्यवस्थापन भएको हुने समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन क्षेत्रफल राष्ट्रिय वनको ६० प्रतिशत भएको हुने सामुदायिक वनको क्षेत्रफल राष्ट्रिय वनको ४० प्रतिशत भएको हुने साभेदारी वन व्यवस्थापन क्षेत्रफल राष्ट्रिय वनको ४ प्रतिशत भएको हुने कबुलियती वन व्यवस्थापन क्षेत्रफल राष्ट्रिय वनको १.५ प्रतिशत भएको हुने सरोकारवालाहरुको सहकार्यमा वन क्षेत्रका कानून, नीति तथा योजनाहरु harmonize तथा तयारी भएको हुने

वन नीति २०७१ मा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनसंग सम्बन्धित व्यवस्था		वन क्षेत्रको रणनीति २०७२-८२ का लक्ष्यहरु (Milestones ३)
नीति	रणनीति तथा कार्यनीति	
५) निजी क्षेत्रलाई वन विकास तथा विस्तारमा संलग्न गराउंदै वनजन्य उद्यमको प्रवर्धन, उत्पादनको विविधीकरण र बजारीकरणबाट मूल्य अभिवृद्धि र हरित रोजगारी सिर्जना गर्ने	सरकारी, सामुदायिक, निजी तथा सहकारी क्षेत्रको साभेदारीमा लगानी प्रवर्धन गरी वनजन्य उद्योग र व्यसायको स्थापना, विकास र विस्तारलाई सहजीकरण गर्ने <ul style="list-style-type: none"> वन क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको समेत लगानी बढाउनका लागि वन विकास कोषको स्थापना र संचालन गरिने जडीवुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारको प्रशोधन गरी अन्तिम उत्पादन गर्न निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गरिनुका साथै उद्यमको पूर्वाधार निर्माण तथा प्रविधिको उपयोगमा अनुदान दिइने कम उपयोगी काठ प्रजातिको पहिचान गरी मूल्य अभिवृद्धि, बजारीकरण र उपयोग गर्न प्रोत्साहन गरिने निजी क्षेत्रको लगानीमा वातावरणीय सेवाको पहिचान तथा बजारीकरण, पर्यापर्यटनको प्रवर्धन गरिने उच्च मूल्यका, संकटापन्न, दुर्लभ र लोपोन्मुख जडीवुटी पहिचान, संकलन, पुनरोत्पादन सुनिश्चितता, प्रविधि विकास, व्यवसायीकरण र बजारीकरण गर्न समुदाय तथा निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गरिने वन क्षेत्रको विकास र वन उद्यम प्रवर्धनका लागि निजी, सार्वजनिक र समुदायका बीच साभेदारीलाई प्रोत्साहन गरिने 	<ul style="list-style-type: none"> वन क्षेत्रका वजेट, कार्यक्रम तथा सूचना प्रणाली सार्वजनिक सूचनाको लागि वेभसाइटमा राखिएको हुने राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा वन क्षेत्रको योगदान एकिन भएको हुने वन क्षेत्रले न्यूनतम १२ लाख पूर्णकालीन रोजगारीको सिर्जना गरेको हुने वार्षिक रु १२ अरब वरावरको गैरकाष्ठ वन पैदावार निर्यात भएको हुने

३. वन ऐन २०४९ तथा नियमावलीमा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन

“राष्ट्रिय वनलाई सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, संरक्षित वन, सामुदायिक वन, कवुलियती वन र धार्मिक वनको रूपमा व्यवस्थापन गरी वनको विकास, संरक्षण तथा वन पैदावारको सदुपयोग गर्ने (वन ऐन २०४९ प्रस्तावना) ।

वन ऐन २०४९ को प्रस्तावनामा वन क्षेत्रको विभाजन गरी सामुदायिक वन तथा कवुलियती वनलाई समावेश गरिएको छ । ऐनको परिच्छेद ५ (दफा २५ (३०) र परिच्छेद ६ (दफा ३१ (३४) मा क्रमशः सामुदायिक वन र कवुलियती वन स्थापना तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको छ । ऐनको परिच्छेद ९ (दफा ४१ (४५) मा उपभोक्ता समूह गठन, दर्ता, समूहको कानूनी हैसियत तथा संस्थागत दायित्वको व्यवस्था गरिएको छ । वन नियमावली २०५१ को परिच्छेद ४, नियम ३६ (४८ ले सामुदायिक वन व्यवस्थापनको अन्तरवस्तु र प्रकृया (the content and process) लाई स्पष्ट पारेको छ ।

साभेदारी वनको सन्दर्भमा वन विभागद्वारा जारी गरिएको “साभेदारी वन व्यवस्थापन निर्देशिका २०६८” को आधारमा व्यवस्थापन हुँदै आएको छ । वन ऐन २०४९ को दोश्रो संशोधनले साभेदारी वनलाई कानूनी रूपमा संस्थागत गरेको छ । दोश्रो संशोधनले परिच्छेद ४क थप गरी दफा २४क र २४ख मा साभेदारी वन स्थापना तथा व्यवस्थापन र साभेदारी वनको कार्ययोजना सम्बन्धी व्यवस्था गरेको भएता पनि उल्लेखित व्यवस्थाहरु वन नियमावलीमा आउन बाकि रहेको अवस्था छ । सामुदायिक वन, कवुलियती वन र साभेदारी वनको विद्यमान कानूनी तथा कार्यविधिगत व्यवस्थाको थप विश्लेषण शिर्षक ५ मा गरिएको छ ।

४. संख्यात्मक तथा गुणात्मक उपलब्धिहरू:

सामुदायिक वन, साभेदारी वन तथा गरिवी न्यूनीकरणका लागि कबुलियती वन व्यवस्थापन पद्धतिहरू वन विभागको स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम तथा वजेटबाट कार्यान्वयनमा छन्। समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनबाट समग्र रूपमा वनको संरक्षण तथा व्यवस्थापन भएको, क्षतिग्रस्त वन भूमिको पुनरोत्पादन भएको, वार्षिक वन पैदावार उत्पादन क्रमशः बढ्दै गएको तथा समुदायमा व्यवस्थापनका लागि नेतृत्व विकास भएको देखिएको छ। पछिल्लो वन स्रोत सर्भेक्षणको तथ्याङ्क अनुसार मुलुकको वन क्षेत्र बढ्नुमा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन प्रणालीको खास गरी सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमको मुख्य भूमिका पहिचान गरिएको छ।

४.१ सामुदायिक वन

आजभन्दा चार दशक अगाडिदेखि नेपालले समुदायको निर्णायक नियन्त्रण तथा सहभागितामा सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमलाई वन क्षेत्रको सबभन्दा प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रमहरूको रूपमा निरन्तरता दिएको छ। कार्यक्रम मार्फत हालसम्म २२,३७,६७० हेक्टर वन क्षेत्र सामुदायिक वनको रूपमा २२,२६६ समूहलाई हस्तान्तरण भएको छ। यो क्षेत्र देशको कुल वन क्षेत्रको ३३ प्रतिशत र राष्ट्रिय वन क्षेत्रको ४१ प्रतिशत हुन आउंछ। सामुदायिक वन व्यवस्थापनमा करिब २९ लाख घरधुरी संलग्न देखिएको छ (वन विभाग, २०७५)। नेपालको सामुदायिक वनको समग्र अवस्था राम्रो भएको तथ्य सामुदायिक वनको वारेमा सर्वसाधारणको दृष्टिकोण, जिल्ला वन कार्यालयहरू तथा वन विभागमा भएका प्रगति अभिलेखहरू, सामुदायिक वनका कार्ययोजनाहरू र अनुसन्धानका प्रतिवेदनहरूले पुष्टि गरेका छन्। नयाँ उपभोक्ता समूह गठन तथा सामुदायिक वन हस्तान्तरण, समूह गठन पश्चातको सहयोग, समूहको क्षमता विकास, अनुगमन तथा कार्ययोजना पुनरावलोकन जस्ता कार्यक्रमहरू आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा संचालन भएका छन्। वन विभागबाट सालवसाली संचालित कार्यक्रमहरू वन उपभोक्ता समूहको लागि सहजीकरण तथा प्राविधिक सहयोग पुऱ्याउनेतर्फ केन्द्रित छन्। विभागबाट सामुदायिक वन कार्यक्रम सहजीकरण तथा नियमनका लागि जारी गरिएका मार्गदर्शन तथा निर्देशिकाहरूको कार्यान्वयन तथा अनुगमन विभागका स्वीकृत कार्यक्रमहरू जत्तिकै महत्वपूर्ण छन्। सामुदायिक वनमा समानुपातिक र समावेशी सहभागिता, संस्थगत पारदर्शिता एवं दिगो वन व्यवस्थापनका लागि वन विभागले निम्न लिखित निर्देशिका, मार्गदर्शन तथा कार्यविधिहरू निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ।

- सामुदायिक वन विकास निर्देशिका, २०५२
- सामुदायिक वन स्रोत सर्भेक्षण निर्देशिका, २०६१
- सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमको मार्गदर्शन, २०७१
- सामुदायिक वनको काठ दाउरा संकलन तथा बिक्री वितरण निर्देशिका, २०७१
- सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको आर्थिक कार्यविधि निर्देशिका, २०७३
- सामुदायिक वनमा वातावरणीय सेवा तथा जैविक विविधत संरक्षण सहयोगी पुस्तिका, २०७५ (प्रकाशोन्मुख)

सामुदायिक वनबाट प्राप्त आम्दानीको न्यूनतम २५ प्रतिशत रकम वन व्यवस्थापनमा, ३५ प्रतिशत गरिवी न्यूनीकरणका कार्यहरूमा र अधिकतम ४० प्रतिशत रकम सामुदायिक विकासमा खर्च गर्न सकिने व्यवस्था छ। उपभोक्ता समूहले वन व्यवस्थापनबाट प्राप्त आम्दानीबाट वन क्षेत्रमा पुनरलगानी तथा स्थानीय भौतिक पूर्वाधार विकास निर्माणमा उल्लेख्य सहयोग गरेका छन्। सामुदायिक वन व्यवस्थापनमार्फत सामाजिक, वातावरणीय र भौतिक पुँजीको नवनिर्माण, विकास तथा व्यवस्थापन भएको छ। समूहलाई आफ्ना समस्या र समाधानका उपाय आफैं केलाउन सक्ने र आफ्नो काम आफैं गर्ने अवसर प्रदान गरेको छ।

४.२ कवुलियती वन

उत्पादको स्रोत साधन विहीन गरिवीको रेखामुनी रहेका परिवारको आर्थिक अवस्थामा सुधार तथा क्षतिग्रस्त वन क्षेत्रको पुनरोत्थान गर्ने दोहोरो उद्देश्य लिई कवुलियती वन विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनमा आएको हो। “पहाडी कवुलियती वन तथा चरन विकास आयोजना” को नामबाट अन्तर्राष्ट्रिय कृषि विकास कोष (आई.यफ.ए.डी) को ऋण सहयोगमा मध्यमाञ्चलको काभ्रेपलाञ्चोक र मकवानपुर जिल्लाबाट २०४८ मा शुरु भएको यो कार्यक्रम क्रमशः विस्तार हुँदै अहिले नेपाल सरकारकै लगानीमा ३९ जिल्लामा कार्यान्वयनमा छ। आर्थिक वर्ष २०७४/७५ सम्ममा ३९ जिल्लामा जम्मा ७,४८४ वटा कवुलियती वन समूह गठन भई ४३,३०० हेक्टर वन क्षेत्र हस्तान्तरण भै सकेको छ। कार्यक्रम मार्फत ७२,१०० विपन्न परिवारले लाभ प्राप्त गरेका छन्। हालसम्म स्थापित कवुलियती वन समूहहरूलाई गठन पश्चातको सहयोग उपलब्ध गराउने र स्थानीय माग अनुसार उल्लेखित जिल्लाहरूमा नयाँ कवुलियती वन समूह गठन समेत गर्दै जाने गरी आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा निम्न पक्षहरूलाई समेटेर कार्यक्रम कार्यान्वयन भएको देखिन्छ।

- सम्भावित कुलियति वन क्षेत्र पहिचान गरी विपन्नमुखी कवुलियती वन कार्यक्रमको विस्तार गर्ने
- पकेट क्षेत्र सुदृढीकरण, एक क्लष्टर एक उत्पादन, निष्कृत्य समूहहरूलाई सिप विकास तथा अनुदान प्याकेज सहित सकृत्य तुल्याउने
- समूह परिचालक, वित्त सहायक र प्राविधिक सेवा प्रदानमा निरन्तरता दिने

आर्थिक वर्ष २०७२ र ७३ मा संस्थागत विकास, कवुलियती वन विकास, ग्रामीण वित्त विकास तथा पशु विकास गरी चारवटा आधारमा कार्यक्रमको अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको थियो। कवुलियती वन समूहको संस्थागत विकासलाई विश्लेषण गर्दा ६४ प्रतिशत, २२ प्रतिशत तथा १४ प्रतिशत समूहहरू क्रमशः सकृत्य, मध्यम तथा निष्कृत्य रहेको उक्त अध्ययनले देखाएको छ। कवुलियती वन विकासको आधारमा हेर्दा ८० प्रतिशत समूहहरू वन व्यवस्थापनका लागि सकृत्य रहेको र ग्रामीण वित्त विकास तथा पशु विकास तर्फ ५० प्रतिशत समूहहरू सकृत्य देखिएका छन्। समग्रमा उल्लेखित चारवटै सूचकहरूलाई विश्लेषण गर्दा ५५ प्रतिशत समूहहरू सकृत्य, ३२ प्रतिशत समूह मध्यम तथा १३ प्रतिशत समूह निष्कृत्य रहेका छन्। कवुलियती वन कार्यक्रमबाट पाठ सिकेर सामुदायिक वनमा पनि विपन्न परिवारको आय आर्जनको लागि जग्गा छुट्टयाउने कार्यको थालनी भएको छ। यसको माध्यमबाट सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहका विपन्न परिवारसम्म पुग्न सहज हुने अनुभवले देखाएको छ। कवुलियती वन कार्यक्रमको भौगोलिक क्षेत्रगत विस्तार, व्यवस्थापनमा संलग्न घरधुरी र क्षेत्रफल न्यून

देखिएतापनि गरिवी न्यूनीकरण र क्षतिग्रस्त भूमिको पुनरोत्थानको उद्देश्य लिएको हुंदा यसको महत्व भन्नु वढ्दै गएको छ ।

४.३ साभेदारी वन

सामुदायिक वन कार्यान्वयन हुँदै जाँदा वन क्षेत्रभन्दा टाढा रहेका तथा वनमा पहुँच नभएका खासगरी तराइका दक्षिणवर्ती समुदायको परम्परागत भोगाधिकार कायम गर्न संरचनागत तथा प्रकृयागत समस्याहरूका देखा परेका कारण उनीहरू आफ्ना भोगाधिकारबाट वञ्चित हुन सक्ने अवस्था देखियो । नजिकको वन क्षेत्रमा उनीहरूको भोगाधिकार कायम गर्न र वन व्यवस्थापनमा समुदाय, स्थानीय तह तथा सरकारबीच साभेदारी कायम गर्ने उद्देश्यका साथ साभेदारी वन व्यवस्थापन पद्धति कार्यान्वयनमा छ । वन विभागको राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम मार्फत साभेदारी वन स्थापना तथा व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्दै आएको छ । हाल तराई तथा भित्री मधेशका कैलाली, रुपन्देही, कपिलवस्तु, नवलपरासी, वारा, पर्सा, रोतहट तथा मोरङ गरी १२ जिल्लामा ३९ साभेदारी वन स्थापना भै ७३,०१२ हेक्टर वन क्षेत्र साभेदारी वनको रूपमा व्यवस्थापनमा छन् । उल्लेखित १२ जिल्लाको १४ प्रतिशत वन क्षेत्र साभेदारी वनले ओगटेको देखिन्छ । यस किसिमको वन व्यवस्थापन अभ्यासले वनक्षेत्रबाट टाढा रहेका परम्परागत उपभोक्ताहरू समेत वनको संरक्षण, व्यवस्थापनमा आवद्ध भइ उनीहरूको वन पैदावारको उपभोगमा पहुँच पुगेको छ । साभेदारी वनका अधिकांश क्षेत्र उत्पादनशील वनक्षेत्रमा पर्दछन् । तसर्थ अधिकांश साभेदारी वनमा दिगो व्यवस्थापनका लागि वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यान्वयनमा छ । तराई मधेशका १२ जिल्लाका ३० वटा साभेदारी वनमा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन पद्धतिको अभ्यास भै आएको छ । स्थलगत रूपमा कार्यान्वयनमा सहयोग गर्न वन विभागले वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन निर्देशिका २०७१ कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको विकास र विस्तारले शुरुवातमा नै वनको हैसियतमा सुधार गर्दै वनको उत्पादन क्षमता वृद्धिमा ठूलो सफलता हांसिल गरेको छ । साभेदारी वन व्यवस्थापनले अन्य व्यवस्थापन पद्धतिको लागि समेत चासो र सिकाईस्थलको रूपमा काम गरेको देखिएको छ । साभेदारी वनबाट वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको सिकाई हाल आएर सामुदायिक वनमा व्यापक रूपमा विकास तथा विस्तार भइराखेको देखिएको छ । यस आर्थिक वर्षमा २८५ वटा सामुदायिक वनमा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यान्वयन भएकोमा आगामी आर्थिक वर्षमा थप ४०० सामुदायिक वनहरूमा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन गर्ने कार्यक्रम रहेको छ । सामुदायिकबाट साभेदारी र साभेदारीबाट सामुदायिक वन पद्धतिले सिकने कार्य आफैमा सकारात्मक छ ।

५. समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनका संस्थागत, संरचनागत तथा कार्यविधिगत विशेषताहरू

सामुदायिक वन, कवुलियती वन तथा साभेदारी वन व्यवस्थापन पद्धतिहरू समुदायमा आधारित भएता पनि आ-आफ्नै संस्थागत तथा संरचनागत विशेषताहरू छन् । संस्थागत तथा संरचनागत विभिन्नताले वन संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा समुदायको संलग्नता तथा लाभको वांडफांड पद्धतिमा समेत विभिन्नता ल्याएको छ ।

व्यवस्थापन पद्धति → विशेषताहरू ↓	सामुदायिक वन	गरिवी न्यूनीकरणका लागि कवुलियती वन	साभेदारी वन
(१) पृष्ठभूमि	अनुभवजन्य सिकाइको लामो पृष्ठभूमि, दातृ निकाय तथा सरोकारवालाहरूको साथ सहयोग, व्यापक जनसहभागिता तथा नेतृत्व विकास, वन व्यवस्थापनको मूल धार तथा सिकाइको केन्द्र	वन क्षेत्रबाट समेत गरिवी न्यूनीकरणमा टेवा पुर्‍याउन सकिने सामुदायिक वनको सिकाइबाट गरिवी न्यूनीकरण तर्फ लक्षित विशेष कार्यक्रम, विपन्न वर्गको जीविकोपार्जन सुधार र वन पुनरोत्थनको प्याकेज कार्यक्रम	सामुदायिक वनमा टढाका उपभोक्ता छुट्टै हुँदा, तराइका ठूला चकलावनबाट राजश्व पनि आम्दानी गर्न सकिने र वन व्यवस्थापनमा स्थानीय निकायसंग साभेदारीले वन संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा थप सहयोग जुट्ने भएकाले समुदाय, स्थानीय तह तथा सरकारको साभेदारी सुरु भएको
(२) कानूनी व्यवस्था	ऐनको दफा ४१ बमोजिम गठन भएको उपभोक्ता समूहलाई दफा २५ बमोजिम हस्तान्तरण हुने, कार्ययोजना तथा विधान जिल्ला वन अधिकृतले स्वीकृत गर्ने, समूह अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला स्वशासित संस्था	ऐनको दफा ३१ बमोजिम कवुलियती वनको पट्टा प्रदान हुने, कार्ययोजना तथा विधान जिल्ला वन अधिकृतले स्वकृत गर्ने, सामुदायिक वन सरह प्राथमिकता, प्रथम पटक ४० वर्षको पट्टा दिइने, नयाँ संशोधन अनुसार नियमावलीमा व्यवस्थित आउन बाकि	ऐनको परिच्छेद ४क बमोजिम जिल्ला वन, स्थानीय तह र उपभोक्ताको साभेदारीमा व्यवस्थित, दफा २४घ बमोजिम समूह गठन हुने, क्षेत्रीय वन निर्देशनालय मार्फत प्राप्त भएपश्चात विभागले स्वीकृत गर्ने, नयाँ व्यवस्था अनुसार नियमावलीमा आउन बाकि
(३) लक्षित वर्ग तथा समूहमा सदस्यता	वन क्षेत्र नजिक तथा पायक पर्ने पहिचान भएका सबै उपभोक्ता	विपन्न भएको मापदण्डका आधारमा सदस्यता पहिचान	नजिक तथा टाढाका पहिचान भएका सबै उपभोक्ता, स्थानीय तह र जिल्ला वन कार्यालय
(४) कार्य संचालन विधि	समूहको विधान, कार्ययोजना तथा विभागद्वारा जारी ४.२ मा उल्लेखित निर्देशिका र कार्यविधिहरू	समूहको विधान, कार्ययोजना तथा विभागद्वारा जारी कवुलियती वन विकास कार्यक्रम संचालन मार्गदर्शन र जीविकोपार्जन सुधार योजना तयारी तथा कार्यान्वयन सहयोगी पुस्तिका	वन व्यवस्थापन कार्ययोजना, समूह संचालन कार्यविधि, साभेदारी वन व्यवस्थापन निर्देशिका २०६८, कार्यान्वयन इकाइको व्यवस्था
(५) कभरेज	व्यापक तथा देशव्यापी	३९ जिल्लामा मात्र	तराइ तथा भित्री मधेशका १२ जिल्लामा मात्र
(६) समूहमा उपभोक्ताको प्रतिनिधित्व	प्रत्यक्ष	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष, बहुसरोकारवाला तथा बहुपक्षीय समूह हुन्छ
(७) भोगाधिकार तथा लाभको बाँडफाँड	उपभोक्ता समूह भित्र बिक्री वितरणको शतप्रतिशत र वाट्यय बिक्रीमा साल र खयर प्रजातिमा १५ प्रतिशत बाहेक सात प्रतिशत लाभ समूहले लिन पाउने	हस्तान्तरण पश्चातको आय शत प्रतिशत समूहको, हस्तान्तरण अगाडि भएका रुख संरक्षण गरे वापत सोबाट प्राप्त बायको निश्चित हिस्सा समूहलाई दिइने, नियमावलीमा व्यवस्था हुन बाँकी	सम्पूर्ण लाभको ५० प्रतिशत समूहको, १० प्रतिशत स्थानीय तहको तथा ४० प्रतिशत सरकारको हुने
(८) कोषको उपयोग	न्यूनतम २५ प्रतिशत वन व्यवस्थापन, ३५ प्रतिशत गरिवी न्यूनीकरण तथा अधिकतम ४० प्रतिशत सामाजिक विकास	निश्चित प्रतिशत तोकिएको काममा लगाउने भनी एकिक गरिएको छैन । प्राप्त आम्दानी समूहको जीविकोपार्जनमा सुधार तथा वन व्यवस्थापनमा प्राथमिकताकासाथ लगानी गर्नुपर्ने व्यवस्था छ ।	उपभोक्ता समूहले प्राप्त रकमको क्रमशः १० र ४० प्रतिशत प्रशासनिक र वन व्यवस्थापनमा र बाँकि सामुदायिक विकासमा खर्च गर्न सक्ने ।
(९) स्थानीय तहसंग साभेदारी तथा सहकार्य	नीतिगत, कानूनी तथा कार्यविधिगत रुपमा छैन (आज सम्म)	स्थानीय तहसंग साभेदारी तथा सहकार्य हुन्छ	नीतिगत, कानूनी तथा कार्यविधिगत रुपमा छैन

६. चुनौती तथा आगामी कार्यदिशा:

समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन पद्धति स्वयंमा अत्यन्तै गतिशील प्रकृया हो। सामुदायिक वन, कवुलियतो वन तथा साभेदारी वन व्यवस्थापनमा पनि केही साभ्ना किसिमका र केही पद्धति विशेषसंग सम्बन्धित बहुआयमिक प्रवृत्तिका सवालहरु देखिएका छन्। प्रमुख रुपमा देखा परेका केही साभ्ना तथा केही पद्धतिविशेषसंग सम्बन्धित चुनौती तथा सवालहरुलाई यहां उल्लेख गरिएको छ।

क. मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन: वन्य जनावर वनका अभिन्न अंग र समृद्धिका सूचक पनि हुन्। वन पैदावार उत्पादन तथा वेचविखनको व्यवस्था, उद्यम, आयआर्जन लगायतका कार्यबाट संलग्न समुदायको समृद्धि जति महत्वपूर्ण छ त्यतिनै महत्वपूर्ण वन्यजन्तु संरक्षण कार्य पनि छ। हालसम्म सबै कार्यक्रमहरु वन संरक्षण र वन पैदावार उत्पादनमा मात्र अभ्यस्त देखिएका छन्। फलस्वरुप मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यापक र देशव्यापी रुपमा देखापरेको छ। अब वन्यजन्तु संरक्षण तथा व्यवस्थापनको लागि पनि उत्तिकै प्रयास सहित नयां भूमिका खेल्नुपर्ने भएको छ। विद्यमान मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापनको लागि समुदायमा आधारित चोरी शिकार प्रतिरोध, वन्यजन्तुको जैविक मार्ग, वासस्थान, प्रजननस्थल, पानीघाट संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्न आवश्यक देखिएको छ। नजिकका साभेदारी वन, सामुदायिक वन तथा कवुलियती वन समूहको संस्थागत सहकार्य र साभेदारीमा वन्यजन्तु संरक्षण र प्रभावित परिवारलाई समुदायस्तरबाट समेत क्षति राहत तथा वचाउका कार्यक्रम संचालन गर्न आवश्यक देखिएको छ।

ख. वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापन: वनको राम्रोसंग संरक्षणबाट मात्र सन्तोष मान्ने अवस्था छैन। हाम्रो लक्ष्य वन संरक्षणका साथै समृद्धि पनि हो। समृद्धिको लागि वन क्षेत्रलाई उत्पादन स्थलको रुपमा रुपान्तरण गरी निरन्तर बजार आपूर्ति गर्न र त्यसाबाट स्थानीय रोजगारी र आय आर्जन प्राप्त गर्न अपरिहार्य भएको छ। वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन वारेमा संलग्न सरोकारवालाहरुको समान बुझाई, उपभोक्ता समूह र वन प्राविधिकहरुको क्षमता विकास, वन क्षेत्रको वस्तुगत अवस्थामा आधारित कार्ययोजना र कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि लगानीको आवश्यकता छ। वन वाली कटान, टुनाटुक्रा तथा वन वाहिर निकाल्नको लागि आवश्यकता उपकरण, कार्यस्थलमा सुरक्षा सामान सहितका दक्ष कामदारको प्रवन्ध गर्न थप स्रोत साधनको खांचो छ। लगानीयोग्य पुंजि निजी क्षेत्रसंग मात्र हुने हुँदा भावी दिनमा निजी क्षेत्रका प्रशोधन उद्योगहरुको लागि उपभोक्ता समूहहरुले वन पैदावार उत्पादन तथा आपूर्तिकर्ताको भूमिका खेल्ने गरी साभेदारी तथा सहकार्य गर्न आवश्यक छ।

ग. समूहद्वारा उत्पादित वन पैदावारमा आधारित उद्यम विकास : वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरु वन व्यवस्थापनका अभिन्न अङ्ग हुन्। यस्ता उद्योगहरु स्थापना, संचालन तथा व्यवस्थापनबाट मात्र वन उपभोक्ता समूहलाई उद्योगको लागि वन पैदावार उत्पादन गर्नमा प्रोत्साहन मिल्नेछ। विगतमा उपभोक्ता समूहलाईनै उद्यम संचालन तथा व्यवस्थापनका आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग पुऱ्याइएकोमा आशातीत सफलता प्राप्त गर्न सकिएन। नीति तथा कानून भएर मात्र नहुने रहेछ। उपभोक्ता समूह स्वतन्त्र र संगठित संस्थाको (वन ऐन दफा ४३) हैसियतले वन पैदावार उत्पादन र बिक्री वितरण गर्न

त सक्दछ तर नाफा कमाउने व्यवसायिक संगठनको स्वभाव भने यसमा छैन । व्यावसायिक उत्पादन र आपूर्ति गर्न सक्ने क्षमता तथा स्वभाव भने निजी क्षेत्र र सहकारीले मात्र राख्दछ । नाफा कमाउन व्यापार, व्यावसाय गर्ने निजी तथा सहकारी क्षेत्र र वन पैदावार उत्पादन तथा आपूर्ति गर्ने उपभोक्ता समूहबीच सहकार्य र साभेदारीको अवसर यहीनेर छ । सामुदायिक वनले यस किसिमको सहकार्य र साभेदारी गर्न आजसम्म सकेको देखिन्न । वस्तु र सेवा दुवैमा आधारित उद्यम विकासका अवसरहरु छन् । सरकार-समुदाय-निजीक्षेत्रको साभेदारी वा सहकारिताको अवधारणा अनुसार उद्यम विकासलाई गति दिन सक्ने संभावना छ ।

घ. संस्थागत सुदृढीकरण, अनुगमन तथा व्यवस्थित अभिलेख प्रणाली: सामुदायिक, कवुलियती तथा साभेदारी वन उपभोक्ता समूहलाई पुर्याउनुपर्ने सेवाको आवश्यकता निरन्तर बढिराखेको अवस्था छ । बढ्दो सेवाको मागको आधारमा सहयोगी सरकारी सेवाको संख्यात्मक, गुणात्मक तथा क्षेत्रगत विकास तथा विस्तार हुन सकेको छैन । उपभोक्ता समूहको क्षमता र आवश्यक सेवाको अभावमा समूहभित्र विभिन्न किसिमका विकृतिहरु समेत देखा परेका छन् । यसको विम्ब वन व्यवस्थापनका कृयाकलापहरुमा देखा परिराखेको छ । सुशासनलाई कमजोर तुल्याएको छ । विकृतिभित्र खेल्ने र रमाउने प्रवृत्तिलाई हटाउने प्रमुख उपाय भनेकै व्यवस्थित अभिलेख तथा लेखा प्रणाली, सुदृढ समूह तथा संस्थागत गतिविधि र सेवाको गुणात्मक तथा क्षेत्रगत विस्तार नै हो । पारदर्शी, सवल र सुदृढ समूह सहितको गुणात्मक सेवा प्रवाहबाट मात्र वन क्षेत्रले देखेको उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाई समृद्धिमा टेवा पुऱ्याउने लक्ष्य प्राप्त गर्न सकिन्छ । समूह तथा वन व्यवस्थापन कृयाकलापहरुको नियमित अनुगमन गरी जिल्ला, प्रदेश तथा राष्ट्रियस्तरमा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली व्यवस्थापन मार्फत जुनसुकै वेला आवश्यक सम्पूर्ण जानकारी उपलब्ध गराउन सक्ने हुनु पर्दछ ।

ङ. अनुसन्धान तथा प्रविधि विकास: नेपालमा वन अनुसन्धानको लागि वन अनुसन्धान तथा सर्भेक्षण विभाग स्थापना तथा संचालनमा छ । दिगो वन व्यवस्थापनको एक अभिन्न अंगको रूपमा वन अनुसन्धानले कार्यमूलक अनुसन्धान गरी वन क्षेत्रका विद्यमान सवालहरुलाई सम्बोधन गर्न सक्ने किसिमका परिणामहरु दिन सकेको छैन । अहिले सवै किसिमका व्यवस्थापन पौतिहरुमा बौज्ञानिक वन व्यवस्थापन विकास तथा विस्तार हुँदैछ । सरकारवालाहरुको फरक बुझाइका कारणबाट समेत कार्यान्वयनमा असहजता आएको छ । मानव बन्धजन्तु द्वन्द्व वन क्षेत्रको तातो समस्याको रूपमा राष्ट्रव्यापी रूपमा आएको छ । तर यस्ता समस्याहरु समाधानार्थ अनुसन्धान तथा प्रविधि विकासमा ध्यान जान सकेको छैन । वन अनुसन्धान तथा विकास निरपेक्ष हुन सक्दैन । हालै मात्र परिकल्पना गरिएको सामुदायिक वन अध्ययन अनुसन्धान केन्द्रलाई संस्थागत तथा संरचनागत व्यवस्था गरी विद्यमान व्यवहारिक सवालरसमस्याहरुको सापेक्षतामा कार्यमूलक अनुसन्धान गरी कार्यस्थलमा सुधार गर्न परिणाम उपलब्ध गराउन सक्ने बनाउन जरुरी छ ।

च. संघीयतमा सामुदायिक तथा साभेदारी वन: सामुदायिक वन विकासमा विगतका स्थानीय निकायसंग सहकार्य तथा साभेदारीको अभाव निकै खड्किएको विषय थियो । वन ऐन २०४९, नियमावली

२०५१ तथा सामुदायिक वन कार्यान्वयनका हालसम्मका कार्यविधिगत दस्तावेजहरुमा स्थानीय निकायको सहयोग तथा समन्वयको परिकल्पना गरिएको थिएन र छैन । साभेदारी वन व्यवस्थापनमा स्थानीय निकायको संलग्नता भएतापनि यस अवधिमा निर्वाचित नेतृत्वको अभावका कारण सामुदायिक वन र साभेदारी वन आजसम्म आउँदा स्थानीय जनप्रतिनिधिले खासै भूमिका खेल्ने मौका पाएको देखिँदैन । यस अवधिको अधिकांश समय निर्वाचित स्थानीय प्रतिनिधिको अभावका कारण पनि सामुदायिक वन विकासमा स्थानीय निकायको भूमिकाबारे जनस्तरबाट आवाज पनि उठ्न सकेन । वन संरक्षण तथा विकासका लागि निम्न विषयमा आपसी सहयोग र साभेदारी गरेर स्थानीय सरकार र समुदाय दुवैले जित जितको अवस्था निकाली सामुदायिक वन प्रकृत्यालाई सुदृढ गराउन जरुरी देखिएको छ ।

- समुदाय र स्थानीय पालिकाबीच आर्थिक तथा विकास साभेदारी
- गैर उपभोक्ताहरुलाई टाढा राख्नसक्ने, राजनीतिक सिमाना भन्दा माथि हुने, सम्पूर्ण लाभको उपयोग, आफ्नो व्यवस्थापनको लागि आफै निर्णय गर्ने जस्ता उपभोक्ता समूहलाई प्रोत्साहन दिने आधारभूत तत्वहरु संरक्षण

छ. सामुदायिक वनमा जैविक विविधता संरक्षण तथा वातावरणीय सेवाको भुक्तनी: सामुदायिक वनबाट वस्तु र सेवा दुवै प्राप्त हुन्छ । उपभोक्ताको आवश्यकता र बजारको माग अनुसार वस्तु (काठ, दाउरा आदि) वा सेवा (पर्यापर्यटन, मनोरञ्जन तथा सूचनामूलक गतिविधि आदि) को उत्पादन र वजारीकरण गर्नुपर्दछ । विगतमा हामी सामुदायिक वनबाट प्राप्त हुने घरायसी वन वैदावार प्राप्तिको लागि मुख्य रुपमा जोड दियौं । वजारीकरण, उद्यम विकास तथा वातावरणीय सेवाको भुक्तानीका प्रयासहरु सैद्धान्तिक छलफलका विषय बने तर वस्तुगत उपलब्धि हासिल गर्न सकिएन । भ्यापा, मोरङ, चितवन, काठमाण्डौ, रुपन्देही, कास्की, बर्दिया लगायतका जिल्लामा केही सामुदायिक वनहरुले स्वतःस्फूर्त रुपमा पर्यापर्यटन व्यवसाय सुरु गरी स्थानीय रोजगारी र आयआर्जनमा टेवा पुऱ्याएको देखिन्छ । तर पर्यापर्यटनलाई स्पष्ट कार्यविधि सहित विकास, विस्तार तथा नियमन गर्न सकिएको छैन । सन् २०२० सम्ममा सामुदायिक वनका कृयाकलापहरुमा जैविक विविधता संरक्षण तथा वातावरणीय सेवा मूलप्रवाहीकरण गर्ने नेपाल जैविक विविधता संरक्षण रणनीति तथा कार्यान्वयन योजना (NBSAP 2014 - 2020) र आगामी आर्थिक वर्षमा ५००० सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन कार्यक्रम लागू गरी स्थानीय रोजगारी तथा आयआर्जन सिर्जना गर्ने लक्ष्य राखिएको सन्दर्भमा विभास्तरबाट सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन संचालन मार्दर्शन तयार गरी सरल तथा सहज कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाउनुपर्ने देखिएको छ । साथै वन ऐन २०४९ को दोश्रो संशोधनमा वातावरणीय सेवाको पहिचान गरिएको सन्दर्भमा वन नियमावलीमा यस सम्बन्धी प्रावधानहरु समावेश गरी कार्यान्वयन तहमा सहजीकरण गराउन जरुरी देखिएकोछ ।

ज. सामुदायिक वनमा कार्ययोजना पुनरावलोकन व्याकलग: सामुदायिक वनको निरन्तरताका लागि कार्ययोजनाहरु आवधिक पुनरावलोकन गरी उपभोक्ता समूहका हरेक कृयाकलापहरु विधिसम्मत तथा समयानुकुल बनाइनु पर्दछ । २२ हजार भन्दा बढी सामुदायिक वन स्थापना भइसकेको तथ्याङ्कलाई हामीले

ठूलो उपलब्धिको रूपमा लिएका छौं। तर ७ हजार भन्दा बढीको संख्यामा सामुदायिक वन कार्यायोजनाहरू पुनरावलोकन हुन सकेका छैनन्। व्याकलग कार्ययोजनाहरू पुनरावलोकन गरी स्वभाविक प्रकृत्यामा ल्याउनु आगामी दिनको लागि ठूलो चुनौतीको रूपमा देखा परेको छ। केही ठूला क्षेत्रफल भएका सामुदायिक वनहरूको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन हुन नसक्नु, विगतमा द्विपक्षीय परियोजनाकार्यक्रमहरूले गुणात्मक भन्दा संख्यात्मक प्रगतिमा प्राथमिकता दिएको हुंदा साना साना वन क्षेत्रहरू हस्तान्तरण हुनु र उपभोक्ताले उपभोग गर्ने ठूला प्राकृतिक वन क्षेत्र छुटेको अवस्थामा पुनरावलोकनमा समूहको इच्छा नहुनु, आवश्यक बजेट सहित पुनरावलोकनको स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम प्राप्त हुन नसक्नु जस्ता कारणहरूबाट बढ्दो संख्यामा कार्ययोजनाहरू पुनरावलोकन हुन बाँकी भएको देखिएको हो। अब पुनरावलोकन गर्दा उनीहरूले उपभोग गरेको बाँकी वन क्षेत्र समेत सामुदायिक वनमा समेट्नुपर्ने देखिएको छ। एकै समूहका एक भन्दा बढी सामुदायिक वन पनि भेटिएका छन्। यस किसिमका सामुदायिक वनहरूलाई आपसमा एकीकरण गर्न सकिन्छ। जिल्लाको पंचवर्षीय कार्ययोजना तयार गर्दा प्रत्येक सामुदायिक वनको कार्ययोजनाको वैधानिक कार्यावधि कायम राख्न सक्ने गरी कार्यक्रम तथा बजेट तय गर्नुपर्ने देखिएको छ।

भ. गरिवी न्यूनीकरणका लागि कवुलियती वन कार्यक्रम: यस कार्यक्रमका आफ्नै किसिमका समस्या तथा चुनौतीहरू देखिएका छन्। राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रम भनियतापनि हालसम्म जम्मा ३९ जिल्लामा मात्र कार्यक्रम विस्तार हुन सकेको छ। कार्यक्रम संचालित जिल्लाहरूमा पनि पूर्णरूपमा विकास तथा विस्तार गर्न सकिएको छैन। कार्यक्रम लागू भएको २५ वर्ष नाघिसकेको अवस्थामा कार्यक्रम मार्फत कति परिवारले गरिवीबाट मुक्ति पाउन सफल भए भन्न सकिने अवस्था छैन। गरिवी न्यूनीकरणको उद्देश्य लिएको कार्यक्रमबाट गरिवीबाट समृद्धि तर्फ पार हुने विन्दुको पहिचान गर्ने आधार तथा सूचकहरू तयार पार्न सकिएको छैन। आगामी दिनमा स्पष्ट आधार तथा सूचक मापनका आधारमा गरिवीबाट समृद्धि तर्फ (नचबमगबतष्यल ाचक उयखभचतथ तयधबचमक उचयकउभचष्तथ) जान सफल सहभागिको संख्या वताउन सक्ने हुनु आवश्यक छ।

- पश्चिमी उच्च पहाडी गरिवी निवारण आयोजना (Western Upland Poverty Alleviation Program- WUPAP) को सहयोगमा गरिवी न्यूनीकरणका लागि कवुलियती वन कार्यक्रम लागू भएका जिल्लाहरूमा समेत पूर्ण रूपमा कार्यक्रम लैजाने।
- जमिनलाई उत्पादनको साधनको रूपमा साधन विहीन विपन्न परिवारलाई हस्तान्तरण गरी विभिन्न प्याकेज कार्यक्रमको सहयोगमा उत्पादन तथा उत्पादकत्व वढाउने लक्ष्य हो। चरम गरिवी, दुर्गम तथा अष्ट्यारो भौगोलिक अवस्थाका कारण कतिपय कवुलियती वन समूहका सदस्यहरू हालसम्म समस्याको दुष्चक्रमै रहेका र वाहिरी सहयोग प्राप्त भएको अवस्थामा मात्र कार्यक्रम लागू गर्ने तथा आफ्नै आर्थिक तथा पारिश्रमिक पहलमा कवुलियती वन क्षेत्रकमा काम नगर्ने प्रवृत्ति देखिन्छ। कवुलियती वनमा काम गर्दाको ज्याला मजदुरी समेत उत्पादन हुने पैदावारबाट प्राप्त हुन नसक्ने देखिएकाले आगामी दिनमा सहभागी किसानको समेत उत्पादकत्व वढ्ने गरी उपयुक्त प्रविधि तथा पहुंचको व्यवस्था सहित कार्यक्रम तयहुनुपर्ने देखिन्छ।

- कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि जनशक्तिको अभाव भएको देखिन्छ। स्थलगत कार्यान्वयनमा सहयोग तथा सहजीकरण गर्ने सम्पूर्ण कर्मचारीको व्यवस्था सहित प्याकेज कार्यक्रमले मात्र कार्यक्रमको उद्देश्य प्राप्त गर्न सहज हुने देखिन्छ। हाल कार्यक्रममार्फत नियुक्त वन प्राविधिक, समाज परिचालक, वित्त सहायक जस्ता सहजकर्ताहरूले राम्रो सेवा प्रवाह गरिराखेको देखिएकाले वन क्षेत्रको पुनरसंरचना हुंदा समेत यस किसिमका सेवाहरूको निरन्तरता दिनु पर्ने।
- दुर्गम तथा संचारसंग जोड्न नसकेका स्थानहरूमा कार्यक्रम संचालन भएकाले कर्मचारीलाई अनुगमन लगायत न्यूनतम सेवा प्रदान गर्न सक्ने गरी सुविधाहरू उपलब्ध गराउनुपर्ने देखिन्छ। हाल सुगम तथा दुर्गम जिल्लाको लागि एउटै दरमा अनुदान सुविधाहरू उपलब्ध गराउने गरिएको छ। जिल्ला दररेट अनुसार काम गर्न सकिने गरी कार्यक्रम तथा बजेटको न्यायोचित व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ।

७. निष्कर्ष

सामुदायिक वन लगायतका समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन पद्धतिहरू नीतिगत, कानूनी तथा कार्यविधिगत रूपमा स्थापित पद्धतिहरू हुन्। समुदायमा आधारित भएतापनि सामुदायिक वन, कवुलियती वन तथा साभेदारी वन व्यवस्थापन पद्धतिहरू कानूनी, संस्थागत तथा संरचनागत हिसावमा फरक तथा विशिष्ट हैसियत राख्छन्। नेपालको वन नीति २०७१, वन क्षेत्रका रणनीति २०७२ ले वन क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउन यी पद्धतिहरूको ठूलो भूमिका अपेक्षा गरेका छन्। हालसम्मको कार्यान्वयन स्थिति हेर्दा संख्यात्मक रूपमा सन्तोषजनक नै देखिएको छ। तर गुणात्मक रूपमा सफल तथा सुदृढ हुनका लागि भने धेरै चुनौतीहरूको सामना गर्नुपर्नेछ। दिगो तथा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन, उच्च विकास तथा निजी क्षेत्रसंगको साभेदारी, मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन, व्यवस्थित अभिलेख प्रणाली सहितको अनुसन्धान तथा प्रविधि विकास, वातावरणीय सेवा भुक्तानी, सामुदायिक वनका व्याकलग कार्ययोजना पुनरावलोकन तथा गरिवी न्यूनीकरणका लागि कवुलियती वन विस्तार जस्ता चुनौतीहरूको सामना गरी आगामी दिनमा अगाडि बढ्नुपर्नेछ।

सामुदायिक वन लगायतका समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन नेपालमा वन व्यवस्थापनको लागि अपरिहार्य पद्धतिहरू हुन्, स्थानीय समूहले प्राप्त गरेको लाभले उनीहरूलाई वन संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा हौसला प्रदान गरिराखेको छ, आगामी दिनमा उनीहरूले भोग गरेको विद्यमान अधिकार यथावतै कायम राखी स्थानीय तथा प्रदेश सरकारको समन्वय तथा साथ सहयोगमा अगाडि बढ्नुपर्ने देखिन्छ।

सन्दर्भ सामग्री

वन ऐन २०४९

वन नियमावली २०५१

वन नीति २०७१

वन क्षेत्रको रणनीति २०७२

वन विभागका प्रगति अभिलेखहरू

Scientific Forestry Practices in Participatory Forest Management System of Nepal

Jibesh Kumar KC, Roshini Shrestha

Corresponding author: Jibesh Kumar K.C.

Email: jibeshkc2012@gmail.com

ABSTRACT

The understanding of scientific management in accessible forests of Nepal is based on conventional scientific forestry. The Scientific Forestry defines the purpose of forestry as the efficient production of wood and fiber, with timber species as the object of its practices. Concept of scientific forestry, and its practices in participatory forest management system and other forest management systems of Nepal is discussed in this paper. Several attempts from researchers to bureaucrats have been made to introduce scientific forestry practices in Nepal. These practices are also introduced in participatory forest management systems as a tool of state control. However, there is still so many technical lacking in its implementation. Silvicultural system based forest management should not be considered as only management option in forests of Nepal including in participatory forest management. This system does not consider goal of forest management other than wood production. A sufficiently wise and flexible silvicultural art can be effective to practice in participatory forest management regimes for multiple services which should be based on traditional and local forest management practices, and scientific knowledge.

Keywords: Forest Management, Scientific forestry, Silvicultural practices, wood production, Nepal

Intrd uctin

About half of country's land is covered with forest and other wooded land in Nepal (DFRS, 2015). In Nepalese context, forests are interlinked with agriculture, tourism, industries, water resource, energy, wildlife and environment and one-third of the total households are involved in management and use of forests. Most of the accessible forests are managed under participatory forest management (community forests, leasehold forests and collaborative forests). Over thirty thousand forest user groups manages one third of the total forest area under participatory management for multiple uses. About 69,000 ha forests in 11 districts are under active forest management (Paudel, 2018).

Practices in Nepalese reachable forests are based on conventional scientific forestry which was emerged in the mid-eighteenth century in Europe and gradually spread throughout the world. Scientific forestry is developed as a tool by industrial foresters to separate nature from rural livelihoods and to organize society to meet the demands of a global timber economy (Lang & Pye, 2000). The commercialization of nature and the growth of the global timber economy have their roots in scientific forestry. Scientific Forestry defines the purpose of forestry as the efficient production of wood and fiber, with timber species as the object of its practices. In the United States professional foresters considered the practice of forestry for any purpose other than timber production as “illegitimate” (Baker and Kusel, 2003). In Nepal as well the practices other than scientific forestry in forest management is undermined. This meant that long-standing uses of forests such as grazing, non-timber forest products, agro-forestry and biodiversity conservation, which is been considered as major benefits from Participatory Forest Management System (PFMS) is defined outside the bright line within which scientific forestry management took place. In Nepal scientific forestry is being practiced in the name of active forest management, sustainable forest management and scientific forest management. However the core objective of the practices is to produce wood efficiently and sustainably, and major instruments are silvicultural operations (tending and cultural operations) and silvicultural system (a set of silvicultural procedures). In theory, sustainable forest management is the process of managing forest to achieve one or more clearly defined objectives of management in relation to the production of a continuous flow of desired forest products and services without undue reduction of its inherent values and future productivity and without undue undesirable effects on the physical and social environment (ITTO, 1992).

The segregation of scientific forestry from local management practices narrowed understanding of forestry profession, sometimes with adverse effect. Therefore, many professional foresters and forest scientists have failed to recognize that forests can also be managed as fruit forests in Indonesia and India or agro forests on almost every continent (Fortmann and Ballard, 2011). Practices under scientific forestry are focused on managing a few economically important species and assumes that "they can be managed in isolation and manipulated without affecting other aspects of nature" (Bocking, 2004), this system of management oversimplifies the landscape, ecosystems, and the people living there (Baker and Kusel, 2003; Scott, 1998). In practicing active forest management, high emphasis was given on production of *Shorea robusta* and resulting biodiversity loss is witnessed in the community forests of Nepal.

Some professional foresters moved away from narrowly defined scientific forestry practices and beliefs. In the United States, forest managers are now called "vegetation managers" and they are mandated to manage forests for wildlife, fuel reduction, and restoration. However, some foresters including Nepalese foresters still adhere to them. Scientific forestry (SF), in short, provide limited options to manage local forests and considers local knowledge as unscientific and subjective (Baker and Kusel, 2003; Fortmann and Ballard, 2011)

Silviculture System Based SF Practices In Nepal

In Nepal, silvicultural system based scientific practices in forests were introduced and operational from several attempts of donors, researchers and bureaucrats. An attempt to introduce scientific forest management in Terai was made by Mr. E.A. Smithies in 1942. Another attempt has been made by UNDP/FAO at Rautahat in 1995 and at a few districts or locations by FINNIDA. Later, several act and directives including MPFS (1989), Forest Act (1993) and Forestry sector policies provides a clear way for practicing the new technical aspect in forestry management regimes. However, silvicultural interventions are practiced, only in a few small plots (Parajuli and Amatya 2001). Previously selective logging, clear felling with and without advance regeneration, simple coppice system, coppice with standard system was applied so far in Nepal.

Silvicultural system based scientific forestry practices in government owned property is seen difficult to operational for long run in Nepal. Due to over-bureaucratic control, ineffectiveness of government circulars, unsupportive directives and inadequate technical

back stopping; natural resources could not managed efficiently and scientifically. In Terai region, this inability to practice silvicultural system in large areas for long time has led to over-mature degraded forests with many deformed trees, inadequate regeneration and stagnation well below potential growth rates (Pesonen and Rautiainen, 1995), and producing significantly lower up to 30 times than potential yields and revenues (VanSchoubroeck et al. 2004; Hill 1999).

However in recent years, a silvicultural system based forest management, popularly known as scientific forest management (SciFM) has been practicing in pioneer stage in various forest management regimes including collaborative forests (CBF), community forests (CF), government managed forests (GF) and block forests (BF). The SciFM was first introduced in 2014 in forests of Terai under CBF. It was introduced for utilization of over matured trees of Terai with the object of revenue generation for government, and supply of timber to the market. Government of Nepal has made Scientific Forest Management Guideline, 2014 which opens the door for the execution of SciFM in forests of Nepal. The guideline has suggested three general silvicultural systems: clear felling system, shelterwood system and coppice system; with their variants. However, the practiced silvicultural system is shelterwood system (SWS) in forest management regimes of Terai and Hills. The variant of shelterwood system is irregular SWS in almost all SciFM practiced forests; and uniform SWS is practiced in very few forests. It aimed at ensuring the sustained yield of timber from the forest. The general practices in SciFM practiced forests involves division of the forest into compartments and sub-compartments based on rotation age; adoption of silvicultural system based management; systematic harvesting of sub-compartment and marking and systematic harvesting of marked trees including detailed cost and benefit analysis (MOFSC, 2014).

Scientific forestry practices in Participatory Forest Management System of Nepal

With the expansion of PFMS in Nepal, there has been a growing concern for sustainability of resource system. It seems that government has always remained worried on the over harvesting, which according to its assumption, is due to the lack of technical knowledge and management capacity among the forest users. This concern is reflected in the informal issuance of government in not handing over productive forests of Terai to people as community forest (Skarner, 2000) and later provision was made to manage the forests in collaborative way as

CBF. Scientific practices are mandatory to be executed for the sustainable wood production, regulation of demand and supply of timber, efficient utilization of the resources and shift from protection to production of the resources. Therefore, SF practices are demanded in developing countries like Nepal.

Operation plans (OPs) are key doors of SF forestry practices in PFMSs which have become a precondition for transferring authority to local institutions in processes of forest management (Rutt et al., 2014). The OP prepared earlier reveal that the concept of active management of community forests has been undermined in many of the CFs. Baral (1993) reviewed OPs of eight hill districts and found that none of them mentioned how and when to carry out silvicultural operation. Contents of technical aspects in OPs are very conservative (Shrestha & Amatya, 2000). The technical aspects of forestry mainly the silvicultural elements have not been taken seriously and it is not a healthy practice (Shrestha and Amatya, 2001) and the commercial potential of the forest is not being utilized (Grosen, 2001; Khanal, 2002). Protection was considered as key factor to evaluate performance of community forest user groups (Suwal, 2004) and other reason not having active management is low input of knowledge of silvicultural tools and techniques among users. Recent study by Rutt et al. (2014) found that OPs flawed due to a lack of rigor in the implementation of forest inventories. Typically, more or less identical forest management activities are prescribed in several OPs (Chhetri et al., 2012), and the specified silviculture is being operated in community forests to promote timber production (Nightingale, 2005; Ojha, 2006).

In contrast Gilmour and Fisher (1991) states OP should contain a system of technical silviculture practice pertaining to forest use and management, social arrangements made for the organization and implementation of those practices and the distribution of forest products. Evidences indicate that CFUGs are moving towards practicing active forest management (Khanal, 2002; Oli, 2012). The active forest management (AFM) approach calls for the implementation of various silvicultural and harvesting activities in the forests. However in practice, some of CFs is being applied only in the name of AFM and undermines general principles of Sustainable Forest Management (SFM) (Acharya, 1997 and Branney, 1996; cited by Oli, 2012). With the introduction of SciFM in participatory forests, need of scientific management has been realized by GoN, donor communities and other stakeholders. But it will need enough efforts to acknowledge silvicultural inputs among users consensus which should be considered important aspect especially in practicing SF in participatory forest governance system.

The cost of not having active forest management and silvicultural operations has been estimated as much as Rs. 560 per household per year (Hill, 1999). SF practices particularly silvicultural system based practices has the potential to fulfill the national demand of wood products, and it can also create several employment opportunities and income generation activities. On the other hand CFUGs will become more independent in term of economy with the production of high value timber and there would be good environment for establishing and sustaining local level forest based industries. However, Paudel (2018) suggested enabling environment, institutional re-organization, enhancing forest management capacity, improved forestry governance, reducing non-forestry workload of government forestry staff, and preparation and use of standard silvicultural operational guidelines to upscale silviculture based forest management in Nepal.

Problems/Key issues in scientific forestry practices in Nepal

The basis of the application of forestry practices in reachable forests of Nepal is conventional scientific forestry (i.e. timber production). The multiple benefits from previous Participatory forests may not be the case in future if it is applied throughout the country. Another argument arises here as whether the other forest services will be considered if the system is implemented in every accessible forest in Nepal. As Forestry Sector Strategy targeted to apply sustainable/scientific forest management on about 50% of Terai and Inner Terai forests and at least 25% of middle hills and mountain forests within 2025 (MOFSC, 2015).

Scientific forest management guideline, 2014 has suggested three general silvicultural systems and their variants, however till date, similar silvicultural system is being adopted in forests in spite of differences in management regimes, topography, species composition and other characteristics. Silviculture system and rotation age may not be same for forests of different regions of the country and requires much research and survey. Small patches of existing community forest have difficulties in application of SciFM which are generally applicable to large extent of forest area. Some other issues are also encountered regarding getting consensus among public and politicians on felling green tree, and suspicion of exploitation and corruption (Paudel, 2018).

Challenges recognized in managing forests scientifically in Nepal are lack of political and professional commitment, inadequate human and financial resources, and weak institutional and professional competency. On the others hand PFMS faces specific challenges regarding

over-bureaucratic control, ineffectiveness of government circulars, unsupportive directives and inadequate technical backstopping to utilize the natural resources efficiently and scientifically.

Conclusion

Scientific Forestry practices are mandatory to be executed for the sustainable wood production, however, SF practices could not be seen as only choice in managing forests regarding PFMS. In Nepal scientific forestry is being practiced in the name of active forest management, sustainable forest management and scientific forest management. The core objective of the practices is to produce wood efficiently and sustainably. These practices overlooked services other than wood production and neglects possible goals of forest management for water source conservation, forest based agro-forestry development, biodiversity conservation and other. SF provides limited options to manage local forests and undervalued local knowledge and other services of forest ecosystem.

In Nepal, silviculture system based SF was introduced from several attempts of donors, researchers and bureaucrats however; significant benefits could not be seen from the application in the ground. Selective logging, clear felling with and without advance regeneration, simple coppice system, coppice with standard system, and irregular and uniform shelterwood system was applied so far in the country. Silviculture system based SF practices in government owned property is seen difficult to be operational for long run.

Typically, more or less identical forest management activities are prescribed in several OPs and the specified silvicultural practices is being operated in participatory forests to promote timber production. If communities are willing to produce timber it will need enough efforts to acknowledge silvicultural inputs among users consensus which should be considered important aspect especially in participatory forest governance system. The new silvicultural approach, participatory silviculture, may help improve dynamic linkages between forest management and rural livelihoods in the community forests in the Nepal. Adaptive approaches can also be an efficient way to disseminate knowledge on scientific practices to forest users. Establishing demonstration plot in which both technical knowledge and indigenous knowledge can be combined, that would be better learnt by the community people.

Acknowledgment

The paper is inspired from the term paper assignment of "Community Forestry" subject while corresponding author was doing MSc Watershed Management (2072-74) in Institute of Forestry, Pokhara. Authors would like to acknowledge team members of the assignment Mr. Dhan Bahadur Bist, Mr. Lokendra Adhikari and Mr. Umesh Paudel. Special thanks to teachers: Dr. Bir Bahadur Khanal Chhetri and Mr. Bijendra Basnet, and friends: Mr. Sunjeep Pun and Mr. Mahesh Mishra for the comments and encouragement in the endeavor.

References

- Baker, M. Kusel, J. 2003. Community forestry in the United States: learning from the past, crafting the future. Island Press, Covelo
- Baral, N.R. 1993. Where is Our Community Forestry?, *BankoJanakari*, 4 (1).
- Bocking, S. 2004. Nature's experts: science, politics and the environment. Rutgers University Press, New Brunswick
- Chhetri, B. B. K., Larsen, H.O. & Smith-Hall, C. 2012. Law Enforcement in Community Forestry: Consequences for the Poor. *Small-Scale Forestry*. Vol. 11, pp. 435-452.
- DFRS, 2015. State of Nepal's Forests. Forest Resource Assessment (FRA) Nepal, Department of Forest Research and Survey (DFRS). Kathmandu, Nepal.
- Fortmann, L. and Ballard, H. 2011. Sciences, knowledges, and the practice of forestry. *Eur. J. Forest Res.*, 130: 467-477
- Gilmour, D.A. and Fisher. R.J. 1991. Villagers, Forest and Foresters: The Philosophy, Process and Practice of Community Forestry in Nepal. Sahayogi Press, Kathmandu.
- Grosen, J. 2001. Basic Need and Commercialisation: In, *Community Forestry in Nepal: Proceedings of the Workshop on Community Based Forest Resource Management, November 20-22, 2000* (pp. 21-37) Joint Technical Review Committee: Kathmandu.
- Hill, I. 1999. Forest Management in Nepal. Economics and Ecology. Technical Paper No. 445, Washington DC: World Bank.
- ITTO. 1992. Guidelines For The Sustainable Management of Natural Tropical Forests. Policy Development Series No. 1. International Tropical Timber Organization, Yokohama. 1992
- Khanal, K. P. 2002. Under Utilisation in Community Forest Management: a Case Study from Lalitpur District. *BankoJanakari*, 12(2): 26-32.
- Lang, C., and Pye, O. 2000. Blinded by science: The invention of scientific forestry and its influence in the Mekong Region. *Watershed*, 6(2), 25-34. (Retrieved from http://chrislang.org/0_11/01/blinded-by-science-the-invention-of-scientific-forestry-and-its-influence-in-the-mekong-region/)
- MOFSC. 2014. Scientific Forest Management Guideline, 2014. Nepal: Ministry of Forest and Soil Conservation.

- MOFSC. 2015. Forestry Sector Strategy (2016 – 25). Ministry of Forest and Environment, Government of Nepal
- Nightingale, A. 2005. 'The expert taught us all we know': Professionalization and Knowledge in Nepalese Community Forestry, *Antipode*, 37 (3), 581-604.
- Ojha, H. 2006. Techno-Bureaucratic Doxa and the Challenges of Deliberative Governance - The Case of Community Forestry Policy and Practice in Nepal " *Policy and Society* 25(2): 131-175.
- Oli, O.B. 2012. Assessing the Impact of Forest Management Activities on Plant Species Diversity and Growing Stock. A thesis submitted in the partial fulfillment for the requirement of the bachelor of science in forestry. Institute of Forestry, KAFCOL, Nepal.
- Paudel, K.C. 2017. Silviculture for Forest Management in Nepal. In Acharya K.P., Aryal H., Gautam, L., and Gurung A. (EDs). Paper presented at First National Silviculture (pp. 51- 57) Department of Forests, Kathmandu, Nepal
- Parajuli, D.P and Amatya, S.M. 2001. Thinning in Natural Forests: an Experience from Nepalgunj Forest Development Project. *BankoJanakari*, 11(2): 42-43.
- Paudel, G. (2018). Scientific Forest Management. The RISING NEPAL (Retrieved from <http://therisingnepal.org.np/news/946>)
- Pesonen, P. and Rautiainen, O. 1995. A Strategy for Managing Tarai National Forest. *BankoJanakari*, 5(2): 59-63.
- Rutt, R. L., Chhetri, B. B. K., Pokharel, R., Rayamajhi, S., Tiwari, K. and Treue, T. 2015. The scientific framing of forestry decentralization in Nepal. *Forest Policy and Economics*: 60: 50-61.
- Shrestha, K. and Amatya D. (2000). Protection versus Active Management of Community Forests. Community Forestry in Nepal: Proceeding of the Workshop on Community Based Forest Resource Management, Godawari, Lalitpur
- Shrestha, K. and D. Amatya (2001) Protection Versus Active Management of Community Forest: In: Community Forestry in Nepal: Proceedings of the Workshop on Community Based Forest Resource Management, November 20–22, 2000. 3–17 pp. Joint Technical Review Committee, Kathmandu.
- Skarner, G. 2000. Community Forest Management Aspects of the Terai Region of Southern Nepal. A paper presented in the national workshop on: Management of Terai and Inner Terai Forests. Feb 11-12, 2000, Kathmandu: Nepal Foresters' Association.
- Suwal, M.R. 2004. Silviculture Demonstration Plots: Means for Promoting Community-based Silviculture, Twenty Five years of Community Forestry
- Van Schoubroeck, F.H.J., Sah, R.N. and Sigdel, H. 2004. Linking the Forestry Sector Financial System with Local Government Institutions. *BankoJanakari*, 14(1): 3-12.

भाग २

विविध जानकारीहरू

---

१. नेपालका विभिन्न वन व्यवस्थापन पद्धतिहरूको तथ्यांकीय मूलक

संकलन तथा सम्पादन

रोजिना श्रेष्ठ

रेन्जर वन विभाग

तथ्यांक अध्यावधिक गरिएको मिति : २०७५/२/४

क्र. सं.	वनको प्रकार	संख्या (वटा)	क्षेत्रफल (हेक्टर)	संलग्न घरधुरी संख्या	कैफियत
१	सामुदायिक वन	२२,२६६	२२,३७,६७०.५२४	२९,०७,८७१	
२	साभ्केदारी वन	३०	७६,०१२.२६	८,६४,०१५	
३	कबुलियती वन (विपन्नमुखी)	७,४८४	४३,३१७	७१,७५३	
	कबुलियती वन (व्यवसायिक)	२२	६४०		
४	निजी वन	२,४५८	२,३६०		
५	धार्मिक वन	३६	२०५६		
६	संरक्षित वन	१०	१९०८०९.४३		
	प्रस्तावित संरक्षित वन	६	१३७८३३.४९		
७	संरक्षित क्षेत्र	२०	३४,४१९.७५		

स्रोत: वन विभाग

२. नेपालमा भएका सामुदायिक वनहरूको वितरण

तथ्याङ्क अद्यावधिक गरिएको मिति : २०७५/०२/०४

क्र. सं.	जिल्लाको नाम	सा.व.को संख्या	हस्तान्तरित क्षेत्रफल (हेक्टर)	लाभान्वित घरधुरी (संख्या)
1	Achham	396	41253.78	62881
2	Arghakhanchi	०	29696.54	०
3	Baglung	०	32091.81	69485
4	Baitadi	352	30315.51	32373
5	Bajhang	383	33121.2	38710
6	Bajura	296	18810.9	38297
7	Banke	116	21825.76	30593
8	Bara	०	8102.86	11761
9	Bardiya	312	20320.32	55031
10	Bhaktapur	56	1643.75	8610
11	Bhojpur	562	42220.18	52571
12	Chitwan	४	21166.46	43313
13	Dailekh	373	27473.14	40192
14	Dandeldhura	473	52778.52	37240
15	Dang	518	103243.36	97922
16	Darchula	169	6616.54	10642
17	Dhading	711	31940.49	73136
18	Dhankuta	386	30398.82	45123
19	Dhanusha	०	8856.45	०
०	Dolakha	376	28136	53212
21	Dolpa	51	8484.49	4756
2	Doti	392	43553.93	29829
23	Gorkha	489	29549.65	61508
२	Gulmi	449	18323.88	61351
३	Humla	४	27197.94	7364
26	Ilam	236	47375.65	34612
७	Jajarkot	269	46821.49	28519
४	Jhapa	59	15797.11	46472
29	Jumla	201	39024	20974
30	Kabhrepalanchowk	३	29008.35	63908
31	Kailali	३	58020.37	118868
32	Kalikot	209	15720.18	23850
33	Kanchanpur	136	19305.25	33604
34	Kapilbastu	119	12663.2	30230
35	Kaski	501	19336.6	46390
36	Kathmandu	176	5329.38	17135
37	Khotang	411	163889.01	51363

38	Lalitpur	203	11125.06	15189
39	Lamjung	334	20225.87	९
०	Mahottari	७	7557.13	12384
41	Makwanpur	406	68504	९
२	Manang	17	6588.04	12384
43	Morang	131	20403.91	58956
4	Mugu	91	11345.99	1122
५	Myagdi	309	24202.86	57981
46	Nawalparasi	०	30318.8	9364
७	Nuwakot	369	25590.11	35832
८	Okhaldhunga	348	29940	35100
49	Palpa	672	35961.08	41608
६	Panchthar	०	13767.3	46404
51	Parbat	382	13469.29	57071
३	Parsa	4	7.51	17906
53	Pyuthan	430	54040.2	44464
५	Ramechhap	414	31683.33	869
5	Rasuwa	2	5549.63	57281
56	Rauthat	43	7256.21	54041
७	Rolpa	630	50331.68	4907
८	Rukum	512	33000.57	10313
59	Rupandehi	103	15471.04	55155
60	Salyan	589	58619.81	51649
61	Sankhuwasabha	291	31814.97	29527
62	Saptari	132	17940.61	29527
63	Sarlahi	7	13260	31579
64	Sindhu Palchowk	३	26592.3	12467
65	Sindhuli	०	88530.61	63861
66	Siraha	102	14662.29	57786
67	Solukhumbu	184	27291.03	16210
68	Sunsari	68	9752.5	27218
69	Surkhet	438	81617.49	34422
०	Syangja	512	15474.48	62739
71	Tanahu	613	42329.41	३
२	Taplejung	112	7336	66274
73	Terahathum	337	18964.08	३
७	Udaypur	345	77732.46	28364
	TOTAL	६	६	60837

स्रोत : सामुदायिक वन महाशाखा, वन विभाग

३. नेपालमा भएका संरक्षित वनहरूको विवरण

तथ्याङ्क अद्यावधिक गरिएको मिति : २०७४/१२/८

सि.नं	प्रदेश	जिल्ला	संरक्षित वनको नाम	संरक्षित वन घोषणा भएको मिति	संरक्षित वनको क्षेत्रफल हेक्टरमा	कैफियत
१	प्रदेश ७	कैलाली	बसन्ता	२०६८/११/१५	६९००१.००	
२		कंचनपुर	ललभाडी-मोहना	२०६८/११/१५	२९६४२.००	कंचनपुर, कैलाली
३	प्रदेश ६	सुर्खेत	काँक्रेविहार	२०५९/०१/३०	१७५.००	
४	प्रदेश ५	बर्दिया	खाता	२०६८/११/१५	४५०४.००	
५		गुल्मी	मदाने	२०६७/११/१६	१३७६१.००	
६			रेसुङ्गा	२०७४/११/२८	१९२८१.३७	
७			थाप्ले सत्यवती			
		सालिमेदह	२०७४/११/२८	३७८४३.०६		
८	प्रदेश ४	कास्की	पञ्चासे	२०६८/११/१५	५७७६.००	कास्की, पर्वत, स्याङ्जा
९	प्रदेश ३	चितवन	बरण्डाभार	२०६८/११/१५	१०४६६.००	
१०	प्रदेश २	धनुषा	धनुषाधाम	२०६९/१०/०४	३६०.००	
जम्मा					१९०८०९.४३	
प्रस्तावित संरक्षित वनहरू						
११	प्रदेश १	तेह्रथुम	तिनजुरे मिल्के जलजले (तेह्रथुम, संखुवासभा, ताप्लेजुङ)	राजपत्र घोषणाको लागि मिति २०७१/०३/२५ मा मन्त्रालयमा पेश	५८२३३.००	२०६९/१२/१९ को विभागिय निर्णयले कार्ययोजना स्विकृत
१२	प्रदेश ७	डडेल्धुरा	महाभारत		५३०१४.००	
१३	प्रदेश ५	प्युठान	गौमुखी		१८०३८.००	
१४	प्रदेश १	सुनसरी	रामधुनी		२०५४.००	
१५	प्रदेश १	उदयपुर	रौता	राजपत्र घोषणाको लागि मिति २०७१/१०/२८ मा मन्त्रालयमा पेश	१३४२.००	
१६	प्रदेश ५	कपिलवस्तु	शिवगढी सुराईनाका		५१५२.४९	
जम्मा					१३७८३३.४९	
कुल जम्मा					३२८६४२.९२	

स्रोत: राष्ट्रिय वन महाशाखा, वन विभाग

४. नेपालमा भएका सामुदायी वनहरूको वितरण

तथ्याङ्क अद्यावधिक गरिएको मिति : २०७५/०२/१५

प्रदेश	जिल्ला	सामुदायी वनको नाम	स्वीकृत मिति	शसोधन स्वीकृत मिति	योजना अवधी		गा.वि.स.र न.पा.	कार्य योजना स्वीकृत भएको					
					आ.व.	वर्ष		पहिलोपटक स्वीकृत आ.व.	कार्ययोजना स्वीकृत आ.व.	अन्तिम स्वीकृत आ.व.	क्षेत्रफल (हे.)	संलग्न घरधुरी	लाभान्वित जनसंख्या
१	मोरङ	लाठीभाडा	२०७१/०१/२५		०७/७२-८०/८१	१०	७/०	०७०/७१	०७०/७१	०७०/७१	१६८४.७४	१४२०६	५५६४७
		पथरी शनिश्चरे	२०७३/०६/११		०७३/७४-०८२/८३	१०	१३/३		नयाँ	०७३/७४	२३१५.९६	५१३३३	११९९०८
		लोहान्द्रा केरावारी	२०७३/०९/२१		०७३/७४-८२/८३	१०	१३/२		नयाँ	०७३/७४	१६१५.४२	३२८३६	१५१६०९
		बेलवारी चिसाइ	२०७४/०१/२२		०७४/७५-८३/८४	१०	३/४		नयाँ	०७४/७५	१६४६.६४	३५९९७	१९३३६१
२	बारा	सहजनाथ	२०६६/०१/०६	२०७१/११/१०	०७/७२-०८०/८१	१०	३०/०	०६१/६२	०७१/७२	०७१/७२	४३५६.२७	१९४४८	१३०९०२
		हलखोरिया	२०६६/०१/०६	२०७१/१०/१९	०७/७१-२८०/८१	१०	२५/१	०६३/६४	०७१/७२	०७१/७२	१९३८.४६	३४४२६	२२०२५२
		तामागढी	२०६९/०३/१८		०६८/६९-७७/७८	१०	२३/०	०६८/६९	०६८/६९	०६८/६९	२५८०.००	१८०३२	१११४८३
		गढिमाई	२०७३/०२/०२		२०७२/७३-८१/८२	१०	१५/०		०७२/७३	०७२/७३	९९८.३२	१६२५७	१०९२५०
२	पर्सा	सवैया	२०६७/०१/२७	२०७२/०९/०८	२०७२/७३-८१/८२	१०	१५/१	०६१/६२	०६६/६७	०७२/७३	३१८८.६०	३९७७४	२४१८०८
		विन्दवासिनी	२०६७/०१/२७		०६६/६७-७०/७१	५	३०/०	०६६/६७	०६६/६७	०६६/६७	४२८९.००	२१७०६	१४०८३५
२	रौतहट	रंगपुर	२०६८/०९/११		०६८/६९-७७/७८	१०	२४/१	०६८/६९	०६८/६९	०६८/६९	३४९४.६९	३४५३५	२०७७४८
		जंगलसहिया	२०६७/०४/०५		०६६/६७-७०/७१	५	४०/०	०६६/६७	०६६/६७	०६६/६७	४०४९.५६	३४९५६	२२४४३२
		रामलाल बुन्दावन	२०६८/०९/११		०६८/६९-७२/७३	५	३०/०	०६८/६९	०६८/६९	०६८/६९	३८५३.५९	२४२६९	१५४२५२

२	महोत्तरी	वाकेमरहा	२०७४।१।१६		०६५/६६-६९/७०	५	३५/१	०६५/६६	०६५/६६	०७४/७५	२२६३.४६	४८४९७	२८३९०३			
		टुटेश्वरनाथ	२०६६।१२।०१	२०७४।१।१६	०७४/७५-८३/८४	१०	२१/०	०६६/६७	०६६/६७	०७४/७५	९९८.१०	३०५४४	१६७३६५			
		गढन्ता-वर्दिवास	२०६८।०३।१५	२०७४।१।१६	०६७/६८-७१/७२	५	२२/०	०६७/६८	०६७/६८	०७४/७५	११७७.२२	३२१५६	१७२४६७			
२	सर्लाही	फूलजोरवावा	२०६७।०१।०२	२०७३।०२।२३	२०७२/७३-८१/८२	१०	१९/१	०६६/६७	०६६/६७	०७२/७३	२५८९.५७	२७९५३	१६१७३०			
		लालबन्दी	२०६९।०८।०१		०६९/७०-७८/७९	१०	४१/१	०६९/७०	०६९/७०	०६९/७०	१६५०.५०	४०७७०	२३७२४८			
		जानकीनगर	२०७४।०८।२८		०७४/७५-८३/८४	१०	३/६		नयाँ	०७४/७५	१२९४.२७	४९७४३	१३७६१९			
२	धनुषा	जलाइघ	२०७२।०३।१३		०७१/७२-८०/८१	१०	२०/१	०७१/७२	०७१/७२	०७१/७२	२१९०.७३	२७१२३	१४८००३			
४	नवलपरासी	मध्यविन्दु	२०७२।०२।१४		०७१/७२-८०/८१	१०	२/१	०७१/७२	०७१/७२	०७१/७२	५८५.७५	३४८९	१६२७४			
५	नवलपरासी	बुद्धशान्ति	२०६८।०२।२९	२०७२।०१।३०	०७१/७२-०८०/८१	१०	९/१	२०७१/७२	२०७१/७२	२०७१/७२	१७८१.३२	१४४२२	६३७७६			
५	कपिलवस्तु	तिलौराकोट	२०६९।१०।०९		०६९/७०-७८/७९	१०	२३/१	०६७/६८	०६९/७०	०६९/७०	६६१२.६०	२२६२२	१४८६३१			
		गौतमबुद्ध	२०६८।०६।०४		०६७/६८-७६/७७	१०	१०/०	०६७/६८	०६७/६८	०६७/६८	३७४३.४२	८९१९	६२२२६			
		कपिलवस्तु	२०६९।१०।१५		०६८/६९-७७/७८	१०	१९/०	०६८/६९	०६८/६९	०६८/६९	५०८७.४३	७२९३२	१०५३६५			
		मायादेवी	२०७०।१२।१०	२०७४।०७।२३	०६९/७०-७८/७९	१०	१५/०	०७०/७१	०७०/७१	०७०/७१	१७४०.१२	१६६९०	१०३५४७			
		शिवराज	२०७३।०७।०७		०७३/७४-०८२/८३	१०	२/१		नयाँ	०७३/७४	१५०९.५०	८६५२	५४३६१			
५	रुपन्देही	लुम्बिनी	२०६७।०४।०५	२०७१।०१।२९	०७१/७२-०८०/८१	१०	१६/०	२०६६/६७	२०६९/७०	०७१/७२	१३२१.००	२५९३४	१६५१५७			
		देवदह	२०७३।१०।२८		०७३/७४-८२/८३	१०	५/२		नयाँ	०७३/७४	७६४.२४	२४५२२	१२२२२२			
७	कैलाली	वाह साभेदारी वन	२०६८।११।२९	२०७३।११।३०	०७३/७४-०८२/८३	१०	७/१	०६८/६९	०६८/६९	०७३/७४	१६९१.७९	३१२७२	१६३६५७			
कूल जम्मा														७३०१२.२६	८६४०१५	४३७५०३८

स्रोत: राष्ट्रिय वन महाशाखा, वन विभाग

प. अतिक्रमित वनक्षेत्रको अद्यावधिक तथ्याङ्क (आ.व.२०७३/७४ सम्म)

सि.नं.	जिल्लाको नाम	जम्मा क्षेत्रफल (हे.)	अतिक्रमणको किसिम र क्षे.(हे.)		संलग्न घरधुरी	घर टहरा संख्या	गा.वि.स. संख्या	स्थान संख्या	कैफियत
			ब्यक्तिगत	संस्थागत					
१	तेह्रथुम	३७.८	३७.८		२५०		१५	२१	
२	काठमाण्डौ	३५.४४	२३.५४	११.९९	४०४१	१४			१४ ब्यक्तिगत घर तथा थुप्रै विद्यालय भवन
३	दैलेख	११५.३१			३५४	२९	२८		वि.सं.२०३० देखि यता
४	रसुवा	२९.४			८७	१४	७		वि.सं.२०५८ देखि यता
५	काम्रेपलाञ्चोक	२५७.७८	१७९.९	७७.९१	६२९	३८५			
६	डडेल्धुरा	४०९.५५			८०४			१००	
७	नुवाकोट	८४			२३०	२१४		५६	
८	पर्वत	५०			४०				
९	पाल्पा	१६.५			२९				
१०	दाङ्ग	२६९३.१	२६९३		६०६५	६०६५		२२८	
११	महोत्तरी	६८०							
१२	भक्तपुर	७.४			१९१				
१३	बारा	११९.४			२६१२	२६१२		५३	
१४	खोटाङ	३४.७५				६			
१५	मोरङ	६८०.९१			४९०२			१०१	
१६	रौतहट	२८७४.९							
१७	सल्यान	१८५१.८							
१८	कञ्चनपुर	६२९०			१०७५३				
१९	रुपन्देही	८३४६			१५५९९				
२०	रुकुम	२१८.५			९३९				
२१	डोटी	३५							
२२	उदयपुर	७४३८							
२३	भोजपुर	६८.६८			२४२				
२४	कैलाली	२१४८४			३४७६६				
२५	सुर्खेत	६५३.७५							
२६	भापा	२०६५.५			५०४५				
२७	सोलुखुम्बु	७७.५२			२९५				

२८	सुनसरी	१७९१			३९०९				
२९	सिराहा	११२२							
३०	पर्सा	३८१.५							
३१	ईलाम	१८२४							
३२	बैतडी	१०							
३३	अर्घाखाँची	१७.७५							
३४	कपिलवस्तु	१०६३८							
३५	धनकुटा	२०१					२३	७७	
३६	नवलपरासी	६७५८.५			१५०००				
३७	संखुवासभा	१२०			३०४		१७		
३८	ताप्लेजुङ	२			२६	२६	३		हाङ्गदेवा गा.वि.स., थुरुम्बु गा.वि.स.र पाथिभरा गा.वि.स.अन्तर्गत
३९	ओखलढुंगा	७			१७		३	४	
४०	पाँचथर	३४.४					२३६	५	८
४१	चितवन	१४२०			९७८६	९७८६			७७३ पक्किघर, १४७३ काठेघर र ३७७० फूसको घर
४२	सर्लाही	३३६.९							
४३	धनुषा	९३४					२२४६	१७	
४४	सिन्धुली	११२५.५							
४५	मकवानपुर	३७०९					५९५५		
४६	बाँके	१८३७					२६०६	७०	
४७	लमजुङ	७.८२							
४८	ललितपुर	१७.३८			४६			८	
४९	कालिकोट	३२.५			६७			५	५
५०	दोलखा	२१.५							
५१	जुम्ला	५३५							
५२	बाजुरा	४३			३९४				
५३	तेह्रथुम	४५.८३							
५४	बर्दिया	५५२.४१							
५५	जाजरकोट	१२९०			२९४३				
५६	रामेछाप	१५४.८४			६६९				
५७	धादिङ	१९.५५			२००				
५८	सप्तरी	७.२५							
५९	बागलुङ	६०							
६०	सिन्धुपाल्चोक	१९३							
६१	गुल्मी	१६८०							
	जम्मा	९४६५९			१२१२३४	३०१९४	११४	७४०	

स्रोत : राष्ट्रिय वन महाशाखा, वन विभाग

६. वन क्षेत्रको जग्गा विभिन्न संघसंस्थाहरूलाई विभिन्न मितिमा उपलब्ध गराएको वितरण (आ.व.२०७३/७४ मात्र)

क्र.स.	वर्ग	स्थान (जिल्ला)	वन क्षेत्रको जग्गा उपलब्ध गराएको संस्थाको नाम ठेगाना	विस्तृत ठेगाना	जम्मा क्षेत्रफल (हे)	स्थायी	अस्थायी क्षेत्रफल	म.प. को निर्णय मिति	आ.व.
2	3	गोरखा	दरौदी ए साना जलविद्युत आयोजनाको ३३ के.भि. विद्युत प्रसारण लाईन आयोजना कालिका पावर कम्पनी लि. बालुवाटार, काठमाण्डौ	गोरखा जिल्ला	०.०९२	0.002	0.090	2073.05.16	2073.74
3	3	इलाम	जोगमाई साना जलविद्युत आयोजना (७.६ मे.वा) सान्धि ईनर्जी प्रा.लि. नागपोखरी, काठमाण्डौ	इलाम जिल्ला नयाँबजार, फिक्कल र नामसालिङ गा.वि.स.	१.४			2072.1028	2072.73
4	13	सुनसरी र उदयपुर	नदाहा कोशीपुल, चतरा, रूपनागर सडक आयोजना निर्माण नदाहा कोशीपुल चतरा रूपनागर सडक आयोजना	सुनसरी उदयपुर	८२.४४			2073.05.29	2.73.74
5	13	डडेल्धुरा	बागबजार बगरकोट सडक आयोजना संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	डडेल्धुरा जिल्लाको अमरगढी न.पा र बगरकोट गा.वि.स.	३०.०२			2073.6.06	2073.74
6	13	काठमाण्डौ र मकवानपुर	थानकोट चित्ला ^१ सडक आयोजना सडक विभाग	काठमाण्डौ र मकवानपुर	३.०९१			2073.07.11	2073.74
7	3	धनुषा, सिराहा र सप्तरी	हेटौंडा ढल्केवर दुहवी २००के.भी.विद्युत प्रसारण लाईन आयोजना नेपाल विद्युत प्राधिकरण	धनुषा, सिराहा र सप्तरी	७०.६२			2073.7.5	2073.74
8	3	संखुवासभा	माथिल्लो पिलुवाखोला २ जलविद्युत आयोजना (४.७२) मे.वा मेन्छियाम हाईड्रोपावर प्रा.लि. लैनचौर काठमाण्डौ	संखुवासभा जिल्ला चैनपुर ५	२.५९६२	1.700	0.896	2073.08.26	2073.74

9	3	संखुवासभा	अरूण तेस्रो जलविद्युत आयोजनाको प्रवेश मार्ग निर्माण तथा संचालन एसजेभिएन अरूण ३ पावर डेभलपमेण्ट कम्पनी प्रा.लि.	संखुवासभा जिल्ला दिदिङ र नुम गा.वि.	५.०१			2072.06.14	2072.73
10	3	पर्वत	कुस्मा तल्लोमादि १३२ के.भी विद्युत प्रसारण लाईन आयोजना नेपाल विद्युत प्राधिकरण	पर्वत जिल्ला कुश्मा नगरपालिका	९.४३			2073.09.21	2073.74
11	13	सुनसरी	धरान खानेपानी आयोजना धरान उपमहानगरपालिका र शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग	जिल्ला सुनसरी, धरान उपमहानगरपालिका वडा नं.८,१४ र १७	०.४११३			2073.09.27	2073.74
12	13	सुर्खेत	भृप्रा र्वहत खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना खानेपानी तथा ढल निकास विभाग, पानी पोखरी	सुर्खेत जिल्ला वीरेन्द्रनगर न.पा.वडा नं.१,३, १७ र २१ र काँके विहार	०.१०१			2073.09.14	2073.74
13	13	सुनसरी र उदयपुर	नदाहा कोशीपुल, चतरा, रूपनागर सडक आयोजना निर्माण नदाहा कोशीपुल चतरा रूपनागर सडक आयोजना	सुनसरी उदयपुर	३६.४८			2073.11.03	2073.740
14	3	रामेछाप	सानो मिलती खोला साना जलविद्युत आयोजना सानो मिलती खोला हाईड्रोपावर क.लि. बासवारी काठमाण्डौ	रामेछाप जिल्ला फुलासी ५ र ७	१.७			2073.11.03	2073.740
15	13	सर्लाही र माहोत्तरी	मेची महाकाली विद्युतीय रेलमार्ग आयोजना	सर्लाही र महोत्तरी जिल्ला, सागरनाथ वन विकास परियोजना	५०.५८			2073.12.3	2073.740
16	12	रुपन्देही	भारतीय पेन्सन पेईङ्ग अफिस भारतीय राजदुतावास, काठमाण्डौ	रुपन्देही जिल्ला बुटवल उपमहानगर पालिका १ र ४	०.७			2073.11.17	2073.74
17	10	मोरङ	नेपाली सेनालाई लेटाङ्ग टुके वनको जैविक विविधता र पर्यावरणीय अवस्था जर्गेना गर्न र अतिक्रमण हुनबाट बचाउन	मोरङ्ग जिल्ला लेटाङ्ग गा.वि.स	८७.८५			2073.1.23	2072.730

18	3	वैतडी, डडेल्धुरा, डोटी, कैलाली	चमेलिया जलविद्युत आयोजनाको १३२ के.भी.विद्युत प्रसारण लाईन आयोजनाको १३२ के.भी. प्रसारण लाईन माथि ढलेर हानी नोक्सानी पुरयाउने खतराजन्य रुखहरु हटाउने	वैतडी, डडेल्धुरा, डोटी, कैलाली				2073.11.25	2073.74
19	3	नुवाकोट	तल्लो तादी खोल जलविद्युत अयोजना बुद्धभूमि नेपाल हाईड्रोपावर कम्पनि	नुवाकोट थप्रेक ४	१.७३	1.250	0.480	2073.11.17	2073.74
20	7	नवलपरासी	सावोत्तम सिमेन्ट प्रा.लि.लाई चुन ढुङ्गा भण्डारणको लागि	नवलपरासी रामनगर गा.वि.स.५	४.९५			2073.11.17	2073.74
21	3	संखुवासभा	श्री अपर हेवाखोला हाईड्रोपावर कम्पनी लि. हेवाखोला सना जलविद्युत आयोजना	जलजला गा.वि.स.५ र सिद्धपोखरी गा.वि.स.३ ५ र ६ अन्तरगत ४ वटा सा.व.	२.३७			2073.11.25	2073.74
22	7	पाल्पा	सत्यवती खानी उत्खनन प्रा.लि.	पाल्पा जिल्ला कोलडाँडा ९ सिमल्दी सा.व.	४.९६			2073.11.3	2073.74
23	13	सिन्धुली , मकवानपुर	सडक विभाग, धरान चतरा गाईघाट सिन्धुली हेटौडा सडक योजना - पश्चिम खण्ड) को सडक स्तान्नीती	सिन्धुली मकवानपुर	११६.७८			2073.12.29	2073.74
24	3	खोटाङ	दुधकोशी पावर कम्पनी प्रा.लि.लाई रावाखोला जलविद्युत आयोजना निर्माण	खोटाङ साविक हौचुर गा.वि.स.४ र ५	५.१७	4.050	1.120	2074.01.07	2073.74
25	13	सिन्धुली , मकवानपुर	सडक विभाग, धरान चतरा गाईघाट सिन्धुली हेटौडा सडक योजना -पूर्वी खण्ड) को सडक स्तान्नीती	उदयपुर र सिन्धुली	१८८.४९			2074.1.21	2073.74
26	13	रौटहट	वागमती सिंचाई आयोजना, नहर निर्माण	साविक चन्द्रपुर गा.वि.स. वडा नं ९, दोभान सा.व.	१.५			2074.1.21	2073.74
27	3	संखुवासभा	रिभरफल्स हाईड्रोपावर डेभलपमेण्ट प्रा.लि. लाई डाउन पिलुवा खोला साना जलविद्युत आयोजना निर्माण	साविक आँखीभूई मम्मिलड र वानेश्वर गा.वि.स हरुमा रहेका तीन ओटा सा.व.समेतको रा.व.	५.३३४	4.674	0.660	2074.1.7	2073.74
28	13	धादिङ	सिंचाई विभाग, काशीटार खुमटार सिंचाई योजना	खरी गा.वि.स. ५ र ६ मा रहेको तीन वटा सा.व.	२.२			2074.1.21	2073.74

29	7	ललितपुर	यूनाइटेड सिमेन्ट प्रा.लि.	लेले गा.वि.स. ४	०७१			2074.2.24	2073.74
30	13	नवलपरासी	सडक विभाग, उत्तर दक्षिण राजमार्ग कालिगण्डकी कोरिडर अन्तर्गत पर्ने गैडाकोट पिपलडाँडा सडक योजना	नवलपरासी गैडाकोट वडा नं.३-९	१३.६१			2074.1.21	2073.74
31	3	लमजुङ्ग	हिमालयन पावर पार्टनर प्रा.लि.लाई दोर्दी खोला ज.वि.आ. निमाठा	चिती गा.वि.स.७	०.२६५			2073.12.29	2073.74
32	3	सोलुखुम्बु	श्री पान हिमालय इनर्जी प्रा.लि.लाई ज.वि.आ.निर्माण	सुखेविर्खे सा.व.र भकान्जे सा.व.	१०.६८५	10.685		2074.1.21	2073.74
33	5	कैलाली	आयुर्वेद विभागलाई सुदूरपश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय आयुर्वेद चिकित्सालय	गेटा गा.वि.स.वडा नं.९, राजपुर, दिलासेनी शिवमन्दिर सा.व.	१.३			2069.10.12 ra 2073.12.29	2073.74
34	7	वैतडी,	भागेश्वरी मिनरल्स प्रा.लि.लाई खरि खनिज उत्खननका लागि	वैतडी, कोटपटेरा गा.वि.स. ९	२.१६			2074.2.4	2073.74
35	3	सर्लाही र माहोत्तरी	नेपाल विद्युत प्राधिकरण	सर्लाही र महात्तरीको राष्ट्रिय वन क्षेत्र	१४६.८८	3.064	143.824	2074.01.07	2073.74
36	3	सोलुखुम्बु	श्री नुम्बुर हिमालय हाईड्रोपावर प्रा.लि.	सोलुखुम्बु	१.५५९			2074.01.27	2073.74
37	13	दोलखा	श्री जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय, जिल्ला प्राविधिक कार्यालय ग्रामिण पुनर्निर्माण पनुस्थापना आयोजना, चरिकोट	दोलखा	१३.०६			2073.10.20	2073.74
38	7	मकवानपुर	श्री ताराचन्द्र केडिया, कालीमाटि १३ काठमाण्डौ	मकवानपुर	४.९९			2073.09.27	2073.74
39					९११.२२				

स्रोत: राष्ट्रिय वन महाशाखा, वन विभाग

**७. वन विभागबाट साइटिस सर्टिफिकेट जारी भई विदेश निर्यात भएका
जडीबुटीहरूको वितरण (सन् २०१३, २०१४, २०१५, २०१६, २०१७)**

CITES Certificate Issued 2013

SN	Appendix	Species	Botanical Name	Description (Extraction)	Quantity (KG)	Source	Import Country	Purpose
1	II	Jatamansi	Nardostachys grandiflora	Marc	103927.59	Wild		Trade
2	II	Jatamansi	Nardostachys grandiflora	Oil	2404	Wild	India	Trade
3	II	Jatamansi	Nardostachys grandiflora	Marc	24507	Wild	Pakistan	Trade
4	II	Jatamansi	Nardostachys grandiflora	Oil	25	Wild	USA	Trade
5	II	Jatamansi	Nardostachys grandiflora	Oil	180	Wild	Switzerland	Trade
6	II	Sunakhari (Orchids)	Cymbidium iridioides d.dron	Plant with Flower	3 pcs	Artificial Propagated	Japan	Display and Exhibition
			Cymbidium spp	Plant with Flower	6 pcs	Artificial Propagated		
			Coelogyne nitida lindl.	Plant with Flower	5 pcs	Artificial Propagated		
			Octochilus fuscus lindl	Plant with Flower	4 pcs	Artificial Propagated		
7	II	Sunakhari (Orchids)	Dendrobium fimbriatum	Dry stem	2802.11	Wild	Thailand	Trade
			Dendrobium aphyllum	Dry stem				
			Dendrobium amoenum	Dry stem				
8	II	Sunakhari (Orchids)	Dendrobium fimbriatum	Dry stem	6506.8	Wild	Thailand	Trade
			Dendrobium aphyllum	Dry stem				
			Dendrobium amoenum	Dry stem				
9	II	Sunakhari (Orchids)	Dendrobium transpans walle.ex, lindl.	Root and stem	650	Private Cultivated	China	Trade
			Dendrobium eriifolium griff	Root and stem	346.5			
10	II	Himalayan Yew	Taxus wallichiana	Extract 10-DAB-III Herbal Powder	4.25	Wild	India	Trade
11	II	Himalayan Yew	Taxus wallichiana	Extract 10-DAB-III Herbal Powder	0.25	Wild	UAE	Trade
12	II	Kutki	Neo-pichrorhiza scorpnulariifolia	Root and stem	28350.4	Wild	India	Trade

Jatamansi Marc (Wild)	128434.59	KG
Jatamansi Oil (Wild)	2609	KG
Lauth Salla DAB (Wild)	4.5	KG
Orchid Dry stem (Wild)	9308.91	KG
Orchid Dry stem (Cultivated)	996.5	KG
Kutki (Wild)	28350.4	KG

CITES Certificate Issued 2014

S.N	Appedices	Local Name	Botanical Name	Description (Extract)	Quantity (KG)	Sources	Country of Export	Purpose
1	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Marc	211622.00	W	India	T
2	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Marc	64400.00	W	Pakistan	T
3	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Marc	2850.00	W	Bangladesh	T
5	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Oil	3117.00	W	India	T
6	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Oil	135.00	W	USA	T
7	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Oil	100.00	W	Switzerland	T
8	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Oil	84.00	W	France	T
9	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Oil	40.00	W	Germany	T
10	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Oil	10.00	W	UK	T
11	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Oil	20.00	W	Belgium	T
12	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Oil	50.00	W	UAE	T
13	II	Himalayan yew	<i>Taxus wallichina</i>	Extract 10-DAB-III Herbal Powder	0.25	W	India	T
14	II	Himalayan yew	<i>Taxus wallichina</i>	Extract 10-DAB-III Herbal Powder	0.50	W	Japan	T
15	II	Himalayan yew	<i>Taxus wallichina</i>	Extract 10-DAB-III Herbal Powder	21.00	W	UAE	T
16		Kutki	<i>Neo-Pichrorhiza scropanulariifolia</i>	Stem	5400.00	W	India	T
17	II	Orchids	<i>Dendrobium eriifolium griff</i>	Stem	2378.20	W	Thailand	T

Jatamansi Marc (Wild)	278872
Jatamansi Oil (Wild)	3556
Lauth Salla DAB (Wild)	21.751
Orchid Dry stem (Wild)	2378.2
Kutki (Wild)	5400.00

CITES Certificate Issued 2015

S.N	Appedices	Local Name	Botanical Name	Description (Extract)	Quantity (KG)	Sources	Import Country	Purpose
1	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Marc	193347.00	W	India	T
2	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Marc	44610.00	W	Pakistan	T
3	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Oil	2651.00	W	India	T
4	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Oil	10.00	W	USA	T
5	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Oil	95.00	W	France	T
6	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Oil	20.00	W	Germany	T
7	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Oil	168.00	W	UK	T
8	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Oil	216.50	W	Belgium	T
9	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Oil	3.00	W	South Korea	T
10	II	Himalayan yew	<i>Taxus wallichina</i>	Extract 10-DAB-III Herbal Powder	30.00	W	United Arab Emirates	T
11	II	Orchids (wild)	<i>Dendrobium eriifolium griff</i>	Stem	2520.00	W	Thailand	T
12	II	Orchids (Artificial)	<i>Dendrobium transparens</i>	Stem	700.00	A	China	T

Spikenard	Jatamansi Marc (Wild)	237957.00
Spikenard	Jatamansi Oil (Wild)	3163.50
Himalayan Yew	Lauth Salla 10 DAB Extract (Wild)	30
Orchids	Orchid Dry stem (Wild)	४
Orchids	Orchid Dry stem (Artificial Propagation)	700.00

CITES Certificate Issued 2016

S.N	Appedices	Local Name	Botanical Name	Order	Family	Term	Quantity (KG)	Sources	Importer		Exporter	Purpose
									Country	ISO		
1	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Dipsacales	Valerianaceae	Marc (Derivatives)	226159.00	W	India	IN	NP	T
2	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Dipsacales	Valerianaceae	Marc (Derivatives)	97740.00	W	Pakistan	PK	NP	T
3	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Dipsacales	Valerianaceae	Marc (Derivatives)	6360.00	W	Bangladesh	BD	NP	T
4	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Dipsacales	Valerianaceae	Oil	4057.00	W	India	IN	NP	T
5	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Dipsacales	Valerianaceae	Oil	1486.00	W	USA	US	NP	T
6	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Dipsacales	Valerianaceae	Oil	25.00	W	UK	GB	NP	T
7	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Dipsacales	Valerianaceae	Oil	404.00	W	Belgium	BE	NP	T
8	II	Jatmanansi	<i>Nardostachys grandiflora</i>	Dipsacales	Valerianaceae	Oil	1.00	W	Republic of Korea	KR	NP	E
9	II	Himalayan yew	<i>Taxus wallichina</i>	Pinales	Taxaceae	Extract	20.00	W	United Arab Emirates	AE	NP	T
10	II	Orchids (wild)	<i>Dendrobium Amoenum, Dendrobium nobile and Dendrobium spp.</i>	Asparagales	Orchidaceae	Stem	8007.20	W	Thailand	TH	NP	T
11	II	Orchids (Artificial)	<i>Dendrobium transparens</i>	„ „	Orchidaceae	Stem	700.00	A	China	CN	NP	T

Spikenard	Jatamansi Marc-Derivatives (Wild)			330259.00
Spikenard	Jatamansi Oil (Wild)			5973.00
Himalayan Yew	Lauth Salla 10 DAB Extract (Wild)			20.00
Orchids	Orchid Dry stem (Wild)			8007.20
Orchids	Orchid Dry stem (Artificial Propagation)			700.00

CITES Certificate Issued 2017

S.N	Appedices	Local Name	Botanical Name	Order	Family	Term	Quantity (KG)	Sources	Importer		Exporter	Purpose
									Country	ISO		
1	II	Jatmanansi	Nardostachys grandiflora	Dipsacales	Valerianaceae	Marc (Derivatives)	210433	W	India	IN	NP	T
2	II	Jatmanansi	Nardostachys grandiflora	Dipsacales	Valerianaceae	Marc (Derivatives)	83264	W	Pakistan	PK	NP	T
4	II	Jatmanansi	Nardostachys grandiflora	Dipsacales	Valerianaceae	Oil	3946	W	India	IN	NP	T
5	II	Jatmanansi	Nardostachys grandiflora	Dipsacales	Valerianaceae	Oil	818	W	USA	US	NP	T
6	II	Jatmanansi	Nardostachys grandiflora	Dipsacales	Valerianaceae	Oil	25.00	W	France	FR	NP	T
7	II	Jatmanansi	Nardostachys grandiflora	Dipsacales	Valerianaceae	Oil	10.00	W	Germany	DE	NP	T

Spikenard	Jatamansi Marc-Derivatives (Wild)		293697.00
Spikenard	Jatamansi Oil (Wild)		8831.00

८. आ.व. २०७३/७४ मा वन विभाग माफत संचालित कार्यक्रमहरू

क्र.सं.	कार्यक्रमको नाम	प्राथमिकता	जिल्लाहरू	बजेट स्रोत
१	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	P ₁	७४	नेपाल सरकार
२	सामुदायिक तथा कवुलियती वन विकास कार्यक्रम	P ₁	७४	नेपाल सरकार
३	जडीबुटी विकास कार्यक्रम	P ₁	५१, केन्द्र,	नेपाल सरकार
४	बृक्ष सुधार, बृक्षारोपण तथा निजी वन कार्यक्रम	P ₂	केन्द्र, ५ क्षे.व.नि., ७४ जिल्ला	नेपाल सरकार
५	राष्ट्रपति चुरे तराई मधेश संरक्षण कार्यक्रम	P ₁	३१	नेपाल सरकार
६	वन्यजन्तु संरक्षणका लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्द्धन आयोजना	P ₁	१७ जिल्ला केन्द्र, ४ क्षे.व.नि.,	नेपाल सरकार
७	नेपाल ब्यापार एकिकृत रणनीति	P ₁	२	नेपाल सरकार
८	राष्ट्रिय पुन निर्माण कोष		३१	यूरोपियन युनियन

वार्षिक विकास कार्यक्रम
बजेट तर्जुमासंग सम्बन्धित आर्थिक प्रशासन नियम २०(१) बमोजिमको फाराम

बजेट फाराम नं. ६.४.१
रा.यो.आ.फा.नं. १
पाना नं. १/२

आ.नं. २०७३/७४

बजेट उपशीर्षक नं.: ३२११२७

मन्त्रालय: वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय

विभाग/ संस्था: वन विभाग

कार्यक्रम / आयोजनाको नाम: वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्धन आयोजना(वन विभाग (केन्द्र, योजना तथा अनुगमन

स्थान : (क) जिल्ला : महाशाखा।।
काठमाण्डौ

आयोजना शुरु भएको मिति : वि.सं.

आयोजना पुगु हुने मिति : वि.सं.

आयोजना/ कार्यालय पसुखको नाम : हेमताल अर्चाल

१० वार्षिक बजेट (रु): ४.८

क) आन्तरिक : १) नेपाल सरकार ४.८

२) स्थानीय निकाय / संस्था :

३) जनसहभागिता :

(ख) वैदेशिक : अन्दान
ऋण

(ग) सट्टी दर :

(घ) दातृ संस्था :

११ आयोजनाको कुल लागत (रु): ४.८

क) आन्तरिक : १) नेपाल सरकार ४.८

२) स्थानीय निकाय / संस्था :

३) जनसहभागिता :

(ख) वैदेशिक :

१२ गत आ ब सम्मको खर्च (रु) (सोझै भुक्तानी तथा वस्तुगत समेत) ०

(क) आन्तरिक १) नेपाल सरकार :

२) स्थानीय निकाय / संस्था :

३) जनसहभागिता :

(ख) वैदेशिक १) ऋण :

रु. लाखमा

क्र. सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	आयोजनाको कुल क्रियाकलापको			सम्पूर्ण कार्य मध्ये गत आ. व. सम्मको			वार्षिक लक्ष्य			प्रथम त्रैमासिक			दोस्रो त्रैमासिक			तेस्रो त्रैमासिक			कैफियत
				परिमाण	भार	लागत	परिमाण	भार	लागत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	
१	२		३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२
अ)	पूँजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू																					
२.६.४२.२७	मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन सहयोग तथा सहजीकरण(अन्य)	११६११	प्याकेट							१	४.८३	२.८	१	१४.४८	.७	०	२२.९८	१.१	०	२०.६३	१	
क)	पूँजीगत खर्च कार्यक्रमको जम्मा:									०	४.८३	२.८		१४.४८	.७		२२.९८	१.१		२०.६३	१	
आ)	चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू																					
२.१४.४०.४१	सञ्चालित कार्यक्रमको निरीक्षण तथा पृष्ठपोषण(अन्य)	२२४२२	प्याकेट							०	१	४१.६७	२	१	१०.४८	.४	०	१६.६७	.८	०	१४.४८	.७
ख)	चालु खर्च कार्यक्रमको जम्मा:									०	४१.६७	२		१०.४८	.४		१६.६७	.८		१४.४८	.७	
	कुल जम्मा खर्च									०	१००	४.८		२४	१.२		३९.६५	१.९		३५.११	१.७	

वार्षिक विकास कार्यक्रम
बजेट तर्जुमासंग सम्बन्धित आर्थिक प्रशासन नियम २०(१) बमोजिमको फाराम

बजेट फाराम नं .६.४.१
रा.वी.आ.फा.नं .१
पान नं .१/२

वा.नं. २०७३/७४
बजेट उपशीर्षक नं.: ३२९८०८
मन्त्रालय: वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
विभाग/ संस्था: वन विभाग
कार्यक्रम/ बायोचक्रको नाम: सामुदायिक तथा कञ्चिलिपती वन विकास कार्यक्रम(केन्द्र)
स्थान (को) विस्था: काठमाडौं

१० वार्षिक बजेट (रु): ८९.९७
क) वार्षिक: १) नेपाल सरकार ८९.९७
२) स्थानीय विकास / संस्था:
३) जनसहभागिता:

११) बायोचक्रको कुल लागत (रु):
क) वार्षिक: १) नेपाल सरकार ८३.८४
२) स्थानीय विकास / संस्था:
३) जनसहभागिता:

(ख) वार्षिक: १) नेपाल सरकार ८३.८४
२) स्थानीय विकास / संस्था:
३) जनसहभागिता:

(ग) सट्टी दर:
(घ) घातु संस्था:

१२) रात वा ब सम्को खर्च (को) (सोही मुद्दानी तथा बस्तुगत समेत)
क) वार्षिक १) नेपाल सरकार ०
२) स्थानीय विकास / संस्था:
३) जनसहभागिता:
(ख) वार्षिक १) नेपाल सरकार ०

र. सङ्कलन

क्र. सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	आयोजनाको कुल क्रियाकलापको			सम्पूर्ण कार्य मध्ये रात आ. व. सम्मको			वार्षिक लक्ष्य			प्रथम चौमासिक			दोस्रो चौमासिक			तेस्रो चौमासिक			कैफियत
				परिमाण	भार	लागत	परिमाण	भार	लागत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	
अ) पूर्वीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू																						
१	कञ्चिलिपती वन विकास तर्फ											१०.४			९.४							
२.४.१.८	न्यायटप खर्च (net of cost @ 17%)(कार्यालय संचालनसंग सम्बन्धी बन्नु, उपकरण तथा मेचीन औजार)	२२४११	वट									२.३८			२.३८							
२.६.४.२.२१	एन.आइ.एस.निर्माण तथा अपघोड(अन्य)	२९६११	पटक									३.३३			३.३३							
२.६.४.२.१३१	संज्ञाहस्ताई अनुदान सहयोग(अन्य)	२९६११	वट									४.०			४.०							
२.६.४.२.४१४	वृत्तचित्र उत्पादन(अन्य)	२९६११	वट									३.०			३.०							
क) पूर्वीगत खर्च कार्यक्रमको जम्मा:												१९.४१			१९.४१							
आ) घातु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू																						
२.१.१.४	घारा/ पानीको महसुल(घारको महसुल)	२२१११	मुनिट									२४०	३३		१	३१						
२.१.२.१	जारको पानी(पिउने पानी)	२२१११	वट									४१	३३		१	३१						
२.२.१.१	टेलिफोन महसुल(टेलिफोन महसुल)	२२११२	महिना									२	३		१.८	३						
२.२.२.२	इन्टरनेट महसुल(ईमेल/ इन्टरनेट वेबसाइट)	२२११२	महिना									१	१.९		१.८							
२.२.४.४	हुलाक टिकट(हुलाक / कुरियर खर्च)	२२११२	वट									१	२		१.८							
२.४.१.८	पेट्रोल(कार्यालयको इन्धन)	२२२११	लीटर									२०२९.८	२.१२		१.८	१.१२						
२.४.१.९	डिजल(कार्यालयको इन्धन)	२२२११	लीटर									७४.६	१.९		४.४	१	३.९					
२.४.१.२४	ग्यास(कार्यालयको इन्धन)	२२२११	संख्या									१	१.२		१.२							
२.४.१.३	मोटरसाइकल मर्मत(सवारी साधन मर्मत)	२२२१२	वट									१८	१.६८		१.६	१.६						
२.४.१.१४	गाडी मर्मत(सवारी साधन मर्मत)	२२२१२	वट									१	२.४		२.४							
२.४.१.१६	कम्प्युटर/ फोटोकपी/ प्रिन्टर/ फ्याक्स/ स्क्रान(सवारी साधन मर्मत)	२२२१२	संख्या									१	१.८२		१.६	१.६						
२.७.१.२	कार्यालय सामान(कार्यालय महासलद सामान खर्च)	२२२११	संख्या									१	२.२२		२	२.२						
२.७.२.१	मेटाफाइल, रेकर्ड काइज,खाम, अन्य फारम छपाई(छपाई खर्च)	२२२११	संख्या									१	१.६४		१.६	१.६						
२.७.२.२	पत्रपत्रिका, मासिक तथा दैनिक(पत्रपत्रिका तथा पुस्तिका)	२२२११	महिना									१	२.४		२.४							
२.१९.१.४	प्रथम तह(अनुगमन मुल्याङ्कन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन क्षमता खर्च)	२२६११	जना									१	१.२		१.०	१	१.६					
२.१९.१.४																						

वार्षिक विकास कार्यक्रम
बजेट तर्जुमासंग सम्बन्धित आर्थिक प्रशासन नियम २०(१) बमोजिमको फाराम

बजेट फाराम नं .६.४.१
रा.गो.आ.फा.नं .१
पान नं .१/२

क्र. सं.	कार्यक्रम /क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	आयोजनाको कुल क्रियाकलापको			सम्पूर्ण कार्य मध्ये गत आ. व. सम्मको			वार्षिक लक्ष्य			प्रथम चौमासिक			दोस्रो चौमासिक			तेस्रो चौमासिक			वैशेष्यत
				परिमाण	भार	लागत	परिमाण	भार	लागत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	
	दिलीप तह(अनुगमन मुल्याङ्कन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन क्षमण खर्च)	२२६११	वन	०		०		०	१४	७.३४	६.७	१४	२.४२	२.२	०	२.४२	२.२	०	२.४२	२.२		
२.११.१.६	तुली तह(अनुगमन मुल्याङ्कन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन क्षमण खर्च)	२२६११	वन	०		०		०	१०	२.२१	२.०५	१०	.७५	.६८	०	.७५	.६९	०	.७५	.६९		
२.२०.२.३	विद्यापान(अतिथि सत्कार तथा जलपान, भोज खर्च)	२२७११	पटक	०		०		०	१२	.५	.४४	१२	.२	.१८	०	.२	.१८	०	.२	.१८		
२.२०.२.४	जलपान(अतिथि सत्कार तथा जलपान, भोज खर्च)	२२७११	पटक	०		०		०	१२	.४४	.४८	१२	.१३	.१२	०	.१३	.१३	०	.१३	.१३		
२.२०.२.५	भोज(अतिथि सत्कार तथा जलपान, भोज खर्च)	२२७११	पटक	०		०		०	१२	.२	.१८	१२	.०७	.०५	०	.०७	.०५	०	.०७	.०५		
१	कृषियती वन विकास तर्क			०		०		०														
२.१४.१.७९	LRLP MS Trial n ng(उपमशीलता ,रोजगारी मुलक / सहािकरण / सीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	२२४१२	पटक	०		०		०	२	७.७५	७	२	०	०	०	२	७.७५	७	०	७.७५	७	
२.१४.१.८०	LIP prapar bl on Trial n ng(उपमशीलता ,रोजगारी मुलक / सहािकरण / सीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	२२४१२	पटक	०		०		०	१	३.८९	३.४	०	०	०	०	१	३.८९	३.४	०	३.८९	३.४	
२.१४.२.३९	कार्यक्रम समन्वय बैठक(केन्द्र, क्षेत्रिय, जिल्ला, कस्टर)(गोठि तथा कार्यधाला)	२२४१२	पटक	०		०		०	१	.७५	.७	०	०	०	१	.७५	.७	०	१	.७५	.७	
२.१४.२.४०	कार्यक्रम समन्वय कार्यदलको चौमासिक समिक्षा बैठक (केन्द्र, जिल्ला) (गोठि तथा कार्यधाला)	२२४१२	पटक	०		०		०	२	.७५	.७	१	.३१	.३४	०	१	.३१	.३१	०	१	.३१	.३१
२.१४.३.६३	वार्षिक प्रतिवेदन, बोधर आदि प्रकाशन(बधर प्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	२२४२२	संलग्न	०		०		०	१	१.२३	१.१	०	०	०	१	२.५	२	०	२.५	२		
२.१४.४०.१३४	कृषियती वन राष्ट्रिय पुरस्कार(अन्व)	२२४२२	प्याकेट	०		०		०	१	३.३३	३	०	०	०	०	१	३.३३	३	०	३.३३	३	
२	सामुदायिक वन विकास तर्क			०		०		०														
२.१४.१.६८	सामुदायिक वन समन्वय तथा अन्वयिका बैठक (सरोवरवालाहर्सेंग)(उपमशीलता ,रोजगारी मुलक / सहािकरण / सीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	२२४१२	पटक	०		०		०	५	१.८	१.६	०	०	०	५	१.६	१.६	०	५	१.६	१.६	
२.१४.२.१०४	महिला वन प्राथमिकस्तरिय अन्वयिका(गोठि तथा कार्यधाला)	२२४१२	प्याकेट	०		०		०	१	६.६४	६	०	०	०	१	३.३३	३	०	३.३३	३		
२.१४.३.७१	सामुदायिक वनको बुनेटिन तयारी तथा प्रकाशन (पंच सव प्रति)(बधर प्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	२२४२२	प्रकार	०		०		०	१	१.११	१	०	०	०	१	.२३	.२	०	.२३	.२		
२.१४.३.९८	सा.व.को अाधार र सुचकांकहरू (critria and ndi chofa) उत्पादन तथा प्रकाशन(बधर प्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	२२४२२	प्याकेट	०		०		०	१	३.३३	३	१	१.११	१	०	२.२३	२	०	२.२३	२		
२.१४.३.९९	सा.व.मा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यविधि निर्देशिका तयारी तथा प्रकाशन(बधर प्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	२२४२२	प्याकेट	०		०		०	१	३.३३	३	१	१.११	१	०	२.२३	२	०	२.२३	२		
२.१४.४.१०३	सामुदायिक तथा कृषियती वन उपभोक्ताहरूमा संचालित उपभस्को सर्वेक्षण तथा अन्वयिका (Inventory and document al on)(अध्ययन / सर्वेक्षण/ अनुसन्धान)	२२४२२	वट	०		०		०	१	२.७८	२.४	१	.४६	.४	०	१.११	१	०	१.११	१		
२.१४.४.१०४	सामुदायिक वनमा भएको वृक्षारोपणको तथ्यांक अन्वयिका(अध्ययन / सर्वेक्षण/ अनुसन्धान)	२२४२२	वट	०		०		०	१	२.७८	२.४	१	.४६	.४	०	१.११	१	०	१.११	१		
२.१४.४.१०५	सामुदायिक वन व्यवस्थापन तथ्याङ्क व्यवस्थापन सहजिकरण(अध्ययन / सर्वेक्षण/ अनुसन्धान)	२२४२२	पटक	०		०		०	१	४.४४	४	१	१.११	१	०	१.११	१	०	२.२३	२		
२.१४.४.१०६				०		०		०														

वार्षिक विकास कार्यक्रम
बजेट तर्जुमासंग सम्बन्धित आर्थिक प्रशासन नियम २०(१) बमोजिमको फाराम

बजेट फाराम नं. ६.४.१
रा.यो.आ.फा.नं. १
पान नं. १/२

क्र. सं.	कार्यक्रम /क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	आयोजनाको कुल क्रियाकलापको			सम्पूर्ण कार्य मध्ये गत आ. व. सम्मको			वार्षिक लक्ष्य			प्रथम त्रैमासिक			दोस्रो त्रैमासिक			तेस्रो त्रैमासिक			कैफियत
				परिमाण	भार	लागत	परिमाण	भार	लागत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	
	कार्यक्रम क्रमसङ्गत/ पुनरावलोकन/ पृष्ठपोषण/ कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि तयारी(अन्य)	२२५२२	प्याकेट			८			०	१	१.११	१	१	२२	२	४०	४	०	४०	४	४०	
	२.१४.४०.४२ मधेशमान सिंह पुस्तकार(अन्य)	२२५२२	प्याकेट			८			०	१	४.४४	१	०	०	०	०	०	०	१	४.४४	१	
	२.१४.४०.१३४ सा.व. पत्रकारिता पुस्तकार(अन्य)	२२५२२	प्याकेट			८			०	१	१.११	१	०	०	०	०	०	०	१	१.११	१	
	ख) ज्ञात खर्च कार्यक्रमको रकमा:					८			०	३	६.६६	३	१	१४.०१	१४.४४	३१.९८	३१.९८	३१.९८	३१.९८	३१.९८	३१.९८	
	कुल रकमा खर्च					८			०	१००	८९.९६	४९.९६	२६.९६	२६.९६	४४.४४	४९.९६	४९.९६	४९.९६	४९.९६	४९.९६	४९.९६	

वार्षिक विकास कार्यक्रम
बजेट तर्जुमासंग सम्बन्धित आर्थिक प्रशासन नियम २०(१) बमोजिमको फारम

बजेट फारम नं. ६.४.१
रा.यो.आ.फा.नं. १
फारम नं. १/२

बा.नं. २०७३/७४

बजेट उपशीर्षक नं. : ३२९१०६

मन्त्रालय : वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय

विभाग/ संस्था : वन विभाग

कार्यक्रम / बायोबन्धको नाम : राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम(पश्चिम पहाड भू-परिधि कार्यक्रम)

स्थान (क) विन्ता : काठमाडौं

बायोबन्ध शुरु भएको मिति : वि.सं.

बायोबन्ध पुग हुने मिति : वि.सं.

बायोबन्ध/ कार्यालय प्रमुखको नाम : रामेश झा

१०) वार्षिक बजेट (रु): २९०

क) बाल्यारक : १) नेपाल सरकार २९०

२) स्थानीय तिकाय / संस्था :

३) जनसहभागिता :

(ख) वैशेषिक : बृत्तान क्रम

(ग) सट्टी रर :

(घ) यातु संस्था :

११) बायोबन्धको कुल लागत (रु):

क) बाल्यारक : १) नेपाल सरकार

२) स्थानीय तिकाय / संस्था :

३) जनसहभागिता :

(ख) वैशेषिक :

१२) यातु बा न संस्थाको खर्च (रु) (सोही शुरुानी तथा वस्तुगत समेत)

(क) बाल्यारक १) नेपाल सरकार :

२) स्थानीय तिकाय / संस्था :

३) जनसहभागिता :

(ख) वैशेषिक १) क्रम :

र. सावधान

क्र. सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	सर्च शीर्षक	इकाई	आयोजनाको कुल क्रियाकलापको			सम्पूर्ण कार्य मध्ये गत आ. व. वम्मको			वार्षिक लक्ष्य			प्रथम चौमासिक			दोस्रो चौमासिक			तेस्रो चौमासिक			केकियत
				परिमाण	भार	लागत	परिमाण	भार	लागत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	
अ)	पूँजीगत खर्च अन्तर्गतको कार्यक्रमहरू																					
२.६.१२.७७९	जतजसा संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन कार्यक्रम रोल्पा(अन्व)	२९६११	पटव	०					०	१	६.९	२०	०	०	०	१	३.७४	१०	०	३.७४	१०	
२.६.४२.७८०	रामारोशन क्षेत्र व्यवस्थापन कार्यक्रम(अन्व)	२९६११	पटव	०					०	१	२.९७	१४	०	०	०	१	३.७४	१०	०	१.७२	४	
२.६.४२.७८१	पश्चिम पहाड भू-परिधि मसुना कार्यक्रम (१३ जिल्ला)(अन्व)	२९६११	प्याकेट	०					०	१३	६०.९४	१९४	०	२२.४९	६४	०	२२.४९	६४	१३	२२.४९	६४	
२.६.१८.३६	पश्चिम पहाड भू-परिधि स्तरीय कार्यक्रमको सम्भाव्यता अध्ययन(अन्व पूँजीगत अनुसन्धान तथा परामर्श)	२९७११	प्याकेट	०					०	१	२०.६९	६०	०	०	०	१	१०.३४	३०	०	१०.३४	३०	
क)	पूँजीगत खर्च कार्यक्रमको नम्मा:								०	१०४	२९०	२२४		२२.४९	६४		२९.६४	१९४		३०.९२	११०	
	कुल नम्मा खर्च								०	१०४	२९०	२२४		२२.४९	६४		२९.६४	१९४		३०.९२	११०	

वार्षिक विकास कार्यक्रम
बजेट तर्जुमासंग सम्बन्धित आर्थिक प्रशासन नियम २०(१) बमोजिमको फाराम

बजेट फाराम नं. ६.४.१
रा.सो.आ.फा.नं. १
पान नं. १/२

बा.न. २०७३/७४

१०) वार्षिक बजेट (रु): ४४.०९
क) बाल्यकिक : १) नैसर्ग सरकार ४४.०९

११) वार्षिक बजेट (रु):
क) बाल्यकिक : १) नैसर्ग सरकार
२) स्थानीय निकाय / संस्था :
३) जनसहभागिता :
(ख) वैदेशिक :

मुस्क्रे संशोधित

मन्त्रालय : वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
विभाग/ संस्था : वन विभाग

२) स्थानीय निकाय / संस्था :
३) जनसहभागिता :

कार्यक्रम / बायोबचको नाम राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम(वन विभाग (प्रचार प्रसार शाखा))

(ख) वैदेशिक : वन्य
जन्तु

१२) रात वा ब सम्मको खर्च (रु) (सोभो सुलानी तथा मतुगत समेत)

क) बाल्यकिक १) नैसर्ग सरकार :
२) स्थानीय निकाय / संस्था :
३) जनसहभागिता :
(ख) वैदेशिक १) जन्तु :

स्थान (रु) विस्था : काठमाडौं

(ग) सट्टी घर :

बायोबच शुरु भएको मिति : वि.सं.

बायोबच पुरा हुने मिति : वि.सं.

बायोबच/ कार्यालय प्रमुखको नाम : गणेश झा

ह. तालिका

क्र. सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	आयोजनाको कुल क्रियाकलापको			सम्पूर्ण कार्य मध्ये गत आ. व. सम्मको			वार्षिक लक्ष्य			प्रथम चौमासिक			दोस्रो चौमासिक			तेस्रो चौमासिक			कैफियत
				परिमाण	भार	लागत	परिमाण	भार	लागत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	
आ।	खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू																					
२.४.१.७	कार्यालय प्रयोजनको विभिन्न सवारी साधनको पकार र इन्धन(कार्यालयको इन्धन)	२२२११	संव्य						३३३	७७	३३	०	२७	१२	०	२७	१३	०	२७	१		
२.४.१.७	मैसिनरी उपकरण(सवारी साधन मर्मत)	२२२१२	संव्य						२	३७	१४	२	११	०४	०	११	०४	०	११	०४		
२.७.१.२	कार्यालय सामान(कार्यालय मसलन्द सामान खर्च)	२२२११	संव्य						१	२१	७	१	०४	२	०	२४	२४	०	२४	२४	२४	
२.१३.२.१	सेवा कारर कर्मचारीहरूको पारिश्रमिक(सेवा कारर)	२२११२	मैसिन						१३	३१३	१३४	४	१३	४३	४	४४	४३	४	४४	४३	४३	
२.१४.३.४२	वन वाटिका कार्यक्रम उत्पादन(प्रचार प्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	२२४२२	जन						४२	१०.६१	०.६	१६	६.१२	२.७	१७	४.७६	२.४४	१७	४.७६	२.४४	२.४४	
२.१४.३.४३	वन वाटिका कार्यक्रम प्रसारण(प्रचार प्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	२२४२२	पटक						४२	२१.११	१३	१६	१०.२१	४.४	१७	१.६३	४.२४	१७	१.६३	४.२४	४.२४	
२.१४.३.४४	डिजिो स्पट प्रसारण (निति एक.एम.बाट)(प्रचार प्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	२२४२२	बट						४	६.६	३	०	०	०	४	२.२७	१	०	४.४३	१		
२.१४.३.४५	हाम्रो कल्पवृक्ष पत्रिका उत्पादन प्रकाशन र वितरण(प्रचार प्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	२२४२२	संव्य						१२	२६.०४	१३.७२	४	६.४३	४.२२	४	६.६३	४.२४	४	६.६३	४.२४	४.२४	
२.१४.३.४६	हाम्रो वन विकास प्रकाशन र वितरण(प्रचार प्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	२२४२२	बट						१	६.४६	२.१	१	६.४६	२.१	०	०	०	०	०	०	०	
२.१९.१.४	द्वितीय तह(अनुसन्धान मुल्याङ्कन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन क्षमता खर्च)	२२६११	जन						१३	१.३१	६९	४	४	२२	४	४४	३	४	४४	३	३	
२.१९.२.३	कार्यक्रम क्षमता खर्च(आन्तरिक क्षमता)	२२६१२	पटक						४२	३.३६	१.३	१६	१.०९	०.६	१७	१.०३	४.७	१७	१.०३	४.७	४.७	
२.२०.१.२	अतिथि सत्कार(विभिन्न खर्च सुरक्षा सम्बन्धी)	२२७११	पटक						३	१.६	०.०६	२	०.०६	०.६	१	०.४	०.०६	१	०.४	०.०६	०.०६	
ख।	चातु खर्च कार्यक्रमको जम्मा:								१००.०९	४४.०९	३६.११	१४.१६	३०.७४	१३.४६	३०.७४	१३.४६	३०.७४	१३.४६	३०.७४	१३.४६	१३.४६	
	कुल जम्मा खर्च								१०६	४४.०९	३६.११	१४.१६	३०.७४	१३.४६	३०.७४	१३.४६	३०.७४	१३.४६	३०.७४	१३.४६	१३.४६	

वार्षिक विकास कार्यक्रम
बजेट तर्जुमासंग सम्बन्धित आर्थिक प्रशासन नियम २०(१) बमोजिमको फाराम

बजेट फाराम नं. ६.४.१
रा.गो.आ.फा.नं. १
फान. नं. १/२

बा. नं. २०७३/७४
बजेट उपरीतिर्क नं.: ३२९१०६
मन्त्रालय: वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
विभाग/ संस्था: वन विभाग
कार्यक्रम/ बायोचक्रको नाम: राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम(वन विभाग (राष्ट्रिय वन महाशाखा, केन्द्र))
स्थान (रक) विस्था: काठमाडौं
बायोचक्र शुरु भएको मिति: वि.सं.
बायोचक्र पुरा हुने मिति: वि.सं.
बायोचक्र/ कार्यालय प्रयुक्तको नाम: गणेश झा

१० वार्षिक बजेट (रु): १११४.७४
क) वार्षिक: १) नेपाल सरकार ८३४.७४
२) स्थानीय तह / संस्था: २८०
३) बजेटअधीनस्थ: २८०
(ख) वैदेशिक: २८०
(ग) सट्टी बर: २८०
(घ) दातृ संस्था: ज्ञान - के आर २८०

११ बायोचक्रको कुल लागत (रु):
क) वार्षिक: १) नेपाल सरकार
२) स्थानीय तह / संस्था: ३) बजेटअधीनस्थ:
(ख) वैदेशिक:
१२ गत वा ब सम्मको खर्च (रु) (सोही मुद्दानी तथा वस्तुगत समेत) ०
(क) वार्षिक १) नेपाल सरकार:
२) स्थानीय तह / संस्था:
३) बजेटअधीनस्थ:
(ख) वैदेशिक १) ऋण:

शुल्को संशोधित

र. साधन

क्र. सं.	कार्यक्रम/विभागात्मक	खर्च शीर्षक	इकाई	आयोजनाको कुल क्रियाकलापको			सम्पूर्ण कार्य मध्ये गत आ. व. सम्मको			वार्षिक लक्ष्य			प्रथम चौमासिक			दोस्रो चौमासिक			तेस्रो चौमासिक			कैफियत	
				परिमाण	भार	लागत	परिमाण	भार	लागत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट		
अ)	पूँजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू			३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२
१	बस्तु अनुदान सहयोग (JI CA बाट Fund मा प्राप्त हुने)(कार्यालय संघालयसंग सम्बन्धी यन्त्र,उपकरण तथा मेथीन औजार)	२९४११	प्याकेट								१	२.६१	३०				२.६१	३०					
२	वन व्यवस्थापन सम्बन्धि औजार तथा उपकरण खरिद एवं वितरण(अन्य उपकरण तथा मेथीन औजार)	२९४११	सेट								१४	४.०४	१४				४.०४	१४					
३	वैदेशिक सहायताबाट प्राप्त हुने वस्तुगत सहायतामा लाग्ने कर दस्तुको मुकानि समायोजन(अन्य उपकरण तथा मेथीन औजार)	२९४११	पटक/संख्या								१	१.०१	२०				१.०१	२०					
४	सिमासारेको अध्ययन प्रतिवेदन छपाई तथा प्रकासन(अन्य)	२९६११	केन्द्र								४	१.४४	१०.४				१.४	१०					३.४
५	वन इको व्यवस्थापन कार्यक्रम																६.४४						
६	अग्नि नियन्त्रण सम्बन्धि सामग्री, उपकरण तथा समान खरिद एवं वितरण(अन्य उपकरण तथा मेथीन औजार)	२९४११	सेट								३००	४०.३०	४४०				३००	४०.३०	४४०				
७	इको नियन्त्रण लागी सुखा बान क्षेत्रमा पानी पोखरी निर्माण तथा ताल तस्वा संरक्षण(पोखरी निर्माण)	२९६११	संख्या								२००	१०.१०	२००				२००	१०.१०	२००				
क)	पूँजीगत खर्च कार्यक्रमको जम्मा:											६८.४	७६.४				६०.३३	७४.४					३.४
आ)	चातु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू																						
१	कार्यालय प्रयोजनको विभिन्न सवारी साधनको पकार र इन्धन(कार्यालयको इन्धन)	२२२११	संख्या								२०००	२	२.४	२००	०.४	०.४	१.४	०.४	०.४	१.४	०.४	०.४	१.४
२	मैसिरी उपकरण(सवारी साधन मर्मत)	२२२१२	संख्या								४	२.४	४				४	४					४
३	कार्यालय सामान(कार्यालय मसलन्द सामान खर्च)	२२२११	संख्या								४	४.४	४.४				४.४	४.४					४.४
४	बैज्ञानिक वन व्यवस्थापन तालिम(उपमर्शालय, तालिमारी मुलक / सघातिका / सीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	२२२१२	संख्या								२	४.४	४.४				४.४	४.४					४.४
५	Data Backup and Share System (कम्प्युटरमा backup system अडान गर्ने)(अन्य)	२२२२२	केन्द्र								१	२.२	२.२				२.२	२.२					२.२
६	सफाईदारी वन, संरक्षित वन, ब्लक फरेस्ट कार्यक्रम लगायत आवधिक योजना कार्यक्रमसंग सहजीकरण तथा अनुसन्धान(अन्य)	२२२२२	केन्द्र								१	१.४	१.४				१.४	१.४					१.४
७	अनुसन्धान तथा मूल्यांकन प्रतिवेदन तयारी केन्द्र(अन्य)	२२२२२	पटक/संख्या								१	४.४	४.४				४.४	४.४					४.४

वार्षिक विकास कार्यक्रम
बजेट तर्जुमासंग सम्बन्धित आर्थिक प्रशासन नियम २०(१) बमोजिमको फाराम

बजेट फाराम नं. ६.४.१

रा.यो.आ.फा.नं. १

पाना नं. १/२

क्र. सं.	कार्यक्रम /क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	आयोजनाको कुल क्रियाकलापको			सम्पूर्ण कार्य मध्ये गत आ. व. सम्मको			वार्षिक लक्ष्य			प्रथम चौमासिक			दोस्रो चौमासिक			तेस्रो चौमासिक			कैफियत
				परिमाण	भार	लागत	परिमाण	भार	लागत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	
२.१४.४०.२०९	जडिवुटि तथा गैर गाह वन पैदावार छेति तथा प्रविधि विस्तार एवं व्यवस्थापन(सिन्धुपान्चोक, काभ्रे)(अन्य)	२२४२२	पटक							१	२२.४३	२४०					२२.४३	२४०				
२.१९.१.४	प्रथम तह(अनुगमन मुल्याङ्कन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन क्षमता खर्च)	२२६११	जन						६	.०८	.८४	२	.०३	.२८	२	.०३	.२८	२	.०३	.२८		
२.१९.१.५	द्वितीय तह(अनुगमन मुल्याङ्कन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन क्षमता खर्च)	२२६११	जन						२०	.२	२.२४	४	.०४	४.६	१०	.१	१.१२	४	.०४	४.६		
२.२०.१.१	जतपाना(विविध खर्च सुरक्षा सम्बन्धी)	२२७११	पटक						१२	.०४	.६	४	.०२	.२	४	.०२	.२	४	.०२	.२		
१	वन इन्टो व्यवस्थापन कार्यक्रम										१४			४			१०					
२.१४.४०.१८८	Forest Fire Control Room व्यवस्थापन(अन्य)	२२४२२	केन्द्र						१	१.३४	१४	१	.४४	४		.१	१.०					
ख)	चालु खर्च कार्यक्रमको जम्मा:									२१.६१	२४२.२४		३.१६	३४.०१		२६.८३	२९९.४४			१.३	१०.७१	
	कुल जम्मा खर्च									१००	१११४.४४		३.१६	३४.०१		१४.६	१०४४.४४			२.२६	२४.२१	

वार्षिक विकास कार्यक्रम
बजेट तर्जुमासंग सम्बन्धित आर्थिक प्रशासन नियम २०(१) बमोजिमको फाराम

बजेट फाराम नं. ६.४.१
रा.शे.आ.फा.नं. १
पाना नं. १/२

भा.नं. २०७३/०४

बजेट उपरीतिर्क नं.: ३२११०६

मन्त्रालय: वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय

विभाग/संस्था: वन विभाग

कार्यक्रम/बायोबन्को नाम: राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम(सहाय वन रसक तालिम केन्द्र टिकौली)

स्थान:(क) विस्था: चितवन

बायोबन्का गुरु भएको मिति: वि.सं.

बायोबन्का पुरा हुने मिति: वि.सं.

बायोबन्क/कार्यालय प्रमुखको नाम: गणेश झा

१०) वार्षिक बजेट (रु): ७३,५२

क) वार्षिक: १) नेपाल सरकार ७३,५२

२) स्थानीय निकाय / संस्था:

३) वनसहायिता:

(ख) वैशेषिक: वनयान

श्रम

(ग) सट्टी घर:

(घ) घातु संस्था:

११) बायोबन्को कुल लागत (रु):

क) वार्षिक: १) नेपाल सरकार

२) स्थानीय निकाय / संस्था:

३) वनसहायिता:

(ख) वैशेषिक:

१२) गत वा न सम्पन्नको खर्च (रु) (सोझै मुक्तानी तथा वस्तुगत समेत)

(क) वार्षिक १) नेपाल सरकार:

२) स्थानीय निकाय / संस्था:

३) वनसहायिता:

(ख) वैशेषिक १) श्रम:

र. सञ्चय

क्र. सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	आयोजनाको कुल क्रियाकलापको					सम्पूर्ण कार्य मध्ये गत आ. व. सम्मको			वार्षिक लक्ष्य			प्रथम त्रैमासिक			दोस्रो त्रैमासिक			तेस्रो त्रैमासिक			कैफियत
				परिमाण	भार	लागत	परिमाण	भार	लागत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट			
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२			
अ)	पूँजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू																							
२.२.२.१.२	अधुना भवन पुरा गर्नु(भवन निर्माण कार्यालय प्रयोजन)	२१२२१	बट						१	६८.००	४०	१	१३.३	१०		२०.२	२०		२०.२	२०				
२.२.२.१.४	कम्पाउण्ड वाल निर्माण(भवन निर्माण कार्यालय प्रयोजन)	२१२२१	बट						१	२०.४	१२	१	२.०२	२		१३.६	१०		१३.६	३				
२.६.४.२.२.२	आखेटोपहार संरक्षण, भण्डारण तथा व्यवस्थापन(अन्य)	२१६११	प्याकेट						१	२.०२	२	०	०	०		१.३६	१		१.३६	१				
क)	पूँजीगत खर्च कार्यक्रमको जम्मा:									१११.४३	६३		१६.३३	१२		४२.९६	३१		३२.६३	२४				
आ)	चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू																							
२.१.१.१	धाराको महशुल(धाराको महशुल)	२२१११	मुनिद						२	३.३	२.४	२	१.१	०.८		१.१	०.८		१.१	०.८				
२.२.१.१	टेलिफोन महशुल(टेलिफोन महशुल)	२२११२	महिना						१	३.३	२.४	१	१.१	०.८		१.१	०.८		१.१	०.८				
२.४.१.७	कार्यालय प्रयोजनको विभिन्न सवारी साधनको पकार र इन्धन(कार्यालयको इन्धन)	२२२११	संख्या						३३३	१.४३	३.३	३	१.१	१.१		१.१	१.१		१.१	१.१				
२.४.१.७	मैसिनरी उपकरण(सवारी साधन मर्मत)	२२२१२	संख्या						२	२.०	२	२	०.०	०.०		१.४	१		१.४	०.०				
२.७.१.२	कार्यालय सामान(कार्यालय महसुल, सामान खर्च)	२२३११	संख्या						१	१.४	०.३	१	२.०	२		३.४	२.४		३.४	२.४				
२.१.४.१.३१	स.व.र. प्रशिक्षक तालिम (स.व.र. तालिम केन्द्र टिकौली तालिम सामग्री सहित)(कर्मचारी दक्षता बृद्धि तालिम (प्रमाण पत्र दिने))	२२५११	घटक						२	३.२३	२.३	०	०	०		१.६३	१.२		१.६३	१.२				
२.१.४.१.३२	स.व.र.लाइ चोरी नियन्त्रण सम्बन्धी (२० जवान स.व.र. तालिम केन्द्र, टिकौलीतालिम सामग्री सहित)(कर्मचारी दक्षता बृद्धि तालिम (प्रमाण पत्र दिने))	२२५११	घटक						२	३.२३	२.३	०	०	०		१.६३	१.२		१.६३	१.२				
ख)	चालु खर्च कार्यक्रमको जम्मा:									८.६३	६.४		३.३	३.३		४.२३	३.०३		४.०३	२.९३				
	कुल जम्मा खर्च									१००	७३.५२		१९.६६	१५.६६		४७.१९	३४.०६		४६.६६	२६.९३				

भाग ३

**आ.व.२०७३/७४ को प्रगती
विवरणहरू**

गत र चालु आ.व.को प्रगति स्थितिको तुलनात्मक तालिका

क्र.स.	कार्यक्रमको नाम	आ.व. २०७२/७३ (प्रतिशतमा)	आ.व. २०७३/७४ (प्रतिशतमा)	कैफियत
१	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	७८.७२	८१.८३	
२	सामुदायिक तथा कबुलियति वन विकास कार्यक्रम	८७.१६	९५	
३	जडीबुटी विकास कार्यक्रम	५६.९७	७९.४३	
४	वृक्ष सुधार, वृक्षारोपण तथा निजी वन कार्यक्रम	७८.९१	८७.०७	
५	राष्ट्रपति चुरे तराई मधेश संरक्षण विकास कार्यक्रम	८९.५१	८७.६१	
६	नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति कार्यक्रम	८८.७८	९५.११	
७	वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रिय प्रवर्द्धन आयोजना	८६.७	८८.६२	
८	राष्ट्रिय पुनःनिर्माण कोष	-	७२.५६	

स्रोत : यो. तथा अ.प. वन वि.

बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन

१. आ ब २०७३/७४

२. बजेट उपशिर्षक नं : ३२९१५५

३. मन्त्रालय: वन तथा भू संरक्षण मन्त्रालय

४. विभाग/सस्था: वन विभाग

५. कार्यक्रम= आयोजनाको नाम:

६. यस अबधिको बजेट रु

क)आन्तरिक

१. नेपाल सरकार:
- २ स्थानीय निकाय सस्था
- ३ जनसहभागिता :

ख बैदेशिक

- १ ऋण :
- २ अनुदान :

७ यस अबधिको खर्च रकम र प्रतिसत

क) आन्तरिक

१ नेपाल सरकार

२ स्थानीय

निकाय सस्था

३ जनसहभागिता :

१ ऋण :

२ अनुदान :

ख बैदेशिक

९ यस अबधिको कुल खर्च रु

१० यस अबधिको कुल खर्च प्रतिसत

११ यस अबधिको भौतिक प्रगति प्रतिसत

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
क	चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू							
२१११	धाराको महशुल	युनिट	३५६.८	०.०८	४.५	४१५.६७	०.०८	४.५
२११५	कार्यालयमा धाराको महशुल	महिना	२	०.००	०.२४	२	०.००	०.२४
२१२१	बिजुली महशुल	युनिट	६९१.५८	०.०३	१.८२	७९१.५	०.०३	२.०८६
२१२४	कार्यालयको बिजुली महशुल	महिना	२०	०.००	०.२४	२०	०.००	०.२४
२२११	टेलिफोन महशुल	महिना	७२.२	०.१०	५.८४	६८.७	०.०९	५.५१७९
२२२२	इन्टरनेट महशुल	महिना	१	०.००	०.०६	१	०.००	०.०६
२३११	कार्यालय पोष्ट भाडा	वटा	१	०.००	०.०४	१	०.००	०.०४
२३१३	कार्यालय घर भाडा	संख्या	१११	०.०६	३.४८	१७९	०.०४	२.१२७

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
२३१४	कार्यालय प्रयोजनको भाडा	वटा	२४.१२	०.०२	०.९१	२४.१२	०.०२	०.९१
२४११	मोटर साईकल, कार, जिप, भ्यान, लनमोअर आदि	लीटर	४८	०.०१	०.३५	४८	०.०१	०.३५
२४१२	जीप, कार को लागि डिजेल	वटा	३३८४	०.०५	३.२६	३३८४	०.०५	२.८१२
२४१७	कार्यालय प्रयोजनको विभिन्न सवारी साधनको पकार र इन्धन	संख्या	८२११.४४	०.१९	११.०९	६०४३.४४	०.१५	८.८०२२
२४१९	डिजल	लीटर	३०५	०.०४	२.४८	१२५	०.०४	२.३४
२५११	मोटर साईकल, कार, जिप, भ्यान	संख्या	६	०.०३	१.७५	६	०.०२	१.३४९२
२५१२	कार, जीप, भ्यान मर्मत	वटा	१	०.००	०.०८	१	०.००	०.०८
२५१३	मोटरसाइकल मर्मत	वटा	२	०.०१	०.४	२	०.०१	०.३२
२५१५	सवारी साधन मर्मत	संख्या	१	०.००	०.१५	१	०.००	०.१५
२५१६	फर्निचर मर्मत	संख्या	४	०.००	०.१६	४	०.००	०.१६
२५१७	मेसिनरी उपकरण	संख्या	८५.५	०.१५	८.७९	१८५.५	०.३९	२३.५५५७
२५१८	गाडीको इन्जीन मरमत	संख्या	१	०.००	०.२५	१	०.००	०.२५
२५२३	संचालन तथा मर्मत	वटा	१	०.००	०.०५	१	०.००	०.०५
२७११	फोटोकपी पेपर, रजिष्टर, डटपेन, सिसाकलम, इरेजर, सार्पनर, स्केल, स्टापल, ग्लू आदि	संख्या	१०	०.०१	०.५७	१०	०.०१	०.४९
२७१२	कार्यालय सामान	संख्या	१६४	०.२४	१४.१४	१६४	०.२२	१२.९२७२५
२७२१	लेटरप्याड, रेकर्ड फाइल,खाम, अन्य फारम छपाई	संख्या	५	०.००	०.१८	५	०.००	०.१८
२७२३	दाखिला रिपोर्ट, खरिद आदेश, माग फारम आदी खरिद ।	प्रति	११०	०.०१	०.३	११०	०.०१	०.३
२७५३	विभिन्न कार्यका लागि सूचना प्रकाशन	पटक	१	०.०१	०.५	१	०.०१	०.४८
२७६२	कार्यालयको तौलिया पर्दा सोफाको खोल जस्ता कपडा धुलाइ खर्च	महिना	१५	०.००	०.०९	१५	०.००	०.०९
२१३२१	सेवा करार कर्मचारीहरुको पारिश्रमिक	महिना	१३	०.०२	१.३८	१३	०.०२	१.३८

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
२१५३५	Website निर्माण तथा अपग्रेड	संख्या	१	०.०१	०.५	१	०.०१	०.५
२१९१४	प्रथम तह	जना	६	०.०१	०.८४	६	०.०१	०.८४
२१९१५	द्वितीय तह	जना	७३	०.१०	५.८४	१७१	०.०९	५.५५
२१९१६	तृतीय तह	जना	६६	०.०६	३.४२	१६४	०.०५	२.९४४
२१९२३	कार्यक्रम भ्रमण खर्च	पटक	८४	०.०६	३.५२	८४	०.०६	३.५२
२२०११	जलपान	पटक	२३	०.०१	०.६८	२३	०.०१	०.६८
२२०१२	अतिथि सत्कार	पटक	१४	०.०१	०.५४	१११	०.०१	०.५४
२२०१६	अन्य विविध खर्च	महिना	२०	०.०२	१.२१	२०	०.०२	१.२१
२४१२०	मोटरसाइकलका लागि पेट्रोल	लीटर	७२	०.००	०.०६	७२	०.००	०.०६
२५११४	अफिस कम्प्युटर मरमत	संख्या	५	०.०१	०.४	५	०.०१	०.४
२५११५	गाडी मर्मत	वटा	४	०.०३	१.५२	४	०.०१	०.५२
२५११६	कम्प्युटर/फोटोकपी/प्रिन्टर/फ्याक्स/स्क्यानर	संख्या	२	०.०१	०.३८	२	०.००	०.०८
२५११७	सवारीसाधन,मेसनेरी तथा फर्निचर	संख्या	१	०.०१	०.६	१	०.०१	०.६
२७१११	प्रिन्टर / फोटोकपी टोनर खरिद ।	संख्या	५	०.०२	१.०३	५	०.०१	०.७४
२७१२०	स्टेशनरी तथा कार्यालय संचालनका लागि अन्य खर्च	संख्या	६२	०.०७	४.१८	५४	०.०७	४.१६५
२७१२२	कार्यालय स्टेशनरी सामान खरिद	पटक	११	०.०१	०.४	११	०.०१	०.४
२११७१२	निर्मित सार्वजनिक सम्पति मर्मत सम्भार खर्च	वटा	१७	०.३५	२०.७३	१५	०.३२	१९.११९
२१४१३१	स.व.र. प्रशिक्षक तालिम (स.व.र. तालिम केन्द्र टिकौली तालिम सामाग्री सहित)	पटक	२	०.०४	२.४	२	०.०४	२.४
२१४१३२	स.व.र.लाइ चोरी नियन्त्रण सम्बन्धी (२० जवान स.व.र. तालिम केन्द्र, टिकौलीतालिम सामग्री सहित)	पटक	२	०.०४	२.४	२	०.०४	२.४
२१५२१९	वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण ब्यूरो बैठक (जिल्लास्तर)	पटक	३३	०.१७	९.९	१२८	०.१५	९.१३३६
२१५२२७	सुरक्षा निकाय बीच समन्वय बैठक (जिल्ला स्तर)	पटक	१	०.०१	०.४	१	०.०१	०.४

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
२१५३४५	सुचना प्रवाह तथा पारदर्शिता सवलीकरण (रेडियो, एफ. एम., टि. भि.मार्फत्)	जिल्ला	३	०.०२	१.३५	३	०.०२	१.१५
२१५३५२	वन वाटिका कार्यक्रम उत्पादन	जना	५२	०.१३	७.८	५२	०.१३	७.८
२१५३५३	वन वाटिका कार्यक्रम प्रसारण	पटक	५२	०.२२	१३	५२	०.२२	१३
२१५३५४	रेडियो स्पट प्रसारण (निजि एफ.एम.बाट)	वटा	५	०.०५	३	५	०.०५	३
२१५३५५	हाम्रो कल्पवृक्ष पत्रिका उत्पादन प्रकाशन र वितरण	संख्या	१२	०.२१	१२.७२	१२	०.२१	१२.७२
२१५३५६	हाम्रो वन विकास प्रकाशन र वितरण	वटा	१	०.०५	२.९	१	०.०५	२.९
२१९११५	कार्यक्रम अनुगमन	पटक	४७	०.०८	४.५१	४७	०.०७	४.४७
२१५११३८	बैज्ञानिक वन व्यवस्थापन तालिम	संख्या	२	०.८४	५०	१	०.१७	९.९
२१५२११३	डढेलो सम्बन्धि सरोकारवालाहरुसंग अन्तरक्रिया	जिल्ला	३७	०.१५	९	१३३	०.१३	७.८४
२१५२११४	डढेलो सचेतना गोष्ठी/तालिम (समूह स्तर)	वटा	९३	०.४२	२५.२५	१९०	०.३८	२३.०४३८
२१५२११५	डढेलो सचेतना गोष्ठी/तालिम (कर्मचारी स्तर)	वटा	९७	०.८४	५०.५	१९४	०.७९	४७.४२५
२१५३११०	वन डढेलो सम्बन्धि प्रचार प्रसार (पम्प्लेट, डिस्प्ले आदि)	जिल्ला	३४	०.१८	१०.८	१३३	०.१७	९.९२५
२१५३१११	वन डढेलो सम्बन्धि प्रचार प्रसार (एफ. एम, रेडियो, पत्रपत्रिका आदिबाट)	जिल्ला	३४	०.२९	१७.५	१३३	०.२८	१६.५९२५
२१५४०३४	गस्ती प्रयोजनका लागि सवारी इन्धन तथा मर्मत	पटक	१	०.०१	०.३२	१	०.०१	०.३२
२१५५१२९	साझेदारी वनमा दीगो वन अनुसन्धान	पटक	१	०.०१	०.६	१	०.०१	०.६
२१९११६२	द्वितीय तह	जना	११	०.०१	०.६५	११	०.०१	०.६५
२१९११६३	तृतीय तह	जना	९	०.०१	०.५६	९	०.०१	०.५६४७
२१९११७३	तृतीय तह	जना	४	०.००	०.१८	४	०.०१	०.४४
२१५४०१११	गैहकाष्ठ वन पैदावरको डाटाबेस प्रणाली स्थापना तथा सुधार	पटक	१	०.०४	२.५	१	०.०४	२.५
२१५४०१४०	समुदायमा आधारित सालक संरक्षण कार्यक्रम	पटक	८	०.०२	१.२	८	०.०२	१.२

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
२१५४०१४१	संरक्षण, प्रचारप्रसार अभियान (लिमी)	प्याकेट	१	०.०५	३	१	०.०५	३
२१५४०१४३	समुदायमा आधारित रेडपाण्डा संरक्षण कार्यक्रम	पटक	५	०.०१	०.७५	४	०.०१	०.६
२१५४०१४६	Data Backup and Share System (कम्प्युटरमा backup system जडान गर्ने)	केन्द्र	१	०.०४	२.५	१	०.०४	२.४८
२१५४०१५२	साझेदारी वन, संरक्षित वन, ब्लक फरेष्ट कार्यक्रम लगायत आवधिक योजना कार्यन्वयन सहजीकरण तथा अनुगमन	केन्द्र	२	०.२९	१७.५७	२	०.१८	१०.९८
२१५४०१५३	अतिक्रमण तथा चोरी निकासी नियन्त्रणका लागि गस्ती परिचालन	जिल्ला	३४	१.२९	७७.३५	१३३	१.०६	६३.१७९७७
२१५४०१५४	वन अपराधको सुचना संकलन	जिल्ला	७३	०.३५	२०.८	१६५	०.२५	१५.२६०२२
२१५४०१५५	सहभागितामुलक अतिक्रमण, चोरी कटान तथा चोरी शिकारी नियन्त्रण	जिल्ला	७२	१.५६	९३.३	१६८	१.१५	६८.५९०९३
२१५४०१५६	वन तथा वन्यजन्तु सम्बन्धी मुद्दाको अनुसन्धान तहकिकात र मुद्दाको दायरी	जिल्ला	५६	०.५५	३२.७२	१५३	०.४६	२७.७१५६
२१५४०१५७	जिल्लाको अतिक्रमित क्षेत्रको तथ्यांक अध्यावधी गर्ने	जिल्ला	११	०.२०	१२	१०	०.१५	९.१६
२१५४०१५८	मानव वन्यजन्तु द्वन्द व्यवस्थापन सहयोग तथा वन्यजन्तु उद्धार	जिल्ला	७३	०.६२	३७.१७	१५८	०.४३	२५.६२०८
२१५४०१५९	अतिक्रमण नियन्त्रण समन्वय समिति सुरक्षा निकाय बैठक तथा अन्य संस्थागत समन्वय	जिल्ला	८	०.०५	३	७	०.०४	२.२७२५
२१५४०१६०	वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम (उ. स. समेत)	वटा	२	०.०२	१	२	०.०२	१
२१५४०१६१	आगलागी नियन्त्रण सम्बन्धी सचेतना कोचिङ तथा सञ्जाल निर्माण तथा सुरक्षा निकायसंग समन्वय परिचालन	वटा	१३	०.०६	३.८६	१३	०.०६	३.६६
२१५४०१६७	पर्यटकिय क्षेत्र प्रवर्धन कार्यक्रम	प्याकेट	१	०.०८	५	१	०.०८	४.८३६
२१५४०१८८	Forest Fire Control Room व्यवस्थापन	केन्द्र	१	०.२५	१५	१	०.१७	९.९८८

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
२१५४०१८९	जिल्लास्तरमा सेना, प्रहरी, संघ संस्था, नागरिक समाजको समन्वय तथा सहकार्यमा डढेलो नियन्त्रण	जिल्ला	३५	२.१०	१२६	१३२	१.४५	८७.०७२९४
२१५४०१९०	गाउँबस्ति नजिक डढेलो जोखिमयुक्त वन क्षेत्रको Burning Materials व्यवस्थापन	जिल्ला	३६	०.६०	३६	१३१	०.५२	३०.९
२१५४०१९२	अग्नि नियन्त्रण कार्यमा प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गर्ने समूह, संस्था, निकायलाई पुरस्कृत गर्ने	जिल्ला	३५	०.३०	१८	२४	०.२०	११.७४
२१५४०१९३	डढेलो नियन्त्रणकार्यका लागि सुराकी/स्वयंसेवक परिचालन	जिल्ला	३५	०.५४	३२.४	३४	०.४४	२६.०७५
२१५४०१९९	अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रतिवेदन तयारि केन्द्र	पटक/संख्या	१	०.०८	५	०	०.००	०
२१५४०२०९	जडिवुटि तथा गैर गाष्ठ वन पैदावार खेति तथा प्रविधि विस्तार एवं व्यवस्थापन(सिन्धुपाल्चोक, काभ्रे)	पटक	१	२.०९	१२५	१	२.०९	१२५
२१५४०२१६	रेड पान्डा संरक्षण कार्यक्रम	पटक	१	०.०८	५	१	०.०८	५
२१५३११५	भू परिधि सम्बन्धि सचेतना प्रचार प्रसार कार्यक्रम	वटा	५	०.२२	१३	५	०.१९	११.५४
२१५३११६	वन डढेलो सम्बन्धि सचेतना, प्रचार प्रसार कार्यक्रम	वटा	१०	०.३३	२०	१०	०.१५	८.९४
	चालु खर्च अन्तर्गतको जम्मा		१५१६७.६४	१७.४४	१०४३.८१	१४६५२.९३	१४.१८	८४८.६३७३४
ख	पुजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू							
८२२१०	जिल्ला वन कार्यालय भवन निर्माण		२	३.५१	२१०	२	३.२९	१९७.०४
८२२११	सेक्टर/इलाका वन कार्यालय भवन निर्माण		१	१.१४	६८.३८	१	०.४२	२५.२२५
८२२१३	अधुरो भवन पुरा गर्ने		३५	१५.९०	९५२.०८	३०	११.०८	६६३.५३६६
८२२१४	कम्पाउण्ड बाल निर्माण		६	०.७०	४१.७	६	०.५०	२९.७३१६९

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
८२२३७	जिल्ला वन कार्यालयको अधुरो भवन पुरा गर्ने		३	५.८५	३५०	२	४.२६	२५५
८२९२२	कार्यालय तथा आवास मर्मत		९	१.१८	७०.५	११	१.०२	६०.९०२
८३११२	अफिस सोफा		१	०.००	०.२७	१	०.००	०.२७
८३१२४	दराज,सोफा सेट ,टेबल, कम्प्युटर टेबल , मेच, कुर्सि, ल्याब टेबल, पुस्तकालय दराज, कोठा पार्टिसन		१६	०.०३	१.६	१६	०.०३	१.५८२
८५१२३	उपकरण (जि.पि.एस, कम्प्युटर, फ्याक्स, प्रिन्टर, सोलार आदि) खरिद		१	०.०२	१	१	०.०२	१
८५१३६	बस्तु अनुदान सहयोग (JICA बाट Kind मा प्राप्त हुने)		१	०.५०	३०	०	०.००	०
८६२८७	डहेलो नियन्त्रणका लागि सुखा वन क्षेत्रमा पानी पोखरी निर्माण तथा ताल तलैया संरक्षण		१५१	३.०१	१८०	२४०	२.३६	१४१.५७
८६३९१	रम्भापानी रन्जीकादेवी धार्मिक क्षेत्र हरियाली विकास संरचना निर्माण		२	०.१०	६	२	०.१०	६
८५१६२५	वन व्यवस्थापन सम्बन्धि औजार तथा उपकरण खरिद एवं वितरण		१५	०.७५	४५	१५	०.३७	२२.२८३७
८५१६२६	अग्नि नियन्त्रण सम्बन्धि सामाग्री, उपकरण तथा समान खरिद एवं वितरण		१	०.०४	२.५	१	०.०४	२.५
८५१६२७	वैदेशिक सहायताबाट प्राप्त हुने वस्तुगत सहायतामा लाग्ने कर दस्तुरको भुक्तानि समायोजन		१	०.३३	२०	१	०.३३	२०
८६४२२८	आखेटोपहार संरक्षण, भण्डारण तथा व्यवस्थापन		१	०.०३	२	१	०.०३	२
८६४२८०	समुदायमा आधारित संरक्षणमुखी वन व्यवस्थापन तथा जैविक विविधता संरक्षण		२३	१.०५	६२.९५	११९.९८	०.९७	५८.०५९

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
८६४२८१	वैकल्पिक उर्जा, पूर्वाधार विकास, संस्कृति संरक्षण, सुशासन एवं क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम		१	०.१७	१०.०६	१	०.१७	१०.०६
८६४२८२	संरक्षित वन प्रवर्धन कार्यक्रम		१६	०.३८	२२.५३	११५	१.११	६६.५७८
८६४२८३	संरक्षित वन कार्यक्रम संचालन सम्बन्धी खर्च		६	१.२३	७३.९२	१०५	१.०३	६१.५७८
८६४२८५	ढलापडा काठ दाउरा संकलन तथा व्यवस्थापन (हजार)		१९८.३	४.७०	२८१.१६	१७६.१८५	३.६२	२१६.९६४२५
८६४२८७	वन व्यवस्थापन कार्य योजना कार्यान्वयन		२	१.१७	७०	२	१.१५	६८.९९
८६४२९०	सिमसार क्षेत्रको संरक्षण तथा व्यवस्थापन		४९	१.६६	९९.६५	१४८	१.६३	९७.८३३
८६४२९१	सिमसार क्षेत्रको कार्यक्रम कार्यान्वयन सहजीकरण		२५	०.५८	३५	१२२	०.५३	३२.०२४७८
८६४२९२	मालिका अर्जुन धार्मिक तथा प्राकृतिक स्थल संरक्षण		१	०.०२	१	१	०.०२	१
८६४२९४	बैतडी देहिमान्दु लगायत धार्मिक वनमा हरियाली विकास संरक्षण		२	०.०३	२	२	०.०३	२
८६४२९६	कालिका धार्मिक वन क्षेत्र संरक्षण तथा हरियाली विकास		१	०.०३	१.५	१	०.०३	१.५
८६४२९७	सुन्दरचौर वनस्पति सुचना केन्द्र विकास		१	०.०२	१	१	०.०२	१
८६४२९८	सिद्धबाबा धार्मिक वनमा हरियाली विकास कार्यक्रम/Global peace park		१	०.०१	०.७	१	०.०१	०.७
८८१८३६	पश्चिम पहाड भू-परिधि स्तरीय कार्यक्रमको सम्भाव्यता अध्ययन		१	१.००	६०	१	०.८९	५३.३३६
८६४२९०५	वन इजलाश व्यवस्थापन		५	०.०८	५	५	०.०८	५
८६४२९१०	वन डडेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन		७४	१.३१	७८.३	१६८	१.१२	६६.८१०३३
८६४२९१३	वन अतिक्रमण हटाइ व्यवस्थापन		५७५	४.२४	२५४	४३४.१२	३.०१	१८०.१५३२५

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
८६४२२४३	अग्नी रोधक सामग्री खरिद तथा वितरण		३	०.०२	०.९	३	०.०२	०.९
८६४२३६८	चकला वन व्यवस्थापन कार्ययोजना कार्यान्वयन		३	१.८४	११०	३	१.०४	६२.५५३
८६४२५९२	सल्लेरी वन व्यवस्थापन कार्ययोजना कार्यान्वयन		१	०.३३	२०	१	०.२९	१७.६४४
८६४२६३६	धार्मिक वन विकास कार्यक्रम		१	०.०२	१	१	०.०२	१
८६४२६४३	टिमुर संरक्षण तथा व्यवस्थापन		१	०.०१	०.३४	१	०.०१	०.३४
८६४२६६१	संरक्षित वन व्यवस्थापन कार्ययोजनाको IEE तयारी		२	०.०७	४	२	०.०७	४
८६४२७२४	संरक्षित वनको कार्ययोजना तयारी (सिगासे क्षेत्र, बैतडी)		१	०.०८	५	१	०.०८	५
८६४२७२५	पन्चासे क्षेत्रको उपजलाधार व्यवस्थापन कार्ययोजना कार्यान्वयन		१	०.३३	२०	१००	०.३३	१९.९९
८६४२७२७	धनुषाधाम संरक्षित वन कार्यक्रम		१	०.८४	५०	१	०.८१	४८.७६२६७
८६४२७४१	साझेदारी वन व्यवस्थापन (कार्य योजना तयारी, सघन वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन, कार्ययोजना कार्यान्वयन)		२५	२१.१५	१२६५.९९	२३	१७.१६	१०२७.०१५८३
८६४२७४२	कालिका भगवती वनक्षेत्र संरक्षण, विकास तथा हरियाली प्रबर्धन		१	०.०३	२	१	०.०३	२
८६४२७४७	सस्कृत पाठशाला हरियाली कार्यक्रम		१	०.०४	२.५	१	०.०४	२.३७८
८६४२७७०	अग्निरेखा निर्माण/मर्मत/सरसफाई		३५	०.६०	३६	१३०	०.५५	३२.६९५
८६४२७७२	साझेदारी/चकला वन कार्ययोजना तयारी तथा कार्यान्वयन		१	१.१७	७०	१	१.११	६६.५९
८६४२७७९	जलजला संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन कार्यक्रम रोल्पा		१	०.३३	२०	१	०.१२	७.४३
८६४२७८०	रामारोशन क्षेत्र व्यवस्थापन कार्यक्रम		१	०.२५	१५	१	०.२५	१४.९७

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
८६४२७८१	पश्चिम पहाड भूपरिधि नमुना कार्यक्रम (१३ जिल्ला)		१३	३.०४	१८२	१२	२.६४	१५७.९४२
८६४२७८४	जिल्ला वन क्षेत्र समन्वय समिति (DFCC) स्थापना/संस्थागत गर्ने		७७	१.१८	७०.६	१६९	१.११	६६.३३९७३
८६४२७९३	जडिबुटी पकेट क्षेत्र प्रवर्द्धन कार्यक्रम(टिमुर आदि समेत खेती विस्तार)		१	०.१७	१०	१	०.१५	९.०६६५
८६४२७९७	प्रतिवेदन छपाई तथा प्रकाशन (अन्य)		१	०.२९	१७.५	१	०.२५	१४.८३
	पुजीगत खर्च अन्तर्गतको जम्मा		१३९८.३	८२.५६	४९४२.६३	२१८७.२८५	६५.३८	३९१३.६७४३३
	पुजीगत तथा चालु खर्चको जम्मा (क + ख)			१००.००	५९८६.४४	१६८४०.२१५	७९.५५	४७६२.३१९६७

वार्षिक प्रगति ७९.५५%

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन

१. आ ब २०७३/७४

७ यस अबधिको खर्च रकम र प्रतिसत

२. बजेट उपशिर्षक नं : ३२९१५५

क) आन्तरिक

१ नेपाल सरकार

३. मन्त्रालय : वन तथा भू संरक्षण मन्त्रालय

२ स्थानीय निकाय
सस्था

४. विभाग/सस्था: वन विभाग

३ जनसहभागिता :

५. कार्यक्रम+आयोजनाको नाम: नेपाल ब्यापार एकिकृत रणनीति

ख वैदेशिक

१ ऋण :

६. यस अबधिको बजेट रु ७३.१५

२ अनुदान :

क) आन्तरिक

१. नेपाल सरकार: ७३.१५

९ यस अबधिको कुल खर्च रु

६९.५६

२ स्थानीय निकाय सस्था

१० यस अबधिको कुल खर्च प्रतिसत

९५.०९

३ जनसहभागिता :

११ यस अबधिको भौतिक प्रगति प्रतिसत

९६.९६

ख वैदेशिक

१ ऋण :

२ अनुदान :

सि.नं.	कार्यक्रम	खर्च शिर्षक नम्बर	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
क	चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू								
द.६.२३.३	सामुदायिक तथा सार्वजनिक जग्गामा संघ संस्था तथा व्यक्ति,समुदायलाई दुवानी, वृक्षारोपण तथा व्यवस्थापन सहयोग अनुदान(वृक्षारोपण)	२६४२३	हेक्टर	३०	४.९२	३.६	३०	४.९२	३.६
द.६.२३.४	निजि कृषक तथा उद्यमीलाई प्रति विरुवा रु. ३ का दरले	२६४२३	हजारवटा	५८	२.३८	१.७४	५८	१.८५	१.३५

सि.नं.	कार्यक्रम	खर्च शिर्षक नम्बर	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
	ढुवानी तथा वृक्षारोपण सहयोग अनुदान (हजारमा)(वृक्षारोपण)								
८.६.२३.५	निजि जग्गामा रोपणका लागि गरिव तथा विपन्न वर्गलाई प्रति विरुवा रु. ५ का दरले ढुवानी तथा वृक्षारोपण सहयोग अनुदान (हजारमा)(वृक्षारोपण)	२६४२३	हजारवटा	३५	२.३९	१.७५	५	०.३४	०.२५
२.१५.१.३६	जडीबुटी दिगो संकलन, भण्डारण तथा प्रशोधन तालिम(उद्यमशीलता, रोजगारी मुलक / सशक्तिकरण / सीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	२२५१२	पटक	३	२.०५	१.५	३	२.०५	१.५
२.१५.२.२२	फोकल टिमको बैठक (जिल्ला स्तर)(गोष्ठी तथा कार्यशाला)	२२५१२	पटक	६	१.२३	०.९	५	१.०३	०.७५
२.१५.२.२४	जडिबुटी खेती विस्तार तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि फिल्ड स्तरीय कोचिङ्ग(गोष्ठी तथा कार्यशाला)	२२५१२	पटक	४	०.८२	०.६	४	०.८२	०.६
२.१५.२.२५	जडिबुटीको दिगो संरक्षण तथा संकलन संबन्धी फिल्डस्तरमा संकलनकर्ताहरूसंग अन्तरक्रिया गोष्ठी(गोष्ठी तथा कार्यशाला)	२२५१२	पटक	७	१.९१	१.४	७	१.९१	१.४
२.१५.३.४२	प्रचार प्रसार कार्यक्रम(प्रचार प्रसार तथा सामाग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	२२५२२	जिल्ला	२	१.३७	१	२	१.३७	१
८.६.४२.३२	जडिबुटी संरक्षण व्यवस्थापन भण्डारण अनुदान सहयोग(अन्य)	२६४२३	पटक	४	२.७३	२	२	१.३७	१
२.१५.४०.४१	सञ्चालित कार्यक्रमको निरिक्षण तथा पृष्ठपोषण(अन्य)	२२५२२	प्याकेट	२	२.८८	२.११	२	२.१५	१.५७
	चालु खर्च अन्तर्गतको जम्मा			१५१	२२.६९	१६.६	११८	१७.८०	१३.०२
ख	पुजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु								
८.६.२२.६	नर्सरी मर्मत(नर्सरी वा ब्याड निर्माण /वायोइन्जिनियरिङ्ग कार्य)	२९६११	वटा	९	४.९२	३.६	८	४.९२	३.६

सि.नं.	कार्यक्रम	खर्च शिर्षक नम्बर	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
द.६.२२.८	जडिबुटी विरुवा उत्पादन (फोकल टिमले छ्यानेको प्रजाती)(हजारमा)(नर्सरी वा ब्याड निर्माण /वायोइन्जिनियरिङ्ग कार्य)	२९६११	संख्या	५२०	६३.९८	४६.८	५२०	६३.९६	४६.७९
द.६.४२.२२	जडीबुटी विरुवा खरिद तथा वितरण (कुरिलो, नेपियर, सर्पगन्धा,लेमन ग्रास आदि)(हजार)(अन्य)	२९६११	संख्या	१६०	६.५६	४.८	१६०	६.५६	४.८
द.६.४२.२३	माउ रुख पहिचान र किटान (तेजपात) (अन्य)	२९६११	पटक	४५	१.८५	१.३५	४५	१.८५	१.३५
	पुजीगत खर्च अन्तर्गतको जम्मा			७३४	७७.३१	५६.५५	७३३	७७.२९	५६.५४
	पुजीगत तथा चालु खर्चको जम्मा (क + ख)			८८५	१००	७३.१५	८५१	९५.०९	६९.५६
	वित्तीय प्रगति प्रतिसत	९५.०९							
	भौतिक प्रगति प्रतिसत	९६.१६							

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन

१. आ व २०७३/७४

२. बजेट उपशिर्षक नं: ३२९१०२

३. मन्त्रालय: वन तथा भू संरक्षण मन्त्रालय

४. विभाग/सस्था: वन विभाग

५. कार्यक्रम=आयोजनाको नाम: **जडीबुटी बिकास कार्यक्रम
(कर्णाली जडिबुटी प्रशोधन समेत)**

६= यस अबधिको बजेट रु

क) आन्तरिक

१. नेपाल सरकार:

२ स्थानीय निकाय सस्था

३ जनसहभागिता :

ख वैदेशिक

१ ऋण :

२ अनुदान :

७ यस अबधिको खर्च रकम र प्रतिसत

क) आन्तरिक

१ नेपाल सरकार

२ स्थानीय निकाय सस्था

३ जनसहभागिता :

ख वैदेशिक

१ ऋण :

२ अनुदान :

९ यस अबधिको कुल खर्च रु

१० यस अबधिको कुल खर्च प्रतिसत

११ यस अबधिको भौतिक प्रगति प्रतिसत

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
क	चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु							
२.७.१.१	फोटोकपी पेपर, रजिष्टर, डटपेन, सिसाकलम, इरेजर, सार्पनर, स्केल,स्टापल, ग्लू आदि(कार्यालय मसलन्द सामान खर्च)	संख्या	१६	०.२०	५.६१	१४	०.१८	४.९४०२३
२.७.२.१	लेटरप्याड, रेकर्ड फाइल,खाम, अन्य फारम छपाई(छपाई खर्च)	संख्या	१६	०.०३	०.८२	१४	०.०३	०.७४
२.१९.१.५	द्वितीय तह(अनुगमन मुल्याङ्कन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन	जना	३५	०.०८	२.२९	३२	०.१३	३.५९००८

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
	भ्रमण खर्च)							
२.१९.१.६	तृतीय तह(अनुगमन मुल्याङ्कन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन भ्रमण खर्च)	जना	३४	०.०७	१.८७	३१	०.०६	१.७९६३४
२.१९.२.३	कार्यक्रम भ्रमण खर्च(आन्तरिक भ्रमण)	पटक	५०	०.१०	२.७८	५०	०.१०	२.७८
८.६.२३.३	सामुदायिक तथा सार्वजनिक जग्गामा संघ संस्था तथा व्यक्ति, समुदायलाई ढुवानी, वृक्षारोपण तथा व्यवस्थापन सहयोग अनुदान(वृक्षारोपण)	हेक्टर	२८	०.१२	३.३६	१७	०.०९	२.६१४
८.६.२३.४	निजि कृषक तथा उद्यमीलाई प्रति विरुवा रु. ३ का दरले ढुवानी तथा वृक्षारोपण सहयोग अनुदान (हजारमा)(वृक्षारोपण)	हजारवटा	३०३०६	०.३६	१०.०८	२२६२२	०.३४	९.४१३४
८.६.२३.५	निजि जग्गामा रोपणका लागि गरिव तथा विपन्न वर्गलाई प्रति विरुवा रु. ५ का दरले ढुवानी तथा वृक्षारोपण सहयोग अनुदान (हजारमा)(वृक्षारोपण)	हजारवटा	३०३११	०.६१	१७.०५	११५१६	०.५४	१४.८५७५
८.६.२३.७	गत आ. व. मा सामुदायिक तथा सार्वजनिक जग्गामा रोपण भएकोमा गोडमेल स्यारसंभार सहयोग(वृक्षारोपण)	हेक्टर	२८	०.०३	०.८४	२८	०.०२	०.६६
८.६.२३.८	निजि जग्गामा कृषक, उद्यमी, गरिव तथा विपन्न वर्गलाई वचेको विरुवाको थप स्याहार संभारका लागि प्रति विरुवा रु ३ का दरले अवसर मुल्य भुक्तानी (हजारमा)(वृक्षारोपण)	संख्या	२३१६२	०.२०	५.५५	२३१३६.५४४	०.१८	४.९०६
२.१५.१.२९	जडिबुटी संकलन तथा खेति प्रविधि बारे तालिम(उद्यमशीलता ,रोजगारी मुलक / सशक्तिकरण / सीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	जना	१५	०.०२	०.५	१५	०.०१	०.१५
२.१५.१.३६	जडीबुटी दिगो संकलन, भण्डारण तथा प्रशोधन तालिम(उद्यमशीलता ,रोजगारी मुलक / सशक्तिकरण / सीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	पटक	१७	०.३१	८.५	१७	०.३१	८.५
२.१५.१.३७	गैरकाष्ठ वन पैदावार व्यवस्थापन तथा उद्यम विकास तालिम(उद्यमशीलता, रोजगारी मुलक / सशक्तिकरण / सीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	पटक	१३	०.२३	६.५	१३	०.२३	६.५

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
२.१५.१.३८	अल्लो वा खोटो संकलन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि तालिम (उद्यमशीलता, रोजगारी मुलक / सशक्तिकरण / सीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	पटक	१९	०.३८	१०.५	१९	०.३८	१०.५
२.१५.२.२२	फोकल टिमको बैठक (जिल्ला स्तर)(गोष्ठी तथा कार्यशाला)	पटक	४५	०.२४	६.७५	४३	०.२३	६.४०३
२.१५.२.२३	जडीबुटीको लागि पकेट क्षेत्रस्तरीय फोकल टिमको बैठक(गोष्ठी तथा कार्यशाला)	पटक	४२	०.१५	४.२	४२	०.१५	४.१८
२.१५.२.२४	जडिबुटी खेती विस्तार तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि फिल्ड स्तरीय कोचिङ्ग(गोष्ठी तथा कार्यशाला)	पटक	७२	०.४०	११.१	७२	०.५२	१४.४८
२.१५.२.२५	जडिबुटीको दिगो संरक्षण तथा संकलन संबन्धी फिल्डस्तरमा संकलनकर्ताहरुसंग अन्तरक्रिया गोष्ठी(गोष्ठी तथा कार्यशाला)	पटक	५१	०.३७	१०.२	५१	०.३७	१०.२
२.१५.२.२६	गैह्रकाष्ठ वन पैदावार संकलक मध्यस्तकर्ता र व्यापारी बीच अन्तरक्रिया गोष्ठी(गोष्ठी तथा कार्यशाला)	पटक	४५	०.३२	९	४५	०.३२	९
२.१५.२.३१	पूर्व योजना तथा वार्षिक योजना तर्जुमा तयारी गोष्ठी(गोष्ठी तथा कार्यशाला)	प्याकेट	१	०.१६	४.५	१	०.१६	४.५३५६
२.१५.३.४५	सुचना प्रवाह तथा पारदर्शिता सवलीकरण (रेडियो, एफ. एम., टि. भि. मार्फत्)(प्रचार प्रसार तथा सामाग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	जिल्ला	११	०.२०	५.५	११	०.२०	५.४७८
२.१९.१.१५	कार्यक्रम अनुगमन(अनुगमन मुल्याङ्कन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन भ्रमण खर्च)	पटक	३२	०.१२	३.२७	७	०.०३	०.९२
२.१९.१.२३	जडिबुटी सम्बन्धि अनुगमन, समन्वय र प्रचार प्रसार(अनुगमन मुल्याङ्कन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन भ्रमण खर्च)	जिल्ला	३५	४.४२	१२२.५	३७.६५	३.४१	९४.४७४१
८.६.२३.३८	बाँस रोपण (हजारमा)(वृक्षारोपण)	संख्या	३६.२	०.४०	११.२	१६.२	०.२६	७.२
८.६.४२.४३	लोक्ता/अर्गेली, अल्लो र अन्य लघुवन पैदावारको खेती व्यवस्थापन सहयोग(अन्य)	समूह	१५	०.२७	७.५	१४	०.२४	६.७५

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
द.६.४२.४४	जडिबुटी संकलन/भण्डारण/प्रशोधन केन्द्र स्थापना तथा संचालनमा अनुदान सहयोग(अन्य)	वटा	६	०.३२	९	६	०.३२	८.८५
द.६.४२.४५	गैहकाष्ठ वन पैदावारमा आधारित वन उद्यम विकास सहयोग (सिसु पाउडर, वेतबाँस, निगालो, अग्निसो, वायो त्रिकट, पंखे चुलो, कार्भिड)(अन्य)	वटा	२१	०.५७	१५.७५	२०	०.५०	१३.९५
२.१५.१.११९	जडिबुटी खेती, सदुपयोग तथा बजारीकरण तालिम समूहलाई(उद्यमशीलता, रोजगारी मुलक / सशक्तिकरण / सीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	पटक/संख्या	१	०.०२	०.५	१	०.०२	०.५
२.१५.४०.४ ९	कार्यक्रम कम्पाइल/पुनरावलोकन/पृष्ठपोषण/ कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि तयारी(अन्य)	प्याकेट	१	०.०२	०.५	१	०.०२	०.५
२.१५.५.२१२	महत्वपूर्ण जडिबुटी प्रजातिको status अध्ययन(अध्ययन/सर्वेक्षण/अनुसन्धान)	प्रजाति/स्थान	१०	३.६०	१००	१०	३.२९	९१.१६३४३
२.१५.४०.१ ९५	प्राकृतिक जडीबुटीहरुको बासस्थान संरक्षण, संकलन तथा नियमन(अन्य)	जिल्ला	२२	१.५९	४४	२४	१.२३	३४.०२३
२.१५.४०.२ ०६	व्यवसायी, विज्ञ तथा लगानीकर्ता संयुक्त अवलोकन भ्रमण,अन्तर्क्रिया(अन्य)	क्षेत्र	३	०.६५	१८	२	०.००	०
	चालु खर्च अन्तर्गतको जम्मा							
			८४४८८.२	१६.५७	४५९.७२	५७९२५.३९४	१३.८६	३८४.६३४७६
ख	पुजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु							
द.६.२२.७	पकेट क्षेत्रमा जडीबुटीको स्थायी नर्सरी स्थापना/मर्मत र संचालन(नर्सरी वा ब्याड निर्माण /वायोइन्जिनियरिङ्ग कार्य)	वटा	१६	०.४३	१२	१६	०.४१	११.४९३
द.६.२२.८	जडिबुटी विरुवा उत्पादन (फोकल टिमले छानेको प्रजाती)(हजारमा)(नर्सरी वा ब्याड निर्माण /वायोइन्जिनियरिङ्ग कार्य)	संख्या	५५६९५	२.४३	६७.५	५५६४८.४८	२.३७	६५.७४९५३

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
द.६.२२.९	विशेष क्षेत्र प्रजाती विशेष जडिबुटी विरुवा उत्पादन (टिमुर, जैतुन, तेजपात, मेन्था, कुरीलो, अमला, एलोभेरा आदी समेत) (हजारमा)(नर्सरी वा ब्याड निर्माण /वायोइन्जिनियरिङ्ग कार्य)	संख्या	१६६	०.५४	१४.९४	१६१	०.५१	१४.१६४
द.६.३०.२	जडिबुटी नमूना प्लट मर्मत तथा सञ्चालन(प्रदर्शनी स्थल निर्माण)	वटा	१४	०.१५	४.२	१३	०.१४	३.९
द.६.४२.३५	गैह्र काष्ठ विरुवा (लप्सी, ओखर, रुद्राक्ष, रिठ्ठा, लौठ सल्ला, जैतुन आदी समेत) उत्पादन र खरिद (हजारमा)(अन्य)	संख्या	२५१	०.४७	१३.०५	२५१	०.४७	१३.०५
द.६.४२.३६	जडिबुटी सूचना केन्द्र विकास कार्यक्रम(अन्य)	वटा	८	०.१४	४	८	०.१४	४
द.६.४२.३७	संकटापूर्ण अवस्थामा पुगेका जडिबुटी प्रजातिको बासस्थान संरक्षण (Insitu Conservation)(अन्य)	जिल्ला	१२	०.२२	६	१२	०.२०	५.६५
द.६.४२.३८	पकेट क्षेत्र पहिचान/प्राविधिक सहायता प्रदान/Contract farming/पकेट क्षेत्र सूदृढीकरण(अन्य)	जिल्ला	१२	०.४३	१२	११	०.३८	१०.६४
द.६.४२.३९	जडीबुटी खेतीकर्ता समूह गठन र रोपण क्षेत्रको सम्झौता र कार्यान्वयन(अन्य)	जिल्ला	१३	०.२३	६.५	१३	०.२३	६.४५
द.६.४२.४०	जडिबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारको खेती, संकलन तथा व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरुको संजाल निर्माण तथा सुदृढीकरण(अन्य)	जिल्ला	१०	०.११	३	१०	०.१०	२.९
द.६.४२.४१	एक पकेट क्षेत्रमा एक प्रजातीको व्यवसायीकरण(अन्य)	समूह	३	०.०५	१.५	३	०.०५	१.५
द.६.४२.७३ १	उच्च हिमाली जडिबुटी संकलन/प्रशोधन केन्द्र स्थापना (अनुदान)(अन्य)	वटा	१	२.१६	६०	१	२.१३	५९.१५
द.६.४२.७५ ३	पकेट क्षेत्रमा रुद्राक्ष खेति विस्तार(अन्य)	प्याकेट	१०८	३.६०	१००	८८	३.००	८३.११३७५
द.६.४२.७५ ४	टिमुर प्रशोधन (ग्रेडिङ्ग, प्याकेजिङ्ग, सुकाउने) प्लाण्ट स्थापना तथा संचालन अनुदान(अन्य)	वटा	५	१.८०	५०	५	१.८०	५०
द.६.४२.७५ ५	पकेट क्षेत्रमा टिमुर खेति विस्तार(अन्य)	प्याकेट	५	४.५१	१२५	५	३.५८	९९.२७९

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
द.६.४२.७५ ६	चिउरी प्रशोधन प्लाण्ट स्थापना तथा व्यवस्थापन अनुदान(अन्य)	वटा	३	१.४४	४०	३	१.३७	३७.९
द.६.४२.७५ ७	पकेट क्षेत्रमा तेजपात खेति विस्तार(अन्य)	प्याकेट	४	३.६०	१००	४	२.८२	७८.२४४१४
द.६.४२.७५ ८	लप्सि प्रशोधन केन्द्र स्थापना(अन्य)	वटा	२	०.७२	२०	१	०.७१	१९.८३२३
द.६.४२.७५ ९	पकेट क्षेत्रमा बोधिचित्त खेति विस्तार(अन्य)	प्याकेट	४	३.६०	१००	४	३.३५	९२.९१६३८
द.६.४२.७६ ०	पकेट क्षेत्रमा लौठसल्ला खेति विस्तार(अन्य)	प्याकेट	११	९.९१	२७५	११	८.७०	२४१.४७६५ ८
द.६.४२.७६ २	अर्गोली प्रशोधन केन्द्र स्थापना(अन्य)	वटा	१	०.३६	१०	१	०.०३	०.७७३२१
द.६.४२.७६ ४	पकेट क्षेत्रमा चिराइतो खेति विस्तार(अन्य)	प्याकेट	५	४.५१	१२५	५	३.९३	१०९.०४
द.६.४२.७६ ६	पकेट क्षेत्रमा श्रीखण्ड खेति विस्तार(अन्य)	प्याकेट	२	१.८०	५०	२	१.७७	४९.२३
द.६.४२.७६ ७	पकेट क्षेत्रमा मेन्था/क्यामोमाइल खेति विस्तार(अन्य)	प्याकेट	५	४.५१	१२५	५	२.८१	७८.०७०६१
द.६.४२.७६ ९	गैरकाष्ठ तथा जडिबुटी भण्डारण तथा प्रशोधन केन्द्र निर्माण अनुदान(अन्य)	वटा	४९	१७.६६	४९०	३८.५	११.९२	३३०.७४९४ १
द.६.४२.७७ ३	जडिबुटी उधम स्थापना(अन्य)	वटा	५	१८.०२	५००	२	३.६१	१००.०८४१
	पुजीगत खर्च अन्तर्गतको जम्मा		८१२७४	८३.४३	२३१४.६९	८११९०.९८	५६.५७	१५६९.३५६०१
	पुजीगत तथा चालु खर्चको जम्मा (क + ख)		१६५७६२.२	१००	२७७४.४१	१३९११६.३७४	७०.४२९	१९५३.९९०७७

वार्षिक प्रगति ७०.४३%

नेपाल सरकार
वन तथा भू संरक्षण मन्त्रालय
वन विभाग

वार्षिक प्रगति (७४ जिल्ला र केन्द्र), वन संवर्धन महाशाखा, बबरमहल, काठमाण्डौ

१. आ.व. :- २०७३/०७४

२. बजेट उपशिर्षक नं.:- ३२९१०९

३. मन्त्रालय:- वन तथा भू-संरक्षण

४. कार्यक्रम/आयोजनाको नाम:- वृक्ष सुधार, वृक्षारोपण तथा निजि वन कार्यक्रम

५. आयोजना/कार्यालय प्रमुखको नाम:- हेमलाल अर्याल

६. यस अवधिको बजेट (रु.) :- ५४८५.०६

क आन्तरिक १. नेपाल सरकार :-

२. संस्था :-

३. जनसहायिता:-

ख) वैदेशिक १. ऋण :-

२. अनुदान:-

ग) दातृ संस्था:-

७. यस अवधिको खर्च रु. :- ४७९९.३३

क) आन्तरिक १. नेपाल सरकार:-

,२. संस्था:-

३. जन सहभागिता:

ख) वैदेशिक १. ऋण:

,२ अनुदान:

द. चौमासिक (वार्षिक बजेटको तुलनामा खर्च प्रतिशत :-

९. सुरुदेखि यस अवधि सम्मको कुल खर्च प्रतिशत (कुल लागतको तुलनामा):-

१०. वित्तको समय प्रतिशतमा (कुल अवधिको तुलनामा):-

क्र.सं	कार्यक्रम/क्याकलाप विवरण	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			आयोजनाको कुलमध्ये हालसम्म		कैफियत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च	स. परिमाण	भा. प्रगति	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२
अ	पूँजीगत खर्च अन्तरगतका कार्यक्रमहरू										
क	चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू										
१११९	रा.प.अनं.प्रथम (प्रा.)	जना	६	०.३१	१७.१८	०	०.००	०.००			
१२२१	महंगी भत्ता	जना	१०	०.०२	१.२०	०	०.००	०.००			

क्र.सं	कार्यक्रम/क्याकलाप विवरण	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			आयोजनाको कूलमध्ये हालसम्म		कैफियत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च	प्र. परिमाण	भा. प्रगति	
१२४१	बैठक भत्ता	जिल्ला	१०	०.०१	०.५०	१०	०.०१	०.५०			
१३१२	निजामती कर्मचारी पोशाक	केन्द्र	१०	०.०१	०.७५	०	०.००	०.००			
१४४१	तोकिए बमोजिमको खाद्यान्न	जना	६	०.०५	२.६३	०	०.००	०.००			
२१११	धाराको महशुल	युनिट	३८५९.०१	०.२३	१२.४०	३७७३	०.२१	११.३४			
२११४	धारा/पानीको महशुल	युनिट	१३.७५	०.००	०.१५	३	०.००	०.०८			
२११५	कार्यालयमा धाराको महशुल	महिना	१२	०.०१	०.३६	४	०.००	०.१२			
२११६	कार्यालयमा बिजुली महशुल	महिना	११४	०.०१	०.३९	११०	०.०१	०.३७			
२१२१	बिजुली महशुल	युनिट	१०००१	०.४४	२४.०६	९५९९	०.३८	२०.८६			
२२११	टेलिफोन महशुल	महिना	११३	०.३०	१६.६२	३२०	०.२८	१५.२४			
२२२१	वेबसाईट होस्टिङ तथा इन्टरनेट, ईमेल संचालन गर्ने	पटक	६८	०.३०	१६.५६	२६४	०.२७	१५.०४			
२२२२	ईन्टरनेट महशुल	महिना	३.२६	०.०१	०.५७	२८	०.०१	०.४३			
२२४१	चिठ्ठी पत्र रजिस्ट्री	पटक	१	०.००	०.०९	१	०.००	०.०८			
२२४२	चिठ्ठी पत्र कुरियर खर्च	पटक	१	०.००	०.२४	२	०.००	०.१६			
२२४३	साधारण चिठ्ठी पत्र हुलाक महसुल	संख्या	२	०.००	०.२२	१	०.००	०.१२			
२२४४	हुलाक टिकट	वटा	१७३	०.१२	६.३५	३७४	०.११	६.२५			
२३१४	कार्यालय प्रयोजनको भाडा	वटा	११०	०.१२	६.४९	४२	०.०७	३.६५			
२३१५	आवासको लागि भाडा	वटा	१२	०.०१	०.६०	०	०.००	०.००			
२४१२	जीप, कार को लागि डिजेल	वटा	६०५८	०.०८	४.३०	५१४९	०.०८	४.३८			
२४१३	मोटरसाइकलका लागि पेट्रोल	वटा	६१४६	०.१२	६.६३	५४२२	०.१२	६.५२			
२४१५	मोटरसाइकल, जेनेरेटर, कार, भ्यान, पिकअप भ्यान, लनमोअर, स्कुटर	संख्या	२३७३६	०.४०	२१.८०	१८१९१	०.२९	१५.७९			
२४१७	कार्यालय प्रयोजनको विभिन्न	संख्या	१३२०	०.०२	१.२२	१५२०	०.०२	१.२२			

क्र.सं	कार्यक्रम/कृयाकलाप विवरण	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			आयोजनाको कूलमध्ये हालसम्म		कैफियत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च	स. परिमाण	भा. प्रगति	
	सवारी साधनको प्रकार र इन्धन										
२४१८	पेट्रोल	लीटर	४८०	०.०१	०.४४	४८१	०.०२	०.८७			
२४१९	डिजल	लीटर	३१६५१.२	०.५१	२७.७४	२६९९२	०.४३	२३.५६			
२५११	मोटरसाइकल, कार, जीप, भ्यान	संख्या	४	०.०२	०.९६	४	०.०२	०.८७			
२५१२	कार, जीप, भ्यान मर्मत	वटा	१.३	०.३९	२१.५८	२०७	०.३८	२१.०५			
२५१३	मोटरसाइकल मर्मत	वटा	१०८	०.१०	५.५३	१८८	०.०८	४.५९			
२५१५	सवारी साधन मर्मत	संख्या	६	०.०२	१.२०	६	०.०२	१.२०			
२५२१	कम्प्युटर, प्रिन्टर मर्मत	वटा	२००	०.१२	६.८१	२८९	०.१२	६.५७			
२५३१	कम्प्युटर, फोटोकपी, स्याक्यानर, प्रिन्टर, ल्यापटप आदि	संख्या	१	०.०१	०.३५	२	०.०१	०.४३			
२६३२	तेश्रो पक्ष बीमा र नविकरण	संख्या	६	०.०२	१.२०	६	०.०२	१.१७			
२७११	फोटोकपी पेपर, रजिष्टर, डटपेन, सिसाकलम, इरेजर, सार्पनर, स्केल, स्टापल, ग्लू आदि	संख्या	५६१	०.३९	२१.१५	६३८	०.३६	१९.६२			
२७१२	कार्यालय सामान	संख्या	८८	०.२२	१२.०४	१७१	०.१८	१०.१०			
२७१३	छपाइ	संख्या	१३	०.०१	०.३६	८	०.००	०.१६			
२७१४	पत्रपत्रिका तथा पुस्तक	संख्या	१	०.००	०.१०	१	०.००	०.१०			
२७२१	लेटरप्याड, रेकर्ड फाइल,खाम, अन्य फारम छपाई	संख्या	७०२	०.१८	९.६७	७९३	०.१७	९.२९			
२७३१	पत्रपत्रिका, मासिक तथा दैनिक	महिना	२७३	०.१४	७.७४	३५९	०.१३	७.२९			
१११२६	ह.स.चा. चतुर्थ श्रेणी	जना	२	०.११	६.२१	०	०.००	०.००			
१११५१	रा.प.अन.द्वितीय	जना	२	०.१०	५.३७	०	०.००	०.००			
२१३१४	कम्प्युटर अपरेटर	जना	१	०.०४	२.१३	०	०.००	०.००			

क्र.सं	कार्यक्रम/कृयाकलाप विवरण	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			आयोजनाको कूलमध्ये हालसम्म		कैफियत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च	त. परिमाण	भा. प्रगति	
२१३१६	कार्यालय सहयोगी	जना	२	०.०६	३.१२	२	०.०४	२.०७			
२१३१७	ल्याव असिस्टेन्ट	जना	१	०.०४	२.२६	१	०.०४	२.२६			
२१३१८	IT Expert	महिना	४	०.०५	३.००	०	०.००	०.००			
२१४१५	वृत्ति विकास तालिम	जना	१	०.०१	०.६०	१	०.००	०.१८			
२१९१३	कार्यक्रम संचालन भ्रमण/अनूगमन भ्रमण खर्च	पटक	३६	०.०४	२.१६	३६	०.०४	२.१६			
२१९१४	प्रथम तह	जना	१	०.०१	०.८०	११०	०.०१	०.८०			
२१९१५	द्वितीय तह	जना	६६९	०.४८	२६.३६	७४३	०.४८	२६.११			
२१९१६	तृतीय तह	जना	८७६	०.५०	२७.६१	९९२	०.४३	२३.३५			
२१९१८	अन्य	टोली	१	०.००	०.०७	१	०.००	०.०७			
२१९२१	आन्तरिक भ्रमण खर्च	पटक	८०	०.०४	२.२१	१४६	०.०४	२.१९			
२१९२२	सरुवा भ्रमण खर्च	पटक	२	०.००	०.२०	२२	०.०१	०.४४			
२१९२३	कार्यक्रम भ्रमण खर्च	पटक	११	०.०१	०.५६	४	०.०१	०.३४			
२१९२४	आन्तरिक भ्रमण खर्च (तृतीय तह)	जना	२	०.००	०.२०	२	०.००	०.१५			
२१९२५	प्रथम तह	जना	१	०.०१	०.३०	१	०.००	०.२०			
२१९२६	द्वितीय तह	जना	८७८	०.३६	१९.८१	८४०	०.३३	१७.९८			
२१९२७	तृतीय तह	जना	१३४३	०.४२	२३.०४	१२४४	०.६४	३५.०६			
२२०११	जलपान	पटक	१	०.००	०.०३	२	०.००	०.०९			
२२०१२	अतिथि सत्कार	पटक	५	०.००	०.२५	५	०.००	०.२५			
२२०१३	दशै पुजा खर्च र अन्य विविध खर्च	पटक	२	०.००	०.१०	२	०.००	०.१०			
२२०१५	चाड पर्व पुजा खर्च	पटक	२	०.००	०.०९	२	०.००	०.०९			
२२०२१	मिटिङ तथा अन्य कार्यक्रम संचालनका लागि जलपान	पटक	१०	०.००	०.२१	१	०.००	०.०३			
२२०२३	चियापान	पटक	४५१	०.२२	१२.०४	६०९	०.२७	१४.६३			

क्र.सं	कार्यक्रम/कृषाकलाप विवरण	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			आयोजनाको कूलमध्ये हालसम्म		कैफियत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च	स. परिमाण	भा. प्रगति	
२२०२४	जलपान	पटक	१४६	०.१४	७.७०	३६६	०.१५	८.३४			
२२०२५	भोज	पटक	२९	०.०३	१.७५	१२५	०.०३	१.५१			
२२०३१	अन्य विविध खर्च	नभएको	१३	०.०१	०.३८	१३	०.०१	०.३८			
२४११०	मोविल	लीटर	२४	०.००	०.११	२४	०.००	०.११			
२४१११	मट्टितेल	लीटर	१६९१	०.०३	१.७१	१६९१	०.०३	१.७१			
२४११३	कार जीपको लागि पेट्रोल	लीटर	१३२	०.००	०.१२	१३२	०.००	०.१२			
२४१२०	मोटरसाइकलका लागि पेट्रोल	लीटर	२७९२	०.०५	२.५७	२७९२	०.०५	२.४९			
२४१२५	ग्यास	संख्या	४६६.५	०.०७	३.८६	६३३	०.०८	४.१५			
२५१११	मोटरसाइकल मरमत	संख्या	१५	०.०२	०.९९	१५	०.०२	०.९९			
२५११५	गाडी मर्मत	वटा	३	०.०२	१.००	३	०.०२	१.००			
२५११६	कम्प्युटर/फोटोकपी/प्रिन्टर/फ्याक्स /स्क्यानर	संख्या	१८	०.०१	०.६९	१२	०.००	०.२४			
२५११७	सवारीसाधन, मेसनेरी तथा फर्निचर	संख्या	५९	०.२४	१३.१२	६३६	०.२३	१२.३८			
२७१११	प्रिन्टर / फोटोकपी टोनर खरिद	संख्या	६	०.०१	०.३०	६	०.०१	०.३०			
२७१२०	स्टेशनरी तथा कार्यालय संचालनका लागि अन्य खर्च	संख्या	११	०.०१	०.७५	११	०.०१	०.७५			
८६२३३	सामुदायिक तथा सार्वजनिक जग्गामा संघ संस्था तथा व्यक्ति, समुदायलाई दुवानी, वृक्षारोपण तथा व्यवस्थापन सहयोग अनुदान	हेक्टर	१०	०.०२	१.२०	३	०.००	०.२४			
२१५१३३	सरोकारवालाहरूसँग छलफल र अन्नकृषा	पटक	२१७	०.४०	२१.७०	१८३	०.३३	१८.११			
२१५१७४	निजी वन प्रबर्धनको लागि सञ्जाल निर्माण क्षमता अभिवृद्धि तालिम	वटा	६	०.०३	१.६०	६	०.०२	१.३५			

क्र.सं	कार्यक्रम/कृयाकलाप विवरण	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			आयोजनाको कूलमध्ये हालसम्म		कैफियत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च	स. परिमाण	भा. प्रगति	
२१५१७५	निजी वन संजाल निर्माण, संस्थागत सुदृढिकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि सहयोग	प्याकेट	३४	०.२९	१५.७५	१२७	०.२३	१२.७५			
२१५१७६	निजी वनको राष्ट्रिय पुरस्कार वितरण	प्याकेट	१	०.०७	३.७०	२	०.०७	४.१०			
२१५२३३	वन दशकको कार्यक्रमको योजना तर्जुमा	केन्द्र	१	०.०४	२.००	१	०.०४	२.००			
२१५२३४	वन सामाजिक परिचालकको क्षमता अभिवृद्धि (अभिमुखिकरण तालीम)	पटक/संख्या	१८	०.७५	४१.१०	१७	०.६५	३५.७९			
२१५२३७	निजी वन अभिमूखिकरण तथा प्रबर्धन सम्बन्धि अन्तरकृया गोष्ठी	पटक	५४	०.२८	१५.४५	१५१	०.२७	१४.७४			
२१५२४५	पुरानो नगर उद्यान मर्मत तथा स्तरोन्नती	पटक	१	०.०३	१.५०	१	०.०३	१.४७			
२१५३५१	स्कूल वन हरियाली विकास कार्यक्रम	वटा	१४३	०.५२	२८.६०	१२०	०.४६	२५.३०			
२१५३५८	निजी वन प्रबर्धनात्मक प्रोत्साहन (प्रचार प्रसार सामग्री (ब्रोसर, लिफलेट तयारी तथा प्रकाशन)	जिल्ला	१६	०.५७	३१.५०	१७	०.५८	३१.७५			
२१५३५९	प्रचार प्रसार सामग्री उत्पादन प्रसारण	वटा	१	०.०९	५.००	१	०.०९	५.००			
२१९११४	कार्यक्रम अनुगमन खर्च	नदीप्रणाली	१०	०.०१	०.४०	१०	०.०१	०.४०			
२१९११५	कार्यक्रम अनुगमन	पटक	४५	०.१०	५.७४	८१	०.१०	५.४२			
८६२२१५	निजी नर्सरी स्थापनाको लागि अनुदान	वटा	१०८	०.९८	५४.००	८३	०.७३	४०.२२			
८६२३१९	बृक्षारोपण (बृक्षारोपण, बारवेरा, गोडमेल र संरक्षण अनुदान समेत)	हेक्टर	६०९	५.५५	३०४.५०	३९४	३.४८	१९१.०७			

क्र.सं	कार्यक्रम/कृयाकलाप विवरण	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			आयोजनाको कूलमध्ये हालसम्म		कैफियत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च	स. परिमाण	भा. प्रगति	
२१५११३१	Android Device मा GIS अनुप्रयोग सम्बन्धी अभिमुखीकरण तालिम	पटक	२	०.०५	३.००	२	०.०५	३.००			
२१५२१०५	राष्ट्रिय वन सम्बर्धन कार्यशाला गोष्ठी	वटा	१	०.५५	३०.००	१	०.५०	२७.२६			
२१५२२६१	शहिद पूर्ण स्मृति उद्यान दुल्लु ८ दैलेख	वटा	१	०.१५	८.००	१	०.१५	८.००			
२१५२४४१	बिरुवा उत्पादन (विभिन्न प्रकारका रुख, काष्ठ तथा बहुउपयोगी प्रजाती) (हजारमा)	संख्या	१५०	०.२२	१२.००	१५२	०.२५	१३.५०			
२१५२४४२	बिरुवा ढुवानी (हजारमा)	संख्या	७७७२५	१.०२	५६.००	७७३९०	०.८१	४४.२६			
२१५२४४४	बिरुवा खरिद	संख्या	७७७२५	४.५९	२५२.००	७६१२२	४.१३	२२६.३२			
२१५४०७०	निजी वन प्रबद्धनमा प्रोत्साहन पुरस्कार	जिल्ला	१	०.००	०.१५	१	०.००	०.१५			
२१५४०७२	निजी वन धनीलाई प्रोत्साहन पुरस्कार	जिल्ला	४४	०.११	५.९०	२३७	०.०९	५.१५			
२१५४०७३	निजी वन दर्ता तथा सहजीकरण	जिल्ला	२३३	०.७८	४२.७०	२९७	०.५४	२९.७१			
२१५४०७४	वन सामाजिक परिचालकलाई फिल्ड गियर प्रदान	जना	२२२	०.६१	३३.३०	१९६	०.५२	२८.५५			
२१५४०७८	वन सामाजिक परिचालकको पारिश्रमिक भत्ता	जना	३८२	४.१३	२२६.८०	३२०	३.०२	१६५.९२			
२१५५११०	निजी वनको अनुगमन तथा मूल्यांकन पुस्तिका तयारी तथा प्रकाशन	पटक	१	०.०७	४.००	०	०.००	०.००			
२१५५१११	अनुगमन, अभिलेखिकरण र प्रतिवेदन तैयारी	गा.वि.स.	२०८	०.३८	२०.८०	१५०	०.२६	१४.३०			
२१५५११८	वेब नक्शान्कन	वटा	१	०.०५	३.००	०	०.००	०.००			

क्र.सं	कार्यक्रम/कृयाकलाप विवरण	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			आयोजनाको कूलमध्ये हालसम्म		कैफियत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च	स. परिमाण	भा. प्रगति	
	निर्देशिका/कार्यविधि तयार गर्ने										
२१५५१९९	सबै किसिमका वनहरुको स्रोत सर्वेक्षणको तथ्यांक विश्लेषण गर्ने एप्लिकेशन तयारी	प्याकेट	१	०.१८	१०.००	१	०.१८	९.६६			
२१५५२००	सा.व/क.व./साझेदारी/सहकारी वनको spatial डाटावेसलाई वेब प्रकाशन गर्ने	संख्या	१०००	०.१५	८.००	१०००	०.१४	७.८५			
२१५५२०१	नापी भएको नक्शाको आधारमा वन सिमानाको अनलाइन नक्शा प्रकाशन गर्ने	कि.मि.	१००	०.०५	३.००	१००	०.०५	२.९४			
२१५५२०२	पारिस्थितिक्रिय प्रणालीमा आधारित अनुकूल सम्बन्धि अध्ययन तथा अनुसन्धान	प्याकेट	१	०.१८	१०.००	०	०.००	०.००			
२१५५२०३		प्याकेट	५	०.३६	१९.५०	५	०.३१	१७.००			
८६४२३३९	निजी वन दर्ता गर्न लाग्ने राजस्व खर्च अनुदान (४०००/प्रति वन)	वटा	६२६	०.४६	२५.०४	१३५	०.०७	३.८१			
८६४२३८३	स्थानीय वन समूह/सा. व. उ. स. मार्फत बिरुवा उत्पादन सहयोग/अनुदान (वस्तुगत र नगद) (हजारमा)	हजारवटा	१५२५४०	२.९४	१६१.४०	९०२१०	२.७९	१५३.०५			
२१५२४४११	उच्च प्रविधियुक्त नर्सरी सम्भार तथा स्तरौंनती (जिल्ला)	जिल्ला	१	०.०४	२.००	१	०.०४	२.००			
२१५२४४१३	नगरपालिकामा वृक्षारोपण सहित उद्यान निर्माण एबम व्यवस्थापन र अनुगमन मुल्यांकन, अभिलेखीकरण तथा प्रतिवेदन सहित	वटा	१३२	१९.२५	१०५६.००	३१५	१६.९९	९३१.७३			

क्र.सं	कार्यक्रम/कृयाकलाप विवरण	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			आयोजनाको कूलमध्ये हालसम्म		कैफियत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च	स. परिमाण	भा. प्रगति	
२१५२४४१५	नदिउकस व्यवस्थापन तथा वृक्षारोपण (सम्बन्धित खोला कमला, रतुवा, बक्राहा)	प्याकेट	३	०.४४	२४.००	२	०.२१	११.२५			
२१५२४४१६	वन दशक कार्यक्रमको प्रगति पुस्तिका प्रकाशन	वटा	१७	०.३१	१७.२५	१६	०.२८	१५.२५			
२१५२४४१७	वन दशक सामाजिक अभियान software	प्याकेट	१	०.०७	४.००	०	०.००	०.००			
२१५२४४२२	वन दशक प्रसार द्वैमासिक प्रकाशन सहयोग	प्याकेट	१	०.०५	३.००	१	०.०५	३.००			
२१५२४४२३	सामुहिक निजी वन नमुना विकास अनुदान	समूह	४	०.०७	४.००	१	०.०२	१.००			
२१५२४४२४	वन दशक रेडियो/टिभी कार्यक्रम	वटा	१	०.१८	१०.००	१	०.०५	२.९६			
२१५२४४३०	उद्दम बिकाश अनुदान सहयोग	जिल्ला	२	०.०२	१.००	२	०.०२	१.००			
२१५२४४३४	निजी वनको डाटाबेस अपडेट	वटा	१	०.०५	२.५०	०	०.००	०.००			
२१५४०१०७	सरोकारवालाहरुको वन दशक कार्यक्रमको अवलोकन भ्रमण	प्याकेट	१	०.१३	७.००	१	०.१२	६.८५			
२१५४०१६२	सार्वजनिक वन समूह गठन, संरक्षण तथा व्यवस्थापन	वटा	६	०.०६	३.४०	५	०.०५	२.९०			
२१५४०१६३	निजी वन प्रोत्साहन पुरस्कार (अनुगमन, मूल्यांकन र प्रतिवेदन समेत)	जिल्ला	१६	०.८८	४८.००	१६	०.७५	४१.३५			
२१५४०१६४	वन सम्बर्धन महाशाखाको वार्षिक प्रतिवेदन	वटा	१	०.०१	०.७५	०	०.००	०.००			
२१५४०१६५	स्थान र घरधुरी छनौट	गा.वि.स.	२०८	०.२०	११.१०	१६१	०.१४	७.८५			
२१५४०१६६	वन सम्बर्धन नमूना स्थल व्यवस्थापन र मूल्यांकन	वटा	५	०.०५	२.५०	४	०.०४	२.००			

क्र.सं	कार्यक्रम/कृयाकलाप विवरण	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			आयोजनाको कूलमध्ये हालसम्म		कैफियत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च	प्र. परिमाण	भा. प्रगति	
२१५४०२१०	जिउला नगर उद्यान कार्यक्रम, त्रिवेणि गा.वि.स-८, सल्यान	पटक	१	०.११	६.००	१	०.११	६.००			
२१५४०२११	शान्ति उद्यान कार्यक्रम (वाँके, नेपालगञ्ज)	पटक	१	०.१५	८.००	१	०.१५	८.००			
२१५४०२१२	सेरीगाउँ नगर उद्यान कार्यक्रम (मुसिकोट नगरपालिका)	पटक	१	०.१५	८.००	१	०.१५	७.९८			
२१५४०२१३	बुलबुले नगर उद्यान कार्यक्रम	पटक	१	०.१५	८.००	१	०.१५	८.००			
२१५४०२१४	वरुण्डे सामुदायिक वन उद्यान कार्यक्रम, सिद्धिचरण नगरपालिका-५ ओखलढुंगा	पटक	१	०.१५	८.००	१	०.१५	८.००			
२१५५१११	बाँसको विविन्न प्रजातिको बिरुवा उत्पादन कार्य (हेटीडा र झन्डटपुर)	वटा	१००००	०.१५	८.००	१००००	०.१२	६.५०			
	निजि वन विकासका लागि रुद्रक्षय र श्रीखण्डको नमुनाप्लोट स्थापना	वटा	२	०.१८	१०.००	२	०.१३	७.००			
२१५५४४	चुरे (१) तथा मध्य पहाड (२) हैसियत बिग्रेको जमिन पुनर्स्थापनाको लागि उपयुक्त प्रजातिहरूको छनौटको अध्ययन जारी गर्ने (पुनः रोपन, गोडमेल तथा मलखाद हाल्ने)	वटा	२	०.०२	१.००	२	०.०१	०.६९			
२१५५४५	तनहुँमा भएको malaysian sal तथा दांगमा भएको Santalum album को मवतब data collection तथा प्रतिवेदन तयार	संख्या	१	०.०२	१.००	१	०.०१	०.७०			

क्र.सं	कार्यक्रम/कृयाकलाप विवरण	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			आयोजनाको कूलमध्ये हालसम्म		कैफियत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च	स. परिमाण	भा. प्रगति	
	गर्ने										
२१५५४६	पौलेनिया, मलेसियन साल तथा मसलाको प्लोटमा, पुनः रोपन, गोडमेल, मलखाद राख्ने , तथा नापपैमाइस गर्ने	संख्या	१०	०.०४	२.००	१०	०.०१	०.७०			
२१५५४७	नर्सरी प्रविधि सम्बन्धि २ वटा नर्सरीहरू (चाल्नाखेल र हेटौडा) मा गैरकष्ट , महत्वपूर्ण रुख प्रजाति तथा शहरी बनको लागि प्रयोग हुने अन्य रुख प्रजातिहरू समेतको नर्सरी प्रविधि सम्बन्धी अनुसन्धान तथा प्रदर्शन गर्ने तथा जारी राख्ने	प्र. श.	२	०.०२	१.००	२	०.०३	१.४५			
२१५५४८	तराइको नदि उकास क्षेत्रको पुनर्स्थापना अध्ययन अनुसन्धान जारी	संख्या	१	०.०२	१.३०	१	०.०१	०.७०			
	चालु खर्च अन्तर्गतको जम्मा		४०१९६८.२	५७.५९	३१५९.०९	३३४०२८	४७.५३	२६०७.०७			
	पुजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू			०.००			०.००				
८४४३	मोटरसाइकल/स्कूटर खरिद	वटा	४	०.१६	९.००	४	०.१६	८.९९			
८५१४	ल्यापटप, डिजिटल सेक्युरिटी सिष्टम, जि.पि.एस, डि.एस.एल.आर क्यामरा,कम्प्युटर,प्रिन्टर	संख्या	१	०.०४	२.००	१	०.०४	१.९९			
८६२२६	नर्सरी मर्मत	वटा	१५३	१.१२	६१.५०	२५७	१.०९	५९.९८			

क्र.सं	कार्यक्रम/कृयाकलाप विवरण	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			आयोजनाको कूलमध्ये हालसम्म		कैफियत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च	स. परिमाण	भा. प्रगति	
८६३६३	कार्यालय भवन तथा परिसर मर्मत	संख्या	१	०.१८	१०.००	१	०.१५	८.०५			
८६४२९	साइनबोर्ड/सूचनाबोर्ड निर्माण	वटा	२०८	०.५७	३१.२०	१९४	०.४५	२४.८६			
८६२२१२	नर्सरी स्थापना	वटा	१	०.०२	१.००	१	०.०२	१.००			
८६२२१३	उच्च प्रविधियुक्त स्थायी नर्सरी स्थापना (निर्माण)	वटा	१	०.१८	१०.००	१	०.१७	९.०५			
८६२२१७	विरुवा उत्पादन (विभिन्न प्रकारका रुख, काष्ठ तथा बहुउपयोगी प्रजाती) (हजारमा)	संख्या	९९४६४५	२३.७८	१३०४.१८	८९४६३५	२३.४१	१२८३.९९			
८६२२२३	नर्सरी मर्मत, सुदृढीकरण र व्यवस्थापन	वटा	३	०.०६	३.१५	१०२	०.०६	३.१५			
८६२२२४	नयाँ स्थायी नर्सरी निर्माण तथा संचालन र व्यवस्थापन	वटा	१	०.०९	५.००	१	०.०९	५.००			
८६२२३५	उच्च प्रविधियुक्त स्थाई नर्सरी स्थापना तथा स्तरोन्नती	वटा	१	०.५५	३०.००	१	०.५५	३०.००			
८६२२४०	गत आ.व.को ठूलो विरुवा संरक्षण	हजारवटा	८०	०.०७	४.००	८०	०.०७	४.००			
८६२२४१	ठूलो विरुवा उत्पादन (५ ईन्च र ८ ईन्च वा ४ ईन्च र ७ ईन्चको पोली व्याग) (हजार)	हजारवटा	५०४३५	१.७७	९७.००	३०५०८	१.६६	९१.००			
८६२३१६	वृक्षारोपण (जि. व. का. बाट)	हेक्टर	४१२	३.७६	२०६.००	६०४	३.२७	१७९.१८			
८६२३१८	वृक्षारोपण गरिने क्षेत्रको पहिचान, छनौट एवम सिमाना निर्धारण	हेक्टर	४५२	०.१६	९.०४	२२८	०.०९	४.८०			
८६२३२१	सार्वजनिक, नदी किनारा, नदी उकास जग्गामा वृक्षारोपण तथा वन विकास	हेक्टर	२४	०.११	६.००	२४	०.११	६.००			
८६२३२४	गत आर्थिक वर्षहरुमा भएको	हेक्टर	४३५	०.७९	४३.५०	२७४	०.४४	२४.१३			

क्र.सं	कार्यक्रम/कृयाकलाप विवरण	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			आयोजनाको कूलमध्ये हालसम्म		कैफियत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च	स. परिमाण	भा. प्रगति	
	वृक्षारोपणको गोडमेल, पुनरोपण, संरक्षण र व्यवस्थापन										
८६२३२५	नदी उकास जग्गामा बांस, निगालो, अमृसो, नेपियर, डालेघांस तथा अन्य आयआर्जनका विरुवा रोपण तथा संरक्षण	हेक्टर	२०	०.१८	१०.००	१२	०.२५	१३.५०			
८६२३४७	भुकम्प प्रभावित क्षेत्रहरुमा जमिनको स्थायीत्वको लागि बाँस रोपण	हजारवटा	१४०	४.२८	२३५.००	१४६	४.०३	२२१.१०	Okhaldhunga; Lamjung; Kabhre; Sindhupalchok; Makawanpur; Lalitpur; Tanahu; Rasuwa; Nuwakot		
८६२३६०	नदि तथा सडक किनार वृक्षारोपण	प्याकेट	३	०.१८	९.९०	३	०.१८	९.९०			
८६२३६९	७ प्रदेशमा फलफूल जंगल स्थापना	क्षेत्रफल/स्थान	७	०.७७	४२.००	७	०.६६	३६.००			
८६२७१३	ओखलढुङ्गा नगर उद्यान पार्क निर्माण, सिद्दिचरण न पा ४	पटक	१	०.१५	८.००	१	०.१५	८.००			
८६४२३२४	संकटापन्न वन प्रजाती संरक्षण तथा व्यवस्थापन	वटा	५	०.०४	२.००	२	०.०२	०.८८			
८६४२३२५	संकटापन्न वन प्रजाती पहिचान तथा स्थापना	वटा	२	०.०४	२.००	२	०.०४	२.००			
८६४२३२६	वीउ वगैँचा मापन, मूल्याङ्कन तथा व्यवस्थापन (थिनिंग)	वटा	५	०.१८	१०.००	५	०.१८	१०.००			
८६४२३२७	वीउ वगैँचा संरक्षण तथा व्यवस्थापन	वटा	१	०.५५	३०.००	१	०.४७	२५.७३			
८६४२३३३	वीउ प्रयोगशाला संचालन	वटा	१	०.०८	४.५०	१	०.०८	४.५०			

क्र.सं	कार्यक्रम/कृयाकलाप विवरण	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			आयोजनाको कूलमध्ये हालसम्म		कैफियत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च	स. परिमाण	भा. प्रगति	
	व्यवस्थापन										
८६४२३३८	वन बीउ उत्पादन क्षेत्र व्यवस्थापन	वटा	२७	०.२५	१३.५०	१२४	०.२२	१२.३३			
८६४२३४१	वन बीउ उत्पादन क्षेत्र पहिचान तथा स्थापना	वटा	५	०.०५	२.५०	३	०.०३	१.४४			
८६४२३४३	बीउ उत्पादन क्षेत्र वा बीउ बगैचाबाट संकलन (टिक, सतिसाल, तेजपात, पाटे, गोत्रे, खोटे सल्ला, शिशौ, खयर लगायत विभिन्न १० प्रजातिहरू)	के.जी.	६००	०.२२	१२.००	६००	०.२०	११.०१			
८६४२३७४	वृक्षारोपण (जि. व. का. बाट)	हेक्टर	१०	०.०९	५.००	१०	०.०९	५.००			
८६४२५५१	वन बिउ बगैचा स्थापना (पहिलो चरण)	वटा	२	०.२६	१४.००	२	०.२६	१४.००			
८६४२६८१	कृषि वन बीउ सहकारी/अधिकारीक बीउ श्रोत मार्फत बीउ खरिद	के.जी.	१०००	०.१८	१०.००	१०००	०.१४	७.५६			
८६४२६८२	उन्नत वन बीउ आयातबाट आपूर्ति	प्याकेट	१	०.३६	२०.००	१	०.०३	१.६७			
८६४२६८३	वन बीउ बगैचा स्थापना (दोश्रो चरण)	वटा	२	०.२२	१२.००	२	०.२१	११.४८			
८६४२७४८	कुशमानगर प्राकृतिक तथा साँस्कृति सम्पदा संरक्षण कार्यक्रम	प्याकेट	१	०.३६	२०.००	१	०.३६	२०.००			
८६४२७७८	घलामडांडा वन संरक्षण समिति, पार्क/उद्यान निर्माण वृक्षारोपणा समेत, पुतलीबजार न.पा. ३,४ स्याङ्गजा	पटक/संख्या	१	०.१५	८.००	१	०.१५	८.००			
८६४२७९४	किर्तिपुर-२ देवढोका देखी वडा	पटक	१	०.२७	१५.००	१	०.२७	१५.००			

क्र.सं	कार्यक्रम/कृयाकलाप विवरण	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			आयोजनाको कूलमध्ये हालसम्म		कैफियत
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भारित	खर्च	स. परिमाण	भा. प्रगति	
	नं.3 त्रिठुविहार सम्मको सामुदायिक वन संरक्षण र पार्क निर्माण										
८६४२७९५	अर्यलथर विष्णुपँधेरा सामुदायिक उद्यान पतलीवजार १ स्याङ्जा	पटक	१	०.१५	८.००	१	०.१५	८.००			
	पुजीगत खर्च अन्तर्गतको जम्मा		१०४८७३४	४२.४१	२३२५.९७	९२८८४१	३९.९७	२१९२.२७			
	पुजीगत तथा चालु खर्चको जम्मा (क + ख)		१४५०७०२	१००.००	५४८५.०६	१२६२८६९	८७.५०	४७९९.३३			
						भारित प्रगति = ८७.५%					

बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन

१. आ ब २०७३/७४	७. यस अबधिको खर्च रकम र प्रतिसत	
२. बजेट उपशिर्षक नं : ३२९१५५	क) आन्तरिक	१ नेपाल सरकार
३. मन्त्रालय : वन तथा भू संरक्षण मन्त्रालय		२ स्थानीय निकाय सस्था
४. विभाग/सस्था: वन विभाग		३ जनसहभागिता :
५. कार्यक्रम=आयोजनाको नाम: वन्यजन्तु संरक्षणका लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रबर्धन	ख वैदेशिक	१ ऋण :
६. यस अबधिको बजेट रु १११।९१		२ अनुदान :
क) आन्तरिक		
१. नेपाल सरकार: १११।९१	८. यस अबधिको कुल खर्च रु	९४.६१
२. स्थानीय निकाय सस्था	९. यस अबधिको कुल खर्च प्रतिसत	८४.५४
३. जनसहभागिता :	१०. यस अबधिको भौतिक प्रगति प्रतिसत	९२.२५
ख वैदेशिक		
१. ऋण :		
२. अनुदान :		

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
क	चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू							
२१५२१९	वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण ब्यूरो बैठक (जिल्लास्तर)(गोष्ठि तथा कार्यशाला)	पटक	१५	४.०२१०८८	४.५	१३	३.०८४६२२	३.४५२
२१५२२७	सुरक्षा निकाय बीच समन्वय बैठक (जिल्ला स्तर)(गोष्ठि तथा कार्यशाला)	पटक	५१	५.०१२९५७	५.६१	४७	४.६२९६९३	५.१८१

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
२१५२२८	सुरक्षा निकाय बीच समन्वय बैठक (सेक्टर स्तर) (गोष्ठी तथा कार्यशाला)	पटक	३७	२.६४४९८३	२.९६	३१	२.७८७९५५	३.१२
२१५२३०	वन / वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी सरोकारवालाहरूसँग छलफल र अन्तरक्रिया(गोष्ठी तथा कार्यशाला)	पटक	२५	२.०३७३५१	२.२८	१९	१.५०१२०६	१.६८
२१५३४३	स्थानिय एफ.एम./अन्य प्रचार प्रसारबाट वन्यजन्तु सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम (प्रचार प्रसार तथा सामाग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	जिल्ला	१६	४.२८९१६१	४.८	१६	४.०३००२४	४.५१
२१५३४४	वन्यजन्तु संरक्षण सम्बन्धि स्कूल शिक्षा कार्यक्रम(प्रचार प्रसार तथा सामाग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	पटक	७५	६.७०१८१४	७.५	७४	६.४३३७४१	७.२
२१५४०४१	सञ्चालित कार्यक्रमको निरिक्षण तथा पृष्ठपोषण(अन्य)	प्याकेट	१	१.७८७१५	२	०.५२	०.९३८२५४	१.०५
२१५४०४५	चोरी सिकारी नियन्त्रणमा नियमित गस्ति(अन्य)	जिल्ला	१७	२१.२८४९६	२३.८२	१६.२१	१८.९०२३७	२१.१५३६४
२१५४०४६	वनजन्य अपराध, सूचना, दशी प्रमाण संकलन, अनुसन्धान तथा मुद्दा दायरी(अन्य)	जिल्ला	१७	८.१६७२७७	९.१४	१७	७.२४९९६९	८.११३४४
२१५४०४७	सुराकी परिचालन, जानकारी खरिद तथा व्यवस्थापन(अन्य)	जिल्ला	१६	६.९५२०१५	७.७८	१६	६.६२१३९२	७.४१
२१५४०४८	वन्यजन्तु संरक्षण प्रोत्साहन पुरस्कार(अन्य)	जिल्ला	१४	१.८७६५०८	२.१	१४	१.८७६५०८	२.१
२१५४०१४०	समुदायमा आधारित सालक संरक्षण कार्यक्रम(अन्य)	पटक	२	०.२६८०७३	०.३	२	०.२६८०७३	०.३
	चालु खर्च अन्तर्गतको जम्मा		२८६	६५.०४३३४	७२.७९	२६५.७३	५८.३२३७२	६५.२७००८
ख	पुजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु						०	
२१५४०४१	वन्यजन्तुका लागि पानी पोखरी निर्माण(खानेपानी तथा सरसफाई संरचना निर्माण)	वटा	१	०.८९३५७५	१	१	०.८९३५७५	१
२१५२१९	बासस्थान प्रवर्धन हुने किसिमको वन व्यवस्थापन र पुनरोत्पादन संरक्षण/वृक्षारोपण कार्यक्रम(अन्य)	प्याकेट	१३	१०.३८३३४	११.६२	१२	९.४४०४८८	१०.५६४८५
२१५४०४६	घाइते वन्यजन्तु संरक्षण तथा पुनः स्थापना कार्यक्रम(अन्य)	प्याकेट	१३	११.५२७१२	१२.९	१२	७.२६२२८२	८.१२७२२

सि.नं.	कार्यक्रम	इकाई	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
२१५४०४८	मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन सहयोग तथा सहजीकरण(अन्य)	प्याकेट	१	२.५०२०११	२.८	०.१	०.२६८०७३	०.३
२१५२३०	आखेटोपहार संरक्षण, भण्डारण तथा व्यवस्थापन(अन्य)	प्याकेट	१	०.४४६७८८	०.५	१	०.४४६७८८	०.५
२१५४०४५	अपराधि तथा सन्दिग्ध व्यक्तिहरुको विस्तृत डाटाबेस अध्यावधिक गर्ने(अन्य)	जिल्ला	८	२.१४४५८	२.४	८	२.१३५६४५	२.३९
२१५३४४	वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी युवाहरुको संजाल निर्माण तथा परिचालन(अन्य)	वटा	१९	४.८२५३०६	५.४	१६	३.९८५३४५	४.४६
२१५४०१४०	शालकको बासस्थान पहिचान तथा व्यवस्थापन(अन्य)	प्याकेट	१	१.३४०३६३	१.५	१	१.३४०३६३	१.५
२१५२२७	सोलार फेन्सिङ मर्मत संभार संचालन(अन्य)	प्याकेट	१	०.८९३५७५	१	०.५	०.४४६७८८	०.५
	पुजीगत खर्च अन्तर्गतको जम्मा		५८	३४.९५६६६	३९.१२	५१.६	२६.२१९३५	२९.३४२०७
	पुजीगत तथा चालु खर्चको जम्मा (क + ख)		३४४	१००	१११.९१	३१७.३३	८४.५४३०७	९४.६१२१५

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन

१. आ.नं. ०७३/०७४
२. बजेट उपसिर्षक नं. : ३२९८०८
३. मन्त्रालय : वन तथा भू-संरक्षण
४. कार्यक्रम/आयोजनाको नाम : सामुदायिक तथा कवुलियती वन विकास कार्यक्रम
५. आयोजनाकार्यालय प्रमुखको नाम : डा. अनुज राज शर्मा
६. यस अवधिको बजेट (रु.) :

क) आन्तरिक १. नेपाल सरकार : ३८१६२०

२. संस्था :

३. जन सहभागिता :

ख) वैदेशिक १. ऋण :

२. अनुदान :

ग) दातृ संस्था :-

७. यस अवधिको खर्च रु. :

क) आन्तरिक १. नेपाल सरकार : ३२३०

२. संस्था

३. जन सहभागिता

ख) वैदेशिक

१. ऋण :

२. अनुदान

८. चौमासिक/वार्षिक लक्ष्यको तुलनामा खर्च प्रतिशत : ८५

९. शुरू देखि यस अवधिसम्मको कुल खर्च प्रतिशत (कुल लागतको तुलनामा) :

१०. बित्तिको समय प्रतिशतमा (कुल अवधिको तुलनामा) :

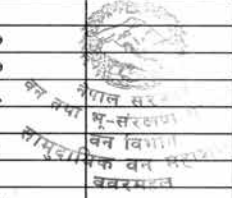
क्र.सं.	क्रियाकलाप (Activity) विवरण	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति		कैफियत	
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार		
१	२	३	४	५	६	७	८	९		
१	अ) पूँजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू									
	कवुलियती वन विकास तर्फ									
८.५.१	कार्यालय संचालनसंग सम्बन्धी यन्त्र, उपकरण तथा मेशीन औजार									
८.५.१.८	ल्यापटप खरिद(Intel core i7)	२९६११	वटा	२	०.०७	२.५	२	०.०७		
८.६.२३	वृक्षारोपण									
८.६.२३.१	बहु उद्देश्यीय जडिबुटी को वृक्षारोपण	२९६११	हेक्टर	१३	०.०७	२.६	१३	२.६०		
८.६.२३.१२	वाँस निगालो राइजोम वितरण(हजारमा)	२९६११	सख्या	६०४५.३	०.३२	१२.१५	५५३८	०.२९		
८.६.२३.३	एक क्लष्टर एक उत्पादन: अमूसा, भुईकटहर, अलैंची, बांस तथा अन्य									
	गैह्र काष्ठ वन पैदावार	२९६११	क्षेत्रफलस्थान	१९	०.५०	१९	१८	०.४७		
८.६.२३.३२	अमूसा, नेपियर बिरुवा उत्पादन र खरिद तथा वितरण (हजार)	२९६११	वटा	१८८	०.२७	१०.४	१८८	०.२७		
८.६.२३.३३	कवुलियती वन समूहबाट उत्पादित बिरुवा खरिद (हजार)	२९६११	वटा	१३३	०.३५	१३.३	११३	०.३०		
८.६.४२	अन्य									
८.६.४२.१३	संजालहरूलाई अनुदान सहयोग	२९६११	वटा	१	०.३१	५	०	०.००		
८.६.४२.१४	कवुलियति वन समूहको विधान, कार्ययोजना तथा जिविकोपार्जन सुधार योजना तयारी	२९६११	वटा	२२३	०.५८	२२.३	२२३	०.५८		
८.६.४२.१५	कवुलियति वन समूहको विधान तथा कार्ययोजना पुनरावलोकन (जिविकोपार्जन सुधार योजना समेत)	२९६११	वटा	८०१	१.४७	५६.०७	७५९	१.३९		
८.६.४२.१७५	ग्रामिण पूर्वाधार/भू-संरक्षण सामग्री सहयोग	२९६११	सेट	७५	०.९८	३७.५	६९	०.९०		
८.६.४२.१७७	झलेशको बीउ खरिद, रोपण तथा वितरण	२९६११	प्याकेट	४७	०.१२	४.७	४७	०.१२		
८.६.४२.२१	एम.आइ.एस.निर्माण तथा अपरोड	२९६११	पटक	१	०.०८	३	०.०८	०.०८		

क्र.सं.	क्रियाकलाप (Activity) विवरण	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति		कैफियत
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	
8.6.42.24	नवीनतम कार्यक्रम	२९६११	प्याकेट	३	०.२१	८	२	०.१४	
8.6.42.594	वृत्तचित्र उत्पादन	२९६११	वटा	१	०.१८	७	१	०.१८	
2	सामुदायिक वन विकास तर्फ								
8.3.1	कार्यालयको लागि फर्निचर फिक्चर्स								
8.3.1.24	दराज,सोफा सेट ,टेबल, कम्प्युटर टेबल , मेच, कुर्सी,ल्याब टेबल, पुस्तकालय	२९३११	सम्प्रा	१०	०.०३	१	१०	०.०३	
8.3.1.25	कुर्सी खरिद (रिभल्युइंग)		वटा	२	०.०१	०.२	२	०.०१	
8.5.1	कार्यालय संचालनसंग सम्बन्धी यन्त्र,उपकरण तथा मेशीन औजार								
8.5.1.23	उपकरण (जि.पि.एस, कम्प्युटर, फ्याक्स, प्रिन्टर, सोलार आदि) खरिद	२९५११	प्रकार	४८	१.९६	७४.६३	४६	१.८८	
8.6.42	अन्य								
8.6.42.19	सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह गठन, दर्ता, कार्ययोजना तयारी तथा वनहस्तान्तरण प्रक्रियामा सहजीकरण (लैंगिक समता र दिगो वनव्यवस्थापन लक्षित समेत)	२९६११	वटा	३५६	०.७३	२७.७६	३११	०.६४	
8.6.42.47	सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहको कार्ययोजना नवीकरणमा सहयोग (गरीब, महिला र दलित लक्षित जलवायु परिवर्तन अनुकूल योजना)	२९६११	वटा	१५०५	१.९८	७५.५५	१३११	१.७२	
8.6.42.48	वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको अवधारण सहित सामुदायिक वनको पुनरावलोकन	२९६११	समुह	४०	१.०५	४०	३३	०.८७	
8.6.42.49	सामुदायिक वनमा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन तथा कार्ययोजना कार्यान्वयन	२९६११	वटा	२८	२.९३	११२	२८	२.९३	
8.6.42.50	सामुदायिक वन भित्र कबुलियती वन समुह गठन, प्रविधि हस्तान्तरण,आयमूलक कार्यक्रम	२९६११	समुह	४८	०.७०	२६.८५	४३	०.६३	
8.6.42.51	सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहका विपन्न वर्गलाई आयमूलक कार्यमासहयोग	२९६११	परिवार	१२२	०.३८	१४.६४	११३	०.३५	
8.6.42.52	सामुदायिक वन कार्ययोजनाको प्राविधिक परिक्षण (क्षेत्रिय वन निदेशनालयमार्फत)	२९६११	समुह	२३	०.३०	११.५५	१५	०.२०	
8.6.42.55	सामुदायिक वन र निजी आवादी छुट्टयाई सिमाकन गर्ने	२९६११	समुह	११	०.२९	११	१०	०.२६	
8.6.42.57	समुदायमा आधारित सिमसार व्यवस्थापन (प्याकेज)	२९६११	वटा	२	०.१२	४.५	२	०.१२	
8.6.42.58	नमुना (नतिजा तथा विधि) प्रदर्शनी प्लट स्थापना (TSI/SLI)	२९६११	केटर	२९	०.११	४.३५	२७	०.१०	
8.6.42.59	समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन तथा सम्बद्धन सम्बन्धी सामग्री/औजार खरीद (वस्तुगत र नगद अनुदान)	२९६११	समुह	१५	०.१३	५.१	१५	०.१३	
8.6.42.60	एक सामुदायिक वन एक उद्यम विकास कार्यक्रम	२९६११	समुह	११	०.१८	७	१०	०.१६	
8.6.42.61	सामुदायिक वनमा जडिबुटी खेती विस्तार	२९६११	केटर	७८	०.४०	१५.३३	६१	०.३१	
8.6.42.64	सा.व. मा पर्याप्यटन विकास सहयोग प्याकेज	२९६११	समुह	७	०.०९	३.५	७	०.०९	
8.6.42.65	सामुदायिक वन व्यवस्थापन अनुदान (वस्तुगत र नगद)	२९६११	समुह	२९	०.२१	७.९५	२९	०.२१	
8.6.42.67	हरित रोजगारमुखी उद्यम विकास/लघु उद्योग विकास सहयोग	२९६११	प्याकेट	१	०.०३	१	०	०.०३	

क्र.सं.	क्रियाकलाप (Activity) विवरण	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति		कैफियत
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	
8.6.42.67	चाँडोपाते वनमा रूपान्तरण (Forest Conversion)	२९६११	समूह	२	०.१०	४	२	०.१०	
8.6.42.746	वाँस व्यवस्थापन कार्यक्रम	२९६११	पटक	१	०.०१	०.५	१	०.०१	
	क) पूँजीगत खर्च कार्यक्रमको जम्मा:								
	आ) चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू								
2.1.1	धाराको महसुल								
2.1.1.4	धारा/पानीको महसुल	२२१११	युनिट	२८२२.८९	०.१५	५.५८	२८२२.८९	०.१५	
2.1.2	बिजुली महसुल								
2.1.2.1	बिजुली महसुल	२२१११	युनिट	२१२८.५	०.३३	१२.४९	२१२८.५	०.३३	
2.1.3	पिउने पानी								
2.1.3.1	जारको पानी	२२१११	वटा	४१	०.०१	०.३	४१	०.०१	
2.2.1	टेलिफोन महसुल								
2.2.1.1	टेलिफोन महसुल	२२११२	महिना	१०५	०.३४	१२.८८	१०५	०.३४	
2.2.2	ईमेल/इन्टरनेट/वेबसाइट								
2.2.2.1	वेबसाइट होस्टिङ तथा इन्टरनेट, ईमेल संचालन गर्ने	२२११२	पटक	१	०.०१	०.२४	१	०.०१	
2.2.2.2	इन्टरनेट महसुल	२२११२	महिना	८६	०.२१	८.१९	८६	०.२१	
2.2.4	हुलाक / कुरियर खर्च								
2.2.4.2	चिठ्ठी पत्र कुरियर खर्च	२२११२	पटक	१	०.००	०.०६	१	०.००	
2.2.4.4	हुलाक टिकट	२२११२	वटा	६२६	०.१०	३.७२	६२६	०.१०	
2.3.1	कार्यालयको घर भाडा								
2.3.1.4	कार्यालय प्रयोजनको भाडा	२२१२१	वटा	१४७	०.१७	६.३७	१४७	०.१७	
2.3.1.5	आवासको लागि भाडा	२२१२१	वटा	३६	०.०२	०.६	३६	०.०२	
2.4.1	कार्यालयको इन्धन								
2.4.1.11	मटिटलेल	२२२११	लीटर	८२०	०.०३	१.३३	८२०	०.०३	
2.4.1.25	ग्यास	२२२११	संख्या	३७२.९	०.११	४.३३	३७२.९	०.११	
2.4.1.8	पेट्रोल	२२२११	लीटर	१०७३९.२	०.२८	१०.७२	१०७३९.२	०.२८	
2.4.1.9	डिजल	२२२११	लीटर	२४९५६.८	०.२६	२१.४८	२४९५६.८	०.२६	
2.5.1	सवारी साधन मर्मत								
2.5.1.15	गाडी मर्मत	२२२१२	वटा	१०९	०.५७	२१.६१	१०९	०.५७	
2.5.1.16	कम्प्युटर/फोटोकपी/प्रिन्टर/फ्याक्स/स्क्यानर	२२२१२	संख्या	१७५	०.२८	१०.८४	१७५	०.२८	
2.5.1.3	मोटरसाइकल मर्मत	२२२१२	वटा	१२२	०.२१	८.०३	१२२	०.२१	

क्र.सं.	क्रियाकलाप (Activity) विवरण	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति		कैफियत
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	
2.7.1	कार्यालय मसलन्द सामान खर्च								
2.7.1.2	कार्यालय सामान	२२३११	संख्या	१६७८	०.५७	२१.९४	१६७८	०.५७	
2.7.2	छपाई खर्च								
2.7.2.1	लेटरप्याड, रेकर्ड फाइल,खाम, अन्य फारम छपाई	२२३११	संख्या	४५३	०.२३	८.८६	४५३	०.२३	
2.7.3	पत्रपत्रिका तथा पुस्तिका								
2.7.3.1	पत्रपत्रिका, मासिक तथा दैनिक	२२३११	महिना	१३७	०.११	४.१६	१३७	०.११	
2.19.1	अनुगमन मुल्याङ्कन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन भ्रमण खर्च								
2.19.1.4	प्रथम तह	२२६११	जना	२४	०.०७	२.६८	२४	०.०७	
2.19.1.5	द्वितीय तह	२२६११	जना	४४३.१	०.८७	३३.२६	४४३.१	०.८७	
2.19.1.6	तृतीय तह	२२६११	जना	३७५.२	०.४९	१८.७१	३७५.२	०.४९	
2.19.2	आन्तरिक भ्रमण								
2.19.2.3	कार्यक्रम भ्रमण खर्च	२२६१२	पटक	५०६	०.६२	२३.५४	५०६	०.६२	
2.20.1	विविध खर्च सुरक्षा सम्बन्धी								
2.20.1.3	दशै पुजा खर्च र अन्य विविध खर्च	२२७११	पटक	१	०.००	०.१	१	०.००	
2.20.1.4	अतिथि सत्कार र जलपान खर्च	२२७११	पटक	१	०.००	०.१	१	०.००	
2.20.1.5	चाड पर्व पुजा खर्च	२२७११	पटक	१	०.००	०.१	१	०.००	
2.20.2	अतिथि सत्कार तथा जलपान, भोज खर्च								
2.20.2.3	चियापान	२२७११	पटक	२१५.५	०.१७	६.४९	२१५.५	०.१७	
2.20.2.4	जलपान	२२७११	पटक	१६३	०.१२	४.४१	१६३	०.१२	
2.20.2.5	भोज	२२७११	पटक	१४६	०.११	४.०१	१४६	०.११	
1	कबुलियती वन विकास तर्फ								
2.15.1	उद्यमशीलता, रोजगारी मुलक / सशक्तिकरण / सीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम								
2.15.1.35	समुह/समितिका पदाधिकारीहरु लाई नेतृत्व विकास र लेखा तालिम	२२५१२	जना	५	०.०१	०.५	५	०.०१	
2.15.1.57	जिल्लास्तरीय प्रगती समिक्षा बैठक	२२५१२	पटक	३८	०.२५	९.७	३५	०.२३	
2.15.1.58	लेडिङक तथा सामाजिक समावेशीकरण प्रवर्धन तालिम (१५ जना २ दिने)	२२५१२	पटक	१४	०.११	४.२	१४	०.११	
2.15.1.59	रेकर्ड किपिंग, लेखा सुदृढिकरण तथा व्यवस्थापन कोचिंग	२२५१२	पटक	३३	०.१७	६.६५	३२	०.१६	
2.15.1.79	LFLP MIS Training	२२५१२	पटक	२	०.१८	७	२	०.१८	
2.15.1.80	LIP preparation Training	२२५१२	पटक	१	०.०९	३.५	१	०.०९	
2.15.1.81	कबुलियती वनमा जग्गा विकास तालिम (५ दिने) किसानलाई	२२५१२	पटक	२१६	०.८५	३२.४	२१६	०.८५	

क्र.सं.	क्रियाकलाप (Activity) विवरण	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति		कैफियत
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	
2.15.1.82	जडीबुटी/गैहकाल वन पैदावार बिरुवा खेती विस्तार तथा व्यवस्थापन तालिम (कञ्चुलियती वन समूहका किसानलाई) – जिल्लास्तरमा	२२५१२	पटक	१५	०.२०	७५	१४	०.१९	
2.15.1.83	कञ्चुलियती वनमा जग्गा विकास पुनरताजगी तालिम तथा जग्गा विकास कार्यक्रम	२२५१२	समूह	२८	०.०८	३	२१	०.०६	
2.15.1.84	आय आर्जन तथा सीप विकास तालिम (माहुरी पालन तथा घार निर्माण, बायो प्रिफेट, बांस निगालो, अल्लो+अन्य)	२२५१२	पटक	५	०.१३	५	५	०.१३	
2.15.1.85	कञ्चुलियती वन संजाल संसृष्टिकरण	२२५१२	पटक	४०	१.१०	४२	४०	१.१०	
2.15.2	गोठि तथा कार्यशाला								
2.15.2.35	कञ्चुलियती वन समूहका किसानलाई वन व्यवस्थापन तालिम (स्थलगत) २ दिने	२२५१२	पटक/संख्या	१०१	०.२७	१०.३५	१०१	०.२७	
2.15.2.39	कार्यक्रम समन्वय बैठक (केन्द्र, क्षेत्रिय, जिल्ला, कलहर)	२२५१२	पटक	३५	०.२८	१०.८	३३	०.२६	
2.15.2.40	कार्यक्रम समन्वय कार्यदलको चौमासिक समिक्षा बैठक (केन्द्र, जिल्ला)	२२५१२	पटक	२९	०.१३	४.६५	२३	०.१०	
2.15.2.41	समूह स्तरिय सहभागितामूलक अनुगमन	२२५१२	समूह	३१	०.०८	३.२	३१	०.०८	
2.15.2.42	सामाजिक परिचालन सुपरभाइजरको दैमासिक बैठक	२२५१२	पटक	१०२	०.१३	५.१	१००	०.१३	
2.15.3	प्रचार प्रसार तथा सामाग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण					१.६			
2.15.3.60	अनुगमन, मुल्यांकन र सफल कार्यहरूको संकलन तथा पुस्तिका प्रकाशन (कञ्चुलियती वन विकास तर्फको)	२२५२२	पटक	१	०.०१	०.५	१	०.०१	
2.15.3.63	वार्षिक प्रतिवेदन, ब्रोशर आदि प्रकाशन	२२५२२	संख्या	१	०.०३	१.१	०	०.००	
2.15.5	अध्ययन/सर्वेक्षण/अनुसन्धान								
2.15.5.11	समूहको तथ्यांक संकलन र एमआइएसमा अपलोड	२२५२२	समूह	७०९१	०.२८	१०.७२	६६७६	०.२६	
2.15.40	अन्य								
2.15.40.1	कञ्चुलियती वन राष्ट्रिय पुरस्कार	२२५२२	प्याकेट	१	०.०८	३	१	०.०८	
2.15.40.1	कञ्चुलियती वन उत्कृष्ट समूह पुरस्कार	२२५२२	पटक	३८	०.१५	५.७	३५	०.१४	
2.15.40.1	कञ्चुलियती वन क्षेत्र, कलहर तथा समूहको पहिचान र गठन	२२५२२	बटा	२२३	०.५८	२२.३	१९६	०.५१	
2.15.40.1	सामाजिक परिचालन सेवा (समूह परिचालनको अनुदान सहयोग)	२२५२२	जना	१३७	३.४५	१३१.५	१३४	३.३७	
2.15.40.1	सामाजिक परिचालन सुपरिवेक्षण (जिल्ला सुपरभाइजरबाट)	२२५२२	जना	२७	१.२७	४८.६	२२	१.०३	
2.15.40.1	निष्कृय तथा पुराना समूह शशक्तिकरण अनुदान	२२५२२	समूह	७५०	९.८३	३७५	७००	९.१७	
2.15.40.1	प्राविधिक सहयोग सेवा (वन प्राविधिक सहायकबाट)	२२५२२	जना	३५	१.८३	७०	३३	१.७३	
2.15.40.1	कञ्चुलियती वन सहकारी गठन, संचालन र अनुदान	२२५२२	बटा	५२	४.०९	१५६	३६२	४.०९	

नेपाल सरकार
वन विभाग
कञ्चुलियती वन प्रशासन
बबरमठ

क्र.सं.	क्रियाकलाप (Activity) विवरण	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति		कैफियत
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	
2.15.40.179	आय आर्जन सीप तथा उद्यम विकास (सकृप्य समूह)	२२५२२	समूह	८८	२.३१	८८	८०	२.१०	
2.15.40.180	समूहको बचत व्यवस्थापन तथा परिचालन सेवा (ग्रामिण वित्त सहायकबाट)	२२५२२	जना	३५	१.८३	७०	३२	१.६७	
2.15.40.181	नमुना कलष्टर सुहृदिकरण	२२५२२	क्षेत्र/तरम्भान	६९	३.६२	१३८	६३	३.३१	
2.15.40.185	पशु स्वास्थ्य सेवा तथा वंश सुधार सहयोग	२२५२२	समूह	४००	२.१०	८०	३४२	१.८०	
2.15.40.186	घाँस विकास तथा डालेघाँस रोपण (कृषि वन विकास)	२२५२२	समूह	४००	२.१०	८०	३५१	१.८४	
2.15.40.187	अन फार्मबाट आय आर्जनको लागि अनुदान सहयोग	२२५२२	समूह	४००	२.१०	८०	३५७	१.८७	
2.15.40.194	खोरिया फाडानी क्षेत्रमा नमूना आयआर्जन कार्यक्रम	२२५२२	जिल्ला	१	०.५२	२०	१	०.५२	
2.15.40.196	चितवन, पर्सा निकूञ्ज आरक्षको मध्यवर्ती क्षेत्रमा भएका क.व.समूह व्यवस्थापन	२२५२२	वटा	८२	४.३०	१६४	०	०.००	
2.15.40.193	जिल्ला स्तरिय सरोकारवालाको सहभागितामा संयुक्त अनुगमन	२२५२२	पटक	२	०.०३	१	२	०.०३	
2.19.1	अनुगमन मुल्याङ्कन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन भ्रमण खर्च								
2.19.1.21	कार्यक्रम समन्वयको लागि संयुक्त अनुगमन (केन्द्र स्तर)	२२६११	पटक	१	०.१३	५	१	०.१३	
2.19.1.22	कार्यक्रम समन्वयको लागि संयुक्त अनुगमन (जिल्ला स्तर)	२२६११	पटक	३९	२.०४	७८	३८	१.९९	
8.6.42	अन्य								
8.6.42.328	जियिकोपार्जन सुधार योजना कार्यान्वयन सहयोग समूह अनुदान (रु. ५००००.०० प्रति समूह प्रस्तावना अनुसार) लघु उद्यम विकास तथा आय आर्जन	२६४२३	समूह	४०५	७.९६	३०३.८	३९८	७.८२	
8.6.42.330	पुरानो समूहको का.व।क्षेत्र व्यवस्थापन अनुदान	२६४२३	समूह	१५२	०.८०	३०.४	१३४	०.७१	
8.6.42.331	गैह्काष्ठ वन पैदावार बिरुवा खरिद तथा रोपण अनुदान सहयोग (निगालो, बाँस, तेजपात, ओखर, अमिसो आदि) (हजारमा) सामुदायिक वन विकास तर्फ	२६४२३	वटा	५२४.२	०.६५	२४.७	२०१	०.२५	
2.15.1	उद्यमशीलता, रोजगारी मुलक / सशक्तिकरण / सीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम								
2.15.1.106	जडीबुटी पहिचान तथा उपयागिता सम्बन्धि तालिम	२२५१२	पटक	१	०.०१	०.३७	०	०.००	
2.15.1.112	सामुदायिक वन स्थलगत अभ्यास	२२५१२	वटा	६७३	२.६५	१०१	६४०	२.५२	
2.15.1.114	वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन अभ्यास	२२५१२	संख्या	२८	०.३८	१४.५	२५	०.३४	
2.15.1.32	स्कूल वन हरियाली विकास कार्यक्रम	२२५१२	वटा	४३	०.२३	८.८	३७	०.२०	
2.15.1.36	जडीबुटी दिगो संकलन, भण्डारण तथा प्रशोधन तालिम	२२५१२	पटक	१	०.०१	०.५	१	०.०१	

क्र.सं.	क्रियाकलाप (Activity) विवरण	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति		कैफियत
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	
2.15.1.37	गैरकाष्ठ वन पैदावार व्यवस्थापन तथा उद्यम विकास तालिम	२२५१२	पटक	५	०.०७	२.५	५	०.०७	
2.15.1.38	अल्लो वा खोटो संकलन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि तालिम	२२५१२	पटक	३	०.०२	०.८	३	०.०२	
2.15.1.51	वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन प्रसार सामाजिक निर्माण ।	२२५१२	मेट	२	०.०२	०.७५	२	०.०२	
2.15.1.55	इलाका स्तरिय योजना तर्जुमा गोष्ठी	२२५१२	वटा	६६४	२.१०	८०.१६	६३४	२.०१	
2.15.1.56	वार्षिक योजना तर्जुमा गोष्ठी	२२५१२	जिल्ला	७४	०.५८	२२.०५	७२	०.५६	
2.15.1.57	जिल्लास्तरीय प्रगती समीक्षा बैठक	२२५१२	पटक	३६	०.२४	९	३५	०.२३	
2.15.1.58	लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण प्रवर्धन तालिम (१५ जना २ दिन)	२२५१२	पटक	२३	०.१८	६.९	२३	०.१८	
2.15.1.59	रेकर्ड किपिंग, लेखा सुदृढीकरण तथा व्यवस्थापन कोचिंग	२२५१२	पटक	२१	०.०९	३.६२	२०	०.०९	
2.15.1.63	सामुदायिक वन इन्टर व्यवस्थापन गोष्ठी	२२५१२	वटा	५	०.०२	०.७५	५	०.०२	
2.15.1.64	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको विधान तथा कार्ययोजना कार्यान्वयन अनुशिक्षण तथा सहयोग	२२५१२	समूह	५	०.०४	१.५	५	०.०४	
2.15.1.65	सामुदायिक वन मित्र कबुलियती वन विधान कार्ययोजना कार्यान्वयन अनुशिक्षण	२२५१२	समूह	३८	०.०५	१.९	३८	०.०५	
2.15.1.68	सामुदायिक वन समन्वय तथा अन्तःक्रिया बैठक (सरोकारवालाहरूसँग)	२२५१२	पटक	६	०.०५	१.८	६	०.०५	
2.15.1.8	कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न कर्मचारीहरू बिच समन्वयात्मक कार्यक्रम (Team Building)	२२५१२	पटक	१	०.०३	१.०५	१	०.०३	
2.15.2	गोष्ठी तथा कार्यशाला								
2.15.2.10	महिला वन प्राविधिकहरूविच अन्तःक्रिया	२२५१२	प्याकेट	१	०.१६	६	१	०.१६	
2.15.3	प्रचार प्रसार तथा सामाजिक उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण								
2.15.3.47	जिल्लाबाट संचालन भएका सम्पूर्ण कार्यक्रमहरूको वार्षिक प्रगती पुस्तिका प्रकाशन	२२५२२	जिल्ला	७४	०.९७	३७	७०	०.९२	
2.15.3.50	वन, घातावरण, वन्यजन्तु एवम जैविक विविधता सम्बन्धी विभिन्न दिवस, महोत्सव तथा समारोह	२२५२२	जिल्ला	७४	०.५८	२२.२	७१	०.५६	
2.15.3.71	सामुदायिक वनको बुलेटिन तयारी तथा प्रकाशन (पाँच सय प्रति)	२२५२२	प्रकार	१	०.०३	१	१	०.०३	
2.15.3.98	सा.व.काे अाधार र सुचकांकहरू (criteria and indicators) उत्पादन तथा प्रकाशन	२२५२२	प्याकेट	१	०.०८	३	१	०.०८	
2.15.3.99	सा.व.मा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यविधि/निर्देशिका तयारी तथा प्रकाशन	२२५२२	प्याकेट	१	०.०८	३	१	०.०८	
2.15.5	अध्ययन/सर्वेक्षण/अनुसन्धान								
2.15.5.10	सामुदायिक तथा कबुलियती वन उपभोक्ताहरूमा संचालित उद्यमहरूको समीक्षण तथा अध्यावधिक (Inventory and documentation)	२२५२२	वटा	१	०.०७	२.५	१	०.०७	
2.15.5.10	सामुदायिक वनमा भएको वृक्षारोपणको तथ्यांक अद्यावधिक	२२५२२	वटा	१	०.०७	२.५	१	०.०७	

क्र.सं.	क्रियाकलाप (Activity) विवरण	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति		कैफियत
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	
2.15.5.10 5	सामुदायिक वन व्यवस्थापन तथ्याड्ढ व्यवस्थापन सहजिकरण	२२५२२	पटक	१	०.१०	४	१	०.१०	
2.15.5.19 6	सामुदायिक वन अन्तराष्ट्रियस्तर अध्ययन केन्द्र स्थापना सम्भाव्यता अध्ययन	२२५२२	वटा	१	०.२६	१०	१	०.२६	
2.15.40 25	अन्य								
2.15.40.1 25	सा.व. का वैज्ञानिक व्यवस्थापनबाट उत्पादन भएका काठ दाउरा घाटगद्दी निर्माण व्यवस्थापन तारवार सहित	२२५२२	संख्या	१	०.०४	१.५५	०	०.००	
2.15.40.1 34	सा.व. पत्रकारिता पुरस्कार	२२५२२	प्याकेट	१	०.०३	१	१	०.०३	
2.15.40.1 82	वन व्यवस्थापन कार्ययोजना तयारी तथा पुनरावलोकन	२२५२२	वटा	२०	१.०५	४०	२०	१.०५	
2.15.40.1 83	दिगो वन व्यवस्थापन स्थलगत कोचिङ्ग	२२५२२	वटा	२०	०.२६	१०	२०	०.२६	
2.15.40.1 84	कार्ययोजना कार्यान्वयन (Management, Field Operation, etc)	२२५२२	प्याकेट	२०	५.२४	२००	१८	४.७२	
2.15.40.4 9	कार्यक्रम कम्पाइल/पुनरावलोकन/पृष्ठपोषण/ कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि तयारी	२२५२२	प्याकेट	१	०.०३	१	१	०.०२	
2.15.40.5 2	गणेशमान सिंह पुरस्कार	२२५२२	प्याकेट	१	०.१०	४	१	०.१०	
2.15.40.55	उत्कृष्ट सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह पुरस्कार	२२५२२	किल्ला	७२	०.३८	१४.४	६७	०.३५	
2.19.1	अनुगमन मुल्याङ्कन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन भ्रमण खर्च								
2.19.1.20	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको अनुगमन र निरिक्षण	२२६११	वटा	२०४०५	३.७५	१४३.१	१९७९.७	३.६४	
	चालु खर्च कार्यक्रमको जम्मा:				८२.९४	३१६४			
	कुल जम्मा खर्च				१००	३८१६			

प्रतिवेदन अवधिसम्म भौतिक प्रगति प्रतिशत

९३.२५

सामुदायिक वन विकास अभिकृत

भाग ४

वन पैदावारको विवरण

नेपाल सरकार
वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
वन विभाग
वन पैदावार बिक्री वितरण तथा राजश्व संकलन विवरण
आ.व.२०७३/०७४

१. वन पैदावार बिक्री वितरण एवं राजश्व संकलन

२०७३ श्रावण देखि २०७४/०३/३० सम्म यस शाखामा प्राप्त हुन आएको विभिन्न जि.व.का.हरूको प्रगति प्रतिवेदन अनुसार

सि. नं.	वन पैदावारको विवरण	इकाई	बिक्री वितरण परिमाण (क्यू.फि.)	राजश्व (रु.)	कैफियत
१.	काठ दाउरा (जि. व. का. तर्फ)				
१.१	पहाडी जिल्ला				
	काठ	क्यू. फीट	२७३४१।०१	७५८३४१७।२५	
	दाउरा	चट्टा	६।२०		
१.२	तराई तथा भित्री मधेश				
	काठ	क्यू. फीट	५३२९०९।९०	३३२९२५८३५।२३	
	दाउरा	चट्टा	७९१३१।८०		
	काठ दाउराको जम्मा परिमाण र राजश्व (सम्पूर्ण जिल्लाको)				
	काठ	क्यू. फीट	५६०२५०।९१	३४०५०९२५२।४८	
	दाउरा	चट्टा	७९१३८।००		
२.	जडिबुटी तथा गेह्र काष्ठ वन पैदावार (जि. व. का. तर्फ)				
	लौठ सल्ला	किलो	१६।५०	४१२।५०	
	खोटो	किलो	१५६३५४५।७०	२२२१०२५।६१	
	लोकता	किलो	१०१००।१५	५०५००।००	
	अर्गेली	किलो	३१८९५।००	२२८९५।००	
	खयर	क्यू. फीट	४७९३।८६	४६०८५४।००	
	अन्य लघु वन पैदावार	विभिन्न	४२६९६।००	६४२८१५।००	
	लघु वन पैदावारको जम्मा		१६५३०४७।२१	३३९८५०२।११	
	जडिबुटी तथा लघु वन पैदावारको जम्मा राजश्व (रु.)			३३९८५०२।११	
	वन पैदावार विकास समिति बाट प्राप्त राजश्व (रु.)				
	सामुदायिक वन बाट प्राप्त राजश्व (१५छ) तथा मु.अ.कर (रु.)		४२२७२७।३३	३५१६६७९४।०२	दाउरा चट्टा: ३९४।५९
	निजी वन बाट प्राप्त मू. अ. क. (१३छ) (रु.)		६३३८२४२।५८	७२९८७९५३।८३	दाउरा चट्टा: २,०५५।२३
	जम्मा कूल राजश्व (रु.)			४५२०६२५०२।४४	

Nepal Government
Ministry of Forest and Soil Conservation
Department of Forest
Fiscal Year 2073/74

Summary of Timber and Fuel Wood Productions and Sales (Terai and Inner Terai Districts)

Regions	Agency	PRODUCTION/STOCKS						Sales			Remaining Stock		Low grade		Remarks
		Old Stock (from 2072/73)		production in 2073/74		Total		Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Royalty (NRs.)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber	Fuel wood	
		Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)								
Eastern	TCN	45489.65	25.25	48410.13	5.75	93899.78	31.00	18079.23	0.00	12316874.00	75820.55	31.00	0.00	0.00	
	DFO	63144.03	120.63	62729.39	8.75	125873.42	129.38	65297.53	136.50	60137688.11	60575.89	-7.12	0.00	0.00	
	DFPSB	5531.80	1.75	147.06	0.00	5678.86	1.75	9068.93	48.30	2630957.15	-3390.07	-46.55	0.00	0.00	
TOTAL	All	114165.48	147.63	111286.58	14.50	225452.06	162.13	92445.69	184.80	75085519.26	133006.37	-22.67	0.00	0.00	
Central	TCN	66481.15	63.50	0.00	0.00	66481.15	63.50	50326.59	0.00	28229427.00	16154.56	63.50	0.00	0.00	
	DFO	385679.99	171.23	57421.04	85.75	443101.03	256.98	43101.66	38.25	27998660.25	399999.37	218.73	0.00	0.00	
	DFPSB	26370.49	3.50	9540.82	12.75	35911.31	16.25	77379.66	78742.75	51682415.74	-41468.35	-78726.50	0.00	0.00	
TOTAL	All	478531.63	238.23	66961.86	98.50	545493.49	336.73	170807.91	78781.00	107910502.99	374685.58	-78444.27	0.00	0.00	
Western	TCN	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	DFO	15700.99	103.50	5542.17	71.50	21243.16	175.00	92065.87	97.00	38251897.00	-70822.71	78.00	0.00	0.00	
	DFPSB	148.10	11.00	13471.59	5.00	13619.69	16.00	4763.72	11.00	2446256.00	8855.97	5.00	0.00	0.00	
TOTAL	All	15849.09	114.50	19013.76	76.50	34862.85	191.00	96829.59	108.00	40698153.00	-61966.74	83.00	0.00	0.00	
Mid-West	TCN	27922.90	0.90	6001.36	12.00	33924.26	12.90	14865.90	0.00	0.00	19058.36	12.90	0.00	0.00	
	DFO	76777.10	99.80	60356.30	104.00	137133.40	203.80	3845.00	13.50	0.00	133288.40	190.30	0.00	0.00	
	DFPSB	8435.05	4.00	1519.47	0.50	9954.52	4.50	1946.21	0.50	0.00	8008.31	4.00	0.00	0.00	
TOTAL	All	113135.05	104.70	67877.13	116.50	181012.18	221.20	0.00	0.00	0.00	181012.18	221.20	0.00	0.00	
Far-western	TCN	121018.77	70.85	2338.72	1.00	123357.49	71.85	47415.82	4.00	25323294.25	75941.67	67.85	0.00	0.00	
	DFO	90643.82	1.75	27526.52	0.50	118170.34	2.25	100347.92	29.00	81201267.00	17822.42	-26.75	0.00	0.00	
	DFPSB	2479.76	19.00	0.00	0.00	2479.76	19.00	4405.86	11.00	2707098.73	-1926.10	8.00	0.00	0.00	
TOTAL	All	214142.35	91.60	29865.24	1.50	244007.59	93.10	152169.60	44.00	109231659.98	91837.99	49.10	0.00	0.00	
Grand Total	TCN	260912.47	160.50	56750.21	18.75	317662.68	179.25	130687.54	4.00	65869595.25	186975.14	175.25	0.00	0.00	
	DFO	631945.93	496.91	213575.42	270.50	845521.35	767.41	304657.98	314.25	207589512.36	540863.37	453.16	0.00	0.00	
	DFPSB	42965.20	39.25	24678.94	18.25	67644.14	57.50	97564.38	78813.55	59466727.62	-29920.24	-78756.05	0.00	0.00	
TOTAL	All	935823.60	696.66	295004.57	307.50	1230828.17	1004.16	532909.90	79131.80	332925835.23	697918.27	-78127.64	0.00	0.00	

Nepal Government
Ministry of Forest and Soil Conservation
Department of Forest
Fiscal Year 2073/74

Eastern Region

Status of Timber and Fuel Wood Productions and Sales (Terai and Inner Terai Districts)

District	Agency	Old Stock (from 2072/073)		production in 2073/74		Total		sale			Remaining Stock		Low grade		Remarks
		Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Royalty (NRs)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel (chatta)	
Ilam	TCN			0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	DFO			0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	DFPSB			0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	Total	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Jhapa	TCN			0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	DFO	337.90	1.75	3325.61	0.25	3663.51	2.00	2515.20	1.75	3258123.00	1148.31	0.25	0.00	0.00	पुरानो काठ २१३२६.३९ क्यू. र दाउरा ५८ फिटमा नभएको कागजमा मात्र रहेको
	DFPSB	147.06		147.06	0.00	294.12	0.00		0.00	0.00	294.12	0.00	0.00	0.00	
	Total	484.96	1.75	3472.67	0.25	3957.63	2.00	2515.20	1.75	3258123.00	1442.43	0.25	0.00	0.00	
Morang	TCN					0.00	0.00	17632.98	0.00	12098358.00	-17632.98	0.00	0.00	0.00	
	DFO	12856.30	63.88	53053.55		65909.85	63.88	13991.84	82.50	16878733.45	51918.01	-18.62	7557.84	0.00	
	CFM					0.00	0.00				0.00	0.00	0.00	0.00	
	DFPSB	113.10	1.75				1.75	9068.93	48.30	2630957.15	-9068.93	-46.55	0.00	0.00	
Total	12969.40	65.63	53053.55	0.00	66022.95	65.63	40693.75	130.80	31608048.60	25216.10	-65.17			0.00	
Sunsari	TCN	39924.44	20.25	35488.50		75412.94	20.25				75412.94	20.25	0.00	0.00	
	DFO	15085.00	4.25			15085.00	4.25	27172.27	9.25	18063928.66	-12087.27	-5.00	2315.29	0.00	
	DFPSB	5271.64			0.00	5271.64	0.00	0.00	0.00	0.00	5271.64	0.00	0.00	0.00	
	Total	60281.08	24.50	35488.50	0.00	95769.58	24.50	27172.27	9.25	18063928.66	68597.31	15.25			0.00
Saptari	TCN	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	DFO	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	DFPSB		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	Total	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Udaypur	TCN	5565.21	5.00	12921.63	5.75	18486.84	10.75	446.25	0.00	218516.00	18040.59	10.75	0.00	0.00	
	DFO	34170.43	50.75	6316.12	8.50	40486.55	59.25	21618.22	43.00	21936903.00	18868.33	16.25			
	DFPSB					0.00	0.00			0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	Total	39735.64	55.75	19237.75	14.25	58973.39	70.00	22064.47	43.00	22155419.00	36908.92	27.00	0.00	0.00	
Siraha	TCN		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	DFO	694.40	0.00	34.11	0.00	728.51	0.00	0.00	0.00	0.00	728.51	0.00	0.00	0.00	
	DFPSB		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	Total	694.40	0.00	34.11	0.00	728.51	0.00	0.00	0.00	0.00	728.51	0.00	0.00	0.00	0.00
TOTAL	TCN	45489.65	25.25	48410.13	5.75	93899.78		18079.23	0.00	12316874.00	75820.55	0.00	0.00	0.00	
	DFO	63144.03	120.63	62729.39	8.75	125873.42		65297.53	136.50	60137688.11	60575.89	-136.50			
	DFPSB	5531.80	1.75	147.06	0.00	5565.76		9068.93	48.30	2630957.15	-3503.17	-48.30	0.00	0.00	
Grand Total	ALL	114165.48	147.63	111286.58	14.50	225338.96	0.00	92445.69	184.80	75085519.26	132893.27	-184.80	0.00	0.00	

Nepal Government
Department of Forest
Fiscal Year 2073/74
(Middle Region)

Status of Timber and Fuel Wood Productions and Sales (Terai and Inner Terai Districts)

District	Agency	Old Stock (from 2072/73)		production in 2073/74		Total		sales			Remaining Stock		Low grade		Remarks
		Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Royalty (NRs)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel (chatta)	
Mahottari	TCN			0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00			
	DFO			0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	DFPSB	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1156.94 from TCN
	Total	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
Dhanusha	TCN	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00		
	DFO	54.75	0.48	229.45	1.25	284.20	1.73				284.20	1.73			
	DFPSB					0.00	0.00				0.00	0.00			
	Total	54.75	0.48	229.45	1.25	284.20	1.73	0.00	0.00	0.00	284.20	1.73	0.00	0.00	
Sindhuli	TCN	16319.75	36.50	0.00	0.00	16319.75	36.50	0.00	0.00	0.00	16319.75	36.50			काठ २१३९६.७७ क्यू फिट र
	DFO	21396.77	48.00	0.00	0.00	21396.77	48.00	4120.11		86875.00	17276.66	48.00			दाउरा ४८ चट्टा फिल्डमा नरहे
	DFPSB	9424.95		155.28	1.75	9580.23	1.75	487.05	0.00	506384.74	9093.18	1.75	0.00	0.00	को कागजमा मात्र भएको । साथै
	Total	47141.47	84.50	155.28	1.75	47296.75	86.25	4607.16	0.00	593259.74	42689.59	86.25	0.00	0.00	टि.सि.एन को समेत ।
Sarlahi	TCN		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00			from dfo
	DFO			0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00		0.00	
	DFPSB		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00		0.00	
	Total	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00		0.00	
Rautahat	TCN	11388.13				11388.13		6092.61		4268945.00	5295.52				
	DFO	23470.99	40.50	2717.11	1.50	26188.10	42.00			0.00	26188.10	42.00			
	DFPSB	10813.33	3.50			10813.33	3.50				10813.33	3.50			
	Total	45672.45	44.00	2717.11	1.50	48389.56	45.50	6092.61	0.00	4268945.00	42296.95	45.50	0.00	0.00	
Bara	TCN	38600.45	25.75			38600.45	25.75	12786.73		6065563.00	25813.72	25.75	0.00	0.00	
	DFO	72510.07	15.25	4240.59	0.00	76750.66	15.25	23200.85	1.50	15156216.00	53549.81	13.75	0.00	0.00	
	DFPSB			0.00	0.00	0.00		7659.53	1.00	3402218.00	-7659.53	-1.00	0.00	0.00	
	Total	111110.52	41.00	4240.59	0.00	115351.11	41.00	43647.11	2.50	24623997.00	71704.00	38.50	0.00	0.00	
Parsa	TCN			0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00			
	DFO	112903.02		2068.56	36.00	114971.58	36.00	1702.54	36.00	1618358.70	113269.04	0.00	0.00	0.00	
	DFPSB	3156.21		0.00	0.00	3156.21	0.00	683.73		20511.00	2472.48	0.00	0.00	0.00	
	Total	116059.23	0.00	2068.56	36.00	118127.79	36.00	2386.27	36.00	1638869.70	115741.52	0.00	0.00	0.00	
Chitwan	TCN							31447.25		17894919.00	-31447.25		0.00		
	DFO	152188.91	67.00	46813.27	46.25	199002.18	113.25	12726.10		10326202.10	186276.08	113.25	0.00	0.00	0.00
	DFPSB							59259.00	41.75	35850901.00	-59259.00	-41.75	0.00	0.00	0.00
	Total	152188.91	67.00	46813.27	46.25	199002.18	113.25	103432.35	41.75	64072022.10	95569.83	71.50	0.00	0.00	
Makawanpur	TCN	172.82	1.25			172.82	1.25				172.82	1.25			
	DFO	3155.48		1352.06	0.75	4507.54	0.75	1352.06	0.75	811008.45	3155.48	0.00	2766.54	0.00	
	DFPSB	2976.00		9385.54	11.00	12361.54	11.00	9290.35	78700.00	11902401.00	3071.19	-78689.00	0.00	0.00	
	Total	6304.30	1.25	10737.60	11.75	17041.90	13.00	10642.41	78700.75	12713409.45	6399.49	-78687.75	0.00	0.00	
TOTAL	TCN	66481.15	63.50	0.00	0.00	66481.15	63.50	50326.59	0.00	28229427.00	16154.56	63.50		0.00	
	DFO	385679.99	171.23	57421.04	85.75	443101.03	256.98	43101.66	38.25	27998660.25	399999.37	218.73		0.00	
	DFPSB	26370.49	3.50	9540.82	12.75	35911.31	16.25	77379.66	78742.75	51682415.74	-41468.35	-78726.50	0.00	0.00	
Grand Total	ALL	478531.63	238.23	66961.86	98.50	545493.49	336.73	170807.91	78781.00	107910502.99	374685.58	-78444.27	0.00	0.00	

Nepal Government
Ministry of Forest and Soil Conservation
Department of Forest
Fiscal Year 2073/74

Status of Timber and Fuel Wood Productions and Sales (Terai and Inner Terai Districts)
(Western Region)

District	Agency	Old Stock (from 2072/73)		production in 2073/74		Total		Sales			Remaining Stock		Low grade		Remarks
		Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Royalty (NRs)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel (chatta)	
Nawalparsi	TCN					0.00	0.00				0.00	0.00			
	DFO					0.00	0.00				0.00	0.00	0.00	0.00	
	Bidut					0.00	0.00				0.00	0.00			
	DFPSB					0.00	0.00				0.00	0.00			
	Total	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
Rupandehi	TCN					0.00	0.00				0.00	0.00	0.00	0.00	
	CFM	0.00	0.00	22664.48	44.00	22664.48	44.00								
	DFO	15700.99	103.50	5542.17	71.50	21243.16	175.00	92065.87	97.00	38251897.00	-70822.71	78.00	0.00		
	DFPSB	148.10	11.00	13471.59	5.00	13619.69	16.00	4763.72	11.00	2446256.00	8855.97	5.00			
	Total	15849.09	114.50	41678.24	120.50	57527.33	235.00	96829.59	108.00	40698153.00	-61966.74	83.00	0.00	0.00	
kapilbastu	TCN					0.00	0.00				0.00	0.00			
	DFO					0.00	0.00				0.00	0.00	0.00		
	DFPSB					0.00	0.00				0.00	0.00			
	Total	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
Arghakhachi	TCN		0.00	1510.11	14.75	1510.11	14.75	0.00	0.00	0.00	1510.11	14.75	0.00	0.00	
	DFO		3.00	0.00	0.00	0.00	3.00	0.00	0.00	0.00	0.00	3.00	0.00	0.00	
	DFPSB	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	Total	0.00	3.00	1510.11	14.75	1510.11	17.75	0.00	0.00	0.00	1510.11	17.75	0.00	0.00	
TOTAL	TCN	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	DFO	15700.99	103.50	5542.17	71.50	43907.64	175.00	92065.87	97.00	38251897.00	-70822.71	78.00	0.00	0.00	
	DFPSB	148.10	11.00	13471.59	5.00	13619.69	16.00	4763.72	11.00	2446256.00	8855.97	5.00	0.00	0.00	
Grand Total	ALL	15849.09	114.50	19013.76	76.50	57527.33	191.00	96829.59	108.00	40698153.00	-61966.74	83.00	0.00	0.00	

Nepal Government
Ministry of Forest and Soil Conservation
Department of Forest
Fiscal Year 2073/74
Mid-Western Region

Status of Timber and Fuel Wood Productions and Sales (Terai and Inner Terai Districts)

District	Agency							Sales			Remaining Stock		Low grade		Remarks
		Old Stock (from 2072/73)		production in 073/74		Total		Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Royalty (NRs)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel (chatta)	
		Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)								
Dang	TCN					0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	DFO					0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	DFPSB					0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	Total					0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
Banke	TCN	27922.90	0.90	6001.36	12.00	33924.26	12.90	14865.90			19058.36	12.90			
	DFO	76777.10	99.80	60356.30	104.00	137133.40	203.80	3845.00	13.50		133288.40	190.30	0.00	0.00	
	DFPSB	8435.05	4.00	1519.47	0.50	9954.52	4.50	1946.21	0.50		8008.31	4.00	0.00	0.00	
	Total	113135.05	104.70	67877.13	116.50	181012.18	221.20	20657.11	14.00	0.00	160355.07	207.20	0.00	0.00	
Surkhet	TCN	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	DFO	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	DFPSB	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	Total	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
Bardiya	TCN					0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	DFO					0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	DFPSB					0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	Total	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
TOTAL	TCN	27922.90	0.90	6001.36	12.00	33924.26	12.90	14865.90	0.00	0.00	19058.36	12.90	0.00	0.00	
	DFO	76777.10	99.80	60356.30	104.00	137133.40	203.80	3845.00	13.50	0.00	133288.40	190.30	0.00	0.00	
	DFPSB	8435.05	4.00	1519.47	0.50	9954.52	4.50	1946.21	0.50	0.00	8008.31	4.00	0.00	0.00	
Grand Total	ALL	113135.05	104.70	67877.13	116.50	181012.18	221.20	20657.11	14.00	0.00	160355.07	207.20	0.00	0.00	

Nepal Government
Ministry of Forest and Soil Conservation
Department of Forest
Fiscal Year 2073/74
Status of Timber and Fuel Wood Productions and Sales (Terai and Inner Terai Districts)
(Far Western Region)

District	Agency	Old Stock (from 2072/73)		Production in 2073/74		Total		Sales			Remaining Stock		Low grade		Remarks
		Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Royalty (NRs)	Timber (cft)	Fuel wood (chatta)	Timber (cft)	Fuel (chatta)	
Kailali	TCN	100054.66	34.35	2338.72	1.00	102393.38	35.35	47415.82		25315294.25	54977.56	35.35	0.00	0.00	
	DFO	72599.57		23296.53		95896.10	0.00	93860.82	29.00	73140760.00	2035.28	-29.00	0.00	0.00	
	DFPSB	2479.76	19.00			2479.76	19.00	4405.86	11.00	2734271.00	-1926.10	8.00	0.00	0.00	
	Total	175133.99	53.35	25635.25	1.00	200769.24	54.35	145682.50	40.00	101190325.25	55086.74	14.35	0.00	0.00	
Kanchanpur	TCN	20964.11	36.50			20964.11	36.50		4.00	8000.00	20964.11	32.50	0.00	0.00	
	DFO	18044.25	1.75	4229.99	0.50	22274.24	2.25	6487.10		8060507.00	15787.14	2.25	0.00	0.00	
	DFPSB					0.00	0.00			-27172.27	0.00	0.00	0.00	0.00	
	Total	39008.36	38.25	4229.99	0.50	43238.35	38.75	6487.10	4.00	8041334.73	36751.25	34.75	0.00	0.00	
TOTAL	TCN	121018.77	70.85	2338.72	1.00	123357.49	71.85	47415.82	4.00	25323294.25	75941.67	67.85	0.00	0.00	
	DFO	90643.82	1.75	27526.52	0.50	118170.34	2.25	100347.92	29.00	81201267.00	17822.42	-26.75	0.00	0.00	
	DFPSB	2479.76	19.00	0.00	0.00	2479.76	19.00	4405.86	11.00	2707098.73	-1926.10	8.00	0.00	0.00	
Grand Total		214142.35	91.60	29865.24	1.50	244007.59	93.10	152169.60	44.00	109231659.98	91837.99	49.10	0.00	0.00	

वन विभाग

हाम्रो वन

वन विभाग

हाम्रो वन

वन विभाग

हाम्रो वन

नेपाल सरकार
वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
वन विभाग

निजी वन, सामुदायिक वन र सरकारी वन (पहाडी जिल्लाको मात्र) काठ, दाउरा विक्री वितरणको लगत
आ: व-२०७३/७४

जिल्ला	निजी वन			सामुदायिक वन			सरकारी वन				कूल जम्मा विक्री परिमाण		कूल जम्मा राजश्व रु	कैफियत	
	काठ	दाउरा	कूल राजश्व रु (मु. भु. कर १३%)	काठ	दाउरा	राजश्व रु(१५%) र भ्याट	काठ	दाउरा	राजश्व रु	बांकी मौज्दात		काठ (क्यू. फी)			दाउरा (चट्टा)
	परिमाण (क्यू.फी)	परिमाण (चट्टा)		परिमाण (क्यू.फी)	परिमाण (चट्टा)		परिमाण (क्यू.फी)	परिमाण (चट्टा)		काठ (क्यू. फी)	दाउरा (चट्टा)				
संखुवासभा											0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
सोलुखुम्बु											0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
सुनसरी											0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
सप्तरी											0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
तेह्रथुम	3,444,009.08		22,438,676.00								0.00	0.00	3,444,009.08	0.00	22,438,676.00
ओखलढुङ्गा											0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
मोरङ्ग	70,317.81	203.16	1,728,135.00		58.00	5,063,758.49					0.00	0.00	70,317.81	261.16	6,791,893.49
भोजपुर											0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
भद्रापा	164,105.11		1,584,945.00	1,238.29		124,248.00					0.00	0.00	165,343.40	0.00	1,709,193.00
पाँचथर	306,083.96		4,969,071.00								0.00	0.00	306,083.96	0.00	4,969,071.00
सिरहा	10,661.21		231,300.00								0.00	0.00	10,661.21	0.00	231,300.00
इलाम											0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
उदयपुर	6,752.40	19.50	164,317.00				625.02		130,050.00		0.00	0.00	7,377.42	19.50	294,367.00
ताप्लेजुङ्ग											0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
खोटाङ्ग											0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
धनकुटा	1,534,449.47		18,031,009.00				10,450.11	6.20	3,840,717.35		0.00	0.00	1,544,899.58	6.20	21,871,726.35
जम्मा	5536379.04	222.66	49147453.00	1,238.29	58.00	5188006.49	11075.13	6.20	3970767.35	0.00	0.00	5548692.46	286.86	58306226.84	
रसुवा											0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
रौतहट											0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
रामेछाप											0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
सर्लाही											0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
वारा	6487.59	22.25	150,550.00								0.00	0.00	6,487.59	22.25	150,550.00
दोलखा											0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
मकवानपुर	91914.50	348.00	811,750.00								0.00	0.00	91,914.50	348.00	811,750.00

वार्षिक प्रतिवेदन

१६७

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वार्षिक प्रतिवेदन

१६८

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वार्षिक प्रतिवेदन

१६९

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वन विभाग	हाम्रो वन		वन विभाग		हाम्रो वन		वन विभाग		हाम्रो वन					
महोत्तरी									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
भक्तपुर									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
नुवाकोट									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
पर्सा	43592.17	173.40	820,920.00						0.00	0.00	43,592.17	173.40	820,920.00	
सिन्धुपाल्चोक									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
सिन्धुली	46866.20	5.50	827,737.00						0.00	0.00	46,866.20	5.50	827,737.00	
चितवन	17288.62	79.52	437,141.00						0.00	0.00	17,288.62	79.52	437,141.00	
ललितपुर									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
काठमाण्डौ									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
काभ्रेपलान्चोक									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
धादिङ	4916.31	217.25	89,542.00						0.00	0.00	4,916.31	217.25	89,542.00	
धनुषा									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
जम्मा	211065.39	845.92	3,137,640.00	0	0.00	0.00	0	0	0	0	211065.39	845.9	3137640	
स्याङ्जा									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
रुपन्देही	74548.35	185.39	1,629,437.00	36,785.76	36.00	2,752,220.00			0.00	0.00	111,334.11	221.39	4,381,657.00	
बागलुङ्ग									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
मुस्ताङ्ग									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
मनाङ्ग									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
म्याग्दी	5178.14	1.75	156,533.51	556.83		10,150.00			0.00	0.00	5,734.97	1.75	166,683.51	
नवलपरासी									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
पाल्पा	70558.30	108.28	2,588,042.30	29,879.02	17.88	713,823.00			0.00	0.00	100,437.32	126.16	3,301,865.30	
पर्वत	75754.10	3.00	1,619,972.00						0.00	0.00	75,754.10	3.00	1,619,972.00	
लमजुङ्ग									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
कास्की	1622.30	8.75	39,761.00						0.00	0.00	1,622.30	8.75	39,761.00	
कपिलवस्तु									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
तनहुँ	75332.27	283.45	5,093,122.00	80,657.74	58.33	15,761,200.00	8,297.64	1,762,849.00	0.00	0.00	164,287.65	341.78	22,617,171.00	
गोरखा	31578.60		738,595.00		7.00	15,500.00	1,218.76	1,153,548.90	0.00	0.00	32,797.36	7.00	1,907,643.90	
गुल्मी	138780.33		6,285,420.22	130,467.39		6,848,815.98	5,049.18	25,200.00	0.00	0.00	274,296.90	0.00	13,159,436.20	
अर्घाखाँची									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
जम्मा	473352.39	590.62	18,150,883.03	278,346.74	119.21	26,101,708.98	14,565.58	0.00	2,941,597.90	0.00	0.00	766,264.71	709.83	47,194,189.91
डोल्पा									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
रोल्पा									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	

वन विभाग	हाम्रो वन		वन विभाग		हाम्रो वन		वन विभाग		हाम्रो वन					
सुर्खेत									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
रुकुम	7593.16		243,804.00						0.00	0.00	7,593.16	0.00	243,804.00	
सल्यान									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
बाँके									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
बर्दिया	87368.00	387.45	1,740,393.00			464.30		453,316.00	0.00	0.00	87,832.30	387.45	2,193,709.00	
दैलेख									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
दाङ्ग									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
मृग									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
जुम्ला									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
जाजरकोट									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
प्युठान									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
कालीकोट									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
हुम्ला				0.00	0.00	0.00			0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
जम्मा	94961.16	387.45	1,984,197.00	0.00	0.00	0.00	464.30	0.00	453,316.00	0.00	0.00	95,425.46	387.45	2,437,513.00
डडेल्धुरा	3238.91		66,259.00	21,674.78		1,591,048.20			0.00	0.00	24,913.69	0.00	1,657,307.20	
जेठी	8180.18		176,414.80	22,676.00		822,621.35	445.00	43,100.00	0.00	0.00	31,301.18	0.00	1,042,136.15	
वैतडी									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
बझाङ्ग							791.00	174,636.00	0.00	0.00	791.00	0.00	174,636.00	
बाजुरा									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
दार्चुला									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
अछाम									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
कैलाली	11065.51	8.58	325,107.00	98,791.52	217.38	1,463,409.00			0.00	0.00	109,857.03	225.96	1,788,516.00	
कञ्चनपुर									0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
जम्मा	22484.60	8.58	567,780.80	143,142.30	217.38	3,877,078.55	1,236.00	0.00	217,736.00	0.00	0.00	166,862.90	225.96	4,662,595.35
कूल जम्मा	6338242.58	2,055.23	72987953.83	422727.33	394.59	35166794.02	27341.01	6.20	7583417.25	0.00	0.00	6788310.92	2456.02	115738165.10

नेपाल सरकार
वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
वन विभाग
लघु तथा ग्रैह काष्ठ वन पैदावार बिक्री वितरणको विवरण
आ व- २०७३/७४

विकास क्षेत्र	जिल्लाको नाम	लौठ सल्ला		खोटो		अर्गोली		अल्लो		लोक्ता		खयर		मैन		बाबियो र खर		मह		भोर्लापात		निगालोगोटा		अमसो		ढुङ्गा, बालुवा, ग्रावेल		अन्य		कूल परिमाण	कूल राजश्व	कैफियत
		परिमाण	राजश्व	परिमाण	राजश्व	परिमाण	राजश्व	परिमाण	राजश्व	परिमाण	राजश्व	परिमाण	राजश्व	परिमाण	राजश्व	परिमाण	राजश्व	परिमाण	राजश्व	परिमाण	राजश्व	परिमाण	राजश्व	परिमाण	राजश्व	परिमाण	राजश्व	परिमाण	राजश्व			
१	संखुवासभा																												0.0	0.0		
१	सोलुखुम्बु																											0.0	0.0			
१	सुनसरी																											0.0	0.0			
१	सप्तरी																											0.0	0.0			
१	तेह्रथुम			20,944.0	30,200.00																							20,944.0	30,200.0			
१	ओखलढुङ्गा																											0.0	0.0			
१	मोरङ																									6,200.0	13,000.0	6,200.0	13,000.0	cinnamommum leaves &bojo		
१	भोजपुर																											0.0	0.0			
१	झापा																											0.0	0.0			
१	पाँचथर					31,895.0	22,895.0																					31,895.0	22,895.0			
१	सिरहा																											0.0	0.0			
१	इलाम																											0.0	0.0			
१	उदयपुर																											0.0	0.0			
१	ताप्लेजुङ्ग																											0.0	0.0			
१	खोटाङ्ग																											0.0	0.0			
१	धनकुटा																											0.0	0.0			
जम्मा		0.0	0.0	20,944.0	30,200.0	31,895.0	22,895.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	6,200.0	13,000.0	59,039.0	66,095.0		
२	रसुवा																											0.0	0.0			
२	रौतहट																											0.0	0.0			
२	रामेछाप																											0.0	0.0			
२	सर्लाही																											0.0	0.0			
२	बारा											1,248.0																1,248.0	0.0			
२	दोलखा																											0.0	0.0			

वार्षिक प्रतिवेदन

१७६

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वार्षिक प्रतिवेदन

१७७

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वार्षिक प्रतिवेदन

१७८

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वन विभाग		हाम्रो वन										वन विभाग										हाम्रो वन																	
२	मकवानपुर																																					0.0	0.0
२	महोत्तरी																																				0.0	0.0	
२	भक्तपुर																																				0.0	0.0	
२	नुवाकोट																																				0.0	0.0	
२	पर्सा																																				0.0	0.0	
२	सिन्धुपाल्चोक																																				0.0	0.0	
२	सिन्धुली																																				0.0	0.0	
२	चितवन																																				0.0	0.0	
२	ललितपुर																																				0.0	0.0	
२	काठमाण्डौ																																				0.0	0.0	
२	काभ्रेपलान्चोक																																				0.0	0.0	
२	घादिङ्ग																																				0.0	0.0	
२	धनुषा																																				0.0	0.0	
जम्मा		0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1,248.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1,248.0	0.0		
३	स्याङ्जा																																				0.0	0.0	
३	रुपन्देही																																				0.0	0.0	
३	बागलुङ्ग																																				0.0	0.0	
३	मुस्ताङ्ग																																				0.0	0.0	
३	मनाङ्ग																																				0.0	0.0	
३	म्याग्दी	16.5	412.5																																	251,905.0	16.5	252,317.5	
३	नवलपरासी																																				0.0	0.0	
३	पाल्पा																																				0.0	0.0	
३	पर्वत				100,069.4	104,039.00																														100,069.4	104,039.0		
३	लमजुङ्ग																																				0.0	0.0	
३	कास्की																																				0.0	0.0	
३	कपिलवस्तु																																				0.0	0.0	
३	तनहुँ											1,023.0																								1,023.0	0.0		
३	गोरखा																																			15,736.0	234,710.0	15,736.0	234,710.0
३	गुल्मी				285,806.5	334,398.61																														285,806.5	334,398.6		
३	अर्घाखाँची																																				0.0	0.0	
जम्मा		16.5	412.5	385,875.9	438,437.6	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1,023.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	15,736.0	486,615.0	402,651.4	925,465.1		

वार्षिक प्रतिवेदन १७९ आर्थिक वर्ष २०७३/७४ वार्षिक प्रतिवेदन १८० आर्थिक वर्ष २०७३/७४ वार्षिक प्रतिवेदन १८१ आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वन विभाग		हाम्रो वन					वन विभाग					हाम्रो वन					वन विभाग					हाम्रो वन														
४	डोल्पा																													0.0	0.0					
४	रोल्पा																													0.0	0.0					
४	सुर्खेत																													0.0	0.0					
४	सल्यान																													0.0	0.0					
४	रुकुम						6,200.0	31,000.0	5,000.0	25,000.00								3,910.0	39,100.0										15,110.0	95,100.0						
४	बाँके																													0.0	0.0					
४	बर्दिया												117.9	85,449.0												950.0	24,600.0	1,067.9	110,049.0							
४	दैलेख																													0.0	0.0					
४	दाङ्ग																													0.0	0.0					
४	मुगु																													0.0	0.0					
४	जुम्ला								600.0	3,000.00																			600.0	3,000.0						
४	जाजरकोट																													0.0	0.0	satuwa,chyau				
४	प्युठान																													0.0	0.0					
४	कालीकोट																													0.0	0.0					
४	हुम्ला																													0.0	0.0					
जम्मा		0.0	0.0	0.0	0.00	0.0	0.0	6,200.0	31,000.0	5,600.0	28,000.0	117.9	85,449.0	0.0	0.0	0.0	0.0	3,910.0	39,100.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	950.0	24,600.0	16,777.9	208,149.0
५	डडेल्धुरा			120,869.0	125,703.80																									120,869.0	125,703.8					
५	डेढी			125,218.0	901,573.80			9,700.0	48,500.0																					134,918.0	950,073.8					
५	वैतडी																													0.0	0.0					
५	बझाङ्ग									3,800.0	19,000.00																			3,800.0	19,000.0					
५	बाजुरा									700.2	3,500.00																			700.2	3,500.0					
५	दार्चुला																													0.0	0.0					
५	अछाम																													0.0	0.0					
५	कैलाली			910,638.8	725,110.40								1,831.8	31,545.0																912,470.6	756,655.4					
५	कञ्चनपुर												573.1	343,860.0																573.1	343,860.0					
जम्मा		0.0	0.0	1,156,725.8	1,752,388.0	0.0	0.0	9,700.0	48,500.0	4,500.2	22,500.0	2,404.9	375,405.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1,173,330.9	2,198,793.0
कूल जम्मा		16.5	412.5	1,563,545.7	2,221,025.6	31,895.0	22,895.0	15,900.0	79,500.0	10,100.2	50,500.0	4,793.9	460,854.0	0.0	0.0	0.0	0.0	3,910.0	39,100.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	22,886.0	524,215.0	1,653,047.2	3,398,502.1

भाग ५

आर्थिक विवरण

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वन विभाग
आ.व.२०७३/७४ को आर्थिक विवरण

शिर्षक	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल जम्मा
329012 वन विभाग	६०,८७६,४३०.८२	५४,८२३,१८३.२०	११५,६९९,६१४.०२
21111 तलव	४८,७९६,०४९.८२		४८,७९६,०४९.८२
21113 महंगी भत्ता	१,२६७,४६९.००		१,२६७,४६९.००
21119 अन्य भत्ता	२१८,५००.००		२१८,५००.००
21121 पोशाक	७७२,५००.००		७७२,५००.००
22111 पानी तथा विजुली	७५६,०००.००		७५६,०००.००
22112 संचार महसुल	४०७,०००.००		४०७,०००.००
22211 इन्धन	१,३३७,०००.००		१,३३७,०००.००
22212 संचालन तथा मर्मत संभार	७३५,०००.००		७३५,०००.००
22213 विमा	३२५,०००.००		३२५,०००.००
22311 कार्यालय सम्बन्धी खर्च	८८३,६४६.००		८८३,६४६.००
22314 इन्धन - अन्य प्रयोजन	६८,२५७.००		६८,२५७.००
22321 निर्मित सार्वजनिक सम्पत्तिको मर्मत सम्भार	२४३,००७.००		२४३,००७.००
22411 सेवा र परामर्श खर्च	२००,०१०.००		२००,०१०.००
22412 अन्य सेवा शुल्क	२,७६०,०००.००		२,७६०,०००.००
22611 अनुगमन, मूल्यांकन खर्च	१,३५०,०००.००		१,३५०,०००.००
22612 भ्रमण खर्च	६५०,०००.००		६५०,०००.००
22711 विविध खर्च	१८७,०००.००		१८७,०००.००
29311 फर्निचर तथा फिक्चर्स		३००,०००.००	३००,०००.००
29411 सवारी साधन		५३,८७७,७२७.२०	५३,८७७,७२७.२०
29511 मेशिनरी औजार		४९५,५०५.००	४९५,५०५.००
29712 सफ्टवेयर निर्माण र खरीद खर्च		१४९,९५९.००	१४९,९५९.००

शिरषक	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल जम्मा
329014 जिल्ला वन कार्यालयहरू (वन सुरक्षा सैनिक समेत)	२,२८२,६३३,११५.७५	९,५६३,९७४.१४	२,२९२,१९७,०८९.८९
21111 तलव	१,७४४,३६७,३४५.५७		१,७४४,३६७,३४५.५७
21112 स्थानीय भत्ता	२३,८२३,२५३.६५		२३,८२३,२५३.६५
21113 महंगी भत्ता	६०,४२३,११४.२६		६०,४२३,११४.२६
21119 अन्य भत्ता	३,२३६,६७९.००		३,२३६,६७९.००
21121 पोशाक	४३,७४०,९०५.००		४३,७४०,९०५.००
21122 खाद्यान	२९०,३२७,७१७.३५		२९०,३२७,७१७.३५
22111 पानी तथा बिजुली	४,९२९,७५४.५७		४,९२९,७५४.५७
22112 संचार महसुल	४,२१६,४२६.०१		४,२१६,४२६.०१
22121 घर भाडा	१२,६७६,७०३.९९		१२,६७६,७०३.९९
22211 इन्धन	६,९५२,४३५.६७		६,९५२,४३५.६७
22212 संचालन तथा मर्मत संभार	४,०००,९६२.५५		४,०००,९६२.५५
22213 बिमा	८३२,९०९.४०		८३२,९०९.४०
22311 कार्यालय सम्बन्धी खर्च	११,४८२,४६३.०५		११,४८२,४६३.०५
22314 इन्धन - अन्य प्रयोजन	३५,०००.००		३५,०००.००
22321 निर्मित सार्वजनिक सम्पत्तिको मर्मत संभार	७,५७०,३६२.२९		७,५७०,३६२.२९
22412 अन्य सेवा शुल्क	४९,९४५,१६४.३९		४९,९४५,१६४.३९
22511 कर्मचारी तालिम	७३७,०४०.००		७३७,०४०.००
22522 कार्यक्रम खर्च	७२२,८६९.००		७२२,८६९.००
22611 अनुगमन,मूल्यांकन खर्च	४,९२१,७८४.००		४,९२१,७८४.००
22612 भ्रमण खर्च	५,८२५,२४२.००		५,८२५,२४२.००
22711 विविध खर्च	१,१११,७६७.००		१,१११,७६७.००
26411 सरकारी निकाय,समिति एवं बोर्डहरूलाई निवर्त चालु अनुदान	७५३,२१७.००		७५३,२१७.००
29231 पूँजीगत सुधार खर्च - भवन		२,२८८,७२८.६७	२,२८८,७२८.६७

शिरषक	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल जम्मा
29311 फर्निचर तथा फिक्चर्स		१,५१२,१३३.००	१,५१२,१३३.००
29511 मेशिनरी औजार		७९६,२३८.००	७९६,२३८.००
29611 सार्वजनिक निर्माण		२,४९६,०००.००	२,४९६,०००.००
29621 पूँजीगत सुधार खर्च		२,४७०,८७४.४७	२,४७०,८७४.४७
329102 जडिबुटी विकास कार्यक्रम (कर्णाली जडीबुटी प्रशोधन समेत)	६३,६९५,५५८.५०	१८७,०९२,०८०.१८	२५०,७८७,६३८.६८
22211 इन्धन	१८८,९५५.००		१८८,९५५.००
22311 कार्यालय सम्बन्धी खर्च	१,०८८,८६८.००		१,०८८,८६८.००
22512 सीप विकास तथा जनचेतना तालिम तथा गोष्ठी सम्बन्धी खर्चहरू	१२,७०८,१५७.५०		१२,७०८,१५७.५०
22521 उत्पादन सामग्री / सेवा	७०३,२९६.००		७०३,२९६.००
22522 कार्यक्रम खर्च	३१,३१५,०७५.००		३१,३१५,०७५.००
22611 अनुगमन, मूल्यांकन खर्च	१०,६७१,७३९.००		१०,६७१,७३९.००
22612 भ्रमण खर्च	२६८,०००.००		२६८,०००.००
22711 विविध खर्च	१४,४००.००		१४,४००.००
26423 अन्य संस्था तथा व्यक्तिलाई पूँजीगत अनुदान	६,७३७,०६८.००		६,७३७,०६८.००
29221 भवन निर्माण		३,३६७,०६८.००	३,३६७,०६८.००
29511 मेशिनरी औजार		१,०४९,२११.००	१,०४९,२११.००
29611 सार्वजनिक निर्माण		१८२,६७५,८०१.१८	१८२,६७५,८०१.१८
329106 राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	८०,७६१,४६५.७७	४०१,०२१,०४६.०१	४८१,७८२,५११.७८
22111 पानी तथा बिजुली	६०९,६०२.००		६०९,६०२.००
22112 संचार महसुल	४५९,६६७.००		४५९,६६७.००
22121 घर भाडा	२२७,२००.००		२२७,२००.००
22211 इन्धन	१,२३८,४५४.००		१,२३८,४५४.००

शिरषक	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल जम्मा
22212 संचालन तथा मर्मत संभार	१,४०७,६६१.२०		१,४०७,६६१.२०
22311 कार्यालय सम्बन्धी खर्च	१,९२३,०६३.९८		१,९२३,०६३.९८
22321 निर्मित सार्वजनिक सम्पत्तिको मर्मत सम्भार खर्च	१,७१७,४३६.०९		१,७१७,४३६.०९
22511 कर्मचारी तालिम	४८०,०००.००		४८०,०००.००
22512 सीप विकास तथा जनचेतना तालिम तथा गोष्ठी सम्बन्धी खर्चहरू	९,५८३,३९५.००		९,५८३,३९५.००
22522 कार्यक्रम खर्च	६१,३१४,९८१.५०		६१,३१४,९८१.५०
22611 अनुगमन, मूल्यांकन खर्च	१,३२३,०३५.००		१,३२३,०३५.००
22612 भ्रमण खर्च	३४५,४४०.००		३४५,४४०.००
22711 विविध खर्च	१३१,५३०.००		१३१,५३०.००
29221 भवन निर्माण		१२१,९५९,३४८.६८	१२१,९५९,३४८.६८
29231 पूँजीगत सुधार खर्च - भवन		३,३१८,९९१.००	३,३१८,९९१.००
29311 फर्निचर तथा फिक्चर्स		१८५,१३६.००	१८५,१३६.००
29511 मेशिनरी औजार		३,५५२,०३५.००	३,५५२,०३५.००
29611 सार्वजनिक निर्माण		२६६,६६४,०३१.३३	२६६,६६४,०३१.३३
29711 पूँजीगत अनुसन्धान तथा परामर्श		५,३४१,५०४.००	५,३४१,५०४.००
329109 वृक्ष सुधार वृक्षारोपण तथा निजी वन कार्यक्रम	२५५,००१,३६४.५३	२१७,७३२,२३१.५२	४७२,७३३,५९६.०५
21119 अन्य भत्ता	५०,०००.००		५०,०००.००
० नगद	५०,०००.००		५०,०००.००
110101 नेपाल सरकार	५०,०००.००		५०,०००.००
22111 पानी तथा बिजुली	३,२५८,२९५.८३		३,२५८,२९५.८३
० नगद	३,२५८,२९५.८३		३,२५८,२९५.८३
110101 नेपाल सरकार	३,२५८,२९५.८३		३,२५८,२९५.८३
22112 संचार महसुल	३,४३६,६५१.९९		३,४३६,६५१.९९

शिरषक	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल जम्मा
० नगद	३,४३६,६५१.९९		३,४३६,६५१.९९
११०१०१ नेपाल सरकार	३,४३६,६५१.९९		३,४३६,६५१.९९
२२१२१ घर भाडा	३४५,७२५.००		३४५,७२५.००
० नगद	३४५,७२५.००		३४५,७२५.००
११०१०१ नेपाल सरकार	३४५,७२५.००		३४५,७२५.००
२२२११ इन्धन	६,४६०,२७८.९०		६,४६०,२७८.९०
० नगद	६,४६०,२७८.९०		६,४६०,२७८.९०
११०१०१ नेपाल सरकार	६,४६०,२७८.९०		६,४६०,२७८.९०
२२२१२ संचालन तथा मर्मत संभार	५,१३९,७००.६०		५,१३९,७००.६०
० नगद	५,१३९,७००.६०		५,१३९,७००.६०
११०१०१ नेपाल सरकार	५,१३९,७००.६०		५,१३९,७००.६०
२२२१३ बिमा	११,७०६.००		११,७०६.००
० नगद	११,७०६.००		११,७०६.००
११०१०१ नेपाल सरकार	११,७०६.००		११,७०६.००
२२३११ कार्यालय सम्बन्धी खर्च	५,१५२,६०१.२६		५,१५२,६०१.२६
० नगद	५,१५२,६०१.२६		५,१५२,६०१.२६
११०१०१ नेपाल सरकार	५,१५२,६०१.२६		५,१५२,६०१.२६
२२४१२ अन्य सेवा शुल्क	४३२,६३०.००		४३२,६३०.००
० नगद	४३२,६३०.००		४३२,६३०.००
११०१०१ नेपाल सरकार	४३२,६३०.००		४३२,६३०.००
२२५११ कर्मचारी तालिम	१८,०००.००		१८,०००.००
० नगद	१८,०००.००		१८,०००.००
११०१०१ नेपाल सरकार	१८,०००.००		१८,०००.००
२२५१२ सीप विकास तथा जनचेतना तालिम तथा गोष्ठी सम्बन्धी खर्चहरू	११,३५६,७५५.००		११,३५६,७५५.००
० नगद	११,३५६,७५५.००		११,३५६,७५५.००

शिर्षक	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल जम्मा
110101 नेपाल सरकार	११,३५६,७५५.००		११,३५६,७५५.००
22522 कार्यक्रम खर्च	१७०,८२०,१५७.९५		१७०,८२०,१५७.९५
० नगद	१७०,८२०,१५७.९५		१७०,८२०,१५७.९५
110101 नेपाल सरकार	१७०,८२०,१५७.९५		१७०,८२०,१५७.९५
22611 अनुगमन,मूल्यांकन खर्च	५,८२५,५२४.००		५,८२५,५२४.००
० नगद	५,८२५,५२४.००		५,८२५,५२४.००
110101 नेपाल सरकार	५,८२५,५२४.००		५,८२५,५२४.००
22612 भ्रमण खर्च	४,४०६,८१६.००		४,४०६,८१६.००
० नगद	४,४०६,८१६.००		४,४०६,८१६.००
110101 नेपाल सरकार	४,४०६,८१६.००		४,४०६,८१६.००
22711 विविध खर्च	२,२३७,९१४.००		२,२३७,९१४.००
० नगद	२,२३७,९१४.००		२,२३७,९१४.००
110101 नेपाल सरकार	२,२३७,९१४.००		२,२३७,९१४.००
26423 अन्य संस्था तथा व्यक्तिलाई पूँजीगत अनुदान	३६,०४८,६०८.००		३६,०४८,६०८.००
० नगद	३६,०४८,६०८.००		३६,०४८,६०८.००
110101 नेपाल सरकार	३६,०४८,६०८.००		३६,०४८,६०८.००
29411 सवारी साधन		८९९,४८३.००	८९९,४८३.००
० नगद		८९९,४८३.००	८९९,४८३.००
110101 नेपाल सरकार		८९९,४८३.००	८९९,४८३.००
29511 मेशिनरी औजार		१९९,४४५.००	१९९,४४५.००
० नगद		१९९,४४५.००	१९९,४४५.००
110101 नेपाल सरकार		१९९,४४५.००	१९९,४४५.००
29611 सार्वजनिक निर्माण		२१६,६३३,३०३.५२	२१६,६३३,३०३.५२
० नगद		२१६,६३३,३०३.५२	२१६,६३३,३०३.५२
110101 नेपाल सरकार		२१६,६३३,३०३.५२	२१६,६३३,३०३.५२

शिर्षक	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल जम्मा
329124 राष्ट्रपति चुरे - तराई मधेश संरक्षण विकास समिति	१५५,१६७,६०६.९९	१,५६८,०६४,४२२.४७	१,७२३,२३२,०२९.४६
21111 तलव	१२,९८२,२९९.००		१२,९८२,२९९.००
0 नगद	१२,९८२,२९९.००		१२,९८२,२९९.००
110101 नेपाल सरकार	१२,९८२,२९९.००		१२,९८२,२९९.००
21113 महंगी भत्ता	२८१,०००.००		२८१,०००.००
0 नगद	२८१,०००.००		२८१,०००.००
110101 नेपाल सरकार	२८१,०००.००		२८१,०००.००
21119 अन्य भत्ता	३,१६७,६७४.००		३,१६७,६७४.००
0 नगद	३,१६७,६७४.००		३,१६७,६७४.००
110101 नेपाल सरकार	३,१६७,६७४.००		३,१६७,६७४.००
21121 पोशाक	१८०,०००.००		१८०,०००.००
0 नगद	१८०,०००.००		१८०,०००.००
110101 नेपाल सरकार	१८०,०००.००		१८०,०००.००
22111 पानी तथा बिजुली	२८८,१७८.००		२८८,१७८.००
0 नगद	२८८,१७८.००		२८८,१७८.००
110101 नेपाल सरकार	२८८,१७८.००		२८८,१७८.००
22112 संचार महसुल	४८६,०५३.००		४८६,०५३.००
0 नगद	४८६,०५३.००		४८६,०५३.००
110101 नेपाल सरकार	४८६,०५३.००		४८६,०५३.००
22121 घर भाडा	२९४,४००.००		२९४,४००.००
0 नगद	२९४,४००.००		२९४,४००.००
110101 नेपाल सरकार	२९४,४००.००		२९४,४००.००
22122 अन्य भाडा	५२,५१६.००		५२,५१६.००
0 नगद	५२,५१६.००		५२,५१६.००
110101 नेपाल सरकार	५२,५१६.००		५२,५१६.००

शिरषक	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल जम्मा
22211 इन्धन	२,७७२,१०२.००		२,७७२,१०२.००
० नगद	२,७७२,१०२.००		२,७७२,१०२.००
110101 नेपाल सरकार	२,७७२,१०२.००		२,७७२,१०२.००
22212 संचालन तथा मर्मत संभार	१७,८५३,७१४.८५		१७,८५३,७१४.८५
० नगद	१७,८५३,७१४.८५		१७,८५३,७१४.८५
110101 नेपाल सरकार	१७,८५३,७१४.८५		१७,८५३,७१४.८५
22213 बिमा	४४५,०००.००		४४५,०००.००
० नगद	४४५,०००.००		४४५,०००.००
110101 नेपाल सरकार	४४५,०००.००		४४५,०००.००
22311 कार्यालय सम्बन्धी खर्च	२,९९१,८०५.००		२,९९१,८०५.००
० नगद	२,९९१,८०५.००		२,९९१,८०५.००
110101 नेपाल सरकार	२,९९१,८०५.००		२,९९१,८०५.००
22314 इन्धन - अन्य प्रयोजन	४३,७१६.००		४३,७१६.००
० नगद	४३,७१६.००		४३,७१६.००
110101 नेपाल सरकार	४३,७१६.००		४३,७१६.००
22321 निर्मित सार्वजनिक सम्पत्तिको मर्मत संभार खर्च	३२८,०००.००		३२८,०००.००
० नगद	३२८,०००.००		३२८,०००.००
110101 नेपाल सरकार	३२८,०००.००		३२८,०००.००
22411 सेवा र परामर्श खर्च	१०,०३०,६८६.६१		१०,०३०,६८६.६१
० नगद	१०,०३०,६८६.६१		१०,०३०,६८६.६१
110101 नेपाल सरकार	१०,०३०,६८६.६१		१०,०३०,६८६.६१
22412 अन्य सेवा शुल्क	५,११६,३७४.००		५,११६,३७४.००
० नगद	५,११६,३७४.००		५,११६,३७४.००
110101 नेपाल सरकार	५,११६,३७४.००		५,११६,३७४.००
22511 कर्मचारी तालिम	२,६८६,५००.००		२,६८६,५००.००

शिरषक	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल जम्मा
0 नगद	२,६८६,५००.००		२,६८६,५००.००
110101 नेपाल सरकार	२,६८६,५००.००		२,६८६,५००.००
22512 सीप विकास तथा जनचेतना तालिम तथा गोष्ठी सम्बन्धी खर्चहरू	६३,३६९,९४४.५३		६३,३६९,९४४.५३
0 नगद	६३,३६९,९४४.५३		६३,३६९,९४४.५३
110101 नेपाल सरकार	६३,३६९,९४४.५३		६३,३६९,९४४.५३
22521 उत्पादन सामग्री / सेवा	७,९९६,९८९.००		७,९९६,९८९.००
0 नगद	७,९९६,९८९.००		७,९९६,९८९.००
110101 नेपाल सरकार	७,९९६,९८९.००		७,९९६,९८९.००
22522 कार्यक्रम खर्च	२,९३६,५६८.००		२,९३६,५६८.००
0 नगद	२,९३६,५६८.००		२,९३६,५६८.००
110101 नेपाल सरकार	२,९३६,५६८.००		२,९३६,५६८.००
22529 अन्य कार्यक्रम खर्च	९,७९४,२३०.००		९,७९४,२३०.००
0 नगद	९,७९४,२३०.००		९,७९४,२३०.००
110101 नेपाल सरकार	९,७९४,२३०.००		९,७९४,२३०.००
22611 अनुगमन,मूल्यांकन खर्च	९८,९०३,४३९.००		९८,९०३,४३९.००
0 नगद	९८,९०३,४३९.००		९८,९०३,४३९.००
110101 नेपाल सरकार	९८,९०३,४३९.००		९८,९०३,४३९.००
22612 भ्रमण खर्च	४७९,७९०.००		४७९,७९०.००
0 नगद	४७९,७९०.००		४७९,७९०.००
110101 नेपाल सरकार	४७९,७९०.००		४७९,७९०.००
22711 विविध खर्च	५०४,३०८.००		५०४,३०८.००
0 नगद	५०४,३०८.००		५०४,३०८.००
110101 नेपाल सरकार	५०४,३०८.००		५०४,३०८.००
29221 भवन निर्माण		२,३४६,२००.००	२,३४६,२००.००
0 नगद		२,३४६,२००.००	२,३४६,२००.००

शिर्षक	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल जम्मा
110101 नेपाल सरकार		२,३४६,२००.००	२,३४६,२००.००
29311 फर्निचर तथा फिक्चर्स		६७६,१२४.००	६७६,१२४.००
० नगद		६७६,१२४.००	६७६,१२४.००
110101 नेपाल सरकार		६७६,१२४.००	६७६,१२४.००
29411 सवारी साधन		५,९८५,०००.००	५,९८५,०००.००
० नगद		५,९८५,०००.००	५,९८५,०००.००
110101 नेपाल सरकार		५,९८५,०००.००	५,९८५,०००.००
29511 मेशिनरी औजार		४,३४२,६०७.००	४,३४२,६०७.००
० नगद		४,३४२,६०७.००	४,३४२,६०७.००
110101 नेपाल सरकार		४,३४२,६०७.००	४,३४२,६०७.००
29611 सार्वजनिक निर्माण		१,५२९,३५७,११७.७३	१,५२९,३५७,११७.७३
० नगद		१,५२९,३५७,११७.७३	१,५२९,३५७,११७.७३
110101 नेपाल सरकार		१,५२९,३५७,११७.७३	१,५२९,३५७,११७.७३
29711 पूँजीगत अनुसन्धान तथा परामर्श		२५,३५७,३७३.७४	२५,३५७,३७३.७४
० नगद		२५,३५७,३७३.७४	२५,३५७,३७३.७४
110101 नेपाल सरकार		२५,३५७,३७३.७४	२५,३५७,३७३.७४
329127 वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्धन आयोजना	४४,८१६,३२५.४०	३३,६८३,४१२.६६	७८,४९९,७३८.०६
21119 अन्य भत्ता	६५,८९०.००		६५,८९०.००
१२ सोझै भुक्तानी अनुदान	६५,८९०.००		६५,८९०.००
210301 आई डि ए	६५,८९०.००		६५,८९०.००
22211 इन्धन	२१,८०२.८०		२१,८०२.८०
१२ सोझै भुक्तानी अनुदान	२१,८०२.८०		२१,८०२.८०
210301 आई डि ए	२१,८०२.८०		२१,८०२.८०
22212 संचालन तथा मर्मत संभार	६८,७००.६१		६८,७००.६१
१२ सोझै भुक्तानी अनुदान	६८,७००.६१		६८,७००.६१

शिर्षक	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल जम्मा
210301 आई डि ए	६८,७००.६१		६८,७००.६१
22311 कार्यालय सम्बन्धी खर्च	३७७,३०८.०१		३७७,३०८.०१
12 सोझै भुक्तानी अनुदान	३७७,३०८.०१		३७७,३०८.०१
210301 आई डि ए	३७७,३०८.०१		३७७,३०८.०१
22411 सेवा र परामर्श खर्च	६,१४२,३३०.९१		६,१४२,३३०.९१
12 सोझै भुक्तानी अनुदान	६,१४२,३३०.९१		६,१४२,३३०.९१
210301 आई डि ए	६,१४२,३३०.९१		६,१४२,३३०.९१
22512 सीप विकास तथा जनचेतना तालिम तथा गोष्ठी सम्बन्धी खर्चहरू	२,६२३,५९६.००		२,६२३,५९६.००
० नगद	१,८२२,६१०.००		१,८२२,६१०.००
110101 नेपाल सरकार	१,८२२,६१०.००		१,८२२,६१०.००
12 सोझै भुक्तानी अनुदान	८००,९८६.००		८००,९८६.००
210301 आई डि ए	८००,९८६.००		८००,९८६.००
22522 कार्यक्रम खर्च	३१,५९२,०२२.१८		३१,५९२,०२२.१८
० नगद	२२,११२,४९२.३९		२२,११२,४९२.३९
110101 नेपाल सरकार	२२,११२,४९२.३९		२२,११२,४९२.३९
12 सोझै भुक्तानी अनुदान	९,४७९,५२९.७९		९,४७९,५२९.७९
210301 आई डि ए	९,४७९,५२९.७९		९,४७९,५२९.७९
22611 अनुगमन, मूल्यांकन खर्च	१९१,९०८.७५		१९१,९०८.७५
12 सोझै भुक्तानी अनुदान	१९१,९०८.७५		१९१,९०८.७५
210301 आई डि ए	१९१,९०८.७५		१९१,९०८.७५
22711 विविध खर्च	२,०७५,७६६.१४		२,०७५,७६६.१४
12 सोझै भुक्तानी अनुदान	२,०७५,७६६.१४		२,०७५,७६६.१४
210301 आई डि ए	२,०७५,७६६.१४		२,०७५,७६६.१४
27211 छात्रवृत्ति	१,६५७,०००.००		१,६५७,०००.००
12 सोझै भुक्तानी अनुदान	१,६५७,०००.००		१,६५७,०००.००

शिर्षक	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल जम्मा
210301 आई डि ए	१,६५७,०००.००		१,६५७,०००.००
29221 भवन निर्माण		९,८६३,३८१.६६	९,८६३,३८१.६६
० नगद		९,८६३,३८१.६६	९,८६३,३८१.६६
110101 नेपाल सरकार		९,८६३,३८१.६६	९,८६३,३८१.६६
29611 सार्वजनिक निर्माण		२३,८२०,०३१.००	२३,८२०,०३१.००
० नगद		१४,९४८,६०६.००	१४,९४८,६०६.००
110101 नेपाल सरकार		१४,९४८,६०६.००	१४,९४८,६०६.००
१२ सोझै भुक्तानी अनुदान		८,८७१,४२५.००	८,८७१,४२५.००
210301 आई डि ए		८,८७१,४२५.००	८,८७१,४२५.००
३२९१५२ बहु सरोकारवाला वन कार्यक्रम	२,६६०,७८५.००		२,६६०,७८५.००
22111 पानी तथा बिजुली	९५,९२३.००		९५,९२३.००
० नगद	९५,९२३.००		९५,९२३.००
110101 नेपाल सरकार	९५,९२३.००		९५,९२३.००
22112 संचार महसुल	२२,८८९.००		२२,८८९.००
० नगद	२२,८८९.००		२२,८८९.००
110101 नेपाल सरकार	२२,८८९.००		२२,८८९.००
22211 इन्धन	२२२,०००.००		२२२,०००.००
० नगद	२२२,०००.००		२२२,०००.००
110101 नेपाल सरकार	२२२,०००.००		२२२,०००.००
22212 संचालन तथा मर्मत संभार	३०४,१०४.००		३०४,१०४.००
० नगद	३०४,१०४.००		३०४,१०४.००
110101 नेपाल सरकार	३०४,१०४.००		३०४,१०४.००
22311 कार्यालय सम्बन्धी खर्च	४६०,०००.००		४६०,०००.००
० नगद	४६०,०००.००		४६०,०००.००
110101 नेपाल सरकार	४६०,०००.००		४६०,०००.००

शिर्षक	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल जम्मा
22411 सेवा र परामर्श खर्च	२९९,४५०.००		२९९,४५०.००
० नगद	२९९,४५०.००		२९९,४५०.००
110101 नेपाल सरकार	२९९,४५०.००		२९९,४५०.००
22412 अन्य सेवा शुल्क	५७३,६६०.००		५७३,६६०.००
० नगद	५७३,६६०.००		५७३,६६०.००
110101 नेपाल सरकार	५७३,६६०.००		५७३,६६०.००
22511 कर्मचारी तालिम	३२५,०००.००		३२५,०००.००
० नगद	३२५,०००.००		३२५,०००.००
110101 नेपाल सरकार	३२५,०००.००		३२५,०००.००
22611 अनुगमन, मूल्यांकन खर्च	२२६,५२४.००		२२६,५२४.००
० नगद	२२६,५२४.००		२२६,५२४.००
110101 नेपाल सरकार	२२६,५२४.००		२२६,५२४.००
22612 भ्रमण खर्च	१२,४००.००		१२,४००.००
० नगद	१२,४००.००		१२,४००.००
110101 नेपाल सरकार	१२,४००.००		१२,४००.००
22711 विविध खर्च	११८,८३५.००		११८,८३५.००
० नगद	११८,८३५.००		११८,८३५.००
110101 नेपाल सरकार	११८,८३५.००		११८,८३५.००
329155 नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति (वन कार्यक्रम)	१०,९५३,३२२.००	४४,९१४,५६८.३६	५५,८६७,८९०.३६
22211 इन्धन	१८५,६६७.००		१८५,६६७.००
० नगद	१८५,६६७.००		१८५,६६७.००
110101 नेपाल सरकार	१८५,६६७.००		१८५,६६७.००
22212 संचालन तथा मर्मत संभार	१२५,८९३.००		१२५,८९३.००
० नगद	१२५,८९३.००		१२५,८९३.००
110101 नेपाल सरकार	१२५,८९३.००		१२५,८९३.००

शिर्षक	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल जम्मा
22311 कार्यालय सम्बन्धी खर्च	११९,८४६.००		११९,८४६.००
० नगद	११९,८४६.००		११९,८४६.००
110101 नेपाल सरकार	११९,८४६.००		११९,८४६.००
22511 कर्मचारी तालिम	५५०,०००.००		५५०,०००.००
० नगद	५५०,०००.००		५५०,०००.००
110101 नेपाल सरकार	५५०,०००.००		५५०,०००.००
22512 सीप विकास तथा जनचेतना तालिम तथा गोष्ठी सम्बन्धी खर्चहरू	३७९,७७३.००		३७९,७७३.००
० नगद	३७९,७७३.००		३७९,७७३.००
110101 नेपाल सरकार	३७९,७७३.००		३७९,७७३.००
22522 कार्यक्रम खर्च	८,४१५,७१३.००		८,४१५,७१३.००
० नगद	८,४१५,७१३.००		८,४१५,७१३.००
110101 नेपाल सरकार	८,४१५,७१३.००		८,४१५,७१३.००
22611 अनुगमन, मूल्यांकन खर्च	४४७,८३०.००		४४७,८३०.००
० नगद	४४७,८३०.००		४४७,८३०.००
110101 नेपाल सरकार	४४७,८३०.००		४४७,८३०.००
22711 विविध खर्च	१०८,६००.००		१०८,६००.००
० नगद	१०८,६००.००		१०८,६००.००
110101 नेपाल सरकार	१०८,६००.००		१०८,६००.००
26423 अन्य संस्था तथा व्यक्तिलाई पूँजीगत अनुदान	६२०,०००.००		६२०,०००.००
० नगद	६२०,०००.००		६२०,०००.००
110101 नेपाल सरकार	६२०,०००.००		६२०,०००.००
29221 भवन निर्माण		३०,८२८,४९५.००	३०,८२८,४९५.००
० नगद		३०,८२८,४९५.००	३०,८२८,४९५.००
110101 नेपाल सरकार		३०,८२८,४९५.००	३०,८२८,४९५.००

शिर्षक	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल जम्मा
29231 पूँजीगत सुधार खर्च - भवन		४८३,०८६.३६	४८३,०८६.३६
० नगद		४८३,०८६.३६	४८३,०८६.३६
110101 नेपाल सरकार		४८३,०८६.३६	४८३,०८६.३६
29311 फर्निचर तथा फिक्चर्स		२००,०००.००	२००,०००.००
० नगद		२००,०००.००	२००,०००.००
110101 नेपाल सरकार		२००,०००.००	२००,०००.००
29511 मेशिनरी औजार		६,७२२,२७२.००	६,७२२,२७२.००
० नगद		६,७२२,२७२.००	६,७२२,२७२.००
110101 नेपाल सरकार		६,७२२,२७२.००	६,७२२,२७२.००
29611 सार्वजनिक निर्माण		६,६८०,७१५.००	६,६८०,७१५.००
० नगद		६,६८०,७१५.००	६,६८०,७१५.००
110101 नेपाल सरकार		६,६८०,७१५.००	६,६८०,७१५.००
329805 सामुदायिक विकास तथा वन / जलाशय संरक्षण आयोजना	१७,११३,८०१.८९	६३,५०५,०१६.९९	८०,६१८,८१८.८८
22111 पानी तथा विजुली	२७८,०००.००		२७८,०००.००
० नगद	२७८,०००.००		२७८,०००.००
110101 नेपाल सरकार	२७८,०००.००		२७८,०००.००
22112 संचार महसुल	२५०,१०२.००		२५०,१०२.००
० नगद	२५०,१०२.००		२५०,१०२.००
110101 नेपाल सरकार	२५०,१०२.००		२५०,१०२.००
22121 घर भाडा	४०८,०६०.००		४०८,०६०.००
० नगद	४०८,०६०.००		४०८,०६०.००
110101 नेपाल सरकार	४०८,०६०.००		४०८,०६०.००
22211 इन्धन	१,३७२,८७३.८९		१,३७२,८७३.८९
० नगद	१,३७२,८७३.८९		१,३७२,८७३.८९
110101 नेपाल सरकार	१,३७२,८७३.८९		१,३७२,८७३.८९

शिरषक	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल जम्मा
22212 संचालन तथा मर्मत संभार	१,६१४,७४१.००		१,६१४,७४१.००
० नगद	१,६१४,७४१.००		१,६१४,७४१.००
110101 नेपाल सरकार	१,६१४,७४१.००		१,६१४,७४१.००
22311 कार्यालय सम्बन्धी खर्च	९८८,१५०.००		९८८,१५०.००
० नगद	९८८,१५०.००		९८८,१५०.००
110101 नेपाल सरकार	९८८,१५०.००		९८८,१५०.००
22512 सीप विकास तथा जनचेतना तालिम तथा गोष्ठी सम्बन्धी खर्चहरू	५,०३०,६५८.००		५,०३०,६५८.००
० नगद	५,०३०,६५८.००		५,०३०,६५८.००
110101 नेपाल सरकार	५,०३०,६५८.००		५,०३०,६५८.००
22522 कार्यक्रम खर्च	१,२६३,९८३.००		१,२६३,९८३.००
० नगद	१,२६३,९८३.००		१,२६३,९८३.००
110101 नेपाल सरकार	१,२६३,९८३.००		१,२६३,९८३.००
22611 अनुगमन, मूल्यांकन खर्च	५,५१३,८३४.००		५,५१३,८३४.००
० नगद	५,५१३,८३४.००		५,५१३,८३४.००
110101 नेपाल सरकार	५,५१३,८३४.००		५,५१३,८३४.००
22711 विविध खर्च	३९३,४००.००		३९३,४००.००
० नगद	३९३,४००.००		३९३,४००.००
110101 नेपाल सरकार	३९३,४००.००		३९३,४००.००
29311 फर्निचर तथा फिक्चर्स		२४२,६००.००	२४२,६००.००
० नगद		२४२,६००.००	२४२,६००.००
110101 नेपाल सरकार		२४२,६००.००	२४२,६००.००
29511 मेशिनरी औजार		३४९,९९३.००	३४९,९९३.००
० नगद		३४९,९९३.००	३४९,९९३.००
110101 नेपाल सरकार		३४९,९९३.००	३४९,९९३.००
29611 सार्वजनिक निर्माण		६२,९१२,४२३.९९	६२,९१२,४२३.९९

शिर्यक	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल जम्मा
० नगद		६२,९१२,४२३.९९	६२,९१२,४२३.९९
११०१०१ नेपाल सरकार		६२,९१२,४२३.९९	६२,९१२,४२३.९९
३२९८०८ सामुदायिक तथा कवुलियती वन विकास कार्यक्रम	२८३,५००,०४४.८५	५६,९४६,६६६.०४	३४०,४४६,७१०.८९
२२१११ पानी तथा बिजुली	१,६२०,९३१.७५		१,६२०,९३१.७५
० नगद	१,६२०,९३१.७५		१,६२०,९३१.७५
११०१०१ नेपाल सरकार	१,६२०,९३१.७५		१,६२०,९३१.७५
२२११२ संचार महसुल	२,०८७,८३४.००		२,०८७,८३४.००
० नगद	२,०८७,८३४.००		२,०८७,८३४.००
११०१०१ नेपाल सरकार	२,०८७,८३४.००		२,०८७,८३४.००
२२१२१ घर भाडा	४६१,७९०.००		४६१,७९०.००
० नगद	४६१,७९०.००		४६१,७९०.००
११०१०१ नेपाल सरकार	४६१,७९०.००		४६१,७९०.००
२२२११ इन्धन	३,५१३,०३५.२३		३,५१३,०३५.२३
० नगद	३,५१३,०३५.२३		३,५१३,०३५.२३
११०१०१ नेपाल सरकार	३,५१३,०३५.२३		३,५१३,०३५.२३
२२२१२ संचालन तथा मर्मत संभार	३,८५२,५८९.९६		३,८५२,५८९.९६
० नगद	३,८५२,५८९.९६		३,८५२,५८९.९६
११०१०१ नेपाल सरकार	३,८५२,५८९.९६		३,८५२,५८९.९६
२२३११ कार्यालय सम्बन्धी खर्च	३,४४४,२३९.००		३,४४४,२३९.००
० नगद	३,४४४,२३९.००		३,४४४,२३९.००
११०१०१ नेपाल सरकार	३,४४४,२३९.००		३,४४४,२३९.००
२२५१२ सीप विकास तथा जनचेतना तालिम तथा गोष्ठी सम्बन्धी खर्चहरू	३९,११९,८५५.५०		३९,११९,८५५.५०
० नगद	३९,११९,८५५.५०		३९,११९,८५५.५०
११०१०१ नेपाल सरकार	३९,११९,८५५.५०		३९,११९,८५५.५०

शिर्षक	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल जम्मा
22522 कार्यक्रम खर्च	१६८,०८४,८५७.४१		१६८,०८४,८५७.४१
० नगद	१६८,०८४,८५७.४१		१६८,०८४,८५७.४१
110101 नेपाल सरकार	१६८,०८४,८५७.४१		१६८,०८४,८५७.४१
22611 अनुगमन,मूल्यांकन खर्च	२५,८७२,५५३.००		२५,८७२,५५३.००
० नगद	२५,८७२,५५३.००		२५,८७२,५५३.००
110101 नेपाल सरकार	२५,८७२,५५३.००		२५,८७२,५५३.००
22612 भ्रमण खर्च	२,१७६,४९३.००		२,१७६,४९३.००
० नगद	२,१७६,४९३.००		२,१७६,४९३.००
110101 नेपाल सरकार	२,१७६,४९३.००		२,१७६,४९३.००
22711 विविध खर्च	१,४६८,०४८.००		१,४६८,०४८.००
० नगद	१,४६८,०४८.००		१,४६८,०४८.००
110101 नेपाल सरकार	१,४६८,०४८.००		१,४६८,०४८.००
26423 अन्य संस्था तथा व्यक्तिलाई पूँजीगत अनुदान	३१,७९७,८१८.००		३१,७९७,८१८.००
० नगद	३१,७९७,८१८.००		३१,७९७,८१८.००
110101 नेपाल सरकार	३१,७९७,८१८.००		३१,७९७,८१८.००
29311 फर्निचर तथा फिक्चर्स		११९,१६०.००	११९,१६०.००
० नगद		११९,१६०.००	११९,१६०.००
110101 नेपाल सरकार		११९,१६०.००	११९,१६०.००
29511 मेशिनरी औजार		७,६६२,००६.०४	७,६६२,००६.०४
० नगद		७,६६२,००६.०४	७,६६२,००६.०४
110101 नेपाल सरकार		७,६६२,००६.०४	७,६६२,००६.०४
29611 सार्वजनिक निर्माण		४९,१६५,५००.००	४९,१६५,५००.००
० नगद		४९,१६५,५००.००	४९,१६५,५००.००
110101 नेपाल सरकार		४९,१६५,५००.००	४९,१६५,५००.००
कूल जम्मा	८,०११,२३७,८९९.५५	४,५९७,२७८,०३५.९८	१२,६०८,५१५,९३५.५३

नेपाल सरकार
वन विभाग
धरौटीको शंसोधित केन्द्रीय आर्थिक विवरण
आव: २०७३/७४

सि.नं	जिल्ला वन कार्यालय	आम्दानी			खर्च			श्रेस्ता अनुसार वाकी			वैक अनुसार वाकी	फरक	फरक पर्नाको कारण
		गत आव सम्मको	यस आवको	जम्मा	सदरस्थाहा	फिर्ता	जम्मा	नगद	वैक	जम्मा			
१	ताप्लेजुङ्ग	२८५९३६५।५७	१८३३६७९।००	४६९३०४४।५७	०।००	४८०५४८।००	४८०५४८।००	०	४२९२४९६।५७	४२९२४९६।५७	४२९२४९६।५७	०।००	
२	पाचथर	१५४८९७।००	१३९०८९।००	१६८००५२।००	०।००	०।००	०।००	०।००	१६८०५२।००	१६८०५२।००	१६८०५२।००	०।००	
३	ईलाम	२२५६९५।२३	१८६६९०।००	४९२२७६।२३	१०७६००।००	१९५८९८।४००	१२६६५८।४००	०।००	२८५६९८।४२३	२८५६९८।४२३	२८५६९८।४२३	०।००	
४	भापा	१०७०५९७।७०६	३७६३६७।७४	१४४६९६५।२८०	४२५४३६।१०२	१०८९५५०।५९	५३३५९९।६९	०।००	९९३३७४।९९	९९३३७४।९९	९९३३७४।९९	०।००	
५	संखुवासभा	१५५३०८३।००	३९५६९।४।००	१९४८७७।००	२६९००।००	१२०५६९।००	१४६६६९।००	०।००	१८०२९०।००	१८०२९०।००	१८०२९०।००	०।००	
६	तेह्रथुम	७४५०८९।०९	२९३६४६।४४	१०३८७२।४५	८९०००।००	१२८४३४।००	२९७४३४।००	०।००	८२९२९।७५	८२९२९।७५	८२९२९।७५	०।००	
७	भोजपुर	४२०२७।००	४४८९४।४।००	८६९२२।००	३३०००।००	४९७५४।९।००	४५०५४।९।००	०।००	४९८६७।२।००	४९८६७।२।००	४९८६७।२।००	०।००	
८	धनकुटा	४५९२३८।३५	९६८९४५।८।८	१०९३२६९६।९३	९५८४९२।९९	५५४३२९।४।३२	६५०९७८।७।३३	०।००	३६३०९०।९।७०	३६३०९०।९।७०	३६३०९०।९।७०	०।००	
९	सुनसरी	१८६०७५।९।२३	१८०७२७०।७।८०	३६६८०२६।७।०३	९५७४२९।२।००	४०६९४९।४।००	१३६३५६२६।०।००	०।००	२३०४४६४।९।०३	२३०४४६४।९।०३	२३०४४६४।९।०३	०।००	
१०	मोरङ्ग	४०००९२०।३।६९	९५५५८०९।७।६५	१३५५५९३०।९।३४	१४५२५९।७।२०	६२६९२६३।९।८२	६४०६५९४९।०।२२	०।००	७४९४९५।२।३२	७४९४९५।२।३२	७४९४९५।२।३२	०।००	
११	सोलुखुम्बु	५५७८९।०।८५	६२५८३।७।३६	१९८३६४।८।२९	०।००	०।००	०।००	०।००	१९८३६४।८।२९	१९८३६४।८।२९	१९८३६४।८।२९	०।००	
१२	खोटाङ्ग	३२००३९।८।९	१५९३७९।२।०	४७९४९।१।०९	०।००	३०४५५।३।३९	३०४५५।३।३९	०।००	१७४८६५।७।०	१७४८६५।७।०	१७४८६५।७।०	०।००	
१३	उदयपुर	९६९६७०।८।०६	२५३७८९।७।५६	३५०७४८८।६।६२	२०९७६२।२।२७	५६२५८९।५।७३	२६६०२९।७।००	०।००	८४७२७०।८।६२	८४७२७०।८।६२	८४७२७०।८।६२	०।००	
१४	ओखलढुङ्गा	४६८९५।५।८६	१३४५५।६।००	६०२७५।१।८६	०।००	३४०००।००	३४०००।००	०।००	५६८७५।१।८६	५६८७५।१।८६	५६८७५।१।८६	०।००	
१५	सप्तरी	३९७६०९९।६।४	१२४००६२।७।७	४४९६९६।२।४९	३७२९३।७।००	१५९२६९।७।९	५३९३९।८।७	०।००	३८८४७६।३।७०	३८८४७६।३।७०	३२९३७।७।७०	५९९०४६।००	जि. व. पै अ स. सप्तरीवाट सापटी फिर्ता हुन वाकी
१६	सिराहा	२९६६६०९।९।८	२८२५३४।४।००	५७९९५।३।९।८	७८४५९।४।००	१९०५७।७।००	१८९०२८।५।००	०।००	३९०९६६।८।९।८	३९०९६६।८।९।८	३९०९६६।८।९।८	०।००	
१७	धनुषा	६३६७२३।५।४२	६३७९९।७।००	७००५२३।४।२	१८८८३।०।००	३०६९७।०।००	४९५८०।०।००	०।००	६५०९४३।४।२	६५०९४३।४।२	६५०९४३।४।२	०।००	
१८	महोत्तरी	६०७७५।९।६।७	४४९४६।९।०।८	६५९९०।५।९।५	१२४३।०।००	१६५४३।७।९।२	१७७८६।७।९।२	०।००	६३४९९।९।०।८३	६३४९९।९।०।८३	६२५६०।९।९।६	८५९७।२।८७	गत विगत वर्षको सापटी भएको भनी देखाएको

वन विभाग

हाम्रो वन

वन विभाग

हाम्रो वन

वन विभाग

हाम्रो वन

सि.नं	जिल्ला वन कार्यालय	आम्दानी			खर्च			श्रेस्ता अनुसार वाकी			वैक अनुसार वाकी	फरक	फरक पर्नाको कारण
		गत आव सम्मको	यस आवको	जम्मा	सदरस्थाहा	फिर्ता	जम्मा	नगद	वैक	जम्मा			
१९	सर्लाही	१२८१००६४।२२	१६३७२४०।५२	१४४४७३०४।७४	२२४७५।००	७३८२२।००	७६०६९।७०	०।००	१३६८६६०।७४	१३६८६६०।७४	१३६८६६०।७४	०।००	
२०	सिन्धुली	८१९४१५।१९	२७००९।७६	१०९०४२५।३६	३९२५।४३	२१०२०।८८	६०२७५।१८	०।००	१०३०१५०।७६	१०३०१५०।७६	१०३०१५०।७६	०।००	
२१	रामेछाप	८८३९९।०१	९३५५।९४	१८१९५।०४	३२९००।००	१६६००।००	४९५००।००	०।००	१३२४५।०४	१३२४५।०४	१३२४५।०४	०।००	
२२	बोल्खा	८६३९८।४३	४६८९९।७६	१३३२९।८०	०।००	३६६१०।००	३६६१०।००	०।००	९६६८८।०४	९६६८८।०४	९६६८८।०४	०।००	
२३	सिन्धुपाल्चोक	१५७०७।१६	१६९३८।००	३२६४५।६७	२०६५।७४	१४८२५।००	३५४८२।४२	०।००	२९०९।७३	२९०९।७३	२९०९।७३	०।००	
२४	रसुवा	११०४१६।००	२८७९।३८	१३९२१०।४२	०।००	५४१२७।००	५४१२७।००	०।००	८५०८३।४२	८५०८३।४२	८५०८३।४२	०।००	
२५	धादि	२००८७।५६	४१८०८।३०	६१८९६।७८	२३९१।७०	७९७२३।१९	१०३६३।०८	०।००	५१५३३।७९	५१५३३।७९	५०६३३।९९	८९९।०८	घाटगढि सो भ हुन वाकी
२६	नुवाकोट	३२१८५।७९	१४१२१।७९	४६३०६।७४	२३८५।००	१७५४०।३९	४१३९०।३९	०।००	४२१६७।००	४२१६७।००	४२१६७।००	०।००	
२७	काठमाडौं	१४६७७।३०	२०५८।४७	१६७३५।८७	८७५।०२	२६८७।४०	११४३७।७२	०।००	१५५९२।०३	१५५९२।०३	१५५९२।०३	०।००	
२८	ललितपुर	१५५२९।४६	१९८३९।४३	३५३६८।९०	१२६८।३४	२९४२०।२०	१५६२६।३४	०।००	१९७४२।२५	१९७४२।२५	१९७४२।२५	०।००	
२९	भक्तपुर	२०१६४।३०	३६८३।५०	२३८४०।८७	४४४२।५०	१८९४।५०	६४३६।७०	०।००	१७४११।३८	१७४११।३८	१७४११।३८	०।००	
३०	काभ्रे	१६७४।९१	२७८६०।७४	४४६०६।०६	५२९।४८	२७०७।५०	८००।५९	०।००	३६६०१।०६	३६६०१।०६	३६६०१।०६	०।००	
३१	मकवानपुर	२७५२०।६५	९१६५।२५	३६६८६।२५	१३४५।२०	६५९००।००	७९३५।२०	०।००	२८७५०।३५	२८७५०।३५	२८७५०।३५	०।००	
३२	रौतहट	१०३६६८।०३	८२९।६६	१८६६२।६३	६८७२।६०	४६४३८।१०	७३३६६।७०	०।००	११३२५।८६	११३२५।८६	१०९०३३।७४	१२२४३।७८	सापटी फिर्ता आउन वाकी
३३	वारा	२९३८९।३७	१०८४६।७३	१३७८५।७३	८३४९।७८	२३१३८।३०	८५७३३।७८	०।००	५२१२३।२५	५२१२३।२५	५२१२३।२५	०।००	
३४	पर्सा	३१७३९।९५	१७६१।७०	४९३५।९५	२९१।७९	१४६९९।९५	१७६१।७९	०।००	३१७३९।९५	३१७३९।९५	३१७३९।९५	०।००	
३५	चितवन	७८७२८।४९	२५४२३।७०	१०४१५।९३	३८९१।९३	९२३५।००	१३१६४।९३	०।००	९०९८६।७३	९०९८६।७३	९०९८६।७३	०।००	
३६	नवलपरासी	१३५६००।३२	४१२१।७९	५४७७२।०५	७३४९।९१	२८५१६।२०	३५८६६।९३	०।००	१८९११।०५	१८९११।०५	१८७९६।७३	११४३०।००	ख ६ को खर्च धरौटी बाट भई कम मौज्जात देखाएको
३७	रुपन्देही	४६३९३।७३	६९६२।००	११६०१।७३	८७५।६०	७७३।८३	८६११।४६	०।००	२९९०३।७३	२९९०३।७३	२९९०३।७३	६६६।७३	आ- व-२०२५।०२६ देखि नै वैक मौज्जात रु ६६६।७३ कम भएको
३८	कपिलवस्तु	१११५५।००	७५९।७८	१८७५।०८	०।००	६००९।०८	६००९।०८	०।००	१२७४१।०८	१२७४१।०८	१२७४१।०८	०।००	
३९	अर्घाखाँची	४६६९९।३९	४२५।७४	५०९।५३	०।००	५३२६।९३	५३२६।९३	०।००	४५६२८।६०	४५६२८।६०	४५६२८।६०	०।००	

वार्षिक प्रतिवेदन

२०८

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वार्षिक प्रतिवेदन

२०९

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वार्षिक प्रतिवेदन

२१०

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वन विभाग

हाम्रो वन

वन विभाग

हाम्रो वन

वन विभाग

हाम्रो वन

सिर्ना	जिल्ला वन कार्यालय	आम्दानी			खर्च			श्रेस्ता अनुसार वाकी			वैक अनुसार वाकी	फरक	फरक पर्नाको कारण
		गत आव सम्मको	यस आव-को	जम्मा	सदरस्थाहा	फिर्ता	जम्मा	नगद	वैक	जम्मा			
४०	पाल्पा	७०४७०७००	१३५६१३२१००	२०६०८३९१००	२८३३४२१००	१४२३३८२१००	१७०६७२४१००	०१००	३५४११५१००	३५४११५१००	३५४११५१००	०१००	
४१	गुल्मी	८६६८६९१२८	२३१७४२१४५	१०९८६१११७३	०१००	३२३७८७८०	३२३७८७८०	०१००	७७४८२३१९३	७७४८२३१९३	७७४८२३१९३	०१००	
४२	स्याङ्गजा	५३०९९३६२	१३२१२६१००	६६३११९१६२	०१००	२८४३९६१०५	२८४३९६१०५	०१००	३७८७२३५७	३७८७२३५७	३७८७२३५७	०१००	
४३	तनहु	३३४३२०७४२	१०३८१४१०१००	१३७२४६१७४२	१०६५३९६४१००	२३१८१२१००	१०८८४९७६१००	०१००	२८३९६४१४२	२८३९६४१४२	२८३९६४१४२	०१००	
४४	गोरखा	११२६९९७१४	२०९२४४०१००	३२९९४३७१४	०१००	४८५०२९१९६	४८५०२९१९६	०१००	२७३४४०७१८	२७३४४०७१८	२७३४४०७१८	०१००	
४५	मना	४१६३५३१००	१९९१७१५५	६१५२४५५	०१००	३३१३५३१००	३३१३५३१००	०१००	२८४१७१५५	२८४१७१५५	२८४१७१५५	०१००	
४६	लमजुङ्ग	७१७५९४१७८	१०३५००१००	८२१०९४१७८	०१००	६००००१००	६००००१००	०१००	७६१०९४१७८	७६१०९४१७८	७६१०९४१७८	०१००	
४७	कास्की	११३३५३२१००	७७९६३११००	१९१३१६३१००	४२६८५१००	४६९४६८१००	५१२१५३१००	०१००	१४०१०१०१००	१४०१०१०१००	१४०१०१०१००	०१००	
४८	पर्वत	८२४६७२१९२	५०२६७८१००	१३२७३५०१९२	१६९८९८१००	६६४९८९१००	८३४८८७१००	०१००	४९२४६३१९२	४९२४६३१९२	४९२४६३१९२	०१००	
४९	बागलुङ्ग	६१६९९३८५	३२३९३२१००	९४०९२५१८५	११०००१००	२६२३६५४९	२७३३६५४९	०१००	६६७५६०३६	६६७५६०३६	६६७५६०३६	०१००	
५०	म्याग्दी	१६२७७४७५५	४१९१७५१८२	२०४६९२३३७	२०५००१००	३५६२५८१००	३७६७५८१००	०१००	१६७०१६५३७	१६७०१६५३७	१६७०१६५३७	०१००	
५१	मुगु	२१८१५९१२२	१४१७३७००	३५९८९६१२२	०१००	५०००१००	५०००१००	०१००	३५४८९६१२२	३५४८९६१२२	३५४८९६१२२	०१००	
५२	डोल्पा	१०८२१०३१२५	३४६६४३४४	१४२८७४६६९	०१००	१९२०००१००	१९२०००१००	०१००	१२३६७४६६९	१२३६७४६६९	१२३६७४६६९	०१००	
५३	हुम्ला	८०२६४४१००	६१७६८७००	१४२०३३११००	९२९९२३१००	५८७०३१००	९८८६२६१००	०१००	४३१७०५१००	४३१७०५१००	४३१७०५१००	०१००	
५४	जुम्ला	१२९७९८८८२	१२३२३९९१००	२५२९५९७८२	०१००	८४९३१७००	८४९३१७००	०१००	१६८०२८०८२	१६८०२८०८२	१६८०२८०८२	०१००	
५५	कालिकोट	३३८५८७१८	१०५०९७००	४४३६८४१८	०१००	१५६८२६१००	१५६८२६१००	०१००	२८६८५८१८	२८६८५८१८	२८६८५८१८	०१००	
५६	रुकुम	२५६९७६८१७६	५२४७७८८१७९	७८१७५५७५५	१४०७०९६५५	२६२४४०१००	१६६९५३६५५	०१००	६१४८०२११००	६१४८०२११००	६१४८०२११००	०१००	
५७	रोल्पा	१४८७६२११२९	१८५२४४५१७५	३३४००६७०४	२८०००१००	५०५४१२१२०	५३३४१२१२०	०१००	२८०६६५४८४	२८०६६५४८४	२८०६६५४८४	०१००	
५८	प्युठान	५७६१३८१९	२११४८९१२०	५९२७६२७३९	०१००	५५३२४१००	५५३२४१००	०१००	५८७२३०३३९	५८७२३०३३९	५८७२३०३३९	०१००	
५९	दाङ्ग	१२४५२५५८५३	७९९८७४६०	२०४५१२७३१३	६९५२८७१४	८७३२९३१६०	९४२८२१८१७४	०१००	११०२३०५४३९	११०२३०५४३९	११०२३०५४३९	०१००	
६०	सल्यान	२०५९५५९१४९	५०३२५४१९४	७०९२१०१४३	०१००	४७०१२०९१४९	४७०१२०९१४९	०१००	२३९०८९१९४	२३९०८९१९४	२३९०८९१९४	०१००	

वार्षिक प्रतिवेदन

२११

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वार्षिक प्रतिवेदन

२१२

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वार्षिक प्रतिवेदन

२१३

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वन विभाग

हाम्रो वन

वन विभाग

हाम्रो वन

वन विभाग

हाम्रो वन

सिर्ना	जिल्ला वन कार्यालय	आम्दानी			खर्च			श्रेस्ता अनुसार वाकी			वैक अनुसार वाकी	फरक	फरक पर्नाको कारण
		गत आव सम्मको	यस आवको	जम्मा	सदरस्थाहा	फिर्ता	जम्मा	नगद	वैक	जम्मा			
६१	बाँके	२८५०१६२१।३७	१०४५४३४३।५३	३८९५५९६४।९०	०।००	१०००१८०४।५२	१०००१८०४।५२	०।००	२८९५४१६०।३८	२८९५४१६०।३८	२८९०७७५।००	४६४०।७३	विगत वर्ष देखी सो हुन वाकी
६२	बर्दिया	२८२७०१४६।७५	३८७९९७८।५०	३२१५०१२५।२५	१०४०।७२५	३५३३१९१।७५	३५४३५९९।००	०।००	२८६०६५२६।२५	२८६०६५२६।२५	२८६०६५२६।२५	०।००	
६३	सुर्खेत	५८२३२२।७७	१४७२९१४।०७	२०५५२३७।८४	२४८२१।७५	१०९१७३८९।००	१११६५६०४।७५	०।००	९३८६७६।०९	९३८६७६।०९	९३८६७६।०९	०।००	
६४	जाजरकोट	१४७४१४४।०।३०	३१९९५२।५।०	१७९४०९६।८०	२२४६३।७३२	४८५८६८६।७८	७१०५०४४।१०	०।००	१०८३५९२१।७०	१०८३५९२१।७०	१०८३५९२१।७०	०।००	
६५	दैलेख	४०८९२४।७८	१७९३०२।९९	५८८२२।७७	०।००	२३०९३।७५०	२३०९३।७५०	०।००	३५७२९।०।२७	३५७२९।०।२७	३५७२९।०।२७	०।००	
६६	कैलाली	२१९४९८०।७६७	८०७५०३।३३	३००२४८४।३००	१३३४७५६।०।९८	५९७७३४।८००	१९३२४९०।८।९८	०।००	१०६९९९३।०।२	१०६९९९३।०।२	१०६९९९३।०।२	०।००	
६७	डोटी	२६६९२२।८।७४	२१५७३७।४।२५	४८२६६०।२।९९	४५८५।०।००	७५४३१।००	१२१२८६।५।००	०।००	३६९३७३।७।९९	३६९३७३।७।९९	३६९३७३।७।९९	०।००	
६८	अछाम	१३०६१९९।४६	५०२७०।२।५७	१८०८९०।२।०३	२४११३।०।००	१८०३९।४।४४	४२१५२।४।४४	०।००	१३८७३७।७।५९	१३८७३७।७।५९	१३८७३७।७।५९	०।००	
६९	बाजुरा	६०२७००।१।२	४३८३।५।००	१०४१०।५।१।२	०।००	३६७३६।३।००	३६७३६।३।००	०।००	६७३६९।२।१।२	६७३६९।२।१।२	६७३६९।२।१।२	०।००	
७०	बझाङ	६६७००।४।६।६२	१६५७८।७।३।१	८३२७९।२।४।९३	६६४९३।८।१।००	८१८९३।१।२०	७४६८३।१।२०	०।००	८५९६१।२।७।३	८५९६१।२।७।३	८५९६१।२।७।३	०।००	
७१	दार्चुला	४०२२७।९।३।१	५२९७३।४।००	९३२०।१।३।१	०।००	२८०००।०।००	२८०००।०।००	०।००	६५२०।१।३।१	६५२०।१।३।१	६५२०।१।३।१	०।००	
७२	बैतडी	११२५३।७।८।००	१३९९८।५।३।२२	२५२५२।३।१।२२	०।००	२२९७३।७।००	२२९७३।७।००	०।००	२२९५४।९।४।२२	२२९५४।९।४।२२	२२९५४।९।४।२२	०।००	
७३	डडेल्धुरा	६६१४७।९।६।२।६	१४७८७।९।१।५।०	६७६२६२।७।६।७६	२५०८।५।०८	८९२८४।२।६।५	९१७९२।७।७।३	०।००	६७५३४।८।२।१।०।३	६७५३४।८।२।१।०।३	६७५३४।८।२।१।०।३	०।००	
७४	कन्चनपुर	७२२७२।१।६।३	७०४८८।७।८।१।३	१४२७६०।९।३।७६	४५६१९।७।००	५५२६०।६।१।५।१	५९८२२।५।५।१	०।००	८२९३८।३।१।२।५	८२९३८।३।१।२।५	८२९३८।३।१।२।५	०।००	
७५	वन विभाग	१५२५।१।९।३।७	६९०।५।९।२।८	२२१६१।८।६।५	०।००	४४३३२।४।००	४४३३२।४।००	०।००	१७७२।७।४।६।५	१७७२।७।४।६।५	१७७२।७।४।६।५	०।००	
७६	ता. के. टिकौली	३४६७९।२।१	३६६।५।७।५।८	७३३७।४।७।९	०।००	१७८।५।६।०।००	१७८।५।६।०।००		५३४।८।१।४।७।९	५३४।८।१।४।७।९	५३४।८।१।४।७।९	०।००	
	जम्मा	१०६९९१४३२।१।४	४७६०१।८०।२।९।८	१५४१५।६१।२।८।१।२	१८०६४।१७।४।३।४।२	२०१७०।४२३।२।६।४	३८२३४।५९।६।०।६		११५७६।५८।१।५।३।६	११५७६।५८।१।५।३।६	११५५४।४२२।७।७।८	२२१।५९।२।३।५।८	

वार्षिक प्रतिवेदन

२१४

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वार्षिक प्रतिवेदन

२१५

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वार्षिक प्रतिवेदन

२१६

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वन विभाग

हाम्रो वन

वन विभाग

हाम्रो वन

वन विभाग

हाम्रो वन

नेपाल सरकार
वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
वन विभाग
शिर्षकगत राजस्वको आर्थिक विवरण
आ. व. २०७३/७४

सि. नं.	जिल्ला वन कार्यालय/हरे	१४५५	१४५६	१४५७	१४५८	१४५९	१४६०	१४६१	१४६२	१४६३	१४६४	१४६५	१४६६	१४६७	१४६८	१४६९	१४७०	१४७१	१४७२	१४७३	१४७४	जम्मा	नगद	कुल जम्मा	लगत बाकी
		वन क्षेत्रको आयगत वर्षको	वन क्षेत्रको आय यस वर्ष	रोयल्टी	दण्ड जरिवाना	प्रशासनिक आय	काठ लिलाम विक्री	वेरुजु	गत वर्षको मौज्याद	सार्वजनिक सम्पत्ती बहाल वाट प्राप्त	परीक्षा दस्तुर	विक्रीबाट प्राप्त	पूर्वाधार कर	अन्य	सरकारी सम्पत्ति कर	अन्य क्रिय वाट आय	दण्ड जरिवाना जफत	दण्ड जरिवानान्यायिक	मूअकर वस्तु विक्री	मूअकर पर्यटन	वार्षिक सम्पत्ति कर				
१	ताप्लेजुङ्ग	०१००	३६९०७८१०	०१००		११०००१००																३६९०७८१००	०१००	३६९०७८१००	०१००
२	पाचथर	०१००	८००००१००			२६०००१००	६३५३३५०							२०११७००								१८९६५०१५०	०१००	१८९६५०१५०	०१००
३	ईलाम	७५५५२९१००	३५११४२१०१४८			७२०००१००		१६१५३६१००						७२८३००		७६००१००						३५३६२६२९१४८	०१००	३५३६२६२९१४८	७५५५२९१००
४	फाया	०१००	६६९२५७४१९१	०१००	०१००	९८२००१००	०१००	७४४७९२५०	०१००	०१००	०१००	४००१००	०१००	०१००	५००१००	०१००	४४१८६५१००					७९७८३३३३४१	०१००	७९७८३३३३४१	३९०३३६९१९७
५	संखुवासभा	०१००	१९०५५३१००			२८१००१००		२६९५९५८														२५५६१२५८	०१००	२५५६१२५८	०१००
६	तेह्रथुम	०१००	६५८५०१००		१७०७७५१००	१६०००१००		३९८६१००	२१२९११००													२७७९०२१००	०१००	२७७९०२१००	०१००
७	भोजपुर	०१००	१३१४४२१००		५००१००	२३०००१००				६४००१००						५२००१००						२१७८४२१००	०१००	२१७८४२१००	०१००
८	धनकुटा	०१००	९६९२४९१६			१२४६००१००		४४७१११२								१०००१००						११४८५६११०८	०१००	११४८५६११०८	०१००
९	सुनसरी	०१००	१६४६८७३६१००		१७३१२६१००	१६१००१००		१०७७३६७३३					५००१००	७८८०१००								१७८८६६३३३३	०१००	१७८८६६३३३३	०१००
१०	मोरङ्ग	९९३९०४१७५	३२८९०३६७३३			५९२१४९१२५		६१२४४२१००									१७८८३९३३३					३५८८३३३३३	०१००	३५८८३३३३३	९९३९०४१७५
११	सोलुखुम्बु	०१००	१२४९१७००			९०००१००		१५१९६४१००						२१२६६५१००	१८९३२५९१००							२३९१८०५१००	०१००	२३९१८०५१००	०१००
१२	खोटाङ्ग	०१००	४४९८२४६६		१००००१००	१५०००१००		३६६१७१०५														८४०९९५१	०१००	८४०९९५१	०१००
१३	उदयपुर	०१००	४६८३०७२२११		७६०८८९१००	५१२८१०१००		१५६६५०१४५	३२१००१००					१३१२९५१००								४८४४४६६५६	०१००	४८४४४६६५६	०१००
१४	ओखलढुङ्गा	०१००	१०६००१००	०१००	०१००	१२०००१००	०१००	३६४३६१७८	०१००	०१००	३२००१००			०१००								६२२३६१७८	०१००	६२२३६१७८	०१००
१५	सप्तरी	०१००	६३६५२२१९०		१८५०००१००	७९०००१००		४९२१२३४०														१३९४६४३३०	०१००	१३९४६४३३०	०१००
१६	सिराहा	०१००	४७९०११००	०१००	०१००	५०१००	२५२२५१००	२६०९२८१००	०१००	०१००	०१००	०१००	१०४२०१००	०१००	०१००	७९३९४८१००					१५६२४७२१००	०१००	१५६२४७२१००	०१००	
१७	धनुषा	०१००	६७०१८८७९			३००००१००		६६५८६६१००														१३६६०५४७९	०१००	१३६६०५४७९	०१००
१८	मधोत्तरी	०१००	२४००४९९१००		११५५५००१००	४४५४५१६५	४३०००१००	५९७६५२१००														४२४११९६६५	०१००	४२४११९६६५	०१००
१९	सर्लाही	०१००	३१९३६९१००			६६६००१००	९१२५११००	७५७९३४३९								३२४७५१००						१२६७९२९३९	०१००	१२६७९२९३९	०१००

वार्षिक प्रतिवेदन

२१७

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वार्षिक प्रतिवेदन

२१८

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वार्षिक प्रतिवेदन

२१९

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वन विभाग

हाम्रो वन

वन विभाग

हाम्रो वन

वन विभाग

हाम्रो वन

सि. न	जिल्ला वन कार्यालयहरू	वन क्षेत्रको आयगत वर्षको	१४१५५	१४१५६	१४२१२	१४२२७	१४२१२	१५११२	१५१११	१४२५१	१४२२४	१४२११	११४५५	१४५२१	१४१५१	१४११५	१४२११	१४२२१	११४१३	११४१५	११३११	१४१५३	जम्मा	नगद	कुल जम्मा	लगत बाकी		
			वन क्षेत्रको आय यस वर्ष	रोयल्टी	दण्ड जरिवाना	प्रशासनिक आय	काठ लिलाम विक्री	वेरुजु	गत वर्षको मौज्याद	सार्वजनिक सम्पत्ती बहाल वाट प्राप्त	परीक्षा दस्तुर	विक्रीवाट प्राप्त	पूर्वाधार कर	अन्य	सरकारी सम्पत्ति कर	अन्य क्रिया वाट आय	दण्ड जरिवाना जफत	दण्ड जरिवानान्यायिक	मूअकर वस्तु विक्री	मूअकर पर्यटन	वार्षिक सम्पत्ति कर	हुंगा बालुवा रोयल्टी						
४४	गोरखा	०।००	४४४६५३।९०			४७९५।००											६२।००						६२००४।००	०।००	६२००४।००	०।००		
४५	मनाङ	०।००	११२००।००																					१४६५।००	०।००	१४६५।००	०।००	
४६	समजुङ	०।००	५६१५६६।००					१२००।००																६२०३०।९६	०।००	६२०३०।९६	०।००	
४७	कास्की	०।००	१२४१९९५।७३			५००।००		६५०।००									३५६।००							१४१६३२।२३	०।००	१४१६३२।२३	०।००	
४८	पर्वत	०।००	३३०५।००					१५००।००											१६९६।००					३०५१२।२४	०।००	३०५१२।२४	०।००	
४९	बागलुङ	०।००	२७५७५।००			१००।००		६००।००		१९५०।००														३०२२५।००	०।००	३०२२५।००	०।००	
५०	म्याग्दी	०।००	१०६४३।५६					६३५।००							२६२।२०								५१५।००	१५१।५१	१५१।५१	०।००	१५१।५१	०।००
५१	सुनु	०।००	२९४१३६।००				०।००																	२९६७२।३०	०।००	२९६७२।३०	०।००	
५२	डोल्पा	०।००	९९१६७३६।००					२६६।००		०।००														९९४७३६।००	०।००	९९४७३६।००	०।००	
५३	हुम्ला		२४३९९०।९०					९१९०।००		२९१९०।००														२६३१।००	०।००	२६३१।००	०।००	
५४	जुम्ला	०।००	४९२९३७।००					९३००।००		१६५७।००						१६३।००				१२००।००			३२६१२।००	६०६।७२	६०६।७२	०।००	६०६।७२	०।००
५५	कालिकोट	०।००	६९४६४१।००					३३००।००																७३०७२।००	०।००	७३०७२।००	०।००	
५६	कञ्चनपुर	०।००	१४०३६२६।००					३४००।००		९६५९२।३३											२३९३६।१४		२७६६।००	०।००	२७६६।००	०।००		
५७	रोल्पा	०।००	१५२३१६।००					६२७०।००		२०६६।००									१४०६१।००				२५।००	१७४१२।७०	०।००	१७४१२।७०	०।००	
५८	प्युठान	०।००	१७६७६।००					२२००।००																१६१६०।००	०।००	१६१६०।००	०।००	
५९	बाझ	०।००	१६९४६४४।९०					३४६१।००																१९६६५।००	०।००	१९६६५।००	०।००	
६०	सल्यान	०।००	४७५१६६।९०																					५३६७०।३९	०।००	५३६७०।३९	०।००	
६१	बाँके	०।००	१४०५९३६।५२					१२६५६।००		२७७४।००													२६३०।००	१६१२७।७६	०।००	१६१२७।७६	०।००	
६२	बर्दिया	०।००	४५९६२९।००					१५००।००		५६६०।००														५२३०४६।२६	०।००	५२३०४६।२६	०।००	
६३	सुर्खेत	०।००	४७६९४९।४७					६०६५।७६		३३०६०।००														४६६६६।९९	०।००	४६६६६।९९	०।००	
६४	जाजरकोट	०।००	२१२६९५।३०					१३३६।५६																२३२०।३७	०।००	२३२०।३७	०।००	
६५	दैलेख	०।००	१५०७६।३३					७९१९।००		६००।००														१५९३०।७३	०।००	१५९३०।७३	०।००	
६६	कैलाली	१५३३६।५०	१६२७४०६६।३०					१२३७।६१		१०५३।४०													२००।००	४९७४०।००	४९७४०।००	१५३३६।५०	१५३३६।५०	०।००

वन विभाग

हाम्रो वन

वन विभाग

हाम्रो वन

वन विभाग

हाम्रो वन

सि. नं.	जिल्ला वन कार्यालयहरू	१४१५५	१४१५६	१४२१२	१४२२७	१४२१२	१५११२	१५१११	१४२५१	१४२२४	१४२११	११४५५	१४५२१	१४१५१	१४११५	१४३११	१४२२१	११४१३	११४१५	११३११	१४१५३	जम्मा	नगद	कुल जम्मा	लगत बाकी	
		वन क्षेत्रको आयगत वर्षको	वन क्षेत्रको आय यस वर्ष	रोयल्टी	दण्ड जरिवाना	प्रशासनिक आय	काठ लिलाम विक्री	वेरजु	गत वर्षको मौज्याद	सार्वजनिक सम्पत्ती बहाल बाट प्राप्त	परीक्षा दस्तुर	विक्रीबाट प्राप्त	पूर्वाधार कर	अन्य	सरकारी सम्पत्ति कर	अन्य क्रिय बाट आय	दण्ड जरिवाना जफत	दण्ड जरिवानान्यायिक	मूअकर वस्तु विक्री	मूअकर पर्यटन	वार्षिक सम्पत्ति कर					हुंगा बालुवा रोयल्टी
६७	छेटी	०।००	२३८३८७।७५		८१७६।००	३५१००।००		१८२१२६।५०	२२०४५०।००		५००।००			३७५२७७।००									३२०५५०५।२५	०।००	३२०५५०५।२५	०।००
६८	बछाम	०।००	६३०६७।००			४३०००।००																	६७३६७।००	०।००	६७३६७।००	०।००
६९	बाबुरा	०।००	६७०७६।००		५०००।००	६०००।००		२४८५४५।००															९३०२६१।००	०।००	९३०२६१।००	०।००
७०	बफाङ	०।००	१०४१२३०।००			१०८०।००		७८६८।४०					४००।००										१०४३१३६८।४०	०।००	१०४३१३६८।४०	०।००
७१	बाबुवा		९९४५४२।५०		२०००।००	२४२०।००		३१७२७।४३									१०००।००						१०८०४६९।९३	०।००	१०८०४६९।९३	०।००
७२	बैतडी	०।००	७७८३२०।००	१२२००५।५०	०।००	२८००।००		४२१२३।००	५०००।००					१७९३००।००									११५४७४८।५०	०।००	११५४७४८।५०	०।००
७३	डडेल्धुरा	०।००	३८६९६५।००		३९५३९।००	१३८२५।००		१६७६३।००		१७८०८३।००						११४५०५।०८							४३५६८०६।८८	०।००	४३५६८०६।८८	०।००
७४	कन्चनपुर	०।००	८३४१९९।७६		५२८३७३।००	५२१५०।००		२७०४४१।००									२५।००						८४७४०२९६।६०	०।००	८४७४०२९६।६०	०।००
७५	वन विभाग	०।००	२४१७२५।५८		९२३४३।८५	१२२२२०।००	१५००।००	५९५४८४।२०					८६४।२४										२१६७९६।८७	०।००	२१६७९६।८७	०।००
७६	ता-के टिकौली				२५०५२।७२																		२५०५२।७२	०।००	२५०५२।७२	०।००
	जम्मा	१०८८१९०९।२१	८६०८२७।८८	१२२००५।५०	१८४८८८।४७	९७६५४६।५८	२०५३६९।४३	२२६४८०९६	३५६३७९६	१७८०८३।००	१७०००	१३९००५।२	२१३५६५।००	२८०९१३६।४४	४६००७४९।७०	१८८७०।००	४२१४५२।४८	२५०१५७।७३	१२००।००	३२६१२६।००	२३९३८९।४४	६२९१५।००	९६५३९३५९।३०	०।००	९६५३९३५९।३०	१०८८१९०९।२१

वार्षिक प्रतिवेदन

२२६

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वार्षिक प्रतिवेदन

२२७

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

वार्षिक प्रतिवेदन

२२८

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

भाग ६

**विभिन्न कार्यक्रमसंग
सम्बन्धित फोटोहरू**

वन विभागद्वारा आयोजित प्रथम वन सम्बन्धन राष्ट्रिय कार्यशाला गोष्ठी, फागुन ८-१०, २०७३ लाई सम्बोधन गर्नु हुँदै तत्कालिन वन तथा भू-संरक्षण मन्त्री शंकर भण्डारी

वन विभागद्वारा आयोजित प्रथम वन सम्बन्धन राष्ट्रिय कार्यशाला गोष्ठी, फागुन ८-१०, २०७३ मा आपनो मन्तव्य राख्नु हुँदै वन विभागको महानिर्देशक कृष्ण प्रसाद आचार्य

अतिक्रमित वनक्षेत्र खाली गराई वृक्षारोपण कार्य गरदै, मुर्तिया, सर्लाही

वनक्षेत्र अतिक्रमण गरी लगाइएका अन्न, बाली वन कर्मचारी लगायतका टोलीद्वारा नष्ट गरिदै, धादिङ

वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन लागु भए पश्चातको पुनरुत्पादन वनक्षेत्र, मोरङ

वनक्षेत्रमा भ्नाडी सफाई गर्दै सामुदायिक वनका उपभोक्ताहरू, मोरङ

वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनका बारेमा सामुदायिक वनका उपभोक्ताहरूले जानकारी गराउँदै, रामेछाप

नर्सरीमा उत्पादित विरुवाको वन विभाग केन्द्रबाट अनुगमन हुँदै, सर्लाही

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वन विभाग
बबरमहल, काठमाडौं